

การพัฒนาผลการเรียนรู้เรื่อง หลักธรรมของพระพุทธศาสนา และความสามารถในการคิด
อย่างมีเหตุผล ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5

โดย
นางสาวปัทมา อ.โพธิ์ทอง

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาหลักสูตรและการนิเทศ

ภาควิชาหลักสูตรและวิธีสอน

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2552

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

การพัฒนาผลการเรียนรู้เรื่อง หลักธรรมของพระพุทธศาสนา และความสามารถในการคิด
อย่างมีเหตุผล ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5

โดย
นางสาวปัทมา อ.โพธิ์ทอง

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาหลักสูตรและการนิเทศ
ภาควิชาหลักสูตรและวิธีสอน
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
ปีการศึกษา 2552
ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

**THE DEVELOPMENT OF LEARNING OUTCOME ON BUDDISM DHAMAS AND
REASONING THINKING ABILITY BY YONISOMANASIKRAN APPROACH FOR
ELEVENTH GRADE STUDENTS**

**By
Panya Orphtong**

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree

MASTER OF EDUCATION

Department of Curriculum and Instruction

Graduate School

SILPAKORN UNIVERSITY

2009

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร อนุมัติให้วิทยานิพนธ์เรื่อง “ การพัฒนาผลการเรียนรู้เรื่อง หลักธรรมของพระพุทธศาสนาและความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผลด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการสำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ” เสนอโดย นางสาวปิญญา อ.โพธิ์ทอง เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาดตามหลักสูตรปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการนิเทศ

๐๓ ๑

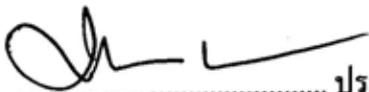
(รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริชัย ชินะดังกูร)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่ ๒๔ เดือน พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๓

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุเทพ อ่วมเจริญ
2. รองศาสตราจารย์สมประสงค์ น่วมบุญลือ
3. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรพิน ศิริสัมพันธ์

ประธานกรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มาเรียม นิลพันธุ์)

19, พค, 53

กรรมการ

(พระวิสุทธภักทธาดา)

19, พค, 53

กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุเทพ อ่วมเจริญ)

19, พค, 53

กรรมการ

(รองศาสตราจารย์สมประสงค์ น่วมบุญลือ)

19, พค, 53

กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรพิน ศิริสัมพันธ์)

19, พค, 53

49253408 : สาขาวิชาหลักสูตรและการนิเทศ

คำสำคัญ : วิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ / ผลการเรียนรู้ เรื่อง หลักธรรมของพระพุทธศาสนาและความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผล

ปัญหา อ.โพธิ์ทอง : การพัฒนาผลการเรียนรู้เรื่อง หลักธรรมของพระพุทธศาสนา และความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผล ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5. อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ : ผศ.ดร.สุเทพ อ่วมเจริญ, รศ.สมประสงค์ น่วมบุญลือ และ ผศ.ดร.อรพิน ศิริสัมพันธ์. 228 หน้า.

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลอง แบบแผนการวิจัยเชิงทดลองขั้นพื้นฐาน (Pre - Experimental Design) แบบหนึ่งกลุ่มทดสอบก่อน-หลัง (One Group Pretest - Posttest Design) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เปรียบเทียบผลการเรียนรู้ เรื่อง หลักธรรมของพระพุทธศาสนา ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้ ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5. 2) เปรียบเทียบความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผล ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้ ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5. และ 3) ศึกษาความคิดเห็นของนักเรียน ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยคือ นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5/1 โรงเรียนสายธรรมจันท์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาราชบุรี เขต 2 จำนวน 45 คน ปีการศึกษา 2552 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย แผนการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ แบบทดสอบวัดผลการเรียนรู้ด้วยวิธีการสอนแบบโยนิโสมนสิการ แบบทดสอบวัดความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผล แบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีการสอนแบบโยนิโสมนสิการ การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การหาค่าร้อยละ (%) ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และการทดสอบค่าที (t - test) แบบ Dependent

ผลการวิจัย พบว่า 1) ผลการเรียนรู้ เรื่อง หลักธรรมของพระพุทธศาสนาของนักเรียนก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยคะแนนเฉลี่ยหลังการจัดการเรียนรู้สูงกว่าก่อนการจัดการเรียนรู้ นักเรียนมีผลการเรียนรู้ เรื่อง มรรค อยู่ในระดับมาก 2) ความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผล ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 หลังการจัดการเรียนรู้สูงกว่าก่อนการจัดการเรียนรู้ โดยมีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก และ 3) นักเรียนมีความคิดเห็นต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ อยู่ในระดับเห็นด้วยมากทุกด้าน ได้แก่ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ นักเรียนมีความเห็นว่า การปฏิบัติกิจกรรมตามขั้นตอนทำได้ง่ายไม่สับสน ด้านบรรยากาศในการเรียนรู้ นักเรียนมีความเห็นว่า ได้แสดงความคิดเห็นของตนเองและรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และในด้านประโยชน์ที่ได้รับ นักเรียนมีความเห็นว่า เทคนิคการจัดการเรียนรู้ช่วยให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหามากยิ่งขึ้น

ภาควิชาหลักสูตรและวิธีสอน

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2552

ลายมือชื่อนักศึกษา.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ 1. 2. 3.

49253408 : MAJOR : CURRICULUM AND SUPERVISION

KEYWORDS : LEARNING OUTCOME ON BUDDISM DHAMMAS AND REASONING THINKING
ABILITY BY YONISOMPNASJKRAN APPROACH FOR ELEVENTH GRADE
STUDENTS

PANYA ORPTHOTONG : THE DEVELOPMENT OF LEARNING OUTCOME ON
MAGGA (PROGRESSIVE DHAMMA) AND REASONING THINKING ABILITY OF ELEVENTH
GRADE STUDENTS TAUGHT BY YONISOMANASIKRAN APPROACH. THESIS ADVISORS :
ASST.PROF.SUTHEP UAMCHAREAN DEE, Ed.D., ASSOC.PROF.SOMPRASONG NUAMBUNLUE
AND ASST.PROF.ORAPIN SIRISAMPHAN, Ph.D. 228 pp.

The purpose of this experimental research with one group pretest - posttest design were :
1) to compare learning outcome on magga (dhamma) and reasoning thinking ability of eleventh grade
students before and after being taught by yonisomanasikran. The sample consisted of 45 eleventh grade
students of Saithamachan school under the jurisdiction of the Office Ratchaburi Education Service Area
2 academic year 2007. The research instruments used for gathering data were : 1) instructional plan of
yonisomanasikran 2) an ability test on reasoning thinking 3) a questionnaire inquiring student's towards the
yonisomanasikran approach the statistical analysis employed were percentage (%) mean (\bar{X}), standard
diviation (S.D.), t – test dependent and content analysis.

The research finding of the study were : 1) The learning outcome on magga (dhamma) and
reasoning thinking ability of eleventh grade students before and after being taught by yonisomanasikran was
statistically significant different at the .05 level. The learning outcome on magga (dhamma) and reasoning
thinking ability of eleventh grade students was higher than before the instruction. and 2) The student's
opinions towards in the instruction with yonisomanasikran on the classroom activities, the classroom
environment, and the advantage aspects were at the highest level.

Department of Curriculum and Instruction Graduate School, Silpakorn University Academic Year 2008

Student's signature.....

Thesis Advisors' signature 1. 2. 3.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี เพราะผู้วิจัยได้รับความกรุณาอย่างสูงจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุเทพ อ่วมเจริญ อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ให้คำแนะนำ คำปรึกษา ตลอดจน คุณแลอย่างไกลัษิตจนวิทยานิพนธ์เสร็จสมบูรณ์ รองศาสตราจารย์สมประสงค์ น่วมบุญลือ และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรพิน ศิริสัมพันธ์ ซึ่งเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผู้คอยช่วยเหลือ และให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อผู้วิจัย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มาเรียม นิลพันธุ์ ประธานกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์ และท่านเจ้าคุณพระวิสุททธิภักทธาดา ผู้ทรงคุณวุฒิ ที่กรุณาให้คำปรึกษา คำแนะนำ ตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่อง จนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ถูกต้อง และสมบูรณ์ยิ่งขึ้น รวมทั้งคณาจารย์ทุกท่านที่ประสิทธิ์ประสาทวิชา ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความ กรุณาของอาจารย์ทุกท่าน ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบคุณผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 ท่าน ที่ช่วยตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นางสาวยุพา ถิ่นอาบ ครู ค.ศ. 3 ข้าราชการบำนาญ นางระพีพัศ จิระชีวะนันท์ ครู ค.ศ. 3 โรงเรียนสายธรรมจันทร์ และนายสาโรจน์ แก้วทอง ครู ค.ศ. 3 โรงเรียนสายธรรมจันทร์ ที่ได้กรุณา เป็นผู้เชี่ยวชาญในการพิจารณา ตรวจสอบแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ให้มีความสมบูรณ์ มากยิ่งขึ้น

ขอขอบคุณ นายจำรัส มากแก้ว ผู้อำนวยการโรงเรียนสายธรรมจันทร์ คุณครูวรินทร์ แก้วแกมทอง หัวหน้างานแนะแนวโรงเรียนสายธรรมจันทร์ คุณครูคณินิจ รอดสนใจ และคณะครู ทุกท่าน ที่ให้ความอนุเคราะห์ช่วยเหลือ สนับสนุน และอำนวยความสะดวกในการเก็บข้อมูล รวมทั้งนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ปีการศึกษา 2552 ที่ให้ความร่วมมือในการทดลองอย่างดียิ่ง

ขอขอบคุณ นางสมยา ทาเกตุ และพี่ ๆ น้อง ๆ เพื่อน ๆ สาขาวิชาหลักสูตรและการนิเทศ ทุกท่าน รวมทั้งสมาชิกในครอบครัวทุกคน ที่ให้ความช่วยเหลือ และเป็นกำลังใจในการทำ วิทยานิพนธ์ตลอดมา

ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อครูผู้สอน ตลอดจน ผู้ที่สนใจโดยทั่วไป

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญตาราง	ฎ
สารบัญแผนภาพ.....	ต
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	6
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	10
ข้อคำถามของการวิจัย.....	10
สมมติฐานของการวิจัย	10
ขอบเขตของการวิจัย	10
ข้อตกลงเบื้องต้นของการวิจัย	11
นิยามศัพท์เฉพาะ	12
2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	14
หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544.....	14
กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม.....	14
หลักการ	14
จุดหมาย.....	15
โครงสร้าง.....	15
สาระการเรียนรู้.....	16
มาตรฐานการเรียนรู้.....	17
แนวคิดจากสาระการเรียนรู้ตามช่วงชั้น	19
การวัดและประเมินผลการเรียนพระพุทธศาสนา.....	20

บทที่	หน้า
หลักสูตรสถานศึกษา โรงเรียนสายธรรมจันทร์.....	20
กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม.....	20
โครงสร้างหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนสายธรรมจันทร์.....	22
วิเคราะห์หลักสูตร จากผลการเรียนที่คาดหวังและเนื้อหาสาระ	
การเรียนรู้พระพุทธศาสนา	26
คำอธิบายสาระการเรียนรู้ พระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5	26
หน่วยการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา.....	27
วิธีสอนแบบ โยนิ โสมนสิการ	28
ความหมายของการคิดแบบ โยนิ โสมนสิการ	28
แนวคิดเกี่ยวกับการคิดแบบ โยนิ โสมนสิการ	29
องค์ประกอบของการคิดแบบ โยนิ โสมนสิการ	30
การคิดอย่างมีเหตุผล.....	36
ความหมายของการคิด.....	36
ประเภทของการคิด.....	37
ความหมายของการคิดอย่างมีเหตุผล	39
ลักษณะของการคิดอย่างมีเหตุผล	40
องค์ประกอบของการคิดอย่างมีเหตุผล	46
กระบวนการและขั้นตอนของการคิดอย่างมีเหตุผล	47
พัฒนาการทางการคิดอย่างมีเหตุผล.....	49
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	50
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบ โยนิ โสมนสิการ	50
งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผล	54
3 วิธีการดำเนินการวิจัย.....	58
การดำเนินการวิจัย.....	58
ระเบียบวิธีการวิจัย.....	58
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	58
ตัวแปรที่ศึกษา.....	59
การออกแบบการวิจัย.....	59
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	60

บทที่	หน้า
การสร้างและตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	61
การดำเนินการทดลอง.....	69
การวิเคราะห์ข้อมูล	73
4 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	74
ตอนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเปรียบเทียบผลการเรียนรู้เรื่อง มรรค (ธรรมที่ควรเจริญ) ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ก่อนและ หลังการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ	75
ตอนที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการคิด อย่างมีเหตุผลของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ก่อนและ หลังการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ	77
ตอนที่ 3 การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอน แบบโยนิโสมนสิการ	78
5 สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	81
สรุปผลการวิจัย.....	82
อภิปรายผล	83
ข้อเสนอแนะ.....	87
ข้อเสนอแนะเพื่อการนำไปใช้.....	87
ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป	88
บรรณานุกรม.....	89
ภาคผนวก	
ภาคผนวก ก การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ.....	95
ภาคผนวก ข การตรวจสอบสมมติฐาน	107
ภาคผนวก ค รายการปรับปรุงแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	112

บทที่	หน้า
ภาคผนวก ง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	115
แผนการจัดการเรียนรู้.....	118
แบบทดสอบวัดผลการเรียนรู้	204
แบบทดสอบความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผล	210
แบบทดสอบความคิดเห็นที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอน แบบโยนิโสมนิกสาร	218
ภาคผนวก จ รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย.....	220
ภาคผนวก ฉ หนังสือขอเชิญเป็นผู้ตรวจเครื่องมือวิจัย.....	223
หนังสือขอทดลองเครื่องมือวิจัย	226
หนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล	227
ประวัติผู้วิจัย	228

สารบัญญัตินี้

ตารางที่		หน้า
1	สาระการเรียนรู้ที่ 1 มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นที่ 4	20
2	โครงสร้างหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนสายธรรมจันทร์ อำเภอคำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ช่วงชั้นที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6	22
3	สาระการเรียนรู้รายภาค สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ช่วงชั้นที่ 4 มฐ ส 1.3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5	23
4	กำหนดการจัดการเรียนรู้ หลักธรรมของพระพุทธศาสนาเรื่อง หลักธรรม ของพระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5	28
5	จำแนกวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ	35
6	แผนการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบ โยนิโสมนสิการ	60
7	เกณฑ์ระดับคะแนนจากแบบทดสอบผลการเรียนรู้ด้วยวิธีการสอนแบบ โยนิโสมนสิการ	65
8	เกณฑ์ระดับคะแนนจากแบบทดสอบวัดความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผล	67
9	เกณฑ์การแปลความหมายของคำเฉลี่ยความคิดเห็น	68
10	เนื้อหาที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้ หน่วยที่ 5 หลักธรรมของพระพุทธศาสนา	70
11	ผลการเปรียบเทียบคะแนนผลการเรียนรู้เรื่อง หลักธรรมของพระพุทธศาสนา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้ ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ	75
12	ผลการเปรียบเทียบคะแนนผลการเรียนรู้เรื่อง หลักธรรมของพระพุทธศาสนา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 จำแนกตามหลักธรรม	76
13	ผลการเปรียบเทียบคะแนนผลการเรียนรู้เรื่อง หลักธรรมของพระพุทธศาสนา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 จำแนกตามประเภทของวิธีสอนแบบ โยนิโสมนสิการ	76
14	เปรียบเทียบความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผลของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบ โยนิโสมนสิการ	77

ตารางที่		หน้า
15	เปรียบเทียบคะแนนความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผลของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 จำแนกตามประเภทของความสามารถในการคิด อย่างมีเหตุผล.....	77
16	ระดับความคิดเห็นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ	78
17	ค่าดัชนีความสอดคล้องที่ได้จากการประเมินความเหมาะสมและความสอดคล้อง ขององค์ประกอบของแผนการจัดการเรียนรู้ทั้ง 6 แผนการเรียนรู้ จากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน	96
18	ค่าเฉลี่ยดัชนีความสอดคล้องที่ได้จากการประเมินความเหมาะสมและ ความสอดคล้องขององค์ประกอบของแผนการเรียนรู้ จากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน.....	102
19	ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแบบทดสอบวัดความสามารถการคิด อย่างมีเหตุผล.....	102
20	ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียน ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ	104
21	ค่าความยากง่าย (P) และค่าอำนาจจำแนก (r) ของแบบทดสอบวัด ผลการเรียนรู้ เรื่อง หลักธรรมของพระพุทธศาสนา.....	105
22	ค่าความยากง่าย (P) และค่าอำนาจจำแนก (r) ของแบบทดสอบวัด ความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผล	106
23	คะแนนผลการเรียนรู้เรื่อง หลักธรรมของพระพุทธศาสนาของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอน แบบโยนิโสมนสิการ	108
24	เปรียบเทียบคะแนนผลการเรียนรู้เรื่อง มรรค (ธรรมที่ควรเจริญ) ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้ ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ	109
25	คะแนนวัดผลความสามารถการคิดอย่างมีเหตุผลของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ 5 ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ	110

ตารางที่	หน้า
26	เปรียบเทียบคะแนนความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผล ของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอน แบบโยนิโสมนสิการ 111
27	รายการปรับปรุงแก้ไขแผนการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ ตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ..... 113
28	รายการปรับปรุงแก้ไขแบบทดสอบวัดผลการเรียนรู้เรื่อง หลักธรรมของ พระพุทธศาสนา ก่อน – หลังการจัดการเรียนรู้ตามคำแนะนำของ ผู้เชี่ยวชาญ..... 113
29	รายการปรับปรุงแก้ไขแบบทดสอบวัดความสามารถการคิดอย่างมีเหตุผล ตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ..... 114
30	การวิเคราะห์หลักธรรม จุดประสงค์การเรียนรู้ และเวลา..... 116
31	วิเคราะห์ข้อสอบวัดผลการเรียนรู้เรื่อง หลักธรรมของพระพุทธศาสนา..... 203

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่		หน้า
1	กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย	9
2	ผังมโนทัศน์วิชาพระพุทธศาสนา ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5	19
3	ขั้นตอนการสร้างแผนการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ	63
4	ขั้นตอนการสร้างแบบทดสอบผลการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ...	65
5	ขั้นตอนการสร้างแบบทดสอบวัดความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผล	67
6	ขั้นตอนการสร้างแบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียน	69
7	สรุปขั้นตอนแนวการสอนด้วยวิธีสอนแบบ โยนิโสมนสิการ	72

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สภาพสังคมไทย ที่มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทำให้มีการปรับตัวไปตามกระแสการเปลี่ยนแปลง จนทำให้สังคมไทยกลายเป็นสังคมบริโภคนิยม ซึ่งทำให้ไม่สามารถคาดการณ์ได้ว่า อะไรคือความรู้ที่จำเป็นอย่างแท้จริงสำหรับอนาคต การศึกษาจึงมีหน้าที่ในการเตรียมผู้เรียนให้พร้อมสำหรับการเปลี่ยนแปลง ดังพระราชดำรัสตอนหนึ่งในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานแก่ครูใหญ่และนักเรียน ณ ศาลาดุสิดาลัย (22 กรกฎาคม 2520) ที่ว่า

“...การศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาความรู้ ความสามารถ ความคิด ทักษะ ค่านิยม และคุณธรรมของบุคคล เพื่อการเป็นพลเมืองดี มีคุณภาพและประสิทธิภาพ เมื่อบ้านเมืองประกอบไปด้วย พลเมืองดีมีคุณภาพและประสิทธิภาพแล้ว การพัฒนาประเทศย่อมกระทำได้สะดวก ราบรื่นได้ผลแน่นอนรวดเร็ว ...” (วาริ คำขึ้น 2533 : 1)

กระแสพระราชดำรัสแสดงให้เห็นว่า การศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคนและเป็นรากฐานที่สำคัญ ในการสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้า และแก้ไขปัญหาต่าง ๆ เพราะการศึกษาเป็นกระบวนการที่จะช่วยให้คนได้พัฒนาตนเอง ซึ่งการคิดและการสอนคิดมีความสำคัญอย่างยิ่งในการจัดการศึกษา การพัฒนาความสามารถในการคิดขั้นสูงให้เกิดขึ้น ต้องอาศัยทักษะการคิดที่เป็นพื้นฐานอย่างเพียงพอ การคิดอย่างมีเหตุผลเป็นทักษะหนึ่งที่เป็นพื้นฐานสำคัญของการคิดขั้นสูง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2540 : 12) แนวทางการพัฒนาประเทศโดยฝึคนไทยให้สามารถคิดเป็น มีเหตุผลและมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) ที่มุ่งสร้างสังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันภายใต้แนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ยึดการพัฒนาที่ยั่งยืนและความอยู่ดีมีสุขของคนไทย และมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างโอกาสการเรียนรู้คู่คุณธรรม จริยธรรมอย่างต่อเนื่อง ที่ขับเคลื่อนด้วยการเชื่อมโยงบทบาทครอบครัว สถาบันศาสนา และสถาบันการศึกษา ประกอบกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2545) มาตรา 22 ซึ่งระบุไว้ว่า “การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่า ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเองตามธรรมชาติ และเต็มตามศักยภาพ” ซึ่งตามหลักคำสอนพระพุทธศาสนาเน้นถึงการพัฒนาตน ด้วยการคิดค้นหา

เหตุผลในเรื่องความจริง เพื่อสนองความต้องการทางปัญญาและแนวทางการประพฤติปฏิบัติในชีวิตจริง (พระธรรมปิฎก ป.อ. ปยุตโต : 1) ตามหลักไตรสิกขาซึ่งเป็นหลักธรรมพัฒนาคนครบ 3 ด้านของชีวิต ดังนี้ 1) ศีล เป็นการศึกษาที่ฝึกในด้านการสัมพันธ์คิดต่อการปฏิบัติกับสิ่งแวดล้อม ทั้งทางวัตถุและทางสังคม ทั้งด้วยอินทรีย์ต่าง ๆ และด้วยพฤติกรรมทางกาย วาจา คือ การดำเนินชีวิตที่ปลอดเวรภัยไร้การเบียดเบียนแต่เกื้อกูลแก่สังคมและแก่โลก 2) สมาธิ เป็นการศึกษาที่ฝึกในด้านจิตให้มีคุณธรรม ความเมตตา กรุณา สุภาพ อ่อนโยน มีความเคารพ ความซื่อสัตย์ ความกตัญญู ความอดทน ขยัน รับผิดชอบอย่างเข้มแข็งมั่นคงและมีความสุข ความพอใจ และ 3) ปัญญา เป็นการศึกษาที่ฝึกในด้านความรู้ความจริง เริ่มตั้งแต่ความเชื่อที่มีเหตุผล การรู้จักวินิจฉัยไตร่ตรอง ทดลอง ตรวจสอบ ความหยั่งรู้เหตุผล รู้เท่าทันธรรมชาติของโลกและชีวิต

ข้อมูลดังกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่าการศึกษาในปัจจุบัน มุ่งกำหนดให้การศึกษาเป็นกระบวนการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึกการอบรม การสืบสานวัฒนธรรม การสร้างสรรค์ความก้าวหน้าทางวิชาการ ให้เกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทย ให้เกิดความเจริญงอกงามในด้านความรู้ ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดอย่างมีวิจารณญาณ สามารถเลือกรับข้อมูลข่าวสารได้อย่างเหมาะสม มีความรู้ทั้งหลักการและทักษะปฏิบัติที่มีมาตรฐาน มีคุณธรรมจริยธรรม มีคุณลักษณะที่เอื้อต่อการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ (สำนักงานปฏิรูปการศึกษา 2545 : 8) ซึ่งในมาตรา 24 ได้กำหนดการจัดการเรียนรู้ระบุไว้ว่า การจัดเนื้อหาสาระกิจกรรม ให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียนโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดเผชิญสถานการณ์และการประยุกต์ความรู้ เพื่อใช้ในการป้องกันและแก้ไขปัญหา ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น เพื่อนำไปสู่เป้าหมายของการเป็นคนเก่ง คนดี มีสุข เพื่อพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับ ประกอบด้วยระบบประกันคุณภาพภายในและระบบประกันคุณภาพภายนอก นอกจากนี้ มาตรา 48 กำหนดให้หน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษาจัดให้มีระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา และถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารการศึกษาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง จัดทำรายงานประจำปีเสนอต่อสาธารณชน สำหรับการประกันคุณภาพภายนอกกำหนดมาตรฐานการศึกษา ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน 18 มาตรฐาน 84 ตัวบ่งชี้ โดยเฉพาะมาตรฐานที่ 10 กำหนดเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนไว้ดังนี้ ครูมีความสามารถในการจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และมีคุณภาพ และมาตรฐานที่ 4 ผู้เรียนสามารถคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ คิดอย่างมีวิจารณญาณ มีความคิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรอง และมีวิสัยทัศน์ ซึ่งสถานศึกษา ต้องจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ

การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้ป้องกัน และการแก้ไขปัญหา จัดประสบการณ์
ให้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น ปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยม
ที่ดีงาม และบรรลุตามคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ (สุวิทย์ มูลคำ และ
อรทัย มูลคำ 2545 : 6-7) ดังนั้น กระบวนการคิดจึงเป็นทักษะพื้นฐานของการเรียนรู้ในสิ่งต่าง ๆ
และมีความจำเป็นในการดำรงชีวิต เพราะการคิดช่วยให้คนมีประสิทธิภาพ การคิดมีหลายรูปแบบ
เช่น การคิดอย่างมีวิจารณญาณ การคิดอย่างสร้างสรรค์ การคิดแบบอุปมาน การคิดแบบอนุมาน
การคิดเชิงเหตุผล (กุลยา ตันติผลาชีวะ 2548 : 32-34) โดยเฉพาะการคิดอย่างมีเหตุผลนั้นมีความ
สำคัญยิ่ง เนื่องจากการคิดอย่างมีเหตุผลส่งเสริมคุณค่าแห่งความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เหตุผลเป็น
สิ่งที่ช่วยให้บุคคลค้นพบความจริง โดยมีการพิจารณาไตร่ตรอง ทำให้ไม่หลงงมงายในสิ่งที่ผิด
ผู้ที่รู้จักคิดเป็นจะสามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ และดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข (พุทธทาสภิกขุ
2517 : 41) และมักจะพิจารณากลับกรองเรื่องราวต่าง ๆ อย่างรอบคอบ มีเหตุมีผล ทำให้เกิด
การตัดสินใจเลือกและแก้ปัญหาได้ถูกต้อง (สุวิทย์ มูลคำ 2549 : 9-10) บุคคลที่มีความคิดอย่างมี
เหตุผล จะอาศัยข้อเท็จจริงที่ถูกต้องมาสนับสนุน จึงทำให้การคิดมีโอกาสผิดพลาดน้อย รวมทั้ง
มีโอกาสช่วยเหลือสังคมให้เจริญก้าวหน้า โดยการแก้ปัญหาและสร้างสรรค์สิ่งที่เป็นประโยชน์
นานัปการ (จำนง วิบูลย์ศรี 2536 : 49) ดังนั้น การส่งเสริมพัฒนาให้นักเรียนมีการคิดอย่างมีเหตุผล
จึงเป็นคุณสมบัติที่พึงปรารถนาและเป็นจุดมุ่งหมายที่สำคัญของการจัดการศึกษา

ในการพัฒนาการคิดอย่างมีเหตุผลของนักเรียนให้สูงขึ้นนั้น จำเป็นต้องมีการออกแบบ
การเรียนรู้ หรือการออกแบบโปรแกรมการเรียนการสอน คือการพัฒนาผู้เรียนต้องทำให้เกิดฉันทะ
(ความอยากรู้และอยากดี) ซึ่งเป็นจุดสำคัญที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้และรู้จักคิด (สุเทพ อ่วมเจริญ
2547 : 47) เพราะการฝึกให้นักเรียนมีทักษะแสดงออกเรื่องความคิด คิดพัฒนาอย่างรอบคอบ
มีเหตุผลในการตัดสินใจ และหาข้อสรุปอย่างถูกต้องตรงตามเหตุผล ซึ่งมีความสำคัญและ
ความจำเป็นต้องปลูกฝังเนื่องจากในสภาพสังคมปัจจุบัน เป็นสังคมที่เต็มไปด้วยปัญหาที่เกิดจาก
การขาดการคิดอย่างมีเหตุผล ดังข่าวที่ปรากฏในหน้าหนังสือพิมพ์ เช่น ข่าวการปล้นจี้ ลักขโมย
หลอกลวง ฆ่าข่มขืน ฆ่าชู้ ฆ่าทวงหนี้และข่าวอื่น ๆ อีกมากมาย เป็นประจำทุกวัน ประกอบกับ
ผลการประเมินการประกันคุณภาพภายนอก ปีการศึกษา 2548 ของโรงเรียนสายธรรมจันทร์
ตามมาตรฐานที่ 4 ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ คิดอย่างมีวิจารณญาณ
มีความคิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรอง และมีวิสัยทัศน์ ตัวบ่งชี้ที่ 4.3 ผู้เรียนประเมินและเลือกแนวทางการ
ตัดสินใจ และแก้ไขปัญหาอย่างมีสติ ผลการประเมินผู้เรียนมีคุณลักษณะ ร้อยละ 50-74 อยู่ใน
ระดับ 2 ซึ่งอยู่ในเกณฑ์พอใช้ (มาตรฐานการศึกษาเพื่อการประเมินคุณภาพภายนอก โรงเรียน
สายธรรมจันทร์ 2549-2553 : อัดสำเนา) และมาตรฐานช่วงชั้นที่ 4 (ม. 4-5-6) กำหนดให้ผู้เรียน

สามารถเลือกสรรหลักธรรมของศาสนาที่นับถือ ไปประยุกต์ใช้ในการกำหนดเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตอย่างมีเหตุผล และตระหนักถึงผลการกระทำที่ดีและความชั่วจากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูล ข่าวสาร พิจารณาความเป็นเหตุเป็นผลของสถานการณ์ที่ต้องเผชิญเพื่อการตัดสินใจเลือกแนวทางปฏิบัติตามหลักศีลธรรม จริยธรรม (การจัดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 : 12-13) และค่าคะแนนเฉลี่ยผลการทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) ปีการศึกษา 2550 โรงเรียนสายธรรมจันทร์ วิชาสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม มีค่าเฉลี่ย 38.67 ซึ่งในปีการศึกษา 2551 โรงเรียนสายธรรมจันทร์ ตั้งเป้าหมายค่าเฉลี่ยแบบทดสอบทางการศึกษาแห่งชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) เพิ่ม 10% ผู้วิจัยจึงเห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาความคิดอย่างมีเหตุผล เพราะการคิดอย่างมีเหตุผลมีความสัมพันธ์และเกี่ยวพันกับความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การเลือกแนวทางเพื่อตัดสินใจ และแก้ไขปัญหาอย่างมีเหตุผลของสถานการณ์นั้น จำเป็นต้องอาศัยการวิเคราะห์เป็นพื้นฐานที่สามารถนำไปสู่การคิดอย่างมีเหตุผล และจากปัญหาที่พบในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในห้องเรียน พบว่า นักเรียนส่วนมากไม่ชอบใช้ความคิด และบอกเหตุผลการตอบคำถาม รวมทั้งการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูฝึกให้ผู้เรียนท่องจำ และจดจำให้ได้มากกว่าที่จะฝึกให้นักเรียนคิด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะครูขาดประสบการณ์ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ผู้เรียนคิดพิจารณาอย่างมีเหตุผลในการแก้ปัญหาเพื่อหาข้อสรุป และประการสำคัญอีกประการหนึ่ง ครูอาจขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องของการคิด เนื่องจากกระบวนการคิดเป็นนามธรรม มีความซับซ้อนคลุมเครือ มองไม่ชัดเจนจึงเป็นสิ่งที่ยากในการสอนให้กระจ่างและได้ผล ซึ่งอาจทำให้ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผลน้อยลง

ปัญหาเกี่ยวกับการคิดที่ได้กล่าวมาข้างต้นและการศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับวิธีสอนที่ส่งเสริมความสามารถในการคิดของนักเรียนพบว่า การพัฒนาการคิดมีหลายวิธี เช่น การใช้แบบฝึก วิธีการสอนสืบสวนโดยใช้กระบวนการกลุ่ม การสอนแบบอริยสัจ การจัดกระบวนการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์ความรู้ นิยมตามทฤษฎีการเรียนรู้แบบคอนสตรัคติวิซึม (Constructivism) การจัดประสบการณ์การเรียนรู้แบบโครงการ การสอนคิดโดยใช้เทคนิคหมวกหกใบ วิธีสอนโดยการสร้างสรรค์และโยนิโสมนสิการ จากวิธีการต่าง ๆ ในการพัฒนาการคิดที่กล่าวมานั้น มีนักการศึกษาหลายท่าน (สุมน อมรวิวัฒน์ 2535 : 38, ทิศนา ขัมมณี และนวลจิตต์ เขาวีรัตน์ 2544 : 85) ได้มีความเห็นเกี่ยวกับวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการไปในแนวทางเดียวกันว่าเป็นวิธีการสำคัญในการพัฒนาการคิดของผู้เรียน ให้ผู้เรียนเกิด “ความคิดในระดับสูง” โดยการสอนให้ผู้เรียนมองเห็นปัญหา รู้จักถามพิจารณา คิดหาเหตุผลและเสาะแสวงหาความรู้เพื่อเชื่อมความคิดไปสู่แนวทางที่จะแก้ปัญหาด้วยตนเอง ฝึกให้ผู้เรียนรู้จักคิดพิจารณา วิเคราะห์

แยกแยะเรื่องราวพิจารณาข้อมูล โดยใช้การวิเคราะห์ การจำแนก การโยงความสัมพันธ์ และการประเมินค่าโดยใช้เหตุผลคิดพิจารณาปัญหาอย่างรอบคอบต่อเนื่องเป็นลำดับตามเหตุผล ซึ่งจะนำไปสู่การตัดสินใจที่เหมาะสม นอกจากนี้ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต 2539 : 33-34, อ้างถึงใน สุเทพ อ่วมเจริญ 2547 : 47) ได้ให้แนวคิดในการพัฒนาผู้เรียนว่า คนเรามีการรับรู้แบบพื้นฐานที่ไม่ต้องสอน ไม่ต้องฝึก ไม่ต้องเรียน คือ รับรู้ตามความรู้สึกว่า ชอบใจ ไม่ชอบใจ เมื่อสบายตา ก็ชอบใจ ไม่สบายตาก็ไม่ชอบใจ ที่ทางพระเรียกว่า ยินดียินร้าย เป็นการวนเวียนอยู่ในกระแส อวิชา และตัณหา คือ ชอบใจไม่ชอบใจ อยากเอาหรือไม่อยากเอา อยากหนี อยากทำลาย เป็นสิ่งที่ขึ้นอยู่กับความรู้สึก โยนิโสมนสิการ คือ ให้รับรู้ด้วยปัญญา แทนที่จะให้เด็กรับรู้แบบชอบใจและไม่ชอบใจเท่านั้น ถ้าพ่อแม่กระตุ้นเร้าหรือไปเสริมตัณหาให้กับเด็กรับรู้แบบชอบใจหรือไม่ชอบใจ เด็กก็จะไม่ได้อะไรแต่จะวนเวียนคิดอยู่แค่นั้น แต่เด็กที่พ่อแม่ฝึกให้รู้จักโยนิโสมนสิการ (กระบวนการฝึกคิดจากความรู้หรือข้อมูลที่ถูกต้องตามความเป็นจริง โดยไม่มีอวิชาและตัณหา เพื่อเชื่อมโยงบุคคลติดต่อกับโลกภายนอกอย่างถูกต้องทางสังคมและทางจิตใจของตนเอง) จะเกิดปัญญา โดยเด็กจะพัฒนาด้วยปัญญาของตนเอง ทำให้ได้รู้จักคิด ฝึกให้ใช้ความคิดอย่างถูกวิธี คิดอย่างเป็นระบบ รู้จักวิเคราะห์ ไม่มองเห็นสิ่งต่าง ๆ อย่างตื้น ๆ หรือเพียงด้านใดด้านหนึ่ง เนื่องจากเป็นขั้นของการสร้างปัญญาที่บริสุทธิ์เป็นอิสระ ทำให้เด็กสามารถช่วยตัวเองได้และนำไปสู่จุดหมายของการเรียนรู้อย่างแท้จริง (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) 2529 : 670) โดยที่การสอนคิดแบบโยนิโสมนสิการนั้นมีวิธีคิดสรุปได้เป็นสี่รูปแบบดังนี้ 1) อุบายมนสิการ หมายถึง คิดถูกวิธีที่จะให้เข้าถึงความจริง ทำให้รู้ลักษณะของสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง 2) ปถมนสิการ หมายถึง คิดถูกทาง เป็นระเบียบตามแนวเหตุผลและแนวทางที่ถูกต้อง 3) การนมนสิการ หมายถึง คิดอย่างมีเหตุผล พิจารณาสืบสาวหาสาเหตุทราบถึงแหล่งที่มาซึ่งส่งผลต่อเนื่องตามลำดับ และ 4) อุปปาทกมนสิการ หมายถึง คิดให้เกิดผล พิจารณาที่ทำให้เกิดกุศลธรรมทำให้มีสติมีความมั่นคงทางจิต (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) 2529 : 671) จากการศึกษาพบว่าวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการมีขั้นตอนดังนี้ 1) ขั้นนำ การสร้างเจตคติต่อครู วิธีการเรียนและบทเรียนโดยจัดบรรยากาศชั้นเรียนให้เหมาะสมและสร้างสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับนักเรียน การเสนอสิ่งเร้าและแรงจูงใจ 2) ขั้นสอน 2.1) ครูเสนอสาระสำคัญของบทเรียน 2.2) จัดกิจกรรมเร้าให้เกิดการคิด 2.3) ฝึกสรุปการคิด 2.4) พิจารณาเลือกทางเลือกและตัดสินใจ 2.5) ให้เหตุผลทางเลือกทางเลือก และ 3) ขั้นสรุป 3.1) ครูและผู้เรียนร่วมอภิปรายและสรุปบทเรียน 3.2) วัดและประเมินผล (สุมน อมรวิวัฒน์ 2530 : 84-88) สำหรับการพัฒนาความสามารถด้านการคิดอย่างมีเหตุผลที่เกิดขึ้นในตัวผู้เรียนด้วยการจัดการเรียนรู้ หรือจัดกิจกรรมที่กระตุ้นให้ผู้เรียนได้ฝึกคิด เช่น การเล่นเกม บทบาทสมมติ เกมต่าง ๆ จะสะท้อนกระบวนการคิด การแก้ปัญหาของผู้เรียน (สำนักงาน

คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2542 : 72) ถ้าเข้าใจการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ดี และมีประสิทธิภาพเพื่อพัฒนากระบวนการคิดวิเคราะห์ คิดไตร่ตรองคิดอย่างมีเหตุผลได้ (สันสนีย์ นัทรคุปต์ และอุษา ชูชาติ 2544 : 2-3) จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถใช้ความคิดในการแก้ปัญหาชีวิตประจำวัน รู้จักปรับตัวให้อยู่ในสังคมได้มากขึ้น ซึ่งผู้เรียนต้องอาศัยความสามารถในการเรียนรู้ การใช้ทักษะการคิดด้วยการคิดอย่างมีระบบ คิดสร้างสรรค์ คิดแก้ปัญหา จากจินตนาการ แนวความคิดและประสบการณ์ การอธิบายให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ (อรทัย มูลคำ และคณะ 2542 : 34-35) จากแนวคิดข้างต้นทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะนำแนวทางการจัดการเรียนรู้แบบโยนิโสมนสิการ มาพัฒนาผลการเรียนรู้ เรื่องหลักธรรมของพระพุทธศาสนา และความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผลของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนสายธรรมจันทร์ ให้มีประสิทธิภาพต่อไป

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

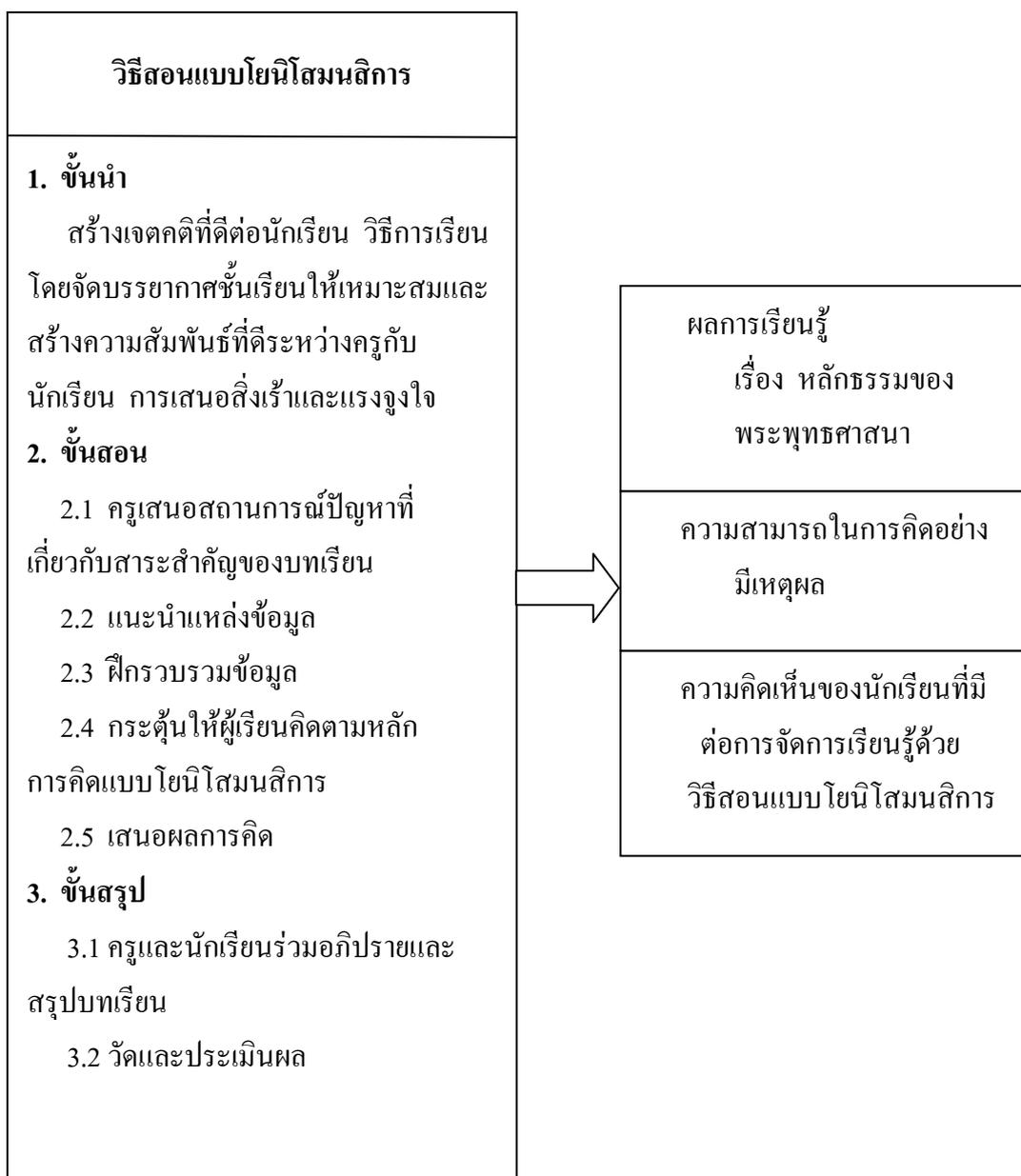
ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด หลักการ ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนรู้แบบโยนิโสมนสิการ การคิดอย่างมีเหตุผล จากเอกสารวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ ซึ่งเป็นวิธีที่ส่งเสริมให้นักเรียนมีโอกาสพัฒนาทักษะการคิด และแก้ปัญหาได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ดังที่ สุมน อมรวิวัฒน์ (2530 : 84) ได้กล่าวถึง การประยุกต์การสอนตามแนวพุทธวิธีว่าครูเป็นบุคคลสำคัญที่สามารถจัดสภาพแวดล้อมแรงจูงใจ และวิธีสอนให้ศิษย์เกิดความรักความศรัทธาที่จะเรียนรู้และได้ฝึกฝนวิธีการโดยแยกกาย นำไปสู่การปฏิบัติจนประจักษ์จริง การสอนโดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการนี้ใช้สอนได้ทุกระดับการศึกษา มุ่งเน้นให้ครูและศิษย์มีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน และศิษย์ได้มีโอกาสคิดแสดงออก ปฏิบัติอย่างถูกวิธี จนสามารถใช้ปัญญาแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม ซึ่งมีขั้นตอนการสอนดังนี้ 1) ชี้นำ การสร้างเจตคติที่ดีต่อวิธีการเรียนและบทเรียน การจัดบรรยากาศในชั้นเรียนให้เหมาะสม และการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับนักเรียน การเสนอสิ่งเร้าและแรงจูงใจ 2) ชี้นำสอน 2.1) ครูเสนอปัญหาที่เป็นสาระสำคัญของบทเรียนด้วยวิธีการต่าง ๆ 2.2) ครูแนะแหล่งวิทยาการและแหล่งข้อมูล 2.3) ผู้เรียนฝึกรวบรวมข้อมูลความรู้และหลักการ 2.4) จัดกิจกรรมที่เร้าให้เกิดการคิดวิธีต่าง ๆ 2.5) ฝึกการสรุปประเด็นของข้อมูลความรู้ เปรียบเทียบประเมินค่า โดยการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ทดลองทดสอบ เป็นทางเลือกของการตัดสินใจ 2.6) ดำเนินการเลือกและตัดสินใจ 2.7) กิจกรรมฝึกปฏิบัติเพื่อพิสูจน์การเลือกและตัดสินใจ และ 3) ชี้นำสรุป ครูและผู้เรียนตรวจสอบ ปรับปรุง แก้ไขการฝึกปฏิบัติให้ถูกต้อง สรุปบทเรียนการวัดและประเมินผล

ผลงานวิจัยที่แสดงถึงผลของการนำวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการไปใช้ ทำให้นักเรียนมีผลการเรียนรู้ และทักษะการคิดแบบโยนิโสมนสิการสูงขึ้น ดังต่อไปนี้

อังษณา บุรินทรภิบาล (2537 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาผลการใช้ชุดการสอนเพื่อพัฒนาทักษะการคิดแบบโยนิโสมนสิการ ในวิชาพลังงานกับสิ่งแวดล้อมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนสุรศักดิ์มนตรี กรุงเทพมหานคร มี 3 ขั้นตอน คือ 1) กิจกรรมก่อนการเรียนการสอน นักเรียนทำแบบทดสอบก่อนเรียนและแบ่งกลุ่ม 2) กิจกรรมการเรียนการสอน ครูสนทนา แจกเอกสาร ตัวแทนกลุ่มรายงานผลกิจกรรม ครูและนักเรียนช่วยกันสรุป วิเคราะห์ วิจารณ์กิจกรรม และ 3) กิจกรรมหลังการเรียนการสอน นักเรียนทำแบบทดสอบหลังเรียน ครูและนักเรียนช่วยกันเฉลยแบบทดสอบ ผลการวิจัยพบว่าหลังทดลองใช้ชุดการสอนเพื่อพัฒนาทักษะการคิดแบบโยนิโสมนสิการในวิชาพลังงานกับสิ่งแวดล้อม ทักษะการคิดแบบโยนิโสมนสิการของนักเรียน กลุ่มที่มีผลการเรียนสูงและกลุ่มที่มีผลการเรียนต่ำสูงกว่าการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และหลังการทดลองใช้ชุดการสอนเพื่อพัฒนาทักษะการคิดแบบโยนิโสมนสิการในวิชาพลังงานกับสิ่งแวดล้อม ทักษะการคิดแบบโยนิโสมนสิการไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วน อาลัย พรหมชนะ (2541 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์และทักษะการคิดของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนพนมทวนชนูปถัมภ์ โดยวิธีสอนตามแนวโยนิโสมนสิการ ดังนี้ 1) เข้าสู่บทเรียน 2) ขึ้นสอนตามแนวโยนิโสมนสิการ และ 3) ขึ้นสรุป ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา หลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง แสดงให้เห็นว่า การสอนตามแนวโยนิโสมนสิการสามารถนำไปใช้สอนนักเรียนในวิชาพระพุทธศาสนาได้อย่างเหมาะสมและวิธีสอนตามแนวโยนิโสมนสิการ เป็นวิธีสอนคิดตามแนวโยนิโสมนสิการ เป็นวิธีสอนคิดตามแนวพุทธธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงใช้เป็นแนวทางในการสอนคนให้รู้จักคิดและเข้าใจในธรรม คำสั่งสอนของพระองค์เมื่อนำวิธีคิดตามแนวโยนิโสมนสิการมาจัดเป็นกระบวนการเรียนการสอน ส่งผลให้นักเรียนมีทักษะการคิดแบบโยนิโสมนสิการ หลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง และสุปราณี การพึงตน (2542 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาผลการสอนโดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการต่อความสามารถในการแก้ปัญหาทางพยาบาลของนักศึกษาพยาบาล มีขั้นตอน 3 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นเตรียม เป็นการสร้างศรัทธาให้กับนักศึกษาเกิดศรัทธาในตัวครู สาระที่เรียน วิธีการเรียนการสอนโดยมุ่งเน้นความเป็นกัลยาณมิตรของครู 2) ขั้นฝึกคิดตามหลักโยนิโสมนสิการ 3 วิธีคิด ได้แก่ 2.1) การฝึกแบบแยกแยะส่วนประกอบ 2.2) การฝึกคิดแบบอรรถธรรมสัมพันธ์ 2.3) การฝึกคิดแบบคุณโทษและทางออก และ 3) ขึ้นสรุปและประเมินผลโดยกัลยาณมิตร พบว่า นักศึกษาพยาบาลมีความสามารถในการแก้ปัญหาทางพยาบาลหลังการทดลองสูงกว่าก่อนทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 นอกจากนี้ พระชาติชาย บุญบาล (2549 : บทคัดย่อ) ได้เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษา

ปีที่ 5 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เรื่อง เบญจศีล ที่สอนตามวิธีสอนแบบไตรสิกขา กับแบบโยนิโสมนสิการ ดังนี้ 1) ขั้นนำ เป็นการกระตุ้นความสนใจของนักเรียน 2) ขั้นสอน สอนตามแนวไตรสิกขาและโยนิโสมนสิการ และ 3) ขั้นสรุป ผลการวิจัยพบว่า ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 เรื่อง เบญจศีลที่สอนแบบไตรสิกขา กับแบบโยนิโสมนสิการไม่แตกต่างกัน และการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม ที่สอนแบบโยนิโสมนสิการสูงกว่าแบบไตรสิกขา เพราะการสอนแบบโยนิโสมนสิการ เป็นการสอนที่เน้นให้นักเรียนเกิดปัญญาด้วยปัจจัย 2 อย่าง คือ ปัจจัยภายนอก และปัจจัยภายใน ซึ่งปัจจัยภายนอก คือ ปรโตโมสะ หมายถึง ตำรา แบบเรียน และแหล่งข้อมูลนอกตัว ครูจะเป็นคนสำคัญที่สามารถจัดสภาพแวดล้อมแรงจูงใจ และวิธีสอนให้ผู้เรียนเกิดศรัทธาที่จะเรียนรู้ และได้ฝึกฝนวิธีการคิดโดยแยกนำไปสู่การปฏิบัติจนประจักษ์จริง ส่วนปัจจัยภายใน คือ โยนิโสมนสิการ เป็นการสอนสาระการเรียนรู้ด้วยการอธิบายวิธีคิดและทำแบบฝึกหัด ประกอบวิธีคิดนั้น ๆ ซ้ำ ๆ บ่อย ๆ ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจ

จากผลการศึกษาเอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการพบว่า เป็นการสอนที่สามารถฝึกฝนให้ผู้เรียนได้เผชิญกับสถานการณ์ที่แตกต่างกันบ่อย ๆ มีโอกาสฝึกฝนความสามารถการคิดได้มากทำให้เกิดความคิดแตกฉาน และเป็นการสอนที่มีลักษณะบูรณาการหลักจิตวิทยาการเรียนรู้ หลักการแนะแนว ประกอบด้วยปัจจัยสำคัญ 2 ประการ คือ ปรโตโมสะ (ปัจจัยภายนอก) ได้แก่ เนื้อหาสาระ บุคลิกภาพ คุณธรรม ความรู้ วิธีสอน การสร้างแรงจูงใจ และโยนิโสมนสิการ (ปัจจัยภายใน) ได้แก่ กระบวนการสอนที่มุ่งเน้นความสามารถการคิดแยกแยะปัญหาตามสถานการณ์และเชื่อมโยงรวมทั้งตัดสินใจเลือกวิธีการ ให้เหมาะสมและมีความถูกต้องส่งผลให้สามารถพัฒนาผลการเรียนรู้และความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผลของนักเรียนให้สูงขึ้นได้ ซึ่งผู้วิจัยสังเคราะห์และพัฒนาขั้นตอนในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ โดยมีขั้นตอนดังนี้ 1) ขั้นนำ การสร้างเจตคติ ต่อครู วิธีการเรียนและบทเรียน โดยจัดบรรยากาศชั้นเรียนให้เหมาะสม และสร้างสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับนักเรียน การเสนอสิ่งเร้าและแรงจูงใจ 2) ขั้นสอน 2.1) ครูเสนอสถานการณ์ที่เป็นปัญหา 2.2) แนะนำแหล่งข้อมูล 2.3) ฝึกรวบรวมข้อมูล 2.4) กระตุ้นให้ผู้เรียนคิดตามหลักการคิดแบบโยนิโสมนสิการเพื่อให้นักเรียนมีความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผล 2.5) เสนอผลการคิด และ 3) ขั้นสรุป 3.1) ครูและนักเรียนร่วมอภิปรายและสรุปบทเรียน 3.2) วัดและประเมินผล สรุปได้ดังแผนภาพที่ 1

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อเปรียบเทียบผลการเรียนรู้ เรื่อง หลักธรรมของพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ
2. เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผล ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้ ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ
3. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ

ข้อคำถามของการวิจัย

1. ผลการเรียนรู้ เรื่อง หลักธรรมของพระพุทธศาสนา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ แตกต่างกันหรือไม่
2. ความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผลของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ก่อนและหลังเรียนการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ แตกต่างกันหรือไม่ และอยู่ในระดับใด
3. ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ อยู่ในระดับใด

สมมติฐานของการวิจัย

1. ผลการเรียนรู้ เรื่อง หลักธรรมของพระพุทธศาสนา สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่จัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการก่อนเรียนและหลังเรียนแตกต่างกัน
2. ความสามารถการคิดอย่างมีเหตุผลของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ ก่อนเรียนและหลังเรียน แตกต่างกัน

ขอบเขตของการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่กำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2552 โรงเรียนสายธรรมจันทร์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาราชบุรี เขต 2 จำนวน 7 ห้องเรียน รวมจำนวนนักเรียน 267 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5/1 ที่กำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2552 โรงเรียนสายธรรมจันทร์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาราชบุรี เขต 2 จำนวน 1 ห้องเรียน จำนวน 45 คน ด้วยวิธีสุ่มอย่างง่ายโดยการจับสลากห้องเรียน

2. ตัวแปรที่ศึกษา

2.1 ตัวแปรต้น ได้แก่ การจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ

2.2 ตัวแปรตาม ได้แก่

ผลการเรียนรู้ เรื่อง หลักธรรมของพระพุทธศาสนา

ความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผล

ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ

3. เนื้อหา

เนื้อหาที่นำมาสร้างแผนการจัดการเรียนรู้ เรื่อง หลักธรรมในพระพุทธศาสนา นำมาจากเนื้อหาสาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม มาตรฐาน ส 1.1 เข้าใจประวัติความสำคัญ หลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ และสามารถนำหลักธรรมของศาสนา มาเป็นหลักปฏิบัติในการอยู่ร่วมกัน ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ได้แก่ หน่วยการเรียนรู้ที่ 5 เรื่อง หลักธรรมของพระพุทธศาสนา ได้แก่ อปริหานิยธรรม 7 และ ทิฏฐธรรมมิกัตถสังวัตตนิกธรรม 4 โภคอาทิยะ 5 อริยวัฑฒิ 5 ปาปณิกธรรม 3 และมงคล 38 ใช้เวลาสอนเรื่องละ 2 ชั่วโมง

4. ระยะเวลาในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

การพัฒนาผลการเรียนรู้ เรื่อง หลักธรรมของพระพุทธศาสนาและความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผล ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่จัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ ดำเนินการทดลองในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2552 เป็นระยะเวลา 6 สัปดาห์ ๆ ละ 2 ชั่วโมง รวม 12 ชั่วโมง

ข้อตกลงเบื้องต้นของการวิจัย

1. การพัฒนาผลการเรียนรู้ เรื่อง หลักธรรมของพระพุทธศาสนาและความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผลด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ผู้วิจัยเลือกกำหนดวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการซึ่งมีความเหมาะสมสอดคล้องกับเนื้อหาหลักธรรม และสามารถพัฒนาความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผลของนักเรียนจำนวน 4 วิธี ได้แก่ 1) วิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย 2) วิธีคิดแบบแยกแยะส่วนประกอบ 3) วิธีคิดแบบคุณโทษและทางออก และ 4) วิธีคิดแบบอุปมาปลุกเร้าคุณธรรม โดยวิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัยและวิธีคิดแบบแยกแยะส่วนประกอบ เป็นการฝึกฝนนักเรียนในเรื่องกระบวนการคิด ส่วนวิธีคิดแบบคุณโทษและทางออก และวิธีคิดแบบอุปมาปลุกเร้าคุณธรรม เป็นการฝึกปฏิบัติการนำหลักธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวัน

2. **หลักธรรมของพระพุทธศาสนา** ที่นำมาใช้ในการวิจัยครั้งนี้ นำมาจากเนื้อหาสาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม มาตรฐาน ส 1.1 เข้าใจประวัติความสำคัญหลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ และสามารถนำหลักธรรมของศาสนามาเป็นหลักปฏิบัติในการอยู่ร่วมกัน ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 ที่กำหนดให้นักเรียนศึกษา ได้แก่ หลักธรรม เรื่อง อปริหานิยธรรม 7 ทิฏฐธัมมิกัตถสังวัตตนิกธรรม 4 โภคอาทิยะ 5 อริยวัฑฒติ 5 ปาปณิกธรรม 3 และมงคล 38 เรื่อง จิตไม่หวั่นไหวด้วยโลกธรรม จิตไม่เศร้าโศก จิตไม่มัวหมอง และจิตเกษม

นิยามศัพท์เฉพาะ

เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกัน ผู้วิจัยได้นิยามความหมายของคำต่างๆ ไว้ดังนี้

1. **วิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ** หมายถึง เป็นการสอนด้วยการจัดกิจกรรมที่เร้าผู้เรียนให้เกิดการคิดวิธีต่าง ๆ ตามแนวคิดพระพุทธธรรมของพระพุทธเจ้า มีขั้นตอนการสอนดังนี้

- 1) **ขั้นนำ** เป็นการสร้างเจตคติที่ดีต่อนักเรียน วิธีการเรียน โดยจัดบรรยากาศชั้นเรียนให้เหมาะสม และสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับนักเรียน การเสนอสิ่งเร้าและแรงจูงใจ
- 2) **ขั้นสอน** ประกอบด้วย
 - 2.1) ครูเสนอสถานการณ์ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับสาระสำคัญของบทเรียน
 - 2.2) แนะนำแหล่งข้อมูล
 - 2.3) ฝึกรวบรวมข้อมูล
 - 2.4) กระตุ้นให้ผู้เรียนคิดตามหลักการคิดแบบโยนิโสมนสิการ
 - 2.5) เสนอผลการคิด และ
- 3) **ขั้นสรุป** โดย
 - 3.1) ครูและนักเรียนร่วมอภิปรายและสรุปบทเรียน
 - 3.2) วัดและประเมินผล

วิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย

ก. **วิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย** หมายถึง การที่สามารถพิจารณาโยงจากเหตุไปหาผลและผลไปหาเหตุได้ ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการสอบสวนสืบสาวหาสาเหตุของสภาวะการณ์ที่เป็นจริงของเรื่องราวหรือเหตุการณ์ซึ่งเกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน ด้วยการแสวงหาความรู้มาประกอบการพิจารณาอย่างมีเหตุผล

ข. **วิธีคิดแบบแยกแยะส่วนประกอบ** หมายถึง การที่สามารถพิจารณาแยกแยะให้เห็นว่า องค์ประกอบใหญ่เกิดจากการทำหน้าที่ขององค์ประกอบย่อยที่สัมพันธ์เชื่อมโยงกัน ในการวิจัยครั้งนี้ฝึกให้ผู้จักแยกแยะถึงการปฏิบัติตามหลักธรรม เพื่อแสดงออกถึงการปฏิบัติตนตามหลักธรรมที่ถูกต้อง

ค. **วิธีคิดแบบคุณโทษและทางออก** หมายถึง การที่สามารถพิจารณาสิ่งต่าง ๆ ทั้งส่วนดีและส่วนไม่ดีพร้อมหาแนวทางแก้ปัญหา ในการวิจัยครั้งนี้มุ่งให้เลือกปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้องตามหลักธรรม

ง. วิธีคิดแบบอุปมาอุปไมยปลุกเร้าคุณธรรม หมายถึง การที่สามารถพิจารณาสกัดกั้นหรือบรรเทาและขัดเกลาค้นหา ส่งเสริมความเจริญงอกงามแห่งกุศลธรรม ในการวิจัยครั้งนี้มุ่งให้เกิดความคิดและการกระทำในสิ่งที่ถูกต้องและดีงาม

2. **หลักธรรมของพระพุทธศาสนา** หมายถึง หลักธรรมที่หลักสูตรกำหนดให้นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ต้องศึกษา ได้แก่ อปริหานิยธรรม 7 และทิวฏฐัมมิกัตถสังวัตตนิกธรรม 4 โภคอาทิยะ 5 อริยวัฑฒิ 5 ปาปณิกธรรม 3 และมงคล 38

3. **ผลการเรียนรู้** หมายถึง คะแนนที่ได้จากการทำแบบทดสอบ เรื่อง หลักธรรมของพระพุทธศาสนาที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น

4. **ความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผล** หมายถึง คะแนนความสามารถในการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ข้อมูลของภาวะเงื่อนไขจำเป็นของสิ่งที่ตามมา ด้วยการใช้หลักการที่มีอยู่แล้ว หรือจากความสอดคล้องของข้อมูลร่วมกัน เพื่อนำข้อมูลไปใช้ในการคิดและตัดสินใจ พร้อมนำไปใช้โดยคำนึงถึงผลกระทบที่จะตามมา ประกอบด้วย การคิดแบบสัดส่วน การคิดอย่างมีเหตุผล การคิดแบบผสม การคิดแบบเป็นเหตุเป็นผล แบบความน่าจะเป็น และแบบอนุमान

5. **ความคิดเห็นของนักเรียน** หมายถึง การแสดงออกถึงความรู้สึกรักของผู้เรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านบรรยากาศการเรียนรู้ และด้านประโยชน์ที่ได้รับ โดยใช้แบบสอบถามความคิดเห็น

6. **นักเรียน** หมายถึง ผู้เรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในช่วงชั้นที่ 4 ปีที่ 2 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2552 โรงเรียนสายธรรมจันทร์ สังกัดสำนักงานพื้นที่การศึกษาราชนบุรี เขต 2

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การวิจัย การพัฒนาผลการเรียนรู้เรื่อง หลักธรรมของพระพุทธศาสนา และความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผล ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ ผู้วิจัยได้ศึกษาวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 : กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
2. หลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนสายธรรมจันทร์
3. วิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ
4. การคิดอย่างมีเหตุผล
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 เป็นหลักสูตรแกนกลางที่จัดเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองดีของชาติ การดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ ตลอดจนจนถึงการศึกษาต่อและมุ่งเน้นความสำคัญทั้งความรู้ ความคิด ความสามารถ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้และความรับผิดชอบต่อสังคม

หลักการ

หลักการของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นไปตามแนวนโยบายการจัดการศึกษาของประเทศจึงกำหนดหลักการของหลักสูตรขั้นพื้นฐาน เป็นการศึกษาเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติ มุ่งเน้นความเป็นไทยควบคู่กับความเป็นสากล เป็นการศึกษาเพื่อปวงชนที่ประชาชนทุกคนจะได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน โดยสังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ทั้งส่งเสริมให้นักเรียนได้พัฒนาและเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตโดยถือว่านักเรียนมีความสำคัญที่สุด สามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ พร้อมเป็นหลักสูตรที่มีโครงสร้างยืดหยุ่นทั้งด้านสาระ เวลาและการจัดการเรียนรู้ และจัดการศึกษาได้ทุกรูปแบบ ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย สามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้และประสบการณ์

จุดหมาย

จุดหมายของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน มุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้วยการเห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัย ปฏิบัติตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา มีคุณธรรมจริยธรรมค่านิยมอันพึงประสงค์ มีความคิดสร้างสรรค์ใฝ่รู้ใฝ่เรียน รักการอ่าน รักการเขียนและรักการค้นคว้ามีความรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง และความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการ มีทักษะและศักยภาพในการจัดการ สื่อสาร และการใช้เทคโนโลยีปรับวิธีการคิดวิธีการทำงานได้เหมาะสมกับสถานการณ์ มีทักษะและกระบวนการทางคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ทักษะการคิดสร้างปัญญาและทักษะในการดำเนินชีวิต รักการออกกำลังกาย ดูแลตนเองให้มีสุขภาพและบุคลิกภาพที่ดี มีประสิทธิภาพในการผลิตและการบริโภค มีค่านิยมเป็นผู้ผลิตมากกว่าผู้บริโภค เข้าใจประวัติศาสตร์ของชาติไทย ภูมิใจในความเป็นไทย เป็นพลเมืองดี ยึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข รวมทั้งมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ภาษาไทย ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี กีฬา ภูมิปัญญาไทย ทรัพยากรธรรมชาติและพัฒนาลิ่งแวดล้อม รักประเทศชาติและท้องถิ่นมุ่งทำประโยชน์ และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคม (กระทรวงศึกษาธิการ, กรมวิชาการ 2544 : 4)

โครงสร้าง

เพื่อให้การจัดการศึกษาเป็นไปตามหลักการ จุดหมายและมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ให้สถานศึกษาและผู้เกี่ยวข้องมีแนวปฏิบัติ จึงได้กำหนดโครงสร้างของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนี้

1. ระดับช่วงชั้น กำหนดหลักสูตรเป็น 4 ช่วงชั้น ตามระดับการพัฒนาการของผู้เรียน ช่วงชั้นละ 3 ระดับชั้นเรียน
2. สาระการเรียนรู้ จัดเป็น 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ เป็นพื้นฐานสำคัญที่ผู้เรียนต้องเรียนรู้ โดยแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มแรก เป็นสาระการเรียนรู้ที่สถานศึกษาต้องใช้เป็นหลักในการจัดการเรียนการสอนเพื่อสร้างพื้นฐานการคิดและเป็นกลยุทธ์ในการแก้ปัญหาและวิกฤตของชาติ ประกอบด้วย ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์และสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม และกลุ่มที่สอง เป็นสาระการเรียนรู้ที่เสริมสร้างพื้นฐานความเป็นมนุษย์และสร้างศักยภาพในการคิดและการทำงานอย่างสร้างสรรค์ ประกอบด้วย สุขศึกษาและพลศึกษา ศิลปะ การงานอาชีพและเทคโนโลยี และภาษาต่างประเทศ เรื่อง สิ่งแวดล้อม กำหนดให้เรียนรู้ในกลุ่มวิทยาศาสตร์ กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม กลุ่มสุขศึกษาและพลศึกษาและกลุ่มภาษาต่างประเทศ กำหนดให้เรียนภาษาอังกฤษทุกช่วงชั้น ส่วนภาษาต่างประเทศอื่น ๆ สามารถเลือกจัดการเรียนรู้ได้ตามความเหมาะสม

3. กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เป็นกิจกรรมที่จัดให้ผู้เรียนได้พัฒนาความสามารถของตนเองตามศักยภาพ มุ่งเน้นเพิ่มเติมจากกิจกรรมที่ได้จัดได้เรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่ม การเข้าร่วมปฏิบัติกิจกรรมที่เหมาะสมร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุขกับกิจกรรมที่เลือกด้วยตนเองตามความถนัดและความสนใจอย่างแท้จริง มีศีลธรรม จริยธรรม มีระเบียบวินัย และมีคุณภาพ เพื่อพัฒนาองค์รวมของความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกของการทำประโยชน์เพื่อสังคม คือ กิจกรรมแนะแนว และกิจกรรมนักเรียน

4. มาตรฐานการเรียนรู้ เป็นข้อกำหนดคุณภาพของผู้เรียนด้านความรู้ ทักษะ กระบวนการ คุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมของแต่ละกลุ่ม เพื่อใช้เป็นจุดมุ่งหมายในการพัฒนาผู้เรียนด้านมาตรฐานการเรียนรู้ขั้นพื้นฐาน ในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ เมื่อผู้เรียนจบการศึกษาขั้นพื้นฐานและด้านมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น

5. เวลาเรียน หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน กำหนดเวลาในการจัดการเรียนรู้และ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ดังนี้ ช่วงชั้นที่ 1 และช่วงชั้นที่ 2 มีเวลาเรียนประมาณปีละ 800-1,000 ชั่วโมง โดยเฉลี่ยวันละ 4-5 ชั่วโมง ช่วงชั้นที่ 3 มีเวลาเรียนประมาณปีละ 1,000-1,200 ชั่วโมง โดยเฉลี่ยวันละ 5-6 ชั่วโมง และช่วงชั้นที่ 4 มีเวลาเรียนปีละไม่น้อยกว่า 1,200 ชั่วโมง โดยเฉลี่ยวันละไม่น้อยกว่า 6 ชั่วโมง

สำหรับการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยทำการศึกษานักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ซึ่งอยู่ช่วงชั้นที่ 4 จัดเวลาเรียนเป็นรายภาค คิดค่านำหนักของรายวิชาเป็นหน่วยกิต ใช้เกณฑ์ 40 ชั่วโมงต่อภาคเรียน มีค่านำหนักวิชา 1 หน่วยกิต มีเวลาเรียนประมาณวันละไม่น้อยกว่า 6 ชั่วโมง จัดการเรียนเฉพาะสาขาและจัดทำรายวิชาเพิ่มเติมแล้วก็อาจพัฒนาเป็นวิชาเลือกเฉพาะทางระดับสูงขึ้นไปได้เช่นกัน

สาระการเรียนรู้

สาระการเรียนรู้ที่กำหนดไว้เป็นสาระหลักที่จำเป็นต่อผู้เรียนในการดำรงชีวิต สาระที่เป็นองค์ความรู้ของกลุ่มสังคมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม ประกอบด้วย

- สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม
- สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคม
- สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์
- สาระที่ 4 ประวัติศาสตร์
- สาระที่ 5 ภูมิศาสตร์

มาตรฐานการเรียนรู้

สาระที่ 1 ศาสนา ศิลปกรรม จริยธรรม

มาตรฐาน ส 1.1 เข้าใจประวัติ ความสำคัญ หลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือและสามารถนำหลักธรรมของศาสนามาเป็นหลักปฏิบัติในการอยู่ร่วมกัน

มาตรฐาน ส 1.2 ยึดมั่นในศิลปกรรม การกระทำความดี มีค่านิยมที่ดีงามและศรัทธาในพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ

มาตรฐาน ส 1.3 ประพฤติปฏิบัติตนตามหลักธรรมและศาสนพิธีของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ มีค่านิยมที่ดีงามและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาตน บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม สิ่งแวดล้อมเพื่อการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคม

มาตรฐาน ส 2.1 ปฏิบัติตนตามหน้าที่ของการเป็นพลเมืองดีตามกฎหมาย ประเพณีและวัฒนธรรมไทย ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมไทยและสังคมโลกอย่างสันติสุข

มาตรฐาน ส 2.2 เข้าใจระบบการเมืองการปกครองในสังคมปัจจุบัน ยึดมั่นศรัทธาและธำรงรักษาไว้ซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์

มาตรฐาน ส 3.1 เข้าใจและสามารถบริหารจัดการทรัพยากร ในการผลิตและบริโภค การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดได้อย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มค่า รวมทั้งเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ

มาตรฐาน ส 3.2 เข้าใจระบบและสถาบันทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ความสัมพันธ์ของระบบเศรษฐกิจและความจำเป็นของการร่วมมือทางเศรษฐกิจในสังคมโลก

สาระที่ 4 ประวัติศาสตร์

มาตรฐาน ส 4.1 เข้าใจความหมาย ความสำคัญของเวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ และสามารถใช่วิธีการทางประวัติศาสตร์บนพื้นฐานของความเป็นเหตุเป็นผล มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างเป็นระบบ

มาตรฐาน ส 4.2 เข้าใจพัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตจนปัจจุบันในแง่ความสัมพันธ์และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์อย่างต่อเนื่อง ตระหนักถึงความสำคัญและสามารถวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้น

มาตรฐาน ส 4.3 เข้าใจความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย มีความภูมิใจและธำรงความเป็นไทย

สาระที่ 5 ภูมิศาสตร์

มาตรฐาน ส 5.1 เข้าใจลักษณะของโลกทางกายภาพ ตระหนักถึงความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งที่ปรากฏในระวางที่มีผลต่อกันและกันในระบบของธรรมชาติ ใช้แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ในการค้นหาข้อมูล ภูมิสารสนเทศซึ่งจะนำไปสู่การใช้และการจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ

มาตรฐาน ส 5.2 เข้าใจปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ก่อให้เกิดการสร้างสรรค์วัฒนธรรมและจิตสำนึกอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

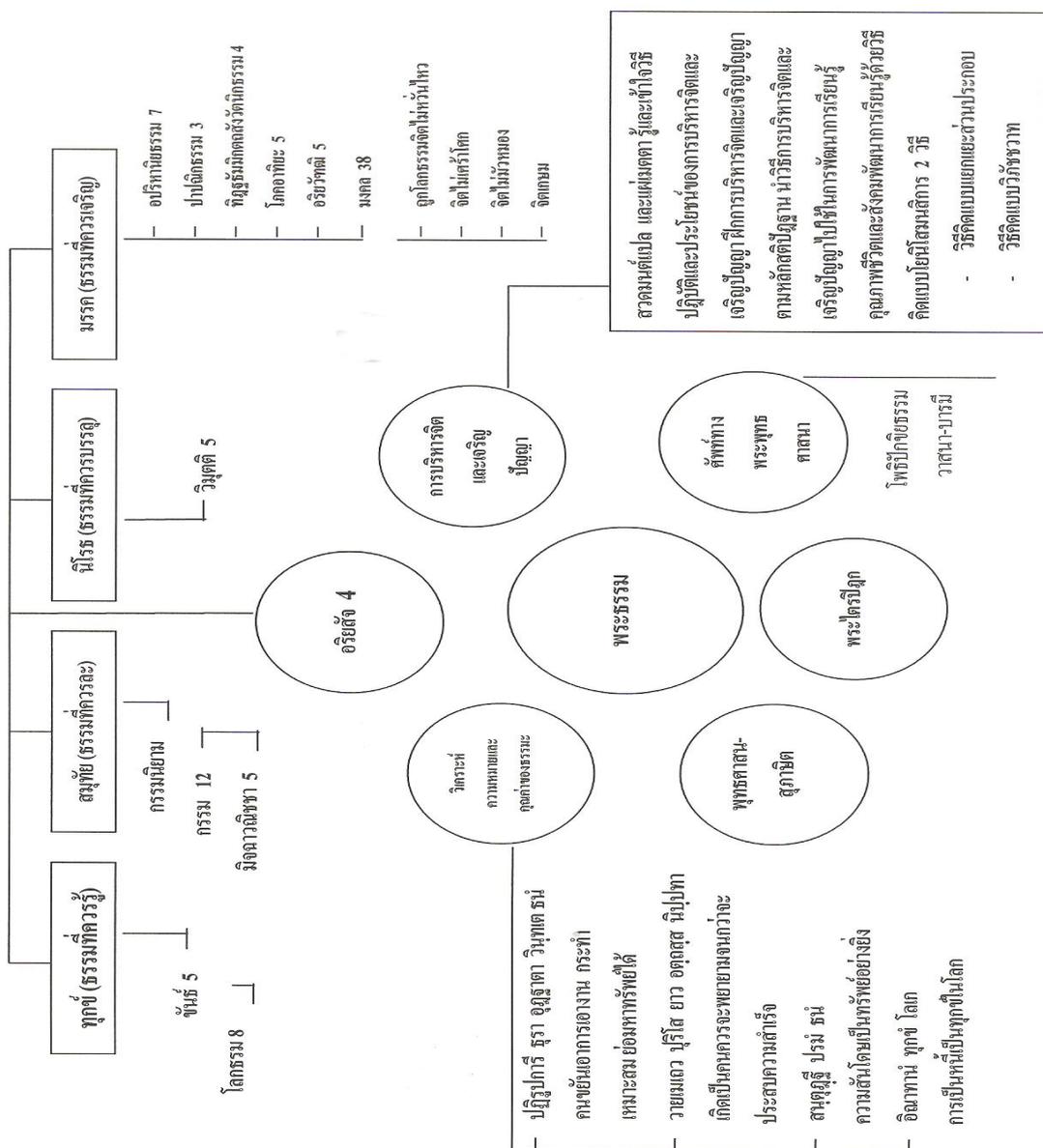
หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 กำหนดให้กลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เป็นสาระการเรียนรู้ที่ผู้เรียนต้องเรียนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ประกอบด้วย ศาสตร์ต่าง ๆ หลายสาขา มีลักษณะเป็นสหวิทยาการ มุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีความรู้ มีทักษะกระบวนการ มีคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่พึงประสงค์ รวมทั้งได้แสดงบทบาทและความรับผิดชอบทั้งต่อตนเอง ต่อผู้อื่นและต่อสภาพแวดล้อม เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณธรรม ดังนี้

1. ยึดมั่นในหลักธรรมพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ สามารถนำหลักธรรมคำสอนไปใช้ปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันได้ เป็นผู้กระทำความดี มีค่านิยมที่ดีงาม พัฒนาตนเองอยู่เสมอ รวมทั้งบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์กับสังคมส่วนรวม
2. ยึดมั่น ศรัทธาและธำรงรักษาไว้ซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี ปฏิบัติตามกฎหมาย ขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมไทย รวมทั้งอนุรักษ์และถ่ายทอดสิ่งที่ดีงามไว้เป็นมรดกของชาติ เพื่อสันติสุขของสังคมไทยและสังคมโลก
3. มีความสามารถในการบริหารจัดการทรัพยากรให้มีประสิทธิภาพ เพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ สามารถนำหลักการเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ
4. เข้าใจพัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตถึงปัจจุบัน สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างเป็นระบบและนำไปสร้างองค์ความรู้ใหม่ได้
5. มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีงามระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม เป็นผู้สร้างวัฒนธรรม มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

แนวคิดจากสาระการเรียนรู้ตามช่วงชั้น

ช่วงชั้นที่ 4 (ม. 4 – ม. 6)

มีจุดมุ่งหมายให้รู้ว่า พระพุทธศาสนามีคำสอนและวิธีการที่เป็นสากล มีขั้นตอนปฏิบัติที่ยึดทางสายกลาง เพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีสันติสุข แสดงให้เห็นว่าพระพุทธศาสนามีหลักคำสอนที่เชื่อมโยงได้กับศาสตร์สมัยใหม่ ช่วยให้เรารู้จักแก้ปัญหาตามวิธีการอริยสัจ 4 ในขณะเดียวกันก็ให้ตระหนักถึงคุณค่าของชีวิตที่ดำเนินไปตามกระบวนการแห่งปัจจุสมุปบาท สรรพสัตว์ต้องอิงอาศัยกัน ทั้งนี้ เพื่อให้เป็นคนมีใจกว้างและมีเหตุผลสำหรับการเป็นพลเมืองดีของสังคม ประเทศชาติและโลก โดยมีผังโน้ตค้นสาระการเรียนรู้ดังต่อไปนี้

แผนภาพที่ 2 ผังมโนทัศน์วิชาพระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยเลือกสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ ช่วงชั้นที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 สาระการเรียนรู้ที่ 1 มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นที่ 4

สาระ	มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นที่ 4
สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม มาตรฐาน ส 1.1 เข้าใจประวัติ ความสำคัญ หลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนา ที่ตนนับถือ และสามารถนำหลักธรรมของ ศาสนามาเป็นหลักปฏิบัติในการอยู่ร่วมกัน	สามารถเลือกสรรหลักธรรมของศาสนา ที่ตนนับถือ ไปประยุกต์ใช้ในการกำหนดเป็น แนวทางในการดำเนินชีวิตอย่างมีเหตุผล เพื่อการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

การวัดและประเมินผลการเรียนพระพุทธศาสนา

การวัดและประเมินผลตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 จะวัดและประเมินผลตามสภาพจริง (Authentic Assessment) ให้สอดคล้องกับการจัดการเรียนรู้ตามสภาพจริงโดยยึดธรรมชาติของวิชาและชีวิตจริงของนักเรียนเป็นตัวตั้ง ในสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาจะเน้นการวัดและประเมินผลที่สอดคล้องกับหลักการของพระพุทธศาสนา คือ วัดองค์ความรู้ กระบวนการเรียนรู้และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ แล้วยังใช้กระบวนการวัดตามระบบ ศิล สมาธิ ปัญญา เพื่อให้ครอบคลุมและคู่ด้านที่ฝึกปฏิบัติ คือ ศิล มีพฤติกรรมดีงามทั้งกาย วาจา สมาธิ มีจิตใจ มีคุณธรรม มีประสิทธิภาพ และมีความสุข ปัญญา มีความรู้ ความคิด ความเข้าใจ การมองเห็นความจริงโดยการสังเกต ได้แก่ แบบตรวจสอบรายการ (Check list) แบบประมาณค่า (Rating Scales) หรือการประเมินระดับคุณภาพ (Rubric Assessment) (กระทรวงศึกษาธิการ, กรมวิชาการ 2544 : 209-213)

หลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนสายธรรมจันทร์

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

โรงเรียนสายธรรมจันทร์ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตั้งอยู่เลขที่ 79 หมู่ 5 ตำบลท่านัด อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี จัดการศึกษา 2 ช่วงชั้น คือ

1. ช่วงชั้นที่ 3 (ม.1-3)
2. ช่วงชั้นที่ 4 (ม. 4-6)

มีครู 89 คน และนักเรียน 2,040 คน

วิสัยทัศน์

พัฒนานักเรียนให้เป็นคนดี ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน รักความเป็นไทยและใส่ใจสิ่งแวดล้อม

พันธกิจ

1. จัดระบบประกันคุณภาพ เพื่อพัฒนานักเรียนให้เป็นคนดี เก่งและมีความสุข
2. ปฏิรูปการเรียนรู้โดยจัดการเรียนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นสำคัญ
3. พัฒนาแหล่งเรียนรู้หลากหลาย
4. ส่งเสริมนักเรียนรักความเป็นไทย มีความเป็นประชาธิปไตยและใส่ใจในสิ่งแวดล้อม

เป้าประสงค์

1. นักเรียนเป็นผู้ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน มีคุณธรรมและจริยธรรมที่ดีงามและสามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข
2. ครูจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างหลากหลาย โดยเน้นนักเรียนเป็นสำคัญ
3. นักเรียนและครูสามารถใช้แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนและชุมชนอย่างหลากหลาย
4. นักเรียนรู้จักสิทธิหน้าที่พลเมืองที่ดีตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข และร่วมกันในการอนุรักษ์ความเป็นไทยและสิ่งแวดล้อม

คุณลักษณะอันพึงประสงค์

1. มีระเบียบวินัย
2. เป็นผู้ใฝ่รู้ใฝ่เรียน
3. มีความรู้สากล รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงความเจริญก้าวหน้าทางวิชาการ
4. ประพฤติปฏิบัติตามหลักการของศาสนา
5. มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและพัฒนาสิ่งแวดล้อม
6. มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดีปลอดจากสิ่งเสพติดให้โทษ
7. มีความเป็นประชาธิปไตย รู้จักสิทธิหน้าที่พลเมืองดีของชาติตามระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

โครงสร้างหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนสายธรรมจันทร์ อำเภอดำเนินสะดวก
จังหวัดราชบุรี ช่วงที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 โครงสร้างหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนสาขารวมจันทร์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ช่วงที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6

สาระการเรียนรู้	จำนวนชั่วโมง/ปี (1 หน่วยกิต = 40 ชั่วโมง/ภาคเรียน)																								
	วิทย์ – คณิต						อังกฤษ - คณิต						ภาษา - สังคม						ทั่วไป - อาชีพ						
	ม. 4		ม. 5		ม. 6		ม. 4		ม. 5		ม. 6		ม. 4		ม. 5		ม. 6		ม. 4		ม. 5		ม. 6		
	พื้นฐาน	เพิ่มเติม	พื้นฐาน	เพิ่มเติม	พื้นฐาน	เพิ่มเติม	พื้นฐาน	เพิ่มเติม	พื้นฐาน	เพิ่มเติม	พื้นฐาน	เพิ่มเติม	พื้นฐาน	เพิ่มเติม	พื้นฐาน	เพิ่มเติม	พื้นฐาน	เพิ่มเติม	พื้นฐาน	เพิ่มเติม	พื้นฐาน	เพิ่มเติม	พื้นฐาน	เพิ่มเติม	
ภาษาไทย	80		80		80		80		80		80		80		80		80		80		80		80		
คณิตศาสตร์	80	120	80	120		120	80	120	80	120		120	80	80			120	80		80				80	
วิทยาศาสตร์	80	280	80	280		280	80		80			80	80		80			280	80		80				80
สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม	80	80	80	80	80	80	80	80	80	80	80	80	80	80+	80	80+	80	80	80	80	80	80	80	80	
สุขศึกษาและพลศึกษา	80		80		80		80		80		80		80		80		80		80		80		80		80
ศิลปะ	40		40		40		40		40		40	80	40		40		40		40		40		40		40
การงานอาชีพ	80		80		80		80	80	80	80	80	80	80	160	80	160	80		80	240	80	240	80	240	80
และเทคโนโลยี	80		80		80	80	80		80		80		80		80		80	80	80		80		80		80
ภาษาต่างประเทศ	80		80		80		80	160	80	160	80	160	80	80	80	80	80		80	80	80	80	80	80	80
รวม	680	480	680	480	520	560	680	440	680	440	520	600	680	400	680	400	520	560	680	400	680	400	520	560	
	1160		1160		1180		1120		1120		1120		1080		1080		1080		1080		1080		1080		
กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน	120		120		120		120		120		120		120		120		120		120		120		120		
รวมจำนวนชั่วโมง/ปี	1280		1280		1200		1240		1240		1240		1200		1200		1200		1200		1200		1200		
รวมจำนวนหน่วยกิต/ปี																									

หมายเหตุ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน แต่ละชั้นเรียน 120 ชั่วโมง/ปี (โฮมรูม 40, แนะแนว 40, กิจกรรมชุมนุม 40)

ตารางที่ 3 สารการเรียนรู้รายภาค สารการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ช่วงชั้นที่ 4
มฐ ส 1.3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5

มาตรฐานช่วงชั้นที่ 4	ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง	สารการเรียนรู้
<p>1. รู้และปฏิบัติตนตามหลักศีลธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดีงาม หลักธรรมทางศาสนาที่ตนนับถือ อย่างมีเหตุผล โดยนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาตน สังคมและสิ่งแวดล้อมไทย สังคมโลกเพื่อการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข</p>	<p>1. อธิบายความหมายและประเภทของหลักธรรมที่กำหนดให้ศึกษาได้</p> <p>2. วิเคราะห์ความหมายและคุณค่าของธรรมและปฏิบัติตนได้เหมาะสมสอดคล้องกับคุณค่าธรรมะ</p> <p>3. ตระหนักถึงคุณค่าของหลักธรรมที่ศึกษาและนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ได้อย่างถูกต้อง</p>	<p>อริยสัจ 4 - มรรค(ธรรมควรเจริญ)</p> <p>1. อปริหานิยธรรม 7 คือ ธรรมที่ป้องกันมิให้เกิดความเสื่อมในศาสนจักรและอาณาจักร มีดังนี้</p> <p>1.1 หมั่นประชุมกันเนื่องนิตย์</p> <p>1.2 พริ้วมเพริ้วกันประชุมและพริ้วมเพริ้วกันเลิกประชุม</p> <p>1.3 ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่มีมาแต่เดิม ไม่บัญญัติและล้มล้างสิ่งบัญญัติไว้เดิม</p> <p>1.4 เคารพและรับฟังความเห็นของผู้ใหญ่</p> <p>1.5 ไม่ข่มเหงหรือดูคร่ำครวสตรี</p> <p>1.6 เห็นคุณค่าและทะนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของสังคม</p> <p>1.7 ให้อารักขาแต่พระอรหันต์</p> <p>2. ทิฏฐธัมมิกัตถสังวัตตินิกธรรม 4 คือ ธรรมที่เป็นไปเพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์ในปัจจุบัน มีดังนี้</p> <p>2.1 อุฏฐานสัมปทา ความขยันหมั่นเพียร</p> <p>2.2 อารักขสัมปทา การรู้จักรักษาทรัพย์และประหยัด</p> <p>2.3 กัลยาณมิตร การคบคนดีเป็นมิตร</p> <p>2.4 สมชีวิตา เลี้ยงชีพตามสมควรแก่กำลังทรัพย์ที่หามาได้</p>

ตารางที่ 3 (ต่อ)

มาตรฐานช่วงชั้นที่ 4	ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง	สาระการเรียนรู้
		<p>3. โภคอาทิยะ 5 คือ การใช้ โภคทรัพย์ที่พอเหมาะพอควร มี ดังนี้</p> <p>3.1 เลี้ยงตัวเอง บิดามารดาของภรรยา และคนในความดูแลทั้งหลายให้มีความสุข</p> <p>3.2 บำรุงมิตรสหายและผู้ร่วมงานให้เป็นสุข</p> <p>3.3 ใช้ป้องกันภัยอันตรายที่อาจเกิดขึ้น</p> <p>3.4 ทำพลี 5 อย่าง คือ สงเคราะห์ญาติ ต้อนรับแขก ทำบุญให้ผู้ล่วงลับ บำรุงราชการ เช่น เสียภาษี บำรุงสิ่งเคารพบูชาตามที่ตนเชื่อถือ</p> <p>4. อริยวัฑฒิ 5 คือ ความเจริญอันประเสริฐ มีดังนี้</p> <p>4.1 ศรัทธา มีความเชื่อมั่น มีเหตุผล</p> <p>4.2 ศีล มีวินัย เลี้ยงชีพสุจริต</p> <p>4.3 สุตะ หมั่นสดับ ตรีบฟังและเรียนรู้</p> <p>4.4 จาคะ มีน้ำใจ เอื้อเฟื้อ เสียสละ</p> <p>4.5 ปัญญา มีความรอบรู้ รู้คิด รู้ทำอย่างมีเหตุผล</p>

ตารางที่ 3 (ต่อ)

มาตรฐานช่วงชั้นที่ 4	ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง	สาระการเรียนรู้
		<p>5. ปาปณิกรรม 3 คือ ข้อปฏิบัติ สำหรับพ่อค้า หรือคุณสมบัติที่ดี ของพ่อค้า มี 3 ประการ มีดังนี้</p> <p>5.1 จักขุมา ตาดี รู้จักสินค้า ดูสินค้าเป็น เก่งกำไร</p> <p>5.2 วิธูโร จัดเจนธุรกิจ รู้ความ เคลื่อนไหวของตลาด</p> <p>5.3 นิสสุขสัมปันโน ทำตัว น่าเชื่อถือไว้วางใจในการ ร่วมทุน</p> <p>6. มงคล 38 คือ ธรรมอันนำมาซึ่ง ความสุขความเจริญทั้งหมดมี 38 ประการ ในที่นี้กล่าวถึง 4 ประการ มีดังนี้</p> <p>6.1 ถูกโลกธรรมจิต ไม่หวั่นไหว การอยู่ไกล คนชั่ว อยู่ห่างสิ่งชั่ว มีสิ่งดี ยึดเหนี่ยวใจ</p> <p>6.2 จิตไม่เศร้าโศก ต้องมีสติ ไม่ยึดมั่นถือมั่น</p> <p>6.3 จิตไม่มัวหมอง จิตไม่โลก ไม่คิดร้าย ไม่หลง</p> <p>6.4 จิตเกษม จิตสงบ ปราศจาก กิเลส</p>

ที่มา : โรงเรียนสายธรรมจันทร์, หลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนสายธรรมจันทร์ (ราชบุรี : เอกสาร
อัดสำเนา).

วิเคราะห์หลักสูตร จากผลการเรียนที่คาดหวังและเนื้อหาสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา

สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม มาตรฐานการเรียนรู้ ส.1.3 ประพฤติตนตามหลักศีลธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดีงาม หลักธรรมทางศาสนาที่ตนนับถืออย่างมีเหตุผล โดยนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาตน สังคมและสิ่งแวดล้อมในสังคมไทย สังคมโลก เพื่อการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข เมื่อนักเรียนจบการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 นักเรียนสามารถมีแนวความคิดนำหลักธรรมปฏิบัติได้ถูกต้องเหมาะสมและสร้างภูมิคุ้มกันชีวิตให้ดำรงอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

เนื้อหาในกลุ่มสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนาสำหรับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ตามหลักสูตรสถานศึกษา โรงเรียนสายธรรมจันทร์ สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม มาตรฐาน ส.1.3 ประพฤติตนตามหลักศีลธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดีงาม หลักธรรมทางศาสนาที่ตนนับถืออย่างมีเหตุผล ซึ่งมีเนื้อหา ดังนี้ อปริหานิยธรรม 7 ทิฏฐธัมมิกัตถสังวัตตนิกธรรม 4 โภคอาทิยะ 5 อริยวัฑฒิ 5 ปาปณิกธรรม 3 และมงคล 38

คำอธิบายสาระการเรียนรู้ พระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5

ศึกษา วิเคราะห์ ฝึกปฏิบัติ สร้างความคิดรวบยอด นำภูมิปัญญาท้องถิ่น สภาพปัญหาชีวิต สภาพแวดล้อมเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจ ตระหนักและเห็นคุณค่าในเรื่องต่อไปนี้

พระพุทธ เกี่ยวกับประวัติความสำคัญของพระพุทธศาสนา เรื่องลักษณะประชาธิปไตย ในพระพุทธศาสนา หลักการของพระพุทธศาสนากับหลักการของวิทยาศาสตร์ พระพุทธศาสนา เน้นการฝึกหัดอบรม การพึ่งพาตนเองและการมุ่งอิสรภาพ การคิดตามนัยแห่งพระพุทธศาสนาและการคิดแบบวิทยาศาสตร์ พุทธประวัติ วิเคราะห์พุทธประวัติด้านวิธีการสอนและการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามแนวพุทธจริยา ชาดก เรื่อง มโหสถชาดก วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา หลักธรรม คติธรรมที่เกี่ยวข้องกับวันธรรมสวนะและเทศกาลสำคัญ ศึกษา วิเคราะห์ ผลงานภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านพระพุทธศาสนา มุ่งอนุรักษ์ศาสนวัตถุ และศาสนสถานในท้องถิ่น

พระธรรม เกี่ยวกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เรื่อง พระรัตนตรัย (วิเคราะห์ ความหมายและคุณค่าของธรรมะ) อริยสัจ 4 ทุกข์ (ธรรมที่ควรรู้) ขันธ์ 5 : โลกธรรม 8 สมุทัย (ธรรมที่ควรละ) กรรมนิทาน : กรรม 12 มิจฉาณิชา 5, นิโรธ (ธรรมที่ควรบรรล) : วิมุตติ 5, มรรค(ธรรมที่ควรเจริญ) อปริหานิยธรรม 7 ปาปณิกธรรม 3 ทิฏฐธัมมิกัตถสังวัตตนิกธรรม 4 โภคอาทิยะ 5 อริยวัฑฒิ 5 และมงคล 38 ในเรื่อง เมื่อถูกโลกธรรมจิตไม่หวั่นไหว จิตไม่เศร้าโศก จิตไม่มัวหมอง จิตเกษม พุทธศาสนสุภาษิต คือ ปฏฐุปการี ชุรวา อุฏฐาตา วินุทเต ธนั (คนขยันเอาการเอางานกระทำเหมาะสม ย่อมหาทรัพย์ได้) วายเมเถว ปุริโส ยาว อตุลสุส นิปุปทา เกิดเป็นคนควรจะพยายามจนกว่าจะประสบความสำเร็จ) สนตุฎฐิ ปรมั ธนั (ความสันโดษ

เป็นทรัพย์สินอย่างยิ่ง) อิมานาน์ ทุกข์ โลก (การเป็นหนี้เป็นทุกข์ในโลก) พระไตรปิฎก วิเคราะห์ การสังคายนาและการเผยแผ่พระไตรปิฎก เรื่องนำรู้จากพระไตรปิฎก คนครองเรือนที่ร้ายและ ที่ดี 10 ประเภท ศัพท์ทางพระพุทธศาสนา คือ โพธิปักขิยธรรม วาสนา-บารมี การบริหารจัดการ และเจริญปัญญา ฝึกการบริหารจิตและเจริญปัญญาตามหลักสติปัญญาฐาน นำวิธีการบริหารจัดการและ เจริญปัญญา ไปใช้ในการพัฒนาการเรียนรู้คุณภาพชีวิตและสังคม พัฒนาการเรียนรู้ด้วยวิธีคิด แบบโยนิโสมนสิการ 2 วิธี คือ วิธีคิดแบบแยกแยะส่วนประกอบ และวิธีคิดแบบวิภาษวาท ศึกษา ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการนำหลักธรรมไปใช้ในชีวิตประจำวัน

พระสงฆ์ เกี่ยวกับประวัติพุทธสาวก พุทธสาวิกา เรื่อง พระอนรุทธะ พระองค์ลีมาล พระชัมมทินนาเถรี จิตตคหบดี ชาวพุทธตัวอย่าง พระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) ดร.เอ็มเบดการ์ หน้าที่ชาวพุทธ เรื่องการบรรพชาอุปสมบทในพระพุทธศาสนา ประโยชน์ของ การบรรพชาอุปสมบท การบวชเป็นแม่ชี ธรรมจารีณี หรือเนกขัมมนารี การศึกษา พระพุทธศาสนา วันอาทิตย์และธรรมศึกษา การปลูกจิตสำนึกและการมีส่วนร่วมในสังคมพุทธ การปฏิบัติตนที่เหมาะสมในฐานะผู้ปกครอง และผู้อยู่ใต้ปกครอง ตามหลักทศเบื่องล่างในทศ 6 การเข้าค่ายพุทธธรรม เข้าร่วมพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา การแสดงตนเป็นพุทธมามกะ มรณาทชาวพุทธและการปฏิบัติตนต่อพระภิกษุ เรื่อง การแสดงความเคารพตามหลัก พระพุทธศาสนาต่อพระรัตนตรัย ปุชณียสถาน ปุชณียวัตถุ และปุชณียบุคคล การปฏิสันถารตาม หลักปฏิสันถาร 2 ศาสนพิธี เรื่อง ความหมายความสำคัญ คติธรรมในพิธีกรรม บทสวดมนต์ของ นักเรียน งานพิธี คุณค่าและประโยชน์ พิธีบรรพชาอุปสมบท คุณสมบัติของผู้ขอบรรพชาอุปสมบท เครื่องอัฐบริวาร สัมมนา พระพุทธศาสนากับการแก้ปัญหาและการพัฒนา เรื่อง พระพุทธศาสนา กับการเมืองและสันติภาพ

เพื่อให้เกิดศรัทธาอย่างยิ่งต่อพระรัตนตรัยและรักการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ประพฤติ ปฏิบัติตนเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี มีคุณธรรม จริยธรรม ในการอยู่ร่วมกันในสังคมและสามารถ นำหลักธรรมไปใช้เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ การทำงานอย่างมีคุณค่าต่อชีวิตตนเองและสังคม โดยส่วนรวม

หน่วยการจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา

การจัดการเรียนรู้สาระพระพุทธศาสนา สำหรับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 มีเนื้อหา 12 หน่วยการเรียนรู้ เวลาเรียนตลอดปีการศึกษา 160 ชั่วโมง ในการจัดการเรียนรู้ทำการสอนตาม การจัดการเรียนแบบโยนิโสมนสิการ (กระทรวงศึกษาธิการ, กรมวิชาการ 2544 : 26) หน่วยละ 3 ชั่วโมง 4 หน่วยการเรียนรู้ รวม 12 ชั่วโมง ในหน่วยการเรียนรู้ที่ 5 ชื่อ หลักธรรมของ พระพุทธศาสนา โดยกำหนดการจัดการเรียนรู้ดังนี้

ตารางที่ 4 กำหนดการจัดการเรียนรู้ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเรื่อง หลักธรรมของ
พระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5

หน่วยที่	ชื่อหน่วย	เนื้อหาสาระ	รวม (ชั่วโมง)
5	หลักธรรมทาง พระพุทธศาสนา	อริยสัจ 4 มรรค : ธรรมที่ควรเจริญ - อปริหานิยธรรม 7 - ทิฏฐธัมมิกัตถสังวัตตนิกัธรรม 4 - โภคอาทิยะ 5 - อริยวัฑฒิ 5 - ปาปณิกธรรม 3 - มงคล 38 (ถูกโลกธรรมจิตไม่หวั่นไหว จิตไม่เศร้าโศก จิตไม่มัวหมอง จิตเกษม)	2 2 2 2 2 2

ในการวิจัยครั้งนี้ใช้หน่วยการเรียนรู้ที่ 5 เรื่อง หลักธรรมของพระพุทธศาสนา มาใช้ในการทดลองในเนื้อหาสาระ กำหนดเวลาสอน เรื่องละ 2 ชั่วโมง ได้แก่ อปริหานิยธรรม 7 ทิฏฐธัมมิกัตถสังวัตตนิกัธรรม 4 โภคอาทิยะ 5 ใช้เวลาสอน อริยวัฑฒิ 5 ปาปณิกธรรม และมงคล 38 รวม 12 ชั่วโมง

วิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ

ความหมายของการคิดแบบโยนิโสมนสิการ

มีความหมายต่างๆ ดังนี้

พจนานุกรมพุทธศาสน ฉบับประมวลศัพท์ (พระราชวรมุนี (ประยูรค์ ปยุตโต) 2527 : 245) ให้ความหมาย โยนิโสมนสิการ คือ การทำในใจโดยแยกกาย การพิจารณาโดยแยกกาย เป็นการพิจารณา ถึงความจริง สืบค้นหาเหตุผลไปตามลำดับ จนถึงต้นเหตุ หรือความรู้จักคิด คัดถูกวิธี

สมาคมแนะแนวแห่งประเทศไทย (2533 : 10) ได้ให้ความหมาย โยนิโสมนสิการ คือ วิธีคิดโดยใช้ปัญญาพิจารณาเชื่อมโยงเหตุและผลที่ใช้ได้ทั้งทางโลกและทางธรรม

ทิสนา เขมณี (2540 : 87) ให้ความหมาย โยนิโสมนสิการ คือ การคิดเป็น รู้จักพิจารณาหาเหตุปัจจัย สืบค้นแยกแยะ ให้เห็นสถานะที่เป็นจริง จนสามารถแก้ปัญหาต่างๆ ได้ด้วยวิธีการแห่งปัญญา

สุมน อมรวิวัฒน์ (2530 : 35) ให้ความหมายโยนิโสมนสิการว่า วิธีการเรียนรู้ที่มีลักษณะบูรณาการของหลักจิตวิทยาการเรียนรู้ หลักการแนะแนวและหลักการสอนอย่างผสมกลมกลืนได้สัดส่วนสมดุลกันมุ่งเน้นให้ครูเป็นกัลยาณมิตรของศิษย์ ครูและศิษย์มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน จัดปัจจัยภายนอกที่เหนียวแน่นส่งเสริม จูงใจและ ปลุกเร้าให้เกิดความเชื่อในตัวครูผู้สอน สาระที่เรียนและวิธีการเรียนว่าจะเกิด ประโยชน์สูงสุดแก่ตัวผู้เรียน เน้นการคิดวิเคราะห์อย่างแยกคาย ใช้วิธีการแห่งปัญญาในการศึกษาเล่าเรียน การคิดเป็น ปฏิบัติเป็นและแก้ปัญหาเป็นใน สาระความรู้ที่ได้รับการอบรมสั่งสอน

สรุปได้ว่า ความหมายโยนิโสมนสิการ คือ การคิดเป็น มีเหตุผล เน้นการคิดวิเคราะห์อย่างแยกคาย รู้จักพิจารณาความจริงให้เป็นขั้นตอนต่อเนื่องจนสามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้

แนวคิดเกี่ยวกับการคิดแบบโยนิโสมนสิการ

सनัน ไซยานุกูล (อ้างถึงใน สุมน อมรวิวัฒน์ 2530 : 69) เสนอทฤษฎีที่พิจารณาจาก พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งแสดงถึงพระปัญญาอันล้ำเลิศ มีความลึกซึ้งสูงส่งและเป็นสากลได้ 4 ทฤษฎี ดังนี้

1. ทฤษฎีเกี่ยวกับปัจจุสมุปบาท แสดงถึง ทุกสิ่งที่เกิดขึ้นตั้งอยู่ ดับไป เพราะปัจจัย ที่เป็นเหตุเป็นผล สัมพันธ์เกี่ยวเนื่องอิงอาศัยแก่กันและกัน

2. ทฤษฎีเกี่ยวกับกรรม แสดงถึง ผลของการกระทำที่ดองเกิดแก่ตน ใครทำกรรมอันใดไว้ ต้องรับผลของกรรมนั้น

3. ทฤษฎีเกี่ยวกับความเปลี่ยนแปลง – อนิจจตา แสดงถึงสภาพสังขารของบุคคลสัตว์ และธรรมชาติ ย่อมเปลี่ยนแปลงตามเหตุปัจจัย

4. ทฤษฎีเกี่ยวข้องกับอนัตตา แสดงถึง ความมิใช่ตัวตนที่จะยึดมั่นเอาไว้ ทุกอย่างเป็นปัจจัยสมมุติที่รวมตัวกันตามธรรมชาติทั้งสิ้น ต้องปล่อยวางได้

ทั้ง 4 ทฤษฎี ซึ่งแสดงไว้ในคัมภีร์ชั้นอรรถกถาและฎีกา ได้ไขความและแยกความหมายไว้ดังนี้ (พระธรรมปิฎก 2542 : 42)

การคิดอย่างถูกต้อง คือ คิดอย่างมีวิธี ฎกวิธีเข้าถึงความจริงของสิ่งทั้งหลาย

การคิดถูกต้องทาง คือ คิดต่อเนื่องจัดลำดับได้ อย่างมีขั้นตอน มีระเบียบมีเหตุผล

การคิดอย่างมีเหตุผล คือ คิดพิจารณาสืบสาวหาเหตุให้เข้าใจถึงต้นเค้าอย่างต่อเนื่องตามลำดับ

การคิดให้เกิดผล คือ ความคิดที่สามารถนำสู่ผลที่พึงประสงค์

ทั้ง 4 ข้อ เป็นลักษณะด้านต่าง ๆ ของความคิดที่เรียกว่า โยนิโสมนสิการ ซึ่งการเกิดความโยนิโสมนสิการแต่ละครั้ง อาจมีลักษณะครบหรือเกือบครบทั้ง 4 ข้อ

องค์ประกอบของการคิดแบบโยนิโสมนสิการ

วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ มี 10 วิธี (สุนน อมรวิวัฒน์ 2531 : 71-75) ดังนี้

1. วิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย (วิธีคิดแบบอทัปปัจจยตา หรือคิดตามหลักปฏิจาสุมุบาท) คิดแบบมีปัจจัยสัมพันธ์ สิ่งทั้งหลายอาศัยกันจึงเกิดขึ้น แล้วสืบค้น สืบสาวหาสาเหตุ และหาคำตอบได้

2. วิธีคิดแบบแยกแยะส่วนประกอบ เป็นวิธีคิดจำแนก แยกแยะแล้วนำจัดเป็นหมวดหมู่ให้ชัดเจน อย่างมีความสัมพันธ์ภายในองค์ประกอบย่อยเหล่านั้น ว่าต้องมีความสัมพันธ์เป็นเหตุเป็นผลซึ่งกันและกัน ประสานสอดคล้องเป็นหนึ่งเดียว

3. วิธีคิดแบบสามัญลักษณะ หรือคิดแบบรู้เท่าทันความเป็นไปของธรรมชาติต้องอาศัยความรู้ของหลักการธรรมชาติอย่างมาก และรู้ความเป็นไปของเหตุและปัจจัยอย่างลึกซึ้ง จึงจะสามารถคิดสรุปได้อย่างรู้เท่าทันและยอมรับความจริงของธรรมชาติ อย่างมีสติสัมปชัญญะ

4. วิธีคิดแบบอริยสัง หรือคิดแบบแก้ปัญหา วิธีแห่งการดับทุกข์ เป็นวิธีคิดหลักที่สามารถขยายไปครอบคลุมวิธีคิดแบบอื่น ๆ ได้ทั้งหมดมีลักษณะทั่วไป 2 ประการ ดังนี้

4.1 เป็นวิธีคิดตามเหตุและผล สืบจากผลไปหาเหตุ แล้วแก้ไขที่ต้นเหตุ จัดเป็น 2 คู่คือ

คู่ที่ 1 : ทุกข์เป็นผล เป็นตัวปัญหาเป็นสถานการณ์ที่ประสบซึ่งไม่ต้องการ

: สมุทัยเป็นเหตุ เป็นที่มาของปัญหา เป็นจุดที่จะต้องจำกัดหรือแก้ไข
จึงจะพ้นจากปัญหาได้

คู่ที่ 2 : นิโรธเป็นผล เป็นภาวะสิ้นปัญหา เป็นจุดหมาย ซึ่งต้องการจะเข้าถึง

: มรรคเป็นเหตุ เป็นวิธีการ เป็นข้อปฏิบัติที่ต้องกระทำการในการแก้ไข
สาเหตุเพื่อบรรลุดูจุดหมาย

4.2 เป็นวิธีคิดที่ตรงจุด ตรงเรื่อง ตรงไปตรงมา มุ่งตรงต่อสิ่งที่จะต้องทำต้องปฏิบัติ ต้องเกี่ยวข้องกับชีวิต ใช้แก้ปัญหา ไม่ฟุ้งซ่านออกไปในเรื่องฟุ้งเพื่อที่สักแต่ว่าคิดเพื่อสนองตัณหา มานะ ทิฎฐิ ซึ่งไม่อาจนำมาใช้ปฏิบัติ และไม่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหา

5. วิธีคิดแบบอรรถธรรมสัมพันธ์ คือ การคิดพิจารณาให้เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างธรรม (หลักการ) กับอรรถ (ความมุ่งหมาย) ช่วยให้บุคคลรู้ขอบเขต และขั้นตอนของการปฏิบัติตามหลักการ และความมุ่งหมายทุกขั้นตอนของการปฏิบัติ นับตั้งแต่เริ่มการปฏิบัติอยู่ การลงท้ายและการสรุปผลของการปฏิบัติ

6. วิธีคิดแบบคุณโทษและทางออก เป็นวิธีคิดที่ใช้เป็นหลักในการแก้ปัญหาและการปฏิบัติได้อย่างดีวิธีหนึ่ง การคิดแบบนี้ต้องได้มีการมองสิ่งทั้งหลายตามที่เป็นจริงทุกแง่ทุกด้าน

คือ มองในแง่ที่เป็นอัสสาทะ (ส่วนดี น่าพึงพอใจ) อาทินวะ (ส่วนเสียโทษ ขอบกพร่อง) และ นิสสรณะ (ทางออกภาวะหลุครอดปลอดภัย) โดยต้องรู้จักคิดวิเคราะห์ สถานการณ์ต่าง ๆ คิดจำแนกแยกแยะ ด้านดี ด้านร้าย คิดเชื่อมโยงสัมพันธ์ องค์ประกอบปัจจัย หาเหตุผลโดยมี หลักการและจุดหมายที่แน่นอน เกิดผลอย่างแท้จริงในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น

7. วิธีคิดแบบคุณค่าแท้-คุณค่าเทียม เป็นวิธีคิดพิจารณาอย่างใช้ปัญญาไตร่ตรอง รู้จัก เลือกลสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ชีวิตแท้จริง และเกื้อกูลความเจริญในกุศลธรรม ซึ่งต่างจากสิ่งที่เป็น อกุศลธรรม ความโลภ มัวเมา ริษยามานะ ทิฎฐิ เบียดเบียนแก่งแย่งกัน

8. วิธีคิดแบบอุบายปลูกเร้าคุณธรรม หรือวิธีคิดแบบเร้ากุศล เป็นวิธีคิดที่นำ ประสบการณ์ ที่ผ่านพบทั้งเป็นกุศล และอกุศลมาปรุงแต่งไปในทางที่ดีงามและ เป็นประโยชน์ ด้วยการคิดที่ตื่นตัว เร้าใจ ไม่ประมาทมีสติรู้สำนึก และรู้เท่าทันตามความเป็นจริง คิดค้นคว้า ศึกษาเพิ่มเติม จนบรรลุจุดหมาย

9. วิธีคิดแบบเป็นอยู่ในปัจจุบัน หรือวิธีคิดแบบมีปัจจุบันธรรมเป็นอารมณ์ เป็นการคิดที่มีสติระลึกรู้กำหนดรู้อยู่ภารกิจที่กำลังทำอยู่ในปัจจุบัน สามารถใช้สติเหนี่ยวรั้ง จิตที่ หลุดลอยจากเรื่องที่เกิดขึ้นและผ่านไปแล้ว (อดีต) และเรื่องที่ยังไม่เกิด(อนาคต)มาสู่ภาระหน้าที่ ที่กำลังกระทำอยู่ในปัจจุบันได้

10. วิธีคิดแบบวิภาษวาท ไม่ใช่วิธีคิดโดยตรง แต่เป็นวิธีพูด หรือแสดงหลักการแห่ง คำสอนที่มีการมองและแสดงความจริงโดยแยกแยะออกให้เห็น แต่ละแง่แต่ละด้านครบทุกแง่ ทุกด้านอย่างครบถ้วนถูกต้องตามความเป็นจริง

จึงกล่าวได้ว่า การที่จะเกิดวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ ต้องอาศัย ปัจจัยภายนอกและ ปัจจัยภายในมาสนับสนุนซึ่งกันและกัน พร้อมมีกัลยาณมิตร ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญภายนอกมาช่วย เสริมสร้างศรัทธา ให้เกิดขึ้นในทางที่ถูกต้อง เป็นปัจจัยภายในที่เกิดตามมา คือ วิธีคิดแบบ โยนิโสมนสิการ สำหรับการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีสอนของ สุมน อมรวิวัฒน์ (2533 : 168-170) ที่พัฒนามาจากแนวคิดว่าการศึกษาที่แท้ควรสัมพันธ์สอดคล้องกับการดำเนินชีวิต ดังนี้ 1) การเผชิญได้แก่ การเรียนรู้เข้าใจสภาวะต่าง ๆ ที่ต้องพบ 2) การผจญ ได้แก่ การเรียนรู้หาวิธีที่ ถูกต้องต่อสู้กับปัญหา 3) การผสมผสาน ได้แก่ การเรียนรู้ที่สามารถนำวิธีต่าง ๆ มาผสมผสาน เพื่อใช้แก้ปัญหา และ 4) การเผด็จ ได้แก่ การแก้ปัญหาให้หมดไปไม่เกิดอีก

ในการเรียนการสอนด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ ครูเป็นบุคคลที่สามารถจัด สภาพแวดล้อม และวิธีสอนให้เกิดการเรียนรู้และฝึกฝนการคิดอย่างมีเหตุผล นำไปสู่การปฏิบัติ โดยเป็นกัลยาณมิตรของศิษย์ ครู และศิษย์ต้องมีความสัมพันธ์ดีต่อกัน ศิษย์จึงมีโอกาส กล้าแสดงออก ปฏิบัติตนอย่างถูกต้องวิธีตามลักษณะกัลยาณมิตร มี 7 ประการ คือ 1) ปิโย นำรักด้วย

มีเมตตา เป็นที่สบายจิตสนิทใจ ชวนให้อยากเข้าไปหา 2) ครู นำเคารพ ด้วยความประพฤติหนักแน่น เป็นที่พึ่งอาศัยได้ ให้อุทิศอบอุ้มใจ 3) ภาวนีโย นำเจริญใจ ด้วยความเป็นผู้ฝึกฝนปรับปรุงตน ควรเอาอย่างให้ระลึกและเอ๋ยอ้างด้วยซาบซึ้งภูมิใจ 4) วัตถุประสงค์ให้รู้จักพอได้ผล รู้จักชี้แจงแนะนำ เป็นที่ปรึกษาที่ดี 5) วรณกขโม อุดหนุนต่อถ้อยคำ พร้อมทั้งจะรับฟังคำปรึกษาซักถาม ตลอดจนคำแนะนำวิพากษ์วิจารณ์ 6) คัมภีร์จะ กถิง กัดดา แดงเรื่องล้ำลึกได้สามารถอธิบายเรื่องยุ่งยากซับซ้อนให้เข้าใจ และสอนให้เรียนรู้เรื่องราวที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นไป และ 7) โนจัญฐานเนนิโยชเย ไม่ชักนำไปในอฐาน คือ ไม่ชักจูงไปในทางเสื่อมเสีย เสื่อมโทรมทางจิตและ ผู้เป็นครูต้องไม่ประพฤติสิ่งที่เสื่อมทราม (พระราชมุนี (ประยุทธ์ ปยุตโต) 2527 : 196) เสฐียรพงษ์ วรรณปก เขียนคุณลักษณะกัลยาณมิตร เป็นบทกวี ดังนี้

ครูต้องเป็นครูทุกขณะจิต	ต้องรู้โลกรู้ชีวิตอย่างแจ่มแจ้ง
ต้องมีปฏิภาณโวหารแสดง	ต้องเป็นแหล่งก้ำก้ำหน้าวิชาการ
ต้องสอนคนมากกว่าสอนหนังสือ	ไม่เพียงถือชอล์คปากกาพาเขียนอ่าน
ต้องอุทิศชีวิตจิตวิญญาณ	ให้แก่นงานปลูกฝังแต่ทางดี
ครูเป็นที่รักเคารพและยกย่อง	ครูต้องตระหนักในศักดิ์ศรี
มีหลักการเหตุผลกลวิธี	ครูต้องมีความอดทนสร้างผลงาน
ครูต้องมีความดีและความเก่ง	ครูต้องเคร่งครัดมาตรฐาน
เป็นประทีปเจดจรัสัชชवाल	ต้องนำจิตวิญญาณของปวงชน
	(สมประสงค์ นามบุญลือ 2551 : อัดสำเนา)

สำหรับการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ เพื่อให้เหมาะสมกับเนื้อหาในเรื่อง หลักธรรมและการพัฒนาความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผล จึงกำหนดให้นักเรียนใช้วิธีคิดสืบสาวเหตุปัจจัย วิธีคิดแบบแยกแยะส่วนประกอบ วิธีคิดแบบคุณโทษและทางออก และวิธีคิดแบบอุปมาปลูกเร้าคุณธรรม มีรายละเอียดดังนี้

1. วิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย (วิธีคิดแบบอทัปปัจจยตา หรือคิดตามหลักปฏิจจสมุปบาท) เป็นความสามารถในการพิจารณาโยงเหตุไปหาผล และผลไปหาเหตุ ด้วยวิธีคิดค้นหาสาเหตุและปัจจัยต่าง ๆ ที่สำคัญส่งผลสืบทอดกัน มาจัดเป็นวิธีคิดแบบพื้นฐาน มีแนวปฏิบัติ 2 แนว คือ

1.1 วิธีคิดแบบปัจจัยสัมพันธ์ สิ่งทั้งหลายอาศัยกันจึงเกิดขึ้น “เมื่อสิ่งนี้มีสิ่งนี้จึงมี เพราะสิ่งนี้เกิดขึ้น สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น เมื่อสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้จึงไม่มี เพราะสิ่งนี้ดับ สิ่งนี้จึงดับ”

1.2 วิธีคิดแบบสอบสวนหรือตั้งคำถาม เช่น “อุปาทานมีเพราะอะไรเป็นปัจจัย อุปาทานมีเพราะตัณหาเป็นปัจจัย ตัณหาเพราะอะไรเป็นปัจจัย ตัณหาเพราะเวทนาเป็นปัจจัย เวทนามีเพราะอะไรเป็นปัจจัย....ฯลฯ

2. วิธีคิดแบบแยกแยะส่วนประกอบ เป็นการสอนให้พิจารณาแยกแยะให้เห็นความสัมพันธ์ขององค์ประกอบใหญ่และองค์ประกอบย่อย โดยเน้นทักษะการคิดอีกรูปแบบหนึ่ง ที่ฝึกให้ผู้เรียนรู้จักคิดแบบแยกแยะองค์ประกอบกฎเกณฑ์ดังนี้

2.1 กฎแห่งธรรมชาติ เป็นกฎที่มีความสอดคล้อง ถ้ามีปรากฏการณ์หนึ่งเกิดขึ้น ย่อมมีอีกปรากฏการณ์หนึ่งเกิดตามมา อย่างเป็นทางการเป็นผลกัน เช่น กาแฟมีรสขม ใส่มากยิ่งเพิ่มความขมมากขึ้น ใส่น้อยขมน้อย ไม่ใสเลยไม่ขม

2.2 กฎแห่งความแตกต่าง สภาพปรากฏการณ์หนึ่งถ้านำปรากฏการณ์หนึ่งออกไป จะพบเหตุเปลี่ยนแปลงไปด้วย เช่น กาแฟร้อน 1 แก้ว ประกอบด้วย

กาแฟ + ครีม + น้ำร้อน + น้ำตาล

เมื่อคิมพบว่ามีรสขม หวาน มัน เพราะประกอบด้วยเหตุทั้ง 3 แต่ถ้าเรานำเหตุ ออกรสชาติก็จะเปลี่ยนแปลงไปทันที เรียกว่า “ไม่มีเหตุนั้นก็ไม่มีผลนั้นเกิดขึ้น”

2.3 กฎของค่าต่างระดับ จะเกิดปรากฏการณ์หนึ่ง แล้วมีอีกปรากฏการณ์หนึ่ง เกิดขึ้น ถ้าปรับปริมาณและคุณของปรากฏการณ์นั้น ย่อมเกิดการต่างระดับของผล ต้องเกิดทักษะที่สามารถเห็นความสัมพันธ์ภายใน สามารถคิดและเข้าใจบทบาทขององค์ประกอบย่อย ๆ ว่ามีความสัมพันธ์ เป็นเหตุเป็นผลซึ่งกัน “คิดเป็น”

2.4 เหตุผลเดียวย่อมให้ผลเดียว หลายเหตุย่อมให้ผลหลายผล ถ้าเราจับคู่เหตุกับผล ได้หมดทุกคู่เราจะหาคู่สุดท้ายเป็นเหตุเป็นผลซึ่งกันและกันเสมอ เป็นรูปแบบที่จะเน้นรู้จัก การแยกแยะสรรพสิ่ง โดยมองที่เหตุสัมพันธ์ไปสู่ผล เช่น ขนมลอดช่องไทย 1 ถ้วย รับประทาน แล้ว สามารถบอกเหตุผลกันและกันได้ดังนี้

รสหวาน	—————>	น้ำตาล
มัน	—————>	กะทิ (มะพร้าว)
แป้ง	—————>	ข้าวเจ้า
สีเขียวและหอม	—————>	ใบเตย

จะพบว่าคู่สุดท้าย คือ คู่ที่เราไม่แน่ใจว่าใช่ แต่เมื่อศึกษาความเป็นเหตุผลกัน แล้ว จึงยืนยันข้อเท็จจริงที่เป็นเหตุเป็นผลกันอย่างแท้จริง

3. วิธีคิดแบบคุณโทษและทางออก เป็นการพิจารณาสິงต่าง ๆ ทั้งส่วนดีและส่วนไม่ดี พร้อมหาแนวทางแก้ปัญหาโดยยอมรับความจริงว่ามีทั้งคุณและโทษจะต้องการคิดจำแนกแยกแยะ

การคิดวิเคราะห์หาเหตุผล การคิดเชื่อมโยงสัมพันธ์กับองค์ประกอบปัจจัย โดยมีหลักการและจุดมุ่งหมายที่แน่นอน เพื่อการเลือกและตัดสินใจมีองค์ประกอบดังนี้

3.1 ขั้นตอนการเลือกและตัดสินใจ ต้องรวบรวมข้อมูลดี มีการประเมินค่าตามเกณฑ์ที่ถูกต้อง ดีงาม เหมาะสม เพื่อเป็นเหตุผลที่ดีที่สุด ที่จะนำไปปฏิบัติได้ผล

3.2 ลักษณะของการเลือก เพื่อสามารถประเมินค่าของข้อมูล ความรู้เกี่ยวกับสถานการณ์และปัญหา จากลักษณะสถานการณ์ ที่จะพบว่ามีหลายทาง และดีทุกทางมีหลายทาง ร้ายทุกทาง มีหลายทางดีบ้างร้ายบ้าง หรือมีทางเลือกเพียงทางเดียว

3.3 ลักษณะของการตัดสินใจ วิธีการตัดสินใจของแต่ละบุคคลมีความแตกต่างกัน เพราะการสั่งสมความรู้ และประสบการณ์ต่างกัน จึงไม่สามารถไม่กล้าตัดสินใจหรือต้องตัดสินใจใหม่ เพราะพบอุปสรรค

3.4 องค์ประกอบที่ทำให้ตัดสินใจผิด เพราะบุคคลขาดความรู้การประเมินค่าผิดพลาด สภาพแวดล้อม บังคับให้ตัดสินใจหรือลำเอียงและขาดสติสัมปชัญญะ

4. วิธีคิดแบบอุบายปลุกเร้าคุณธรรมเป็นการสอนให้นักเรียนพิจารณาศักดิ์ศรีหรือบรรเทาและขัดเกลาค้นหา ส่งเสริมความเจริญของงามแห่งกุศลธรรม ตื่นตัวเร้าใจไม่ประมาทมีสติรู้สำนึกปรุ้งแต่งในทางที่ดีงามในการสอนที่ พระธรรมปิฎก (2538 : 700-702) กล่าวว่า ควรใช้อุบายในการมนสิการสรุปเป็นขั้นตอน ฟังเลือกใช้ตามความเหมาะสมกับอุปนิสัยของบุคคลดังนี้

4.1 ระวังความโกรธและให้มีเมตตา

4.2 ความโกรธจะทำให้ตนนั้นแหล่เป็นทุกข์

4.3 แต่ละบุคคลมีกรรมเป็นของตน

4.4 ระลึกถึงตัวอย่างความเสียสละ ที่ผู้อื่นทำได้

4.5 พิจารณาว่าเขากับเราเคยอุปการะกันมาก่อน

4.6 ความเมตตา มีประโยชน์ต่อผู้เมตตาแท้จริง

4.7 การให้ทานและปียวาจาช่วยให้คนใจอ่อนโยนเข้าหากัน

วิธีคิดตามแนวโยนิโสมนสิการทั้ง 10 วิธี ของอภิลักขิต พรหมชนะ (2541 : 36-38) ได้สรุปเป็นตารางจำแนกวิธีคิดโดยระบุแนวทักษะการคิดแบบโยนิโสมนสิการเพื่อประกอบการพิจารณาในการเขียนแผนการสอน การสร้างเครื่องมือ ตลอดจนสะดวกต่อการศึกษาผู้วิจัยเลือก 4 วิธี ดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 จำแนกวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ

วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ	แนวทักษะการคิดที่พึงชี้
1. วิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย (คิดแบบอึ่ปปัจจัยตาหรือคิดตามหลัก ปฏิจสุมุบาท)	- การค้นหาสาเหตุ - หาปัจจัยต่าง ๆ ที่สัมพันธ์ซึ่งผลสืบทอดกันมา - คิดแบบสอบสวนหรือตั้งคำถาม
2. วิธีคิดแบบแยกแยะส่วนประกอบ	- จำแนก - แจกแจง - แยกแยะ - จัดประเภทหมวดหมู่ - วิเคราะห์
3. วิธีคิดแบบคุณโทษและทางออก	- มีการมองสิ่งทั้งหลายตามที่เป็นจริงทุกแง่มุมทุกด้าน - มองทั้งแง่ดี แ่งเสียคุณและโทษ - หาทางออกเพื่อแก้ปัญหา
4. วิธีคิดแบบปลุกเร้าคุณธรรม	- การสกัดกั้นบรรเทาและขัดเกลาตัณหา - เหตุการณ์เดียวกันแต่มองเห็นนึกคิดปรุงแต่งคนละอย่าง (ดีและไม่ดี) - นำความคิดให้เดินไปในทางที่ดีและมีประโยชน์ - การคิดถูกวิธีเกิดกุศลธรรม - การคิดตื่นตัวเร้าใจไม่ประมาทมีสติ รู้สำนึก รู้เท่าทัน ตามความเป็นจริง - คิดปรุงแต่งเพิ่มเติมในทางที่ดีงาม

สรุปการสอนคิดตามแนวโยนิโสมนสิการ เป็นวิธีการเรียนรู้แนวหนึ่งจากหลาย ๆ แนว ที่มีลักษณะบูรณาการของหลักจิตวิทยาการเรียนรู้ หลักการแนะแนวและหลักการสอนอย่างผสมกลมกลืน สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนรู้ได้ ผู้วิจัยได้เลือกวิธีคิดเพียง 4 วิธี คือ วิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย วิธีคิดแบบแยกแยะส่วนประกอบ วิธีคิดแบบคุณโทษและทางออก และวิธีคิดแบบปลุกเร้าคุณธรรม มาพัฒนาความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผล เนื่องจากการสอนคิดตามแนวโยนิโสมนสิการ เป็นวิธีการเรียนรู้ที่สร้างให้ผู้เรียนเกิดศรัทธาในกระบวนการเรียนรู้โดยมีครูเป็นกัลยาณมิตร จัดสิ่งแวดล้อมโน้มนำให้ผู้เรียนเกิดความสนใจในการเรียนรู้ฝึกคิดอย่างมีระบบใช้เหตุผลในการคิดพิจารณาจนสามารถแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสมด้วยปัญญา

การคิดอย่างมีเหตุผล

เรื่องของ “การสอนคิด” และ “การสอนคิดอย่างมีเหตุผล” (เหตุ คือ ภาวะเงื่อนไข จำเป็นที่ทำให้สิ่งหนึ่งเกิดตามมา ผล คือ การนำวิธีการหรือความสอดคล้องของข้อมูลมาใช้พิจารณา ตัดสินใจ) มีความสำคัญอย่างยิ่งในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพให้สูงขึ้น ทั้งด้านสติปัญญา คุณธรรม จริยธรรม และการเป็นพลเมืองที่ดีของประเทศ จากผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาสติปัญญานักเรียน ยังไม่ถึงเป้าหมายสูงสุดที่ต้องการ นักเรียนสามารถทำได้ดี ส่วนที่ทดสอบทักษะพื้นฐาน แต่ด้านใช้ความคิดและเหตุผล ไม่สามารถทำได้ดีในการดำรงชีวิต ต้องใช้การคิดเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่สุดและเป็นหัวใจสำคัญของการเรียนรู้ ช่วยให้ผู้เรียนเข้าถึงความรู้ และสามารถบูรณาการใช้ให้เกิดประโยชน์ (สมศักดิ์ สินธุระเวชญ์ 2542 : 55) ลักษณะการคิดที่สำคัญสมควรที่จะนำไปใช้ในการพัฒนาเด็กและเยาวชนของชาติประการหนึ่ง คือ การคิดเชิงเหตุผล ซึ่งเป็นลักษณะพิเศษอย่างหนึ่งของการคิดที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ทุกแขนง (ทศนา เขมมณี และคณะ 2543 : 96)

ความหมายของการคิด

นักจิตวิทยาหลายท่านให้ความหมายของการคิดไว้ดังนี้

กู๊ด (Good 1945 : 332) ได้ให้ความหมายคำว่า “การคิดอย่างมีเหตุผล” ว่าหมายถึง การกระทำหรือกระบวนการทางสมองในอันที่จะลงความคิดเห็นเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างข้อเท็จจริงและปรากฏการณ์ สามารถสรุปผลจากเหตุหรือข้อสมมติได้

กาเย่ (Gagne 1970 : 283) กล่าวว่า การคิดอย่างมีเหตุผล คือการคิดวิเคราะห์วิจารณ์นั่นเอง เป็นการคิดที่ใช้เหตุผลในการแก้ปัญหาโดยพิจารณาถึงสภาพการณ์หรือข้อมูลต่าง ๆ ว่า มีข้อเท็จจริงเพียงใดหรือไม่

เปียเจต์ (Piaget 1962 : 5, อ้างใน วิไลพร คำเพราะ 2539 : 49) ให้ความหมายการคิดว่า หมายถึง การกระทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยปัญญา เป็นกระบวนการที่บุคคลหาหนทางที่จะปรับสภาพความคิดให้มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัว จัดระบบสมองให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม ซึ่งเปียเจต์เรียกรูปแบบการคิดที่มีการปรับตัวภายในสมองนี้ว่า สคีมา (Schema) ประกอบด้วยกระบวนการที่สำคัญ 2 ประการ คือ

1. กระบวนการดูดซึม (Assimilation) หมายถึง การที่อินทรีย์ซึมซาบประสบการณ์ใหม่ เข้าสู่ประสบการณ์เดิมที่เหมือนหรือคล้ายคลึงกัน แล้วสมองก็รวบรวมปรับเหตุการณ์ใหม่ให้เข้ากับความคิดอันเกิดจากการเรียนรู้ที่มีอยู่เดิม

2. กระบวนการปรับขยายโครงสร้าง (Assommodation) หมายถึง การทำให้ประสบการณ์เดิมมีความสมบูรณ์ เพื่อปรับรับประสบการณ์ใหม่ สมองจะสร้างโครงสร้างใหม่ขึ้น เพื่อปรับความคิดของตนให้เข้ากับสิ่งเร้าหรือสิ่งแวดล้อมมากที่สุด เป็นการช่วยพัฒนาวิธีการคิดของบุคคลจากระดับหนึ่งไปสู่วิธีคิดอีกระดับหนึ่งที่สูงกว่า

ฮิลการ์ด (Hilgard 1962 : 336, อ้างถึงใน แฉงน้อย ประชาชนกุล 2547 : 59) กล่าวว่า การคิดเป็นพฤติกรรมที่เกิดขึ้นในสมองเนื่องจากกระบวนการใช้สัญลักษณ์แทนสิ่งของหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ

เอ็ดเวิร์ด เดอร์โบโน (Bono 1976 : 29-32, อ้างถึงใน วณิช สุรารัตน์ 2547 : 21) กล่าวว่า การคิดเป็นการที่บุคคลได้สำรวจ ตรวจสอบประสบการณ์อย่างเจตนา เพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น เพื่อทำความเข้าใจ การตัดสินใจ การแก้ปัญหา เพื่อการกระทำเรื่องต่าง ๆ และรวมทั้งเรื่องอื่น ๆ ของมนุษย์

สรุปได้ว่า การคิดอย่างมีเหตุผล หมายถึง กระบวนการคิดที่ผู้เรียนสามารถจำแนก รายละเอียด การเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของข้อมูลที่เป็นหลักการ ข้อเท็จจริง เพื่อสรุปเพื่อการตัดสินใจ และวิเคราะห์เกี่ยวกับเหตุการณ์ เรื่องราวต่างๆ เพื่อใช้เหตุผลในการหาคำตอบ และข้อสรุป

ประเภทของการคิด

การคิดมีหลายประเภท สามารถจำแนกได้ตามแนวคิดของนักวิชาการ ดังนี้

กาเย่ (Gagne 1974 : 283, อ้างถึงใน สุภนันท์ เสถียรศรี 2536 : 15) จำแนกประเภทของการคิดออกเป็น 2 แบบ ดังนี้

1. การคิดอย่างเลื่อนลอย หรือไม่มีทิศทาง หมายถึง การคิดจากสิ่งที่ประสบพบเห็นจากประสบการณ์ตรง หรือการคิดต่อเนื่อง (Associative Thinking) มี 5 ลักษณะ ได้แก่

1.1 การคิดถึงเหตุการณ์ที่ล่วงมาแล้ว เมื่อมีการกระตุ้นจากสิ่งเร้าจำพวกคำพูดหรือเหตุการณ์

1.2 การคิดโดยอาศัยคำสั่งเป็นแนว (Controlled Associative) ผู้คิดได้รับคำสั่งให้บอกคำที่อยู่ในพวงเดียวกับที่ตนได้ยินมา

1.3 การคิดที่มีจุดประสงค์เพื่อป้องกันตนเองหรือเพื่อให้เกิดความพอใจในตนเอง เป็นการฝันขณะตื่น (Day Dreaming)

1.4 การคิดฝันเนื่องจากความคิดของตนหรือการรับรู้ หรือตอบสนองสิ่งเร้า (Night Dreaming)

1.5 การคิดหาเหตุผลเข้าข้างตนเอง (Autistic Thinking) ขึ้นกับความเชื่ออารมณ์ของผู้คิดมากกว่า ลักษณะที่แท้จริงของการคิด

2. การคิดอย่างมีทิศทางหรือมีจุดมุ่งหมาย (Directed Thinking) หมายถึง การคิดที่เริ่มใช้ความรู้พื้นฐาน เพื่อกลั่นกรองความคิด เพื่อฝัน เลื่อนลอย ให้มีทิศทาง มีเป้าหมาย มีบทสรุปของการคิดหลังจากคิดเสร็จแล้วมี 2 ลักษณะ

2.1 การคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เป็นการคิดหลายทิศทาง (Divergent Thinking) ไม่ซ้ำและโยงสัมพันธ์การคิดเป็นสะพานเชื่อมต่อให้ระลึกลึถึงสิ่งอื่น ๆ ได้ต่อไปเป็นลูกโซ่

2.2 การคิดวิจารณ์ญาณ (Critical Thinking) เป็นการคิดอย่างมีเหตุผล (Reasoning Thinking) ใช้เหตุผลในการแก้ปัญหา พิจารณาสถานการณ์ หรือข้อมูลต่างว่า มีข้อเท็จจริงอย่างไร

เบนตัน และคณะ (Benton and others 1974, อ้างถึงใน บุญสม ครุฑททา 2525 : 11) แบ่งการคิดออกเป็น 2 ชนิด

1. การคิดเชื่อมโยง (Association Thinking) เป็นการคิดที่เกิดจากจิตใต้สำนึกของแต่ละบุคคลไม่มีเป้าหมาย เช่น การเชื่อมโยง การฝันกลางวัน การคิดแบบฟุ้งซ่าน

2. การคิดโดยตรง (Direct Thinking) เป็นการคิดที่มีจุดมุ่งหมายมี 2 ชนิด คือ การคิดไต่ตรง และการคิดริเริ่มสร้างสรรค์

จากประเภทของการคิดที่ กาย่ และเบนตันจัดแบ่งไว้ เป็นการคิดโดยอาศัยการวิเคราะห์เพื่อแก้ปัญหา ที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

ซาโรช บัวศรี (2531 : 9-10) แบ่งการคิดออกเป็น 5 ประเภท ดังนี้

1. การคิดโดยแยกประเภท (Thinking by Classification) การแบ่งประเภทพืชประเภทสัตว์ เพื่อให้มองเห็นและเข้าใจง่ายขึ้น

2. การคิดโดยตัดประเด็น (Thinking by Elimination) เป็นการคิดโดยค่อย ๆ ตัดประเด็นที่ไม่ใช่สาเหตุออกไปจนเหลือประเด็นปัญหาที่แท้จริง

3. การคิดแบบอุปนัย (Inductive Thinking) เป็นการคิดจากส่วนรายละเอียดไปสู่ส่วนสรุป

4. การคิดแบบนิรนัย (Deductive Thinking) เป็นการคิดจากข้อสรุปไปสู่รายละเอียด

5. การคิดแบบไต่ตรง หรือ การคิดสะท้อน (Reflective Thinking) เป็นการคิดวิธีวิทยาศาสตร์หรือวิธีการแก้ปัญหา (Problem Solving Method) หรือวิธีแห่งปัญญา (Method of Intelligence)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (สกศ.) (2540 : 11-12) จัดกลุ่มความคิดตามความหมายไว้ 3 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 เป็นคำที่แสดงออกถึงพฤติกรรม ซึ่งต้องใช้ความคิด เช่น การสังเกต เปรียบเทียบ การขยายความ การแปลความ เป็นคำที่แสดงลักษณะความคิดอย่างชำนาญ เรียกว่า “ทักษะ”

กลุ่มที่ 2 เป็นคำที่แสดงออกถึงลักษณะของการคิด เช่น คิดกว้าง คิดถูก คิดคล่อง คิดรอบคอบ เป็นการแสดงพฤติกรรม เรียก “ลักษณะการคิด”

กลุ่มที่ 3 เป็นคำแสดงถึงลักษณะการคิด แต่ครอบคลุมพฤติกรรมหลายพฤติกรรมที่สัมพันธ์เป็นลำดับขั้นตอน เช่น การใช้เหตุผล การตัดสินใจ การประเมินค่า ต้องอาศัยพฤติกรรมย่อย ๆ หลายพฤติกรรมประกอบเรียก “กระบวนการคิด”

การคิดที่กล่าวมาเป็นการคิดที่มีเหตุผลแตกต่างกันเชื่อมโยงมาจากประสบการณ์ที่ได้รับ ฝึกวิเคราะห์แยกแยะสิ่งที่รับรู้ และเลือกที่เหมาะสมกับปัญหา

ความหมายของการคิดอย่างมีเหตุผล

การคิดอย่างมีเหตุผล มีนักคิด นักการศึกษา และนักจิตวิทยา ให้ความสนใจและอธิบายลักษณะของการคิดที่จะต้องใช้เหตุผลประกอบการตัดสินใจ โดยอธิบายไว้ดังนี้

กู๊ด (Good 1973 : 477, อ้างถึงใน พัชรี กัลยา 2551 : 10) มีเหตุผล เป็นกระบวนการทางสมองที่คิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างข้อเท็จจริง และปรากฏการณ์และสรุปได้

ครูลิก และรูดนิก (Krulik & Rudnick 1995 : 3, อ้างถึงใน พัชรี โคตรสมบัติ 2550 : 11) กล่าวว่า การคิดเชิงเหตุผลเป็นการรวมของการคิดพื้นฐานการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการคิดอย่างสร้างสรรค์

กาเย่ (Gagne' 1970 : 283, อ้างถึงใน สุภนันท์ เสถียรศรี 536 : 16) กล่าวว่า การคิดอย่างมีเหตุผล คือ การคิดวิเคราะห์นั่นเอง เป็นการคิดที่ใช้เหตุผลในการแก้ปัญหา โดยพิจารณาข้อมูลต่าง ๆ ว่ามีข้อเท็จจริงหรือไม่

กนกอท กวานสุพรรณ (2547 : 57-58) กล่าวว่า การคิดอย่างมีเหตุผล เป็นกระบวนการเรียนที่ผู้เรียนสามารถจำแนกรายละเอียด การเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของข้อมูล เพื่อใช้เหตุผลในการหาคำตอบ

พัชรี กัลยา (2551 : 11) กล่าวว่า การคิดอย่างมีเหตุผล คือ ความสามารถในการอาศัยข้อมูลที่เป็นหลักการและข้อเท็จจริง เพื่อสรุปเป็นกฎ เพื่อการตัดสินใจและวิเคราะห์ในเรื่องราวต่าง ๆ ซึ่งช่วยในการแก้ปัญหาและสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ได้ดีและจำเป็นต่อการดำรงชีวิต จึงควรพัฒนาเด็กให้มีความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผลเพื่อให้เด็กมีพื้นฐานการคิดที่ดี

สรุปได้ว่า การคิดอย่างมีเหตุผล หมายถึง การเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของภาวะเงื่อนไขจำเป็นของสิ่งที่ตามมา ด้วยการให้หลักการที่มีอยู่แล้วหรือจากคุณสมบัติของข้อมูลร่วมกัน เพื่อนำข้อมูลใช้ในการคิดและตัดสินใจพร้อมนำไปใช้โดยคำนึงถึงผลกระทบที่จะตามมา

ลักษณะของการคิดอย่างมีเหตุผล

คาพลัส (Karplus 1977 : 170-177) ได้อธิบายการคิดอย่างมีเหตุผลของเด็กในชั้นปฏิบัติการด้วยรูปธรรม และชั้นปฏิบัติการด้วยนามธรรม ไว้ดังนี้

การคิดอย่างมีเหตุผลแบบรูปธรรม (Concrete Reasoning Patterns = C)

C_1 (Classification) สามารถจำแนกและรวมกลุ่มสิ่งของโดยอาศัยเกณฑ์การสังเกตคุณสมบัติของสิ่งเหล่านั้นเช่น สามารถบอกความแตกต่างของกรดและเบส โดยการสังเกตสีของกระดาษลิตมัสที่เปลี่ยนแปลง และมีความเข้าใจลักษณะที่เป็นตรรกศาสตร์ เช่น สุนัขเป็นสัตว์ แต่สัตว์ทุกตัวไม่ใช่สุนัขทั้งหมด เป็นต้น

C_2 (Conservation) สามารถคิดอย่างมีเหตุผลเรื่องการอนุรักษ์ โดยปริมาตรของสารคงที่เมื่อไม่มีการนำมาเพิ่มหรือเอาออกไป เช่นเมื่อเทน้ำออกจากถ้วยลงในกระบอกตวง ปริมาตรของน้ำจากถ้วยในครั้งแรก จะเท่ากับปริมาตรของน้ำในกระบอกตวง

C_3 (Serial Ordering) สามารถจัดอันดับแสดงความสัมพันธ์ของสิ่งของต่าง ๆ จากการสังเกตคุณสมบัติและเริ่มใช้วิธีจับคู่ระหว่างสิ่งของ 2 กลุ่ม เช่น สัตว์ขนาดเล็กจะมีจังหวะการเดินของหัวใจเร็วกว่าสัตว์ที่มีขนาดใหญ่ ซึ่งมีการเดินของหัวใจช้า

การคิดอย่างมีเหตุผลแบบนามธรรม (Formal Reasoning Patterns = F)

F_1 (Theoretical Reasoning) สามารถจัดแบ่งกลุ่มในสิ่งที่ซับซ้อนมากขึ้น ใช้หลักการช่วยในการจัดอันดับและการคิดอย่างมีเหตุผล ไม่จำเป็นต้องอาศัยคุณสมบัติที่สังเกตได้ด้วยประสาททั้ง 5 เช่น สามารถแยกปฏิกิริยาเคมีระหว่าง Oxidation และ Reduction โดยใช้หลักการอนุรักษ์พลังงาน หรือการจัดจำแนกพืชตามหลักวิวัฒนาการ นอกจากนี้ยังยอมรับข้อสมมติฐานใด ๆ ที่ขัดแย้งกับตนเองได้

F_2 (Combinatorial Reasoning) สามารถให้กฎเกณฑ์พิจารณาลักษณะผสมของความคิดในปัญหาต่าง ๆ เช่น สามารถเข้าใจลักษณะทางพันธุกรรมที่แสดงลักษณะปรากฏและลักษณะแฝงตั้งแต่ 2 จำนวนขึ้นไป

F_3 (Functionally and Proportional Reasoning) สามารถอธิบายและตีความของลักษณะหน้าที่ในลักษณะความสัมพันธ์เชิงคณิตศาสตร์ เช่น อธิบายถึงอัตราเร็วของการแพร่กระจายของโมเลกุลของสารผ่านเยื่อบาง ๆ จะเป็นสัดส่วนผกผันกับรากที่สองของน้ำหนัโมเลกุลของสารนั้น

F_4 (Control of Variables) มีความเข้าใจในความจำเป็นที่จะออกแบบการทดลอง โดยการใช้การควบคุมตัวแปรอื่น ๆ นอกจากตัวแปรที่ต้องการทดสอบเท่านั้น เช่น การออกแบบการทดลองเพื่อทดสอบข้อเท็จจริงใน F_3

F_5 (Probability and Correlation Reasoning) สามารถตีความจากการสังเกตตัวแปรอื่น ๆ ซึ่งแสดงผลที่ไม่ได้คาดหวังไว้ แต่จะตีความเฉพาะตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กันเท่านั้น

ลักษณะการคิดอย่างมีเหตุผลแบบนามธรรม

ในระหว่างที่เด็กเริ่มมีอายุย่างเข้าวัยรุ่น ความรู้สึกลึกซึ้ง ความรู้สึกรู้สึกเข้าใจของเด็กวัยนี้จะมีวิวัฒนาการเข้าสู่ความเป็นผู้ใหญ่มากขึ้น เพียเจต์เรียกลักษณะขั้นการเจริญเติบโตทางสติปัญญาการเรียนรู้ของเด็กในวัยนี้ว่า ขั้นที่มีแนวคิดปฏิบัติการแบบนามธรรม (Formal Operation) ตรงกับช่วงอายุประมาณ 11-5 ปี จากการศึกษาค้นคว้าวิจัยของเพียเจต์ พบว่ารูปแบบการกระทำที่เป็นเหตุเป็นผลของเด็ก เมื่อย่างเข้าวัยนี้จะเป็นระบบและใช้กระบวนการคิดอย่างสลับซับซ้อน เริ่มขยายวงจากสิ่งที่เป็นรูปธรรม (Concrete Objects) ออกไป โดยนำความคิดที่เป็นประสบการณ์เดิม ความคิดที่เป็นนามธรรมเป็นข้อมูลประกอบความคิดมากขึ้น จากพัฒนาการด้านความคิดดังกล่าว ทำให้เด็กในวัยนี้สามารถเผชิญกับปัญหาในรูปแบบต่าง ๆ โดยใช้ความคิดที่เป็นเหตุเป็นผล (Logical Operation) ซึ่งมีลักษณะต่าง ๆ ซึ่งพออธิบายคร่าว ๆ ได้ดังนี้ (Sund 1976 : 48-58)

1. เหตุผลเชิงนามธรรม (Abstract Reasoning) กระบวนการคิดของเด็กวัยรุ่นเริ่มใช้หลักการ หรือแนวคิดแบบผู้ใหญ่ มีความสลับซับซ้อนในการใช้เหตุผล เช่น รู้จักใช้การลำดับเหตุผลเป็นขั้นตอน สามารถรวบรวมข้อมูลประมวลเข้าด้วยกัน ใช้ความคิดใคร่ครวญแล้วจึงแสดงออกมาเป็นการกระทำอย่างถูกกาลเทศะ รู้จักใช้การคิดคาดการณ์เชิงคณิตศาสตร์ และสามารถใช้การวิพากษ์วิจารณ์ได้อย่างมีหลักเกณฑ์

2. สามารถตั้งสมมติฐานเชิงใช้เหตุผลแบบอนุมานได้ (Hypothetical Deductive Reasoning) เช่น เมื่อคนเราพบปัญหาอย่างหนึ่ง การเริ่มต้นกระบวนการแก้ปัญหาโดยคาดการณ์ไว้อย่างหนึ่งแล้วพยายามสรุปโดยใช้เหตุผลเชิงอนุมาน เช่น เด็กคนหนึ่งคิดว่า “วิธีที่จะได้เป็นเจ้าของรถยนต์สักคันหนึ่ง คือการไปขอเงินพ่อแม่ซื้อ” แต่ในขณะที่เดียวกันอีกความคิดหนึ่งจะเกิดขึ้นแย้งกับความคิดเดิม “ไม่มีทางเป็นไปได้ พ่อแม่คงไม่ให้เงินฉันแน่” และคิดต่อไปว่า “ฉันนั้นต้องหางานทำและเก็บเงินสะสมไว้เพื่อซื้อรถที่ต้องการ” ข้อสรุปสุดท้ายนี้เป็นความคิดเชิงเหตุผลแบบอนุมานที่เด็กคนนี้นำมาใช้ในการแก้ปัญหาของตนเอง

3. การอ้างเหตุผลเชิงตรรกวิทยา (Syllogistic Reasoning) เป็นลักษณะการตั้งสมมติฐานเชิงใช้เหตุผลแบบอนุมานชนิดหนึ่ง เช่น

- ก. สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม ให้นมลูกกิน
- ข. สัตว์นี้ให้นมลูกกิน
- ค. เพราะฉะนั้นสัตว์ตัวนี้เป็นสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม

ในการใช้เหตุผลเชิงตรรกศาสตร์นี้ คนที่ใช้ความคิดขั้นนามธรรมจะประเมินเหตุผลนี้ว่าเป็นจริงเสมอไปหรือไม่ ดังเช่น

- ก. สุนัขเห่า
- ข. สัตว์ตัวนี้เห่า
- ค. เพราะฉะนั้นสัตว์ตัวนี้เป็นสุนัข

คำตอบในข้อ ก. อาจเป็นปัญหาสำหรับผู้ที่ใช้ความคิดขั้นนามธรรม เพราะการสรุปว่าสัตว์ทุกตัวที่ “เห่า” จะต้องเป็นสุนัขเสมอไปนั้นอาจไม่จริงเพราะสัตว์ชนิดอื่นอาจ “เห่า” เหมือนสุนัข การคิดเหตุผลแบบอนุมานแบบ Syllogism จึงเป็นขั้นก้าวหน้าไปอีกขั้นหนึ่ง การประเมิน

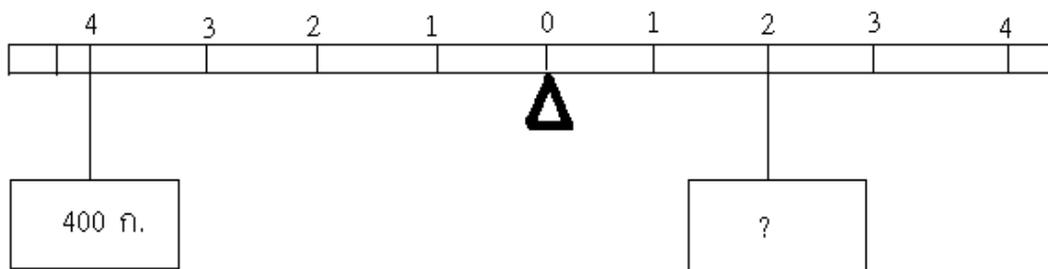
4. การสันนิษฐานความเป็นเหตุเป็นผล (Propositional Thinking) เด็กในวัยนี้บางคนเริ่มมีความคิดคาดการณ์เป็นขั้น ๆ โดยใช้เหตุผลต่าง ๆ

- 4.1 มันอาจเป็นเช่นนี้ หรือเป็นเช่นนั้นได้
- 4.2 มันอาจเป็นเช่นนี้ และเป็นเช่นนั้นได้ด้วย
- 4.3 มันอาจเป็นเช่นนี้ แต่ไม่เป็นเช่นนั้น

ตัวอย่างการใช้เหตุผลอธิบายปรากฏการณ์ เช่น

- 1 ถ้าเป็น (ก) ต้องเกิด (ข)
ตัวอย่าง “ถ้าฝนตก (ก) พื้นดินจะชุ่มชื้น (ข)”
- 2 ถ้าเกิด (ข) เป็นเพราะ (ก)
ตัวอย่าง “ถ้าพื้นดินชุ่มชื้น (ข) แสดงว่าฝนตก (ก)”
- 3 ถ้าไม่ใช่ (ก) ก็จะไม่เกิด (ข)
ตัวอย่าง “ถ้าฝนไม่ตก (ก) พื้นดินก็ไม่ชุ่มชื้น (ข)”
- 4 ถ้าไม่เกิด (ข) ก็จะไม่ใช่ (ก)
ตัวอย่าง “ถ้าพื้นดินไม่ชุ่มชื้น (ข) แสดงว่าฝนไม่ตก (ก)”

ในกระบวนการใช้เหตุผลทำนองนี้ทำให้เกิดความคลุมตัวแปรตัวหนึ่งตัวใดไว้ แล้วใช้ตัวแปรอื่น ๆ เป็นตัวทดลองไปเรื่อย ๆ จนสามารถหาคำตอบหรือวิธีแก้ปัญหาได้

ถามว่าจะต้องเอาน้ำหนักเท่าใดมาแขวนจึงจะทำให้คานอยู่ในลักษณะสมดุล

9. การควบคุมตัวแปร (Controls Variable) เมื่อทำการทดลองหรือคิดแก้ปัญหาใด ๆ ที่สลับซับซ้อนจะสามารถแยกแยะตัวแปรต่าง ๆ ที่เป็นปัญหาเสียก่อนและใช้วิธีการควบคุมตัวแปรหนึ่งไว้ในขณะที่ตัวแปรอื่น ๆ เปลี่ยนไปเพื่อเก็บข้อมูลจากตัวแปรที่เปลี่ยนเท่านั้น

10. จำแนก จัดลำดับหมวดหมู่ เช่น สัตว์ พืช สิ่งของ ตามลำดับของการจำแนกโดยถือชนิดเป็นเกณฑ์ตามที่เกิดตามระบบอวัยวะ หรือตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดให้

11. สามารถตั้งคำถาม และยอมรับการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล สามารถวิพากษ์วิจารณ์เรื่องสิทธิและเสรีภาพ มีเหตุผลเป็นของตัวเองในด้านการคิด

12. สามารถคิดแบบความน่าจะเป็น (Probability)

13. สามารถเข้าใจความคิดเชิงอุดมคติ และมีอุดมคติเป็นของตนเอง

จากการพัฒนาการทางสติปัญญาพอสรุปได้ว่า การพัฒนาการทางสติปัญญาตามทฤษฎีของเพียเจท์ จะเกิดขึ้นเป็นระยะ ๆ หรือเป็นขั้นตอน แต่ละขั้นตอนจะแตกต่างกันไปแล้วแต่ลักษณะที่แตกต่างกันของเด็ก และสิ่งแวดล้อมหรือวัฒนธรรมของเด็กแต่ละคน ซึ่งการคิดจะเจริญขึ้นได้มากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับ การเจริญทางกายและประสบการณ์ที่เด็กได้รับ สำหรับเด็กที่มีพัฒนาการอยู่ในขั้นปฏิบัติการด้านนามธรรม (อายุ 11-15 ปี) จะมีการคิดอย่างมีเหตุผลได้ดังนี้

การคิดอย่างมีเหตุผล (Logical Reasoning) หมายถึง การกระทำหรือกระบวนการทางสมอง ในการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างข้อเท็จจริงและปรากฏการณ์จากสิ่งที่รู้แล้วไปยังสิ่งที่ยังไม่รู้ เป็นกระบวนการคิดในขั้นการคิดแบบนามธรรม (Formal Thinking) และใช้เหตุผลเชิงตรรกศาสตร์ ซึ่งมีลักษณะการคิดดังต่อไปนี้

1. เหตุผลเชิงนามธรรม (Abstract Reasoning) เป็นการให้เหตุผลที่ไม่ต้องอาศัยสิ่งที่เป็นรูปธรรม เช่น รู้จักใช้การลำดับเหตุผลเป็นขั้นตอนสามารถรวบรวมข้อมูลเข้าด้วยกันแล้วแสดงความคิดเห็นนั้นออกมาอย่างมีหลักเกณฑ์

2. **ตั้งสมมติฐานเชิงใช้เหตุผลแบบอนุมาน (Hypothetical Deductive Reasoning)** หมายถึงการให้เหตุผลแบบคาดคะเนให้คำตอบล่วงหน้า เพื่อใช้ในการแก้ปัญหาโดยการนำหลักการใหญ่ที่เป็นประสบการณ์เดิมไปสัมพันธ์กับหลักการย่อย เช่น

เด็กคนหนึ่งมีปัญหาอยู่ว่า : เธออยากได้รถซั๊กคันหนึ่งและเกิดความคิดว่า

ต้องขอเงินพ่อซื้อ : แต่พ่ออาจไม่ให้

ต้องหาเงินซื้อด้วยตัวเอง : ฉะนั้นต้องทำงานเพื่อเก็บเงินไว้ซื้อเอง

3. **เหตุผลเชิงตรรกวิทยา (Syllogistic Reasoning)** หมายถึง การอ้างเหตุผลที่สอดคล้องสมเหตุสมผลกัน ประกอบด้วยข้อเท็จจริง 2 ข้อ และข้อสรุป ตัวอย่างเช่น

ก. ความดีทุกอย่างควรสรรเสริญ

ข. ความกรุณาเป็นความดีอันหนึ่ง

ค. ฉะนั้นความกรุณาจึงควรสรรเสริญ

4. **เหตุผลแบบมีเงื่อนไข (Propositional Thinking)** หมายถึง การใช้เหตุผลอธิบายปัญหาที่ต้องการพิสูจน์ หรือแสดงใจหาย ตัวอย่างเช่น

ถ้าเป็น (ก) ต้องเกิด (ข)

ตัวอย่าง “ถ้าฝนตก (ก) พื้นดินจะชุ่มชื้น (ข)”

5. **การคิดย้อนกลับ (Reflexive Thinking)** หมายถึง ความสามารถใช้เหตุผลย้อนกลับความคิดที่ตนได้มีประสบการณ์มาก่อนได้ เป็นการลงความเห็นจากข้อมูลที่ได้รับมาแล้ว เช่น

6. **การคิดอย่างมีเหตุผลแบบสัดส่วน (Proportional Reasoning)** หมายถึง ความสามารถในการพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างจำนวน 2 จำนวน หรือสัดส่วนของวัตถุอันหนึ่งกับวัตถุที่เหลือ

7. **การควบคุมตัวแปร (Controls Variable)** หมายถึง ความสามารถแยกตัวแปรหรือตัวประกอบตัวหนึ่งออกจากตัวแปรอื่น ๆ และใช้วิธีการควบคุมตัวแปรหนึ่งไว้ขณะที่ตัวแปรอื่นเปลี่ยนไป เพื่อเก็บข้อมูลจากตัวแปรที่เปลี่ยนเท่านั้น

8. **การใช้เหตุผลแบบผสมตัวแปรอย่างมีระบบ (Combinatorial Logic)** หมายถึง การคิดที่ใช้ในการแก้ปัญหา ซึ่งเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบของตัวแปรอย่างมีระบบ เช่น ในการทำปฏิกิริยาเคมีของสารพบว่ามีสารเคมี 2 ชนิด เท่านั้น เมื่อทำปฏิกิริยากันแล้วจะได้ตะกอนสีส้ม ถ้ากำหนดให้สารเคมีทั้งหมด 4 ชนิด โดยให้นักเรียนทำการทดลองผสมสารทั้ง 4 ชนิด ให้ได้ตะกอนสีส้ม ซึ่งในการแก้ปัญหานี้เด็กจะใช้วิธีการโดยผสมสารเหล่านั้นอย่างมีระบบ

9. ความน่าจะเป็น (Probability) หมายถึง ตัวเลขที่บอกว่าเหตุการณ์หนึ่งจะมีโอกาสเกิดขึ้นมากน้อยเท่าไร ในบรรดาเหตุการณ์ทั้งหลายที่เป็นไปได้

จากแนวคิดดังกล่าว จะเห็นได้ว่าเด็กในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายของไทย ก็น่าจะมีการพัฒนาการคิดอย่างมีเหตุผลแบบนามธรรมได้ ผู้วิจัยจึงเลือกที่จะศึกษาถึงความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผลกับเด็กนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ต่อไป

องค์ประกอบของการคิดอย่างมีเหตุผล

บิลเลห์ และซาคารีแอดส์ (Billeh and Zakhariades 1975 : 155-1560, อ้างถึงใน วิไลลักษณ์ บุญเคลือบ 2538 : 19) กล่าวถึงความมีเหตุผลว่า เป็นองค์ประกอบหนึ่งของทักษะคติทางวิทยาศาสตร์ และสรุปว่าผู้ที่มีเหตุผลจะมีพฤติกรรม 6 ประการ ดังนี้

1. เชื่อใจในคุณค่าของเหตุผล ยอมรับการทดสอบ คำวิพากษ์วิจารณ์ ที่มีเหตุผลและท้าทายให้มีการพิสูจน์ตามเหตุผล และข้อเท็จจริง
2. มีความอยากรู้อยากเห็น ต้องการเข้าใจสถานการณ์ใหม่ ๆ ซึ่งไม่สามารถอธิบายได้ดีด้วยความรู้เดิม และต้องการที่จะหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ
3. มีใจกว้างยอมรับความคิดเห็นหรือวิธีการแปลก ๆ
4. ไม่เชื่อ โขกลางหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ
5. มีความซื่อสัตย์ และมีใจเป็นกลางปราศจากความลำเอียง
6. พิจารณาอย่างรอบคอบ ก่อนตัดสินใจ ก่อนจะสรุปผลต้องมีหลักฐานเพียงพอและมีข้อสนับสนุนพิสูจน์ให้เห็นจริง

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2540 : 159-160) กล่าวว่า การคิดอย่างมีวิจารณญาณเป็นการคิดอย่างมีเหตุผล มีความสัมพันธ์กับการแก้ปัญหา การแก้ปัญหาค้นหาส่วนใหญ่ต้องใช้การคิดอย่างมีวิจารณญาณ การคิดอย่างมีเหตุผลจึงเป็นทักษะสำคัญของการแก้ปัญหา มีองค์ประกอบ 6 ประการ (ทิสนา แจมมณี และคณะ 2544 : 151) ดังนี้

1. จุดมุ่งหมาย คือ เป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ของการคิด คือ คิดเพื่อหาแนวทางแก้ปัญหา หรือคิดเพื่อหาความรู้
2. ประเด็นคำถาม คือ ปัญหาหรือคำตอบที่ต้องการรู้ คือ ผู้คิดสามารถระบุปัญหา คำถามต่าง ๆ รวมทั้งระบุปัญหาสำคัญ ที่ต้องการแก้ไข หรือคำถามสำคัญที่ต้องการรู้
3. สารสนเทศ คือ ข้อมูลความรู้ต่างๆ เพื่อใช้ประกอบการคิด ข้อมูลต่าง ๆ เพื่อใช้ประกอบการคิด ข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้มาควรมีความกว้าง ลึก ชัดเจน ยืดหยุ่นและมีความถูกต้อง

4. ข้อมูลเชิงประจักษ์ คือ ข้อมูลที่ได้มานั้นต้องเชื่อถือได้ มีความชัดเจนถูกต้อง และมีความเพียงพอต่อการใช้เป็นพื้นฐานของการคิดอย่างมีเหตุผล

5. แนวคิดอย่างมีเหตุผล คือ แนวคิดทั้งหลายที่มี อาจารย์ถึง กฎ ทฤษฎี หลักการ ซึ่งแนวคิดดังกล่าว มีความจำเป็นสำหรับการคิดอย่างมีเหตุผล และแนวคิดที่ได้มานั้น ต้องมีความเกี่ยวข้องกับปัญหาหรือคำถามที่ต้องการหาคำตอบ และต้องเป็นแนวคิดที่ถูกต้องด้วย

6. ข้อเสนอแนะ เป็นองค์ประกอบสำคัญของทักษะการคิดอย่างมีเหตุผล เพราะผู้คิด ต้องมีความสามารถในการตั้งข้อเสนอแนะให้มีความชัดเจน สามารถตัดสินใจได้เพื่อประโยชน์ในด้านการหาข้อมูลมาใช้ในการคิดอย่างมีเหตุผล

7. การนำไปใช้และผลที่ตามมา เป็นองค์ประกอบสำคัญของแนวคิดอย่างมีเหตุผล ซึ่งผู้คิดต้องคำนึงถึงผลกระทบ คือ ต้องมีความสามารถคิดไกล คือ มองถึงผลที่ตามมา รวมทั้งการนำไปใช้ได้หรือไม่เพียงใด

สรุปได้ว่า การคิดอย่างมีเหตุผลเกิดจาก ความสามารถในการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ ข้อมูลของปรากฏการณ์หนึ่ง ๆ เพื่อนำสู่การสรุปผลที่จะเกิดขึ้นอย่างถูกต้อง ตรงตามข้อเท็จจริง

กระบวนการและขั้นตอนของการคิดอย่างมีเหตุผล

เรนเนอร์ และสแตมฟอร์ด (Renner and Stafford 1979, อ้างถึงใน กมลทิพย์ ต่อคิด 2544 : 44-45) อธิบายถึงลักษณะการคิด ดังนี้

1. การระลึกได้ (Recalling) เป็นขั้นแรกของการคิด ซึ่งเกิดจากการสะสมความรู้พื้นฐาน
2. การเปรียบเทียบ (Comparing) เป็นการเปรียบเทียบระหว่างของสองสิ่งหรือของหลายสิ่ง
3. การลงความเห็น (Inferring) เป็นขั้นตอนการอธิบายการกระทำหรือเหตุการณ์ที่ได้รวบรวมไว้
4. การสรุปความ (Generalizing) เป็นการสรุปการลงความเห็น
5. การคิดในทางตรงกันข้าม (Deducing) เป็นการคิดย้อนกลับ จากเหตุมาสู่ผล เมื่อผลเกิดจะมีสาเหตุมาจากอะไร
6. การจำแนกหมวดหมู่ (Classifying) เป็นการแบ่งข้อมูลเพื่อง่ายต่อการสรุปความ
7. การวิเคราะห์ (Analyzing) เป็นการแบ่งแยกและตรวจสอบข้อมูล
8. การจินตนาการ (Imagining) เป็นการนึกถึงหรือเห็นภาพของสิ่งที่ได้รับรู้จะสัมพันธ์กับการคิดแบบสังเคราะห์ ซึ่งเป็นส่วนที่ก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์
9. การสังเคราะห์ (Synthesizing) เป็นการนำความรู้ต่าง ๆ มาประมวลหรือสรุป เพื่อให้เกิดความรู้ใหม่

10. การประเมินผล (Evaluating) เป็นการพิจารณาความรู้ต่าง ๆ ที่ได้รับและสรุปเป็นกฎเกณฑ์

นอกจากนี้การคิดอย่างมีเหตุผลต้องอาศัยกระบวนการ ดังนี้

1. การพิจารณาอย่างชัดเจนถึงเหตุการณ์ หรือสิ่งที่เกิดขึ้น
2. การพิจารณาเหตุการณ์หรือสิ่งที่เกิดขึ้นก่อนผลนั้นอย่างสม่ำเสมอ และมีเหตุการณ์สัมพันธ์กับผล
3. การพิจารณาความสัมพันธ์อย่างสม่ำเสมอ แต่ละเหตุการณ์หรือสิ่งที่เกิดขึ้นก่อนและตัดสินใจโดยสรุปอ้างอิงจากความรู้ และประสบการณ์เดิม
4. การเลือกระบุเหตุการณ์ หรือสิ่งที่พิจารณาและตัดสินใจแล้วว่าเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดผลกำหนดไว้

ปิยวรรณ สันทุมศรี (2547 : 16) ได้สรุปกระบวนการสอน เพื่อพัฒนาความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผล 2 ระดับ คือ

1. ระดับการสอนรู้จักคิดเป็น ซึ่งเป็นการคิดจากสิ่งง่าย ๆ ไปสู่สิ่งซับซ้อน มีดังนี้
 - 1.1 การเปรียบเทียบ (Comparing) การใช้เหตุผลเปรียบเทียบระหว่างสองสิ่งหรือหลายสิ่งอย่างดีที่สุด
 - 1.2 การสรุป (Summarizing) การนำผลของการเปรียบเทียบมาสรุป
 - 1.3 การสังเกต (Observation) การรู้จักใช้เหตุผลที่ได้มาพิจารณาประกอบข้อมูลหลักฐานต่างๆ เพื่อรวบรวมประกอบการตัดสินใจ
 - 1.4 การจำแนกหมวดหมู่ (Classifying) การใช้ประสบการณ์จากการเปรียบเทียบสรุปสังเกต มาจัดจำแนกเป็นหมวดหมู่ ซึ่งต้องใช้ความสามารถทั้งเชิงวิเคราะห์และสังเคราะห์
 - 1.5 การตีความ (Interpretation) การรู้จักความหมาย และสามารถอธิบายได้โดยอาศัยการสังเกต การเปรียบเทียบมาสรุป และตรวจสอบเพื่อความถูกต้องชัดเจน
 - 1.6 การวิพากษ์วิจารณ์ (Criticizing) การรู้จัก แสดง หรือรับฟังความคิดเห็น เพื่อนำมาเปรียบเทียบกับความคิดเห็นของตน
2. ระดับการสอนให้รู้จักคิดในการแก้ปัญหาการคิดอย่างมีเหตุผลต้องอาศัยการสอนให้รู้จักคิด 6 ประการ ที่กล่าวข้างต้นเป็นพื้นฐาน ควรรู้จักการคิดตามขั้นตอนดังนี้
 - 2.1 สภาวะปัญหา
 - 2.2 การวินิจฉัย ว่าอะไรคือปัญหา
 - 2.3 การหาวิธีการแก้ปัญหา

2.4 การศึกษาสมมุติฐาน และสามารถนำไปปฏิบัติ

2.5 การตรวจสอบเพื่อแน่ใจว่าวิธีแก้ปัญหาคิดที่ดีที่สุด

2.6 การสรุปผลจากการแก้ปัญหา ตามสมมุติฐานที่ตั้งไว้ และนำเสนอเป็นหลักการสรุปได้ว่า กระบวนการขั้นตอนในการคิดอย่างมีเหตุผล ต้องใช้ลักษณะการคิดหลาย ๆ อย่างประกอบ เช่น การระลึกได้ การเปรียบเทียบ การลงความเห็น การสรุป การคิดในทางตรงกันข้าม การจำแนกหมวดหมู่ การวิเคราะห์ การจินตนาการ การสังเคราะห์ การประเมินผล ประกอบการพิจารณาความสัมพันธ์และจัดลำดับความสำคัญ ในการเลือกและตัดสินใจเป็นแนวการสอนมี 2 แนวทาง คือ การสอนให้รู้จักคิดเป็น และการสอนให้คิดแก้ปัญหา

พัฒนาการทางความคิดอย่างมีเหตุผล

เกวิท (Gawith, อ้างถึงใน นิตยา หัตถสินโยธิน 2536 : 36) กล่าวว่า การคิดเป็นอาวุธภายในตัวมนุษย์ที่ช่วยให้ประสบความสำเร็จด้านการศึกษา จึงควรฝึกความคิดให้มีประสิทธิภาพด้วยเทคนิคการคิด 10 ประการ ดังนี้

1. การระดมความคิด การมีอิสระทางความคิดจากความรู้ที่มีอยู่เดิม โดยไม่คำนึงจะเป็นความคิดที่ถูกต้องหรือผิด
2. การทำแผนผัง เป็นเทคนิคที่เชื่อมสัมพันธ์กับการระดมความคิด เพื่อทราบถึงขอบเขต ขนาด และภาพกว้าง ๆ ของเรื่องราวด้วยการจัดประเภทลำดับของข้อมูลให้เป็นหมวดหมู่
3. การจัดความสำคัญของเนื้อเรื่อง เป็นการตัดสินใจความสำคัญของเนื้อเรื่องหรือความคิดว่าเรื่องใดมีความสำคัญมากที่สุดและน้อยที่สุด
4. เปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างระหว่างกัน โดยหาเหตุผลสนับสนุนและคัดค้าน หลักสำคัญ คือ อย่ามีอคติและมีความยืดหยุ่น
5. การแยกความสำคัญและความคิดหลัก
6. การตั้งคำถาม จะทำให้เค้าโครงของเรื่องชัดเจน มีความสมบูรณ์มากขึ้น ด้วยคำถามคือ ใคร ทำอะไร เพราะเหตุใด ที่ไหน เมื่อไร อย่างไร โดยเฉพาะคำว่า “เพราะเหตุใด” เป็นคำถามที่ต้องอาศัยข้อมูลต่าง ๆ มาวิเคราะห์หาคำตอบ
7. การตั้งปัญหาและสมมุติฐาน เป็นการมองสถานการณ์ของปัญหา “จะเป็นอย่างไรถ้า...” ผลสรุปของสถานการณ์จะเป็นทักษะสำคัญของการพัฒนาความคิด
8. การวิเคราะห์ การวินิจฉัย การตีความเป็นการพิจารณาตามความเป็นจริง เพื่อแยกแยะ อธิบายคาดการณ์ คัดค้าน แนะนำ โต้เถียง ลงความเห็น พิสูจน์ และตรวจข้อมูล
 - 8.1 การวิเคราะห์ จากการศึกษาสาระของหลักถามและบอกเหตุและผลข้อเท็จจริงความคิดเห็น

8.2 การวินิจฉัย สาระของหลักกรรมควรปฏิบัติลักษณะและเวลาใด

8.3 การตีความ เป็นการแสดงความคิดเห็นของตนเอง ที่ได้รู้จากสาระของหลักกรรม

9. การหาเหตุผลมาสนับสนุน เป็นการพิจารณา ตัดสินเรื่องราว โดยใช้เหตุผลจากข้อมูลที่ได้

10. การคิดข้างเคียง จะเกิดในขั้นสุดท้ายของกระบวนการแก้ไขปัญหา จึงต้องสะสมข้อมูลคนที่มีความคิดสร้างสรรค์ จะเกิดความคิดข้างเคียงได้ง่าย เพราะมีอิสระทางความคิด

บรรยากาศการสร้างให้เกิดการคิดอย่างมีเหตุผล ครูต้องจัดบรรยากาศแสดงว่า การให้เหตุผลเป็นสิ่งสำคัญการได้เพียงคำตอบที่ถูกต้อง ต้องไม่ทำให้ผู้เรียนรู้สึกหวาดกลัว เป็นบรรยากาศที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนพูด แสดงแนวคิด (Rowan and Morrow 1993 : 16-18, อ้างถึงใน เสาวนีย์ อุ่นประเสริฐสุข 2546 : 12) การจัดกิจกรรมเพื่อสร้างบรรยากาศการคิดอย่างมีเหตุผล เช่น การใช้คำถาม การสังเกต เปรียบเทียบและใช้ความคิด ตลอดจนการฝึกการรับรู้ทางประสาทสัมผัส (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช 2532 : 656-657) และส่งเสริมการคิดอย่างมีเหตุผลดังนี้

1. ใช้คำถามกระตุ้นให้เกิดการคิด การเสนอแนะแนวทางในการแก้ปัญหาเมื่อเด็กมีปัญหา

2. จัดสื่ออุปกรณ์ประเภทต่าง ๆ ให้เด็กเกิดการคิดหรือตัดแปลงได้

3. จัดสภาพแวดล้อมและกิจกรรมที่กระตุ้นให้เด็กได้คิดอยู่เสมอ รวมทั้งเด็กได้ค้นคว้าจากประสบการณ์ตรง

4. คำนึงถึงพัฒนาการและความสนใจของเด็ก

สรุปได้ว่า พัฒนาการทางความคิดอย่างมีเหตุผล มีแนวทางการพัฒนาความคิดรวบยอด ความคิดหาเหตุผล ความคิดแบบวิเคราะห์ ความคิดแบบโยงสัมพันธ์ ความคิดสร้างสรรค์ ความคิดเชิงวิจารณ์ ด้วยการจัดกิจกรรมให้เด็กมีส่วนร่วม ลงมือปฏิบัติจริงด้วยประสาทสัมผัส ใช้คำถามกระตุ้นให้คิดแก้ปัญหาแสดงเหตุผล และแนวคิดของตน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ

พจนารถ บัวเขียว (2535 : ก) ได้เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ในการเรียนและความสามารถในการวิเคราะห์ตนเองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่เรียนวิชาจริยธรรมกับบุคคลโดยสถานการณ์แบบแก้ปัญหา ที่ใช้วิธีคิดแบบ โยนิโสมนสิการกับการสอนตามคู่มือครูหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา โดยกลุ่มทดลองได้รับการสอนแบบแก้ปัญหาที่ใช้วิธีคิดแบบ

โยนิโสมนสิการร่วมกับการฝึกอานาปานสติ ส่วนกลุ่มควบคุมได้รับการสอนโดยการสอนตามคู่มือครูของหน่วยศึกษานิเทศก์ และฝึกทักษะการเรียนรู้ตามคู่มือการสอนของหน่วยศึกษานิเทศก์ มีขั้นตอนวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ 6 ขั้น คือ 1) ขั้นสร้างศรัทธา ครูจัดสภาพแวดล้อมที่สอดคล้องกับเนื้อหา 2) ขั้นมอบหมายงาน แบ่งกลุ่มนักเรียน เลือกเลขานุการ 3) ขั้นแก้ไขปัญหาตามวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ 4) ขั้นเสนอผลการอภิปราย นักเรียนแต่ละกลุ่มนำเสนอ 5) ขั้นปฏิบัติ นักเรียนแต่ละกลุ่มร่วมเล่นเกม และ 6) ขั้นสรุป ครูและนักเรียนร่วมกันสรุป พร้อมวัดและประเมินผล ปรากฏว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจริยธรรมกับบุคคลของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนความสามารถในการวิเคราะห์ตนเองของกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุมก่อนการทดลองแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และความสามารถในการวิเคราะห์ตนเองของกลุ่มทดลองหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01

อัญญา ปุรินทรากิบาล (2537 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาผลการใช้ชุดการสอนเพื่อพัฒนาทักษะการคิดแบบโยนิโสมนสิการ ในวิชาพลังงานกับสิ่งแวดล้อมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนสุรศักดิ์มนตรี กรุงเทพมหานคร มี 3 ขั้นตอนคือ 1) กิจกรรมก่อนการเรียนการสอน นักเรียนทำแบบทดสอบก่อนเรียนและแบ่งกลุ่ม 2) กิจกรรมการเรียนการสอน ครูสนทนา แจกเอกสาร ตัวแทนกลุ่มรายงานผลกิจกรรม ครูและนักเรียนช่วยกันสรุป วิเคราะห์วิจารณ์กิจกรรม และ 3) กิจกรรมหลังการเรียนการสอน นักเรียนทำแบบทดสอบหลังเรียน ครูและนักเรียนช่วยกันเฉลยแบบทดสอบ ผลการวิจัยพบว่าหลังทดลองใช้ชุดการสอนเพื่อพัฒนาทักษะการคิดแบบโยนิโสมนสิการในวิชาพลังงานกับสิ่งแวดล้อม ทักษะการคิดแบบโยนิโสมนสิการของนักเรียน กลุ่มที่มีผลการเรียนสูงและกลุ่มที่มีผลการเรียนต่ำสูงกว่าการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และหลังการทดลองใช้ชุดการสอนเพื่อพัฒนาทักษะการคิดแบบโยนิโสมนสิการในวิชาพลังงานกับสิ่งแวดล้อม ทักษะการคิดแบบโยนิโสมนสิการไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อาลัย พรหมชนะ (2541 : บทคัดย่อ) ทำการวิจัยเพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์และทักษะการคิดของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนพนมทวนชนูปถัมภ์ โดยวิธีสอนตามแนวโยนิโสมนสิการด้วยกิจกรรมการสอนดังนี้ 1) ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน ครูเล่าเรื่องและนักเรียนร่วมกิจกรรมการเล่าเรื่อง 2) ขั้นสอน นักเรียนศึกษาและช่วยกันคิดพิจารณาเรื่องที่เรียน และ 3) ขั้นสรุป ครูและนักเรียนร่วมกันสรุป ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง แสดงให้เห็นว่าการสอนตามแนวโยนิโสมนสิการสามารถนำไปใช้สอนนักเรียนในวิชาพระพุทธศาสนาได้อย่างเหมาะสม

สุปราณี การพึ่งตน (2542 : 8) วิจัยผลการสอนโดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการต่อความสามารถในการแก้ปัญหาทางพยาบาลของนักศึกษาพยาบาล มีขั้นตอนการสอน 3 ขั้นตอน คือ 1) ขั้นเตรียม เป็นการสร้างศรัทธาให้กับนักศึกษาเกิดศรัทธาในตัวครู สาระและวิธีการเรียนการสอนโดยครูเป็นกัลยาณมิตร 2) ขั้นฝึกคิดตามหลักโยนิโสมนสิการ 3 วิธี คือ 2.1) การฝึกแบบแยกแยะส่วนประกอบ 2.2) การฝึกคิดแบบอรรถสัมพันธ์ 2.3) การฝึกคิดแบบคุณโทษและทางออก และ 3) ขั้นสรุปและประเมินผล พบว่า นักศึกษาพยาบาลมีความสามารถในการแก้ปัญหาทางพยาบาลหลังการทดลองสูงกว่าก่อนทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001

เมตตา ลิงห์กระโจม (2545 : บทคัดย่อ) ศึกษาผลการใช้กิจกรรมการฝึกการคิดแบบโยนิโสมนสิการในการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบ้านลาดใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ โดยกลุ่มทดลองได้รับการฝึกการคิดแบบโยนิโสมนสิการ กลุ่มควบคุมใช้แบบประเมินความฉลาดทางอารมณ์ ของกรมสุขภาพจิต และชุดกิจกรรมฝึกการคิดแบบโยนิโสมนสิการ เพื่อพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นมีขั้นตอนการดังนี้ 1) ขั้นเตรียมการชี้แจงและแบ่งกลุ่ม 2) ขั้นปฏิบัติกิจกรรมของแต่ละกลุ่ม 3) ขั้นวิเคราะห์แสดงความคิดเห็น และ 4) ขั้นสรุปและนำไปใช้ทบทวนแก้ไขให้เหมาะสมกับการดำเนินชีวิต พบว่า นักเรียนที่ได้รับการฝึกคิดแบบโยนิโสมนสิการมีความฉลาดทางอารมณ์สูงกว่าก่อนได้รับการฝึกคิดแบบโยนิโสมนสิการ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และนักเรียนที่ได้รับการฝึกคิดแบบโยนิโสมนสิการ มีความฉลาดทางอารมณ์สูงกว่านักเรียนที่ไม่ได้รับการฝึกคิดแบบโยนิโสมนสิการ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ศิริทรัพย์ สุขกระจ่าง (2548 : บทคัดย่อ) ศึกษาผลการใช้กิจกรรมฝึกการคิดแบบโยนิโสมนสิการในการพัฒนาความสามารถในการคิดแก้ปัญหาของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 โปรแกรมวิชาการศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี โดยกลุ่มทดลองได้รับการฝึกการคิดแบบโยนิโสมนสิการ กลุ่มควบคุมไม่ได้รับการฝึกการคิดแบบโยนิโสมนสิการ โดยมีวิธีการดำเนินการดังนี้ 1) ขั้นเตรียมการ ครูเล่าสถานการณ์ 2) ขั้นปฏิบัติกิจกรรม นักเรียนแต่ละกลุ่มทำใบงาน 3) ขั้นวิเคราะห์ นักเรียนทุกคนแสดงความคิดเห็นในเอกสารที่ครูแจก และ 4) ขั้นสรุปและนำไปใช้ ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปข้อควรนำไปปฏิบัติ พบว่า นักศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีคะแนนความสามารถในการคิดแก้ปัญหาสูงกว่าก่อนการทดลอง และสูงกว่านักศึกษาที่เป็นกลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

พระชาติชาย บุญบาล (2549 : บทคัดย่อ) ศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาศาสตร์และวัฒนธรรม เรื่องเบญจศีลที่สอนตามวิธีสอนแบบไตรสิกขา กับแบบโยนิโสมนสิการ

เครื่องมือประกอบด้วยแผนการจัดการเรียนรู้แบบไตรสิกขา แผนการจัดการเรียนรู้แบบโยนิโสมนสิการ แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและแบบวัดการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ดังนี้ 1) ขั้นนำ ครูเล่ากรณีตัวอย่างและชี้แจงแนะนำ 2) ขั้นสอน ตามขั้น สืบสมมติ ปัญหา และ 3) ขั้นสรุป ครูและนักเรียนร่วมกันสรุป พบว่า การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 เรื่อง เบญจศีลที่สอนตามวิธีโยนิโสมนสิการสูงกว่าแบบไตรสิกขาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

นวพร ถึงประเสริฐ (2549 : บทคัดย่อ) ศึกษาผลการใช้รูปแบบการเรียนการสอน โดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ ในรายวิชาพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนกาญจนาภิเษกวิทยาลัยกาฬสินธุ์ เครื่องมือประกอบด้วย แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน แบบวัดการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม แบบวัดความสามารถในการคิดแก้ปัญหาและแบบบันทึกการเรียนรู้ โดยเปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยความสามารถในการคิดแก้ปัญหาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนและหลังเรียน โดยมีรูปแบบการสอนโดยการสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ ดังนี้ 1) ขั้นนำ สร้างเจตคติที่ดี 2) ขั้นสอน กิจกรรมมอบหมายงานนำเสนอเนื้อหา ฝึกทักษะการคิด นำเสนอผลงาน และ 3) ขั้นสรุป ร่วมกันสรุป วัดและประเมินผล พบว่า นักเรียนที่ได้รับการเรียนการสอนโดยใช้รูปแบบการเรียนการสอน โดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการมีความสามารถในการคิดแก้ปัญหาและมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ดวงรัตน์ ยิ่งสบาย (2549 : บทคัดย่อ) ศึกษาการพัฒนาความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณด้วยการจัดการเรียนรู้ ตามแนวโยนิโสมนสิการ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 โดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้ตามแนวโยนิโสมนสิการ แบบทดสอบวัดความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ในด้านการวิเคราะห์ การสังเคราะห์ การโยงความสัมพันธ์ และการประเมินค่า แบบทดสอบความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการเรียนรู้แบบโยนิโสมนสิการ พบว่า ความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณด้วยการจัดการเรียนรู้ตามแนวโยนิโสมนสิการ ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณหลังการจัดการเรียนรู้สูงกว่าก่อนการจัดการเรียนรู้เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ความสามารถในการวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการประเมินค่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .01 ส่วนการโยงความสัมพันธ์ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05 และมีความคิดเห็นต่อการจัดการเรียนรู้ตามแนวโยนิโสมนสิการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมากสามารถนำกิจกรรมการเรียนรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ ครูมีความเป็นกันเองกับนักเรียน ทำให้นักเรียนสามารถแสดงความคิดเห็นอย่างอิสระ

งานวิจัยที่เกี่ยวกับความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผล

ศศิภักดิ์ มีเกาะ (2535 : บทคัดย่อ) ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการคิดอย่างมีเหตุผลในการเรียนวิชาสังคมศึกษาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนด้วยการสอนโดยใช้เทคนิคพยากรณ์ โดยกลุ่มทดลองเรียนตามแผนการสอนใช้เทคนิคการพยากรณ์ 6 ชั้น ดังนี้ 1) ความคิดรวบยอด 2) จุดประสงค์การเรียนรู้ 3) เนื้อหา 4) สื่อการสอน 5) กิจกรรมการเรียนการสอนแบ่ง 4 ชั้น คือ 5.1) ชั้นนำเข้าสู่บทเรียน 5.2) ชั้นสอน 5.3) ชั้นสรุป 5.4) ชั้นประเมินผล และ 6) การวัดและประเมินผล และกลุ่มควบคุมเรียนตามแผนการสอนคู่มือครู ของหน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ และวัดความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผลที่มีลักษณะการคิดขั้นนามธรรม ได้ดังนี้ 1) การคิดอย่างมีเหตุผลแบบสัดส่วน หมายถึง ความสามารถในการพิจารณาถึงสัดส่วนระหว่างปรากฏการณ์หนึ่งกับอีกปรากฏการณ์หนึ่ง 2) การคิดอย่างมีเหตุผลแบบผสม หมายถึง ความสามารถในการพิจารณาเหตุผลอย่างมีระบบเพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหา 3) การสันนิษฐานความเป็นเหตุเป็นผล หมายถึง การคาดการณ์เป็นขั้น ๆ ที่มีการควบคุมตัวแปรตัวหนึ่งแล้วให้ตัวแปรตัวอื่น ๆ เป็นตัวทดลองไปเรื่อย ๆ เพื่อหาคำตอบ 4) การตั้งสมมติฐานการใช้เหตุผลแบบอนุมาน หมายถึง การใช้เหตุผลแบบคาดคะเน มีคำตอบล่วงหน้าเพื่อใช้ในการแก้ปัญหาโดยนำหลักการที่เป็นประสบการณ์เดิมไปสัมพันธ์กับหลักการที่เป็นประสบการณ์ย่อย และ 5) ความน่าจะเป็น หมายถึง ข้อความอย่างใดอย่างหนึ่งที่มีโอกาสเกิดขึ้นมากหรือน้อย ในบรรดาข้อความทั้งหลายที่เป็นไปได้ พบว่า นักเรียนที่เรียนโดยใช้เทคนิคพยากรณ์และนักเรียนที่เรียนด้วยการสอนตามคู่มือครู มีความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผลแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และพบว่านักเรียนทั้งสองกลุ่มมีความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผลหลังการทดลอง สูงกว่าก่อนทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

วิไลลักษณ์ บุญเคลือบ (2538 : บทคัดย่อ) ศึกษาความสามารถทางการคิดอย่างมีเหตุผลในการเรียน วรรณคดี เรื่อง ขุนช้างขุนแผน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยใช้รูปแบบการสอนกระบวนการพัฒนาความคิด เพื่อเปรียบเทียบความสามารถโดยใช้รูปแบบการสอนกระบวนการพัฒนาความคิดดังนี้ ชั้นที่ 1 อ่านโดยใช้หลักการอ่านแบบจิ๊กซอว์ ชั้นที่ 2 ระดมสมองเพื่อวางเค้าโครงโดยแยกประเภทและจัดกลุ่ม ทำแผนผังเชื่อมโยงความคิด ชั้นที่ 3 เปรียบเทียบความแตกต่างของเรื่องที่ค้นคว้า ชั้นที่ 4 ตั้งคำถามเพื่อหาเหตุผล ตั้งสมมติฐาน รวบรวมข้อมูล ชั้นที่ 5 วิเคราะห์ สังเคราะห์ ประเมินค่าข้อมูล และชั้นที่ 6 อนุมานหาเหตุผลมาสนับสนุนความคิดและขยายความคิดไปจากที่ศึกษา กับกลุ่มทดลองใช้รูปแบบการสอนกระบวนการพัฒนาความคิด ส่วนกลุ่มควบคุมเรียนตามปกติ โดยกำหนดคุณลักษณะที่แสดงถึงความมีเหตุผลดังนี้ 1) ตระหนักถึงการใช้ความคิดอย่างมีเหตุผล 2) อธิบายสิ่งต่าง ๆ ในแง่ของเหตุผล 3) สรุปสิ่งต่าง ๆ เมื่อมีหลักฐาน

และข้อเท็จจริงมาสนับสนุนเพียงพอ 4) ยอมรับหลักการของความน่าจะเป็นและยอมรับในข้อสรุปที่มีเหตุผล 5) เชื่อในคุณค่าของเหตุผล 6) มีความสงสัยในสิ่งต่าง ๆ ในทันทีและไม่ตัดสินใจเชื่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งรวดเร็วเกินไป 7) มีความเข้าใจ ยอมรับในข้อตกลงต่างๆ และเต็มใจที่จะเปลี่ยนความคิด เมื่อได้หลักฐานใหม่ที่ดีกว่ามาสนับสนุน 8) ยินยอมให้มีการพิสูจน์ตามเหตุผลและข้อเท็จจริง โดยการทดลอง 9) มีความหนักแน่นและมั่นคงต่อผลการทดลองที่ผิดพลาดหรือล้มเหลว 10) มีแนวโน้มที่จะทดสอบความเชื่อเก่า ๆ 11) ต้องการรู้และแสวงหาสาเหตุว่าปรากฏการณ์ต่าง ๆ เป็นอย่างไร ทำไมจึงเป็นเช่นนั้น 12) เลือกสรรข่าวที่ได้รับ 13) ตัดสินได้ว่าสิ่งใดเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญ และ 14) ไม่เชื่อโชคลาง คำทำนายหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่าง ๆ ที่อธิบายโดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ไม่ได้ พบว่า นักเรียนกลุ่มที่เรียนโดยใช้รูปแบบการสอนกระบวนการพัฒนาความคิด มีความสามารถทางการคิดอย่างมีเหตุผลหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.01 และบทเรียนที่เรียนโดยใช้รูปแบบการสอนกระบวนการพัฒนาความคิด มีความสามารถทางการคิดอย่างมีเหตุผลสูงกว่านักเรียนที่เรียนตามปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

วิชดา งามอักษร (2541 : 104) ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์ ทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ชั้นบูรณาการและความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผลของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยการสอนแบบ เอส เอส ซี เอส ตามขั้นตอนดังนี้ 1) ขั้นค้นปัญหา 2) ขั้นแก้ปัญหา 3) ขั้นสร้างคำตอบ และ 4) ขั้นแลกเปลี่ยนความคิดกับการสอนตามคู่มือครูของสสวท. ตามขั้นตอนดังนี้ 1) ขั้นอภิปรายก่อนทดลอง 2) ขั้นทดลอง และ 3) ขั้นอภิปรายหลังทดลอง โดยวัดความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผล ดังนี้ 1) การคิดอย่างมีเหตุผลแบบสัดส่วน หมายถึง ความสามารถในการพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลสองจำนวนที่เป็นสัดส่วนกัน 2) การคิดอย่างมีเหตุผลแบบผสม หมายถึง ความสามารถในการพิจารณาเหตุผลอย่างมีระบบ โดยรวบรวมเหตุผลที่อาจเป็นไปได้เพื่อนำไปสู่การแก้ปัญหา 3) การแยกแยะและควบคุมตัวแปร หมายถึง ความสามารถในการแยกแยะตัวแปรตัวหนึ่งออกจากตัวแปรอื่น ๆ และพิจารณาถึงผลที่เกิดในขณะที่มีการควบคุมตัวแปรอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง 4) การอ้างเหตุผลเชิงตรรกะวิทยา หมายถึง การให้เหตุผลที่ประกอบด้วยข้อความสองประการและข้อสรุปว่าข้อความที่ได้มานั้นเป็นจริงหรือสมเหตุสมผลหรือไม่ 5) การสันนิษฐานการเป็นเหตุเป็นผล หมายถึง การให้เหตุผลอธิบายปัญหาที่ต้องพิสูจน์ โดยการคิดคาดการณ์เป็นขั้น ๆ มีการควบคุมตัวแปรหนึ่งไว้แล้วใช้ตัวแปรอื่นตัวอื่น ๆ ทดลองไปเรื่อย ๆ จนสามารถหาคำตอบได้ และ 6) การตั้งสมมติฐานเชิงให้เหตุผลแบบอนุมาน หมายถึง การให้เหตุผลแบบการคาดคะเนการให้คำตอบล่วงหน้า เพื่อใช้ในการแก้ปัญหา โดยการนำหลักการใหญ่ที่เป็นประสบการณ์เดิม ไปสัมพันธ์กับหลักการย่อย พบว่า

ความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผลของนักเรียนกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งค่าเฉลี่ยของคะแนนความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผลของนักเรียนกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุม

ระพีพันธ์ ครามมี (2544 : บทคัดย่อ) ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผลเชิงวิเคราะห์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนวิชาสังคมศึกษา โดยการสอนตามแนวคอนสตรัคติวิซึม ตามขั้นตอนดังนี้ 1) ความคิดรวบยอด 2) จุดประสงค์การเรียนรู้ 3) เนื้อหา 4) ขั้นนำ 5) กิจกรรมการเรียนการสอน แบ่งเป็น 5.1) ขั้นสังเกต 5.2) ขั้นสร้างความรู้ 5.3) ขั้นแลกเปลี่ยนความรู้ 5.4) ขั้นตรวจสอบประเมิน 6) ขั้นสรุป และ 7) การประเมินผลกับการสอนแบบแก้ปัญหา ซึ่งมีขั้นตอน ดังนี้ 1) ความคิดรวบยอด 2) จุดประสงค์การเรียนรู้ 3) เนื้อหา 4) ขั้นนำ 5) กิจกรรมการเรียนการสอน แบ่งเป็น 5.1 ขั้นกำหนดปัญหา 5.2 ขั้นนิยามปัญหา 5.3 ขั้นค้นหาแนวทางการปัญหา 5.4 ขั้นแก้ปัญหา 6) ขั้นสรุป และ 7) การประเมินผลและวัดความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผล ดังนี้ 1) การวิเคราะห์คำอธิบาย หมายถึง ความสามารถในการอธิบายความสัมพันธ์และโยงความสัมพันธ์เรื่องราวใด ๆ โดยเข้าใจความหมายและพิจารณาอย่างมีเหตุมีผล เลือกตัดสินใจได้ และ 2) เหตุผลเชิงตรรกะ หมายถึง ความสามารถในการใช้เหตุผลอย่างมีวิจารณญาณ จากข้อเท็จจริงที่กำหนดให้ ค้นหาสิ่งที่เกี่ยวข้องจากข้อความที่ให้ แล้วตัดสินใจเลือก พบว่า นักเรียนที่เรียนวิชาสังคมศึกษาโดยการสอนตามแนวคอนสตรัคติวิซึมกับที่เรียน โดยการสอนแบบแก้ปัญหา มีผลทางการเรียนและความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผลเชิงวิเคราะห์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .01

กนกอร กวานสุพรรณ (2547 : บทคัดย่อ) ศึกษาผลการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม โดยใช้กระบวนการเรียนการสอนตามแนวคิดการสร้างความรู้ด้วยตนเอง ที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผลเชิงวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านยอดชาควิทยา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครพนม เขต 1 ดังนี้ 1) ขั้นทบทวนความรู้เดิม 2) ขั้นเกิดความขัดแย้งทางปัญญา 3) ขั้นศึกษาค้นคว้าเพื่อสร้างความรู้ใหม่ 4) ขั้นตรวจสอบความเข้าใจ 5) ขั้นสรุปความรู้ และ 6) ขั้นประยุกต์ใช้ความรู้ และวัดความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผลเชิงวิเคราะห์ ดังนี้ 1) การสร้างและใช้ความคิดรวบยอด 2) การมองเห็นความสัมพันธ์และโยงความสัมพันธ์ 3) การใช้เกณฑ์การพิจารณา 4) การสร้างข้อสรุป และ 5) การตัดสินใจและประเมินปัญหา พบว่า นักเรียนที่ได้รับการสอนโดยใช้กระบวนการเรียนการสอนตามแนวคิดการสร้างความรู้ด้วยตนเอง มีคะแนนเฉลี่ยผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 นักเรียนที่ได้รับการสอนโดยใช้

กระบวนการเรียนการสอนตามแนวคิดการสร้างความรู้ด้วยตนเอง มีคะแนนเฉลี่ยความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผลเชิงวิเคราะห์หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

กมลณีภู่ ศรีพนม (2549 : บทคัดย่อ) ศึกษาผลการสอนโดยใช้ผังกราฟิกที่มีต่อการคิดอย่างมีเหตุผลและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง การปกครองระบอบประชาธิปไตย ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนบ้านหนองฉิม (สิงห์จันทร์บำรุง) จังหวัดชัยภูมิ โดยวิธีการใช้ผังกราฟิกประกอบด้วยขั้นตอน 8 ขั้นตอน ดังนี้ 1) ชี้แจงจุดมุ่งหมายของบทเรียน 2) นำเสนอผังกราฟิกที่เหมาะสมกับลักษณะของเนื้อหา 3) ทบทวนหรือกระตุ้นให้ผู้เรียนระลึกถึงความรู้เดิมเพื่อเตรียมสร้างความสัมพันธ์กับความรู้ใหม่ 4) เสนอเนื้อหาสาระที่ต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ 5) เชื่อมโยงเนื้อหาสาระที่เรียนกับผังกราฟิกและให้ผู้เรียนนำเนื้อหาสาระใส่ลงในผังกราฟิกตามความเข้าใจของตน 6) อธิบายและให้ความรู้เชิงกระบวนการโดยชี้แจงเหตุผลในการใช้ผังกราฟิกและวิธีการใช้ผังกราฟิก 7) ผู้เรียนอภิปรายผลการใช้ผังกราฟิกกับเนื้อหา และ 8) การทำความเข้าใจให้กระจ่างชัดและสรุป ซึ่งมีลักษณะการคิดอย่างมีเหตุผล โดยใช้หลักการแบบอุปนัย คือ คิดจากข้อเท็จจริงย่อย ๆ ไปสู่หลักการทั่วไป หรือแบบนิรนัย คือ การคิดจากหลักการทั่วไปไปสู่ข้อเท็จจริงย่อย ๆ ซึ่งมีกระบวนการคิดเป็นขั้นเป็นตอนที่ซับซ้อน ประกอบด้วย การจำแนกข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริงและความคิดเห็นออกจากกัน แล้วพิจารณาเรื่องที่คิดบนพื้นฐานของข้อเท็จจริงโดยใช้หลักเหตุผล

จากการศึกษา เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า นักการศึกษาหลาย ๆ ท่านใช้รูปแบบการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ ช่วยให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาความคิดได้ อย่างมีระบบมีเหตุและผล มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น โดยมีขั้นตอนการสอนดังนี้ 1) ช้่นนำ การสร้างเจตคติที่ดีต่อครู วิธีการเรียน โดยจัดบรรยากาศชั้นเรียนให้เหมาะสมและสร้างสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับนักเรียน การเสนอสิ่งเร้าและแรงจูงใจ 2) ช้่นสอน ได้แก่ 2.1) ครูเสนอสถานการณ์ปัญหาของบทเรียน 2.2) แนะนำแหล่งข้อมูล 2.3) ฝึกรวบรวมข้อมูล 2.4) กระตุ้นให้ผู้เรียนคิดตามหลักการคิดแบบโยนิโสมนสิการ 2.4.1) คิดแบบสาวเหตุปัจจัย 2.4.2) คิดแบบแยกแยะส่วนประกอบ 2.4.3) คิดแบบคุณโทษและทางออก 2.4.4) คิดแบบอุปายปลูกเร้าคุณธรรม 2.5) เสนอผลงาน และ 3) ช้่นสรุป ได้แก่ 3.1) ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปรายและสรุปบทเรียน 3.2) วัดและประเมินผล

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาผลการเรียนรู้ เรื่อง หลักธรรมของพระพุทธศาสนา และความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผลของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ด้วยวิธีสอนแบบ โยนิโสมนสิการ เป็นการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research) แบบแผนการวิจัยแบบ One Group Pretest Posttest Design โดยมีขั้นตอนและวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

การดำเนินการวิจัย

เพื่อเป็นแนวทางในการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ผู้วิจัยจึงกำหนดรายละเอียดของการดำเนินการวิจัยไว้ 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การจัดเตรียมโครงการวิจัย โดยศึกษาเอกสาร ตำรา วรรณกรรม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การพัฒนาเครื่องมือและปรับปรุงเครื่องมือ และเสนอขอความเห็นชอบโครงการวิจัยจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ขั้นตอนที่ 2 ดำเนินการตามโครงการวิจัย เป็นขั้นตอนที่ผู้วิจัยทดลองใช้เครื่องมือที่พัฒนาจากขั้นตอนที่ 1 นำไปทดลองใช้จัดกิจกรรมการเรียนรู้และรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง มาตรวจสอบความถูกต้อง วิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติและแปรผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ขั้นตอนที่ 3 การรายงานผลการวิจัย เป็นขั้นตอนเสนอรายงานผลการวิจัยต่อคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ตรวจสอบความถูกต้อง จัดพิมพ์รายงานผลการวิจัยฉบับร่าง ปรับปรุงแก้ไขตามทัศนะที่กรรมการผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์เสนอแนะ และส่งรายงานผลการวิจัยฉบับสมบูรณ์ต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร เพื่อขอจบการศึกษา

ระเบียบวิธีวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนสายธรรมจันทร์ อำเภอดำเนินสะดวก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาราชบุรี เขต 2 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2552 จำนวน 7 ห้องเรียน รวมจำนวนนักเรียน 267 คน

กลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5/1 ที่กำลังศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2552 โรงเรียนสายธรรมจันทร์ อำเภอดำเนินสะดวก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาราชบุรี เขต 2 จำนวน 1 ห้องเรียน รวม 45 คน ที่ได้มาจากการสุ่มอย่างง่าย (Simple Random Sampling) ด้วยวิธีการจับสลากห้องเรียน

ระยะเวลา ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้วิจัยได้กำหนด ระยะเวลาในการทดลองทั้งสิ้น 12 ชั่วโมง เป็นระยะเวลา 6 สัปดาห์ ๆ ละ 2 ชั่วโมง ของภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2552

เนื้อหา ที่ใช้ในการทดลอง คือ สารที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม หน่วยการเรียนรู้ที่ 5 เรื่อง หลักธรรมของพระพุทธศาสนา ได้แก่ อปทานิยธรรม 7 ทิฐุธรรมมิกัตถสังวัตตนิคธรรม 4 อริยวัฑฒิ 5 ปากณิคธรรม 3 โลกธรรมจิตไม่หวั่นไหว จิตไม่เศร้าโศก จิตไม่มัวหมอง และจิตเกษม

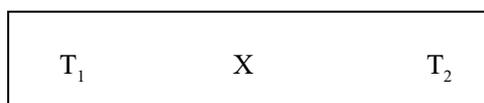
ตัวแปรที่ศึกษา

ผู้วิจัยได้กำหนดตัวแปรในการวิจัย ดังนี้

1. **ตัวแปรต้น** คือ วิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ
2. **ตัวแปรตาม** คือ
 - 2.1 ผลการเรียนรู้ เรื่อง หลักธรรมของพระพุทธศาสนา
 - 2.2 ความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผล
 - 2.3 ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ

การออกแบบการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลอง ผู้วิจัยได้ดำเนินการทดลองตามแบบแผนการวิจัยแบบ Pre-Experimental Design) แบบหนึ่งกลุ่ม ทดสอบก่อน และทดสอบหลัง (One Group Pretest Posttest Design) ซึ่งมีแบบแผน ดังนี้ (มาเรียม นิลพันธุ์ 2549 : 144)

เมื่อ T_1 แทน ทดสอบก่อนจัดการเรียนรู้

X แทน การจัดการเรียนรู้แบบโยนิโสมนสิการ

T_2 แทน ทดสอบหลังการเรียนรู้

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ดังนี้

1 แผนการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ จำนวน 6 แผน ๆ ละ 2 ชั่วโมง รวม 12 ชั่วโมง และจัดกิจกรรมรื้อนักเรียนให้เกิดการคิดวิธีต่าง ๆ เพื่อพิจารณาข้อมูล โดยการวิเคราะห์การโยงความสำคัญ และการประเมินค่าซึ่งจะนำไปสู่การตัดสินใจที่เหมาะสม

ตารางที่ 6 แผนการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ

แผนที่	หลักสูตร	วิธีคิดจากวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ	เวลา (ชั่วโมง)
1	อปรีหานิชธรรม 7 (คุณธรรมหม่กณะไม่เลื่อม)	วิธีคิดแบบแยกแยะส่วนประกอบ	2
2	ทิฏฐธัมมิกัตถสังวัตตนิทธรรม 4 (ข้อปฏิบัตินำสู่ผลที่รับในปัจจุบัน)	วิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย	2
3	โภคอาทิยะ 5 (ดูแลรักษาโภคทรัพย์)	วิธีคิดแบบคุณ โทษ และทางออก	2
4	อริยวัฑฒิ 5 (ความเจริญอย่างประเสริฐ)	วิธีคิดแบบปลูกเร้าคุณธรรม	2
5	ปาปณิกธรรม 3 (คุณสมบัติที่ดีของพ่อค้า)	วิธีคิดแบบคุณ โทษ และทางออก	2
6	มงคล 38 (ธรรมนำความสุขความเจริญ)	วิธีคิดแบบปลูกเร้าคุณธรรม	2

2. แบบทดสอบวัดผลการเรียนรู้ เรื่อง หลักสูตรของพระพุทธศาสนา เป็นแบบทดสอบที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง ใช้เป็นแบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน (Pretest – Posttest) สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 1 ฉบับ ชนิดใช้ตัวเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 20 ข้อ ใช้เวลา 20 นาที กำหนดการให้คะแนน คือ ถูกได้ 1 คะแนน ผิดหรือไม่ตอบได้ 0 คะแนน

3. แบบทดสอบวัดความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผล เป็นแบบทดสอบที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง ใช้ทดสอบเพื่อหาความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผล สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 1 ฉบับ ชนิดใช้ตัวเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 20 ข้อ ใช้เวลา 20 นาที กำหนดการให้คะแนน คือ ถูกได้ 1 คะแนน ผิดหรือไม่ตอบได้ 0 คะแนน

4. แบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีการสอนแบบโยนิโสมนสิการ แบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 15 ข้อและแบบปลายเปิด 2 ข้อ

การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือ ดังนี้

1. การสร้างเครื่องมือ แผนการเรียนรู้ด้วยวิธีสอน แบบโยนิโสมนสิการ จำนวน 6 แผน 10 ชั่วโมง สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม หน่วยการเรียนรู้ที่ 5 เรื่อง มรรค (ธรรมที่ควรเจริญ) ได้แก่ อปริหานิยธรรม 7 ทิฏฐธัมมิกัตถสังวัตตนิกธรรม 4 โภคอาทิยะ 5 อริยวัฑฒิ 5 ปาปณิกธรรม 3 และมงคล 38 สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ผู้วิจัยได้ดำเนินการ ดังนี้

1.1 ศึกษารายละเอียดหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 : กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เกี่ยวกับคำอธิบายรายวิชา สาระการเรียนรู้ ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง

1.2 ศึกษาเอกสาร หนังสือ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการคิดอย่างมีเหตุผลและการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ

1.3 สร้างแผนการจัดการเรียนรู้ นำแผนการจัดการเรียนรู้ไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ 3 คน

1.4 ปรับปรุงแผนการจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับรูปแบบการเขียนแผนการสอนและกิจกรรมการเรียนการสอน การกำหนดเกณฑ์ในการประเมินใบงานตามคำแนะนำของอาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์

1.5 นำแผนการจัดการเรียนรู้ให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 คน ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหา 1 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านวิธีสอน 1 คน และผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดผล 1 คน ประกอบด้วย ผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหา 1 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านวิธีสอน 1 คน และผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดผล 1 คน ตรวจสอบ ความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ของแผนการจัดการเรียนรู้แล้วนำไปวิเคราะห์หาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence : IOC) ค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ .50 ขึ้นไปถือว่าสอดคล้องกันในเกณฑ์ที่ยอมรับได้โดยมีการกำหนดคะแนนในการประเมิน ดังนี้ (มาเรียม นิลพันธุ์ 2549 : 177)

+1 หมายถึง แน่ใจว่าสอดคล้องตามจุดประสงค์

0 หมายถึง ไม่แน่ใจว่าสอดคล้องตามจุดประสงค์

-1 หมายถึง แน่ใจว่าไม่สอดคล้องตามจุดประสงค์

จากสูตร

$$IOC = \frac{\sum R}{N}$$

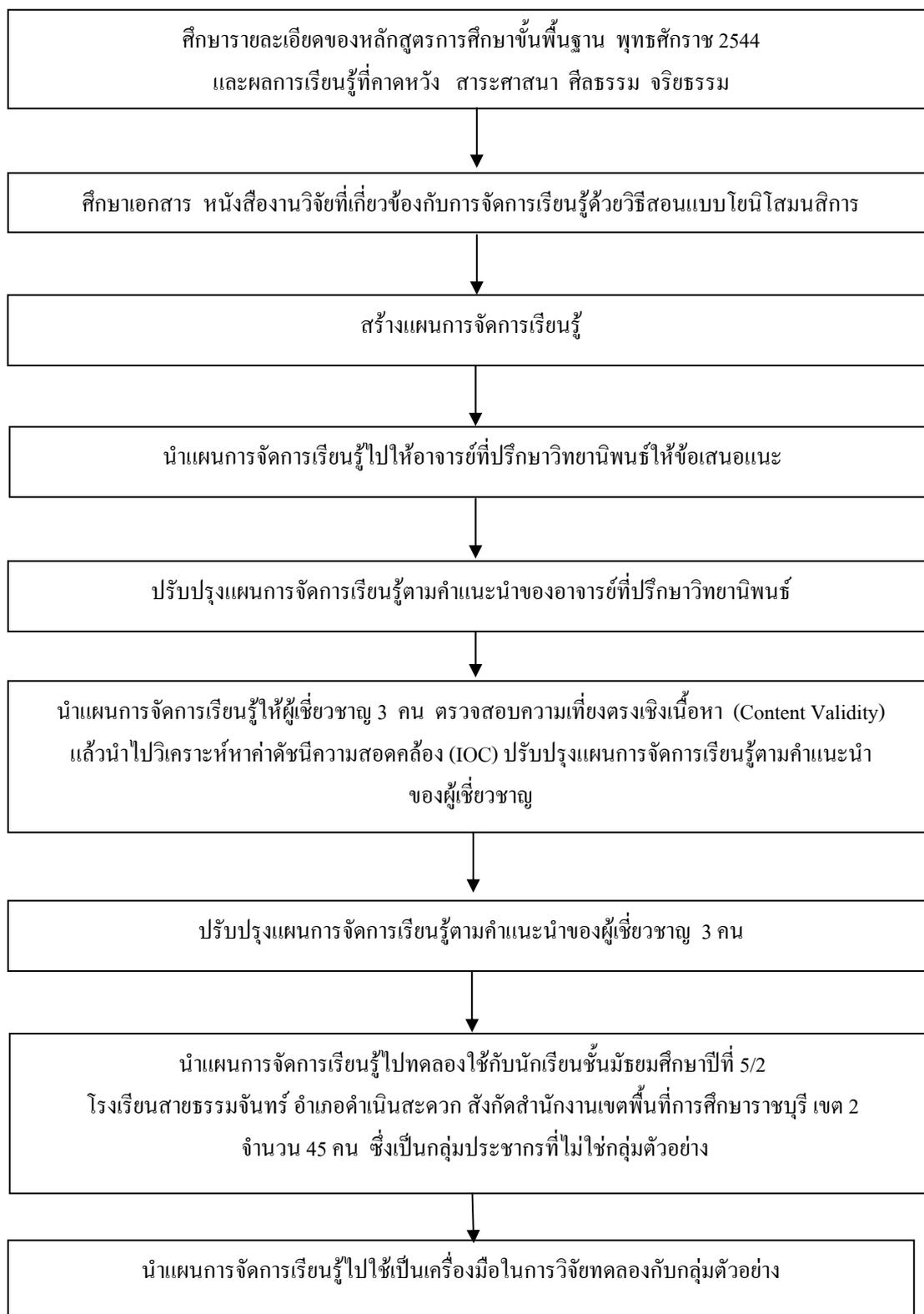
IOC แทน ดัชนีความสอดคล้องคำถามกับจุดประสงค์หรือกับลักษณะ
พฤติกรรม

$\sum R$ แทน ผลรวมคะแนนความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ

N แทน จำนวนผู้เชี่ยวชาญ

1.6 ปรับปรุงแผนการจัดการเรียนรู้ตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ 3 คน และนำ
ข้อมูลความคิดเห็นมาหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence : IOC)
ได้ค่าดัชนีความสอดคล้อง 1.00 (ดังแสดงในตารางที่ 13 ภาคผนวก ก : 100)

1.7 นำแผนการจัดการเรียนรู้ไปทดลองใช้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5/2
โรงเรียนสายธรรมจันทร์ อำเภอดำเนินสะดวก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาราชบุรี เขต 2
จำนวน 45 คน ซึ่งเป็นประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง เพื่อปรับปรุงแผนการจัดการเรียนรู้
นำแผนการจัดการเรียนรู้ไปใช้เป็นเครื่องมือในการวิจัย ดังรายละเอียดตามแผนภาพที่ 3

แผนภาพที่ 3 ขั้นตอนการสร้างแผนการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ

2. การสร้างแบบทดสอบวัดผลการเรียนรู้ เรื่อง หลักธรรมของพระพุทธศาสนา ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ ผู้วิจัยดำเนินการดังนี้

2.1 กำหนดผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง และขอบเขตเนื้อหาหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

2.2 ศึกษาวิธีสร้างแบบทดสอบ วัดผลการเรียนรู้ทางการเรียน จากหนังสือและเอกสารที่ว่าด้วยการวัดและประเมินผลตามหลักสูตร

2.4 สร้างแบบทดสอบวัดผลการเรียนรู้ที่ครอบคลุมเนื้อหาและผลการเรียนรู้ที่ต้องการวัดแบบเลือกตอบชนิด 4 ตัวเลือก รวม 40 ข้อ

2.4 นำแบบทดสอบไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ 3 คน และผู้เชี่ยวชาญ 3 คน ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหา 1 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านวิธีสอน 1 คน และผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดผล 1 คน ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และนำตารางวิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) มาคำนวณค่าดัชนีความสอดคล้อง แล้วเลือกข้อสอบที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ .50 ขึ้นไปซึ่งเป็นเกณฑ์ที่ยอมรับได้ โดยได้ค่าดัชนีความสอดคล้อง 1.00 (ดังแสดงในตารางที่ 16 ภาคผนวก ก : 103)

2.5 นำแบบทดสอบที่อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญ 3 คน ตรวจสอบแล้วมาปรับปรุงแก้ไขแล้วนำไปทดสอบค่าความยากง่ายตามเกณฑ์ คือ ค่าความยากง่ายอยู่ระหว่าง .20-.80 คัดเลือกแบบทดสอบ จำนวน 20 ข้อ ได้แก่ ข้อที่ 1, 6, 7, 8, 11, 12, 13, 15, 16, 18, 20, 23, 25, 27, 28, 31, 32, 34, 37, 39 และ 40 ซึ่งมีค่าความยากง่ายระหว่าง .31-.83

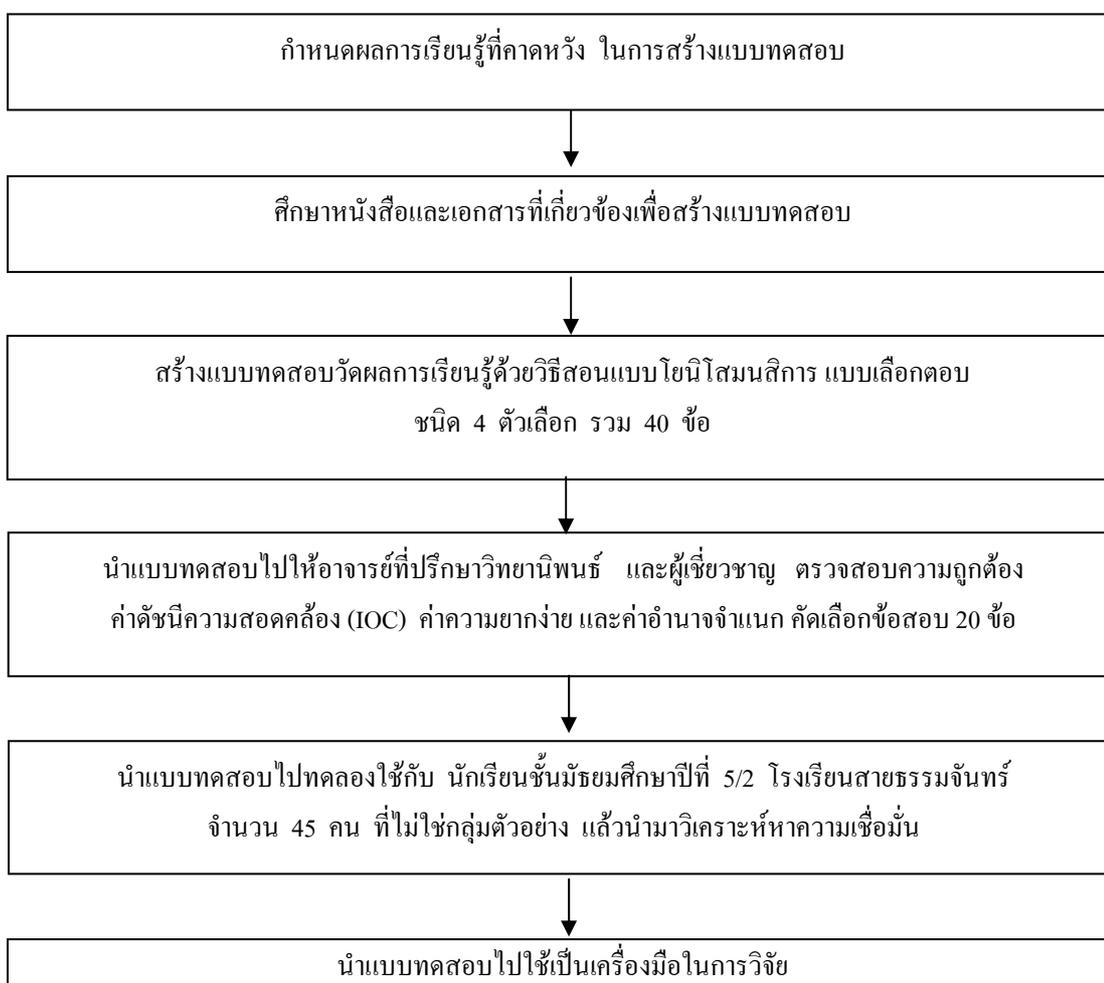
2.6 นำแบบทดสอบไปทดลองใช้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5/2 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2552 โรงเรียนสายธรรมจันทร์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาราชบุรี เขต 2 จำนวน 45 คน ซึ่งเป็นกลุ่มประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง เพื่อหาความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบทดสอบวัดผลการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ โดยใช้สูตรของคูเดอร์ ริชาร์ดสัน จากสูตร KR-20 โดยเลือกใช้ข้อสอบที่ผ่านเกณฑ์ค่าความเชื่อมั่นตั้งแต่ .80 ขึ้นไป ซึ่งแบบทดสอบมีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .74

2.7 นำแบบทดสอบไปใช้เป็นเครื่องมือในการวิจัยการตรวจให้คะแนน 1 คะแนน ถ้าตอบคำถามนั้นถูกต้อง และถ้าตอบคำถามผิดหรือเว้นว่างไว้ หรือ ตอบเกินกว่า 1 คำตอบ ให้ 0 คะแนน

ตารางที่ 7 เกณฑ์ระดับคะแนนจากแบบทดสอบผลการเรียนรู้ด้วยวิธีการสอนแบบโยนิโสมนสิการ

คะแนน	ระดับความสามารถ
18 - 20	ดีมาก
14 - 17	ดี
10 - 13	พอใช้
0 - 9	ปรับปรุง

การสร้างแบบทดสอบวัดผลการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการมีขั้นตอนแสดงดังแผนภาพที่ 4

แผนภาพที่ 4 ขั้นตอนการสร้างแบบทดสอบผลการเรียนรู้ด้วยวิธีการสอนแบบโยนิโสมนสิการ

3. การสร้างทดสอบวัดความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผล ผู้วิจัยดำเนินการดังนี้

3.1 ศึกษาทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผล

3.2 ศึกษาหลักและวิธีสร้างแบบทดสอบวัดความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผล

จากเอกสารและงานวิจัย

3.3 สร้างแบบทดสอบวัดความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผล ตามที่ได้นิยามไว้ คือ กระบวนการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ข้อมูลของปรากฏการณ์หนึ่ง ๆ เพื่อนำสู่การสรุปผลการคิดอย่างมีเหตุผล โดยแบ่งออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ 1. วิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย จำนวน 10 ข้อ 2. วิธีคิดแบบแยกแยะส่วนประกอบ จำนวน 10 ข้อ 3. วิธีคิดแบบคุณโทษและทางออก จำนวน 10 ข้อ

4. วิธีคิดแบบอุปมาปลูกเร้าคุณธรรม จำนวน 10 ข้อ รวม 40 ข้อ

4.1 นำแบบทดสอบไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ 3 คน และผู้เชี่ยวชาญ 3 คน ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหา 1 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านวิธีสอน 1 คน และผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาและการวัดผล 1 คน ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และนำตารางวิเคราะห์ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) มาคำนวณค่าดัชนีความสอดคล้อง แล้วเลือกข้อสอบที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไป ซึ่งเป็นเกณฑ์ที่ยอมรับได้ โดยได้ค่าดัชนีความสอดคล้อง 1.00 (ดังแสดงในตารางที่ 16 ภาคผนวก ก : 96)

4.2 นำแบบทดสอบที่อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และผู้เชี่ยวชาญ 3 คน ตรวจสอบแล้วมาปรับปรุงแก้ไขแล้วนำไปทดสอบค่าความยากง่ายตามเกณฑ์ คือ ค่าความยากง่าย (P) อยู่ระหว่าง .20-.80 คัดเลือกแบบทดสอบ จำนวน 20 ข้อ มีค่าความยากง่ายระหว่าง .31- .77 ตรวจสอบค่าอำนาจจำแนก (r) โดยใช้เกณฑ์อำนาจจำแนกตั้งแต่ .20-.80 ซึ่งแบบทดสอบที่ได้มีค่าอำนาจจำแนกระหว่าง .20-.54

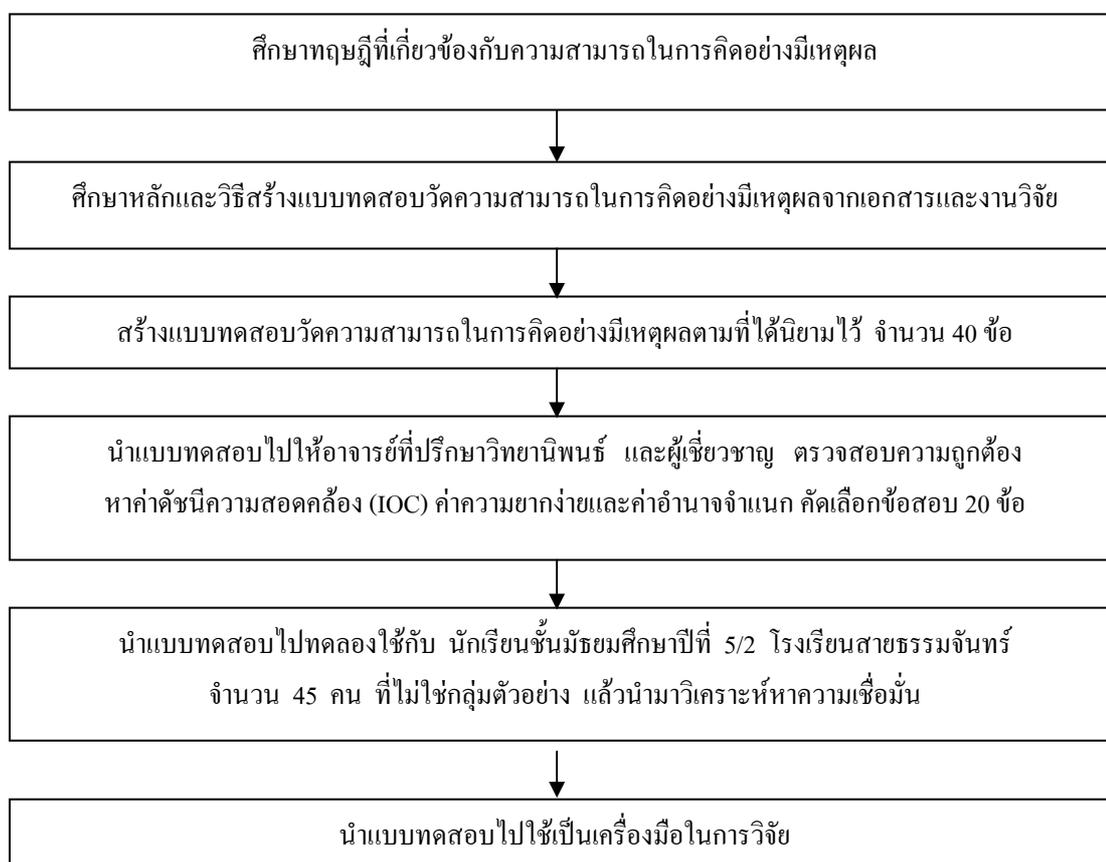
4.2 นำแบบทดสอบไปทดลองใช้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5/2 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2552 โรงเรียนสายธรรมจันทร์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาราชบุรี เขต 2 จำนวน 45 คน ซึ่งเป็นประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง เพื่อหาความเชื่อมั่น (Reliability) ของแบบทดสอบวัดผลการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ โดยใช้สูตรของคูเดอร์ ริชาร์ดสัน จากสูตร KR-20 โดยเลือกข้อสอบที่ผ่านเกณฑ์ค่าความเชื่อมั่นตั้งแต่ .74 ขึ้นไป ซึ่งแบบทดสอบที่ใช้มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .74

4.3 นำแบบทดสอบไปใช้เป็นเครื่องมือในการวิจัย

ตารางที่ 8 เกณฑ์ระดับคะแนนจากแบบทดสอบวัดความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผล

คะแนน	ระดับความสามารถ
18 - 20	สูงมาก
14 - 17	สูง
10 - 13	พอใช้
0 - 9	ปรับปรุง

การสร้างแบบทดสอบวัดความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผล มีขั้นตอนแสดงดังแผนภาพที่ 5

แผนภาพที่ 5 ขั้นตอนการสร้างแบบทดสอบวัดความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผล

5. การสร้างแบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ ผู้วิจัยดำเนินการดังนี้

5.1 ศึกษาเกณฑ์ในการสร้างแบบสอบถามจากเอกสารการวัดผลและประเมินผล

5.2 สร้างแบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการเกี่ยวกับบรรยากาศการเรียนรู้ กิจกรรมการเรียนรู้ ประโยชน์ที่ได้รับ เป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) โดยแบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 แบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ แบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) มี 5 ระดับ ประกอบด้วยความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ ด้านบรรยากาศการเรียนรู้ ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ และด้านประโยชน์ที่ได้รับจากการจัดกิจกรรมจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ โดยมีเกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้

เห็นด้วยมากที่สุด	5	คะแนน
เห็นด้วยมาก	4	คะแนน
เห็นด้วยปานกลาง	3	คะแนน
เห็นด้วยน้อย	2	คะแนน
เห็นด้วยน้อยที่สุด	1	คะแนน

ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามความคิดเห็นแบบปลายเปิด

ตารางที่ 9 เกณฑ์การแปลความหมายของค่าเฉลี่ยความคิดเห็น

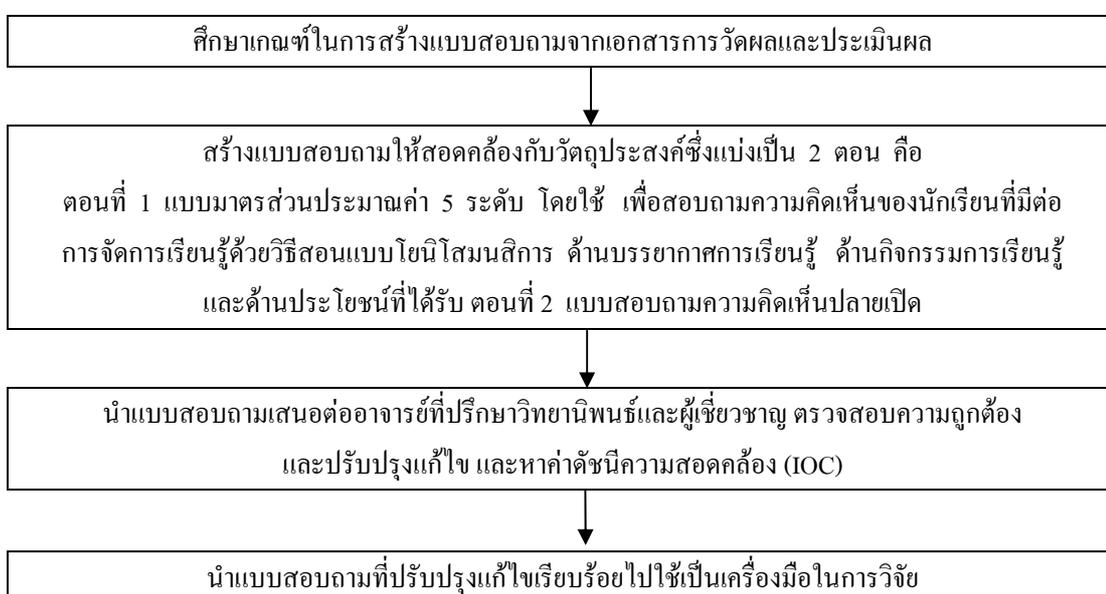
ช่วงคะแนน	เกณฑ์การแปลความหมายของค่าเฉลี่ยความคิดเห็น
ระหว่าง 4.50– 5.00	เห็นด้วยมากที่สุด
ระหว่าง 3.50 – 4.49	เห็นด้วยมาก
ระหว่าง 2.50 – 3.49	เห็นด้วยปานกลาง
ระหว่าง 1.50 – 2.49	เห็นด้วยน้อย
ระหว่าง 1.00 – 1.49	เห็นด้วยน้อยที่สุด

5.3 นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหา 1 คน ผู้เชี่ยวชาญด้านวิธีสอน 1 คน และผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดผล 1 คน ตรวจสอบความถูกต้องเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และ นำผลการประเมินค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) มาคำนวณค่าดัชนีความสอดคล้อง ตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไปถือว่ามีความสอดคล้องกันในเกณฑ์ยอมรับได้โดยใช้เกณฑ์การประเมิน ดังนี้

- +1 หมายถึง แน่ใจว่าข้อคำถามเป็นตัวแทนพฤติกรรม
- 0 หมายถึง ไม่แน่ใจว่าข้อคำถามเป็นตัวแทนพฤติกรรม
- 1 หมายถึง แน่ใจว่าไม่ข้อคำถามเป็นตัวแทนพฤติกรรม

โดยได้ค่าดัชนีความสอดคล้อง 1.00 (ดังแสดงในตารางที่ 17 ภาคผนวก ก : 102)

5.4 ปรับปรุงแบบสอบถามความคิดเห็นตามคำแนะนำของอาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ และผู้เชี่ยวชาญทั้ง 3 คน เกี่ยวกับการจัดลำดับของข้อคำถามปรับปรุงภาษาที่ใช้ให้ชัดเจนเหมาะสม เพิ่มคำชี้แจงในแบบสอบถามความคิดเห็นปลายเปิด และนำแบบสอบถามความคิดเห็นไปใช้เป็นเครื่องมือในการวิจัย ดังรายละเอียด แสดงแผนภาพที่ 6

แผนภาพที่ 6 ขั้นตอนการสร้างแบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียน

การดำเนินการทดลอง

ผู้วิจัยดำเนินการทดลอง ดังนี้

1. ก่อนการทดลอง เตรียมความพร้อม ดังต่อไปนี้
 - 1.1 สร้างเครื่องมือในการวิจัย คือ
 - 1.1.1 แผนการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ
 - 1.1.2 แบบทดสอบวัดผลการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ
 - 1.1.3 แบบทดสอบวัดความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผล

1.1.4 แบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ

1.2 ให้กลุ่มตัวอย่างทำแบบทดสอบก่อนเรียน

2. การทดลอง ผู้วิจัยดำเนินการสอนตามแผนการจัดการเรียนรู้ที่สร้างไว้ ดังนี้

2.1 ระยะเวลาในการทดลองใช้ทั้งสิ้น 12 ชั่วโมง ของภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2552

2.2 เนื้อหาที่ใช้ทดลอง คือ สารที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม ส 1.3 ประพฤติปฏิบัติตนตามหลักธรรมและศาสนพิธีของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ มีค่านิยมที่ดีงามและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาตน บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม สิ่งแวดล้อมเพื่อการอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข ในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 หน่วยการเรียนรู้ที่ 5 เรื่อง มรรค (ธรรมที่ควรเจริญ) ได้แก่ อปริหานิยธรรม 7 ทิฏฐธรรมมิกัตถสังวัตตนิคธรรม 4 โภคอาทิยะ 5 อริยวัฑฒิ 5 ปาปนิคธรรม 3 และมงคล 38 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ดังรายละเอียดของเนื้อหาที่ใช้ในแผนการจัดการเรียนรู้ ตารางที่ 10

ตารางที่ 10 เนื้อหาที่ใช้ในการจัดการเรียนรู้ หน่วยที่ 5 หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

แผนการจัดการเรียนรู้	เนื้อหา	ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง	จำนวน (ชั่วโมง)
1	อปริหานิยธรรม 7 (คุณธรรม หมุ่คณะไม่เสื่อม) เรื่อง หมั่นประชุมโดยพร้อมเพรียงกัน ยึดกฎเกณฑ์และบัญญัติเดิม อารักขาพระอรหันต์ เคารพรับฟัง คำแนะนำผู้ใหญ่ ดูแลปกป้องสตรี เด็ก และศิลปวัฒนธรรม	มีความรู้ ความเข้าใจ และจำแนก แยกแยะ องค์ประกอบ ของหลักการ สร้างความสามัคคี ให้เกิดขึ้นใน สังคม	2
2	ทิฏฐธรรมมิกัตถสังวัตตนิคธรรม 4 (ข้อปฏิบัติ นำสู่ผลที่รับในปัจจุบัน) เรื่อง ขันหา รักษาดี และคบคนดี เลี้ยงชีพพอเพียง	มีความรู้ ความเข้าใจ และสามารถนำ หลักธรรม ทิฏฐธรรมมิกัตถสังวัตตนิค ธรรม 4 ไปเป็นแนวปฏิบัติใน ชีวิตประจำวันได้	2

ตารางที่ 10 (ต่อ)

แผนการจัดการเรียนรู้	เนื้อหา	ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง	จำนวน (ชั่วโมง)
3	โศกอาทิตย 5 (คุณแลรักษาโกศทรัพย์) เรื่อง เลี้ยงตัว ดูครอบครัว มิตรสหาย ป้องกันภัย ทำภัย และ พลีกรรม อุปถัมภ์พระสงฆ์ ประพาศชอบ	มีความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับ ความหมายและองค์ประกอบของ โศกอาทิตย 5 และนำแนวทางไป ปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้	2
4	อริยวัชตติ 5 (ความเจริญอย่าง ประเสริฐ) เรื่องศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ ปัญญา	มีความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับ ความหมายและองค์ประกอบของ อริยวัชตติ 5 และเสนอแนวทา การนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้	2
5	ปาปณิกรรม 3 (คุณสมบัติที่ดีของ พ่อค้า) เรื่อง ตาคี จัดเงิน ชุรกิจ นำไปใช้ในการร่วมทุน	มีความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับ ความหมายและองค์ประกอบของ ปาปณิกรรม 3 และเสนอแนว ทางการนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ได้	2
6	มงคลชีวิต 38 (ธรรมนำความสุข ความเจริญ) เรื่อง จิตไม่หวั่นด้วย โลกธรรม จิตไม่เศร้าโศก จิตไม่มัวหมอง จิตเกษม)	มีความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับ ความหมายและองค์ประกอบของ มงคลชีวิต 38 จิตไม่หวั่นด้วยโลก ธรรม จิตไม่เศร้าโศก จิตไม่มัวหมอง จิตเกษม พร้อมเสนอแนวทางใน การนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน	2

2.3 การนำแผนการจัดการเรียนรู้ไปใช้ในการดำเนินการวิจัย เพื่อพัฒนาด้วยวิธี
สอนแบบโยนิโสมนสิการ ผู้วิจัยดำเนินการสอนตามขั้นตอน ดังนี้

ขั้นนำ สร้างเจตคติที่ดีต่อนักเรียน วิธีการเรียนโดยจัดบรรยากาศชั้นเรียนให้
เหมาะสมและสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับนักเรียน การเสนอสิ่งเร้าและแรงจูงใจ

ขั้นสอน

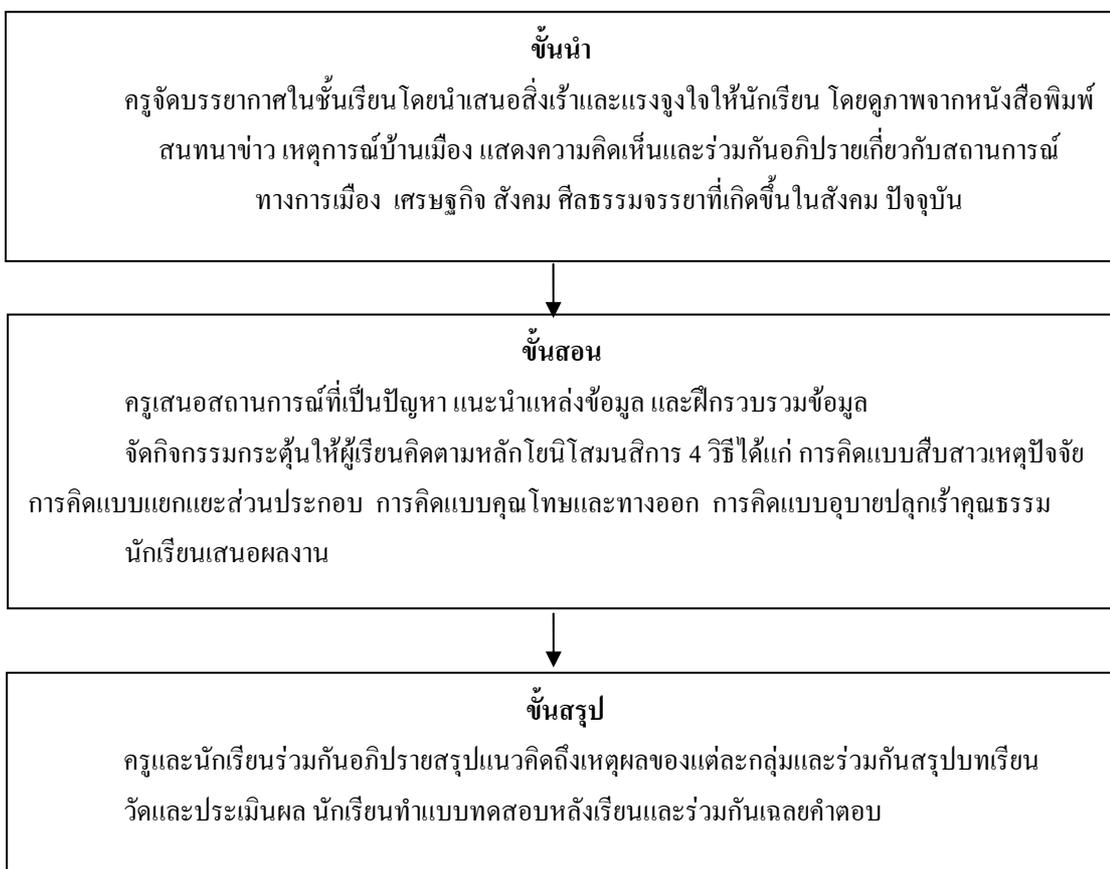
- ครูเสนอสถานการณ์ที่เป็นปัญหา
- แนะนำแหล่งข้อมูล

- ฝึกรวบรวมข้อมูล
- กระตุ้นให้นักเรียนคิดตามหลักโยนิโสมนสิการด้วย 1) วิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย 2) วิธีคิดแบบแยกแยะส่วนประกอบ 3) วิธีคิดแบบคุณโทษและทางออก 4) วิธีคิดแบบอุปายปลูกเร้าคุณธรรม

- เสนอผลงาน

ขั้นสรุปผลและประเมินผล

- ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปรายและสรุปบทเรียน
- วัดและประเมินผล

แผนภาพที่ 7 สรุปขั้นตอนแนวการสอนด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ

3. หลังทดลอง เมื่อเสร็จสิ้นการทดลองผู้วิจัยนำแบบทดสอบหลังเรียน (Posttest) ไปทดสอบกับนักเรียนเพื่อวัดผลการเรียนรู้และความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผล ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ และนำแบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ ดังแผนภาพที่ 7 สรุปขั้นตอนแนวการสอนด้วยวิธีโยนิโสมนสิการ

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลตามระเบียบวิธีวิจัย ดังนี้

1. การตรวจสอบค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item Objective Congruence) ของแผนการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ แบบทดสอบวัดผลการเรียนรู้และความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผล และแบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ

2. การวิเคราะห์ข้อมูลจากการเปรียบเทียบคะแนนการทดสอบวัดผลการเรียนรู้ เรื่องหลักธรรมของพระพุทธศาสนา และความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผล ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ โดยใช้ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และค่า t-test Dependent

3. ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ด้านบรรยากาศการเรียนรู้ และประโยชน์ที่ได้รับจากการจัดการเรียนรู้ และประโยชน์ที่ได้รับจากการจัดการเรียนรู้ ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ ใช้ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ค่าร้อยละ (%) และการวิเคราะห์เนื้อหา (Content)

บทที่ 4

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเพื่อเปรียบเทียบผลการเรียนรู้ เรื่อง หลักธรรมของพระพุทธศาสนาและความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผลของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ และศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยนำเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แผนการจัดการเรียนรู้ แบบทดสอบวัดผลการเรียนรู้เรื่อง หลักธรรมของพระพุทธศาสนา แบบทดสอบวัดความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผลและแบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนที่ผ่านการตรวจสอบจากผู้เชี่ยวชาญ 3 คน นำไปทดลองใช้กับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5/1 โรงเรียนสายธรรมจันทร์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาราชบุรี เขต 2 ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 45 คน โดยทดสอบวัดผลการเรียนรู้ เรื่อง หลักธรรมของพระพุทธศาสนา วัดความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผล ทดสอบก่อนเรียน จัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามแผนการจัดการเรียนรู้ ทดสอบหลังเรียนและสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนกลุ่มทดลองโดยใช้แบบสอบถามความคิดเห็น เพื่อเป็นการตอบวัตถุประสงค์และข้อคำถามในการวิจัย ผู้วิจัยขอเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล โดยแบ่งเป็น 3 ตอน ตามลำดับดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเปรียบเทียบผลการเรียนรู้เรื่อง หลักธรรมของพระพุทธศาสนา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผลของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ

ตอนที่ 3 การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ

**ตอนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเปรียบเทียบผลการเรียนรู้เรื่อง หลักธรรมของพระพุทธศาสนา
ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอน
แบบโยนิโสมนสิการ**

การวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อตอบคำถามการวิจัยข้อที่ 1 ผลการเรียนรู้เรื่อง หลักธรรมของพระพุทธศาสนา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ แตกต่างกันหรือไม่ มีรายละเอียดดังนี้

1. การเปรียบเทียบผลการเรียนรู้เรื่อง หลักธรรมของพระพุทธศาสนา ในภาพรวมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ มีรายละเอียดดังตารางที่ 11

ตารางที่ 11 ผลการเปรียบเทียบคะแนนผลการเรียนรู้เรื่อง หลักธรรมของพระพุทธศาสนา
ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอน
แบบโยนิโสมนสิการ

การทดสอบ	N	คะแนนเต็ม	\bar{X}	S.D.	ระดับ ความสามารถ	t-test	Sig.
ก่อนเรียน	45	20	13.02	1.64	พอใช้	8.39	.000
หลังเรียน	45	20	17.13	2.51	ดี		

จากตารางที่ 11 พบว่า ผลการเรียนรู้เรื่อง หลักธรรมของพระพุทธศาสนา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ โดยค่าเฉลี่ยของคะแนนผลการเรียนรู้เรื่อง หลักธรรมของพระพุทธศาสนา ของนักเรียนหลังการจัดการเรียนรู้ อยู่ในระดับดี ($\bar{X} = 17.13$, S.D. = 2.51) สูงกว่าค่าเฉลี่ยของคะแนนผลการเรียนรู้เรื่อง หลักธรรมของพระพุทธศาสนา ของนักเรียนก่อนการจัดการเรียนรู้ ซึ่งอยู่ในระดับพอใช้ ($\bar{X} = 13.02$, S.D. = 1.64)

ตารางที่ 12 ผลการเปรียบเทียบคะแนนผลการเรียนรู้เรื่อง หลักธรรมของพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 จำแนกตามหลักธรรม

หลักธรรม	คะแนนเต็ม	\bar{X}	S.D.	ค่าเฉลี่ยร้อยละ	ลำดับที่
1. อปทานิยธรรม 7	3	2.80	0.40	93.33	1
2. ทิฏฐธัมมิกัตถสังวัตตนิกธรรม 4	3	2.58	0.54	86.00	3
3. โภคอาทิยะ 5	3	2.80	0.50	93.33	1
4. อริยวัฑฒิ 5	3	2.29	0.55	76.73	4
5. ปาปณิกกรรม 3	3	2.22	0.74	70.33	5
6. มงคล 38	5	4.44	0.69	65.40	6

จากตารางที่ 12 พบว่า ผลการเรียนรู้เรื่อง หลักธรรมของพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 จำแนกตามหลักธรรม เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ อปทานิยธรรม 7 ($\bar{X} = 2.80$, S.D. = 0.40) โภคอาทิยะ 5 ($\bar{X} = 2.80$, S.D. = 0.50) ทิฏฐธัมมิกัตถสังวัตตนิกธรรม 4 ($\bar{X} = 2.58$, S.D. = 0.54) อริยวัฑฒิ 5 ($\bar{X} = 2.29$, S.D. = 0.55) ปาปณิกกรรม 3 ($\bar{X} = 2.22$, S.D. = 0.74) และมงคล 38 ($\bar{X} = 4.44$, S.D. = 0.69) ตามลำดับ

ตารางที่ 13 ผลการเปรียบเทียบคะแนนผลการเรียนรู้เรื่อง หลักธรรมของพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 จำแนกตามประเภทของวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ

วิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ	คะแนนเต็ม	\bar{X}	S.D.	ค่าเฉลี่ยร้อยละ	ลำดับที่
1. วิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย	3	2.80	0.40	93.33	1
2. วิธีคิดแบบแยกแยะส่วนประกอบ	3	2.57	0.54	85.92	2
3. วิธีคิดแบบคุณโทษและทางออก	6	5.02	0.91	83.70	4
4. วิธีคิดแบบอุปมาอุปไมย	8	6.73	0.91	84.16	3

จากตารางที่ 13 พบว่า ผลการเรียนรู้เรื่อง หลักธรรมของพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ เรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้ วิธีคิดแบบอุปมาอุปไมย ($\bar{X} = 6.73$, S.D. = 0.91) วิธีคิดแบบแยกแยะส่วนประกอบ ($\bar{X} = 5.02$, S.D. = 0.91) วิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย ($\bar{X} = 2.80$, S.D. = 0.40) วิธีคิดแบบคุณโทษและทางออก ($\bar{X} = 2.57$, S.D. = 0.54) ตามลำดับ

ตอนที่ 2 การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผลของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบคำถามการวิจัยข้อที่ 2 คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 มีความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผลก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ แตกต่างกันหรือไม่ รายละเอียดดังตารางที่ 14

ตารางที่ 14 เปรียบเทียบความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผลของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ

การทดสอบ	N	คะแนนเต็ม	\bar{X}	S.D.	ระดับ ความสามารถ	t-test	Sig.
ก่อนเรียน	45	20	13.57	1.76	พอใช้	8.06	.000
หลังเรียน	45	20	16.86	1.78	สูง		

จากตารางที่ 14 พบว่า ความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผลของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ โดยค่าเฉลี่ยของคะแนนความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผลของนักเรียนหลังการจัดการเรียนรู้อยู่ในระดับสูง ($\bar{X} = 16.86$, S.D. = 1.78) สูงกว่าค่าเฉลี่ยของคะแนนความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผล

ตารางที่ 15 เปรียบเทียบคะแนนความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผลของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 จำแนกตามประเภทวิธีคิดวิธีคิดของความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผล

วิธีคิด	คะแนนเต็ม	คะแนนหลังเรียน		ค่าเฉลี่ยร้อยละ	ลำดับที่
		\bar{X}	S.D.		
1. การคิดอย่างมีเหตุผลแบบสัดส่วน	4	3.82	0.39	95.5	1
2. การคิดอย่างมีเหตุผลแบบผสม	4	3.17	0.78	79.25	4
3. การสันนิษฐานความเป็นเหตุเป็นผล	4	2.89	0.44	72.25	5
4. การตั้งสมมติฐานใช้เหตุผลแบบอนุมาน	4	3.49	0.73	87.25	2
5. ความน่าจะเป็น	4	3.49	0.69	87.25	2

จากตารางที่ 15 พบว่า คะแนนความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผลของของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 หลังการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ เรียงลำดับคะแนนจากมากไปน้อยได้ ดังนี้ การคิดอย่างมีเหตุผลแบบสัดส่วน ($\bar{X} = 3.82$, S.D. = 0.39, ค่าเฉลี่ยร้อยละ 95.5) การตั้งสมมติฐานใช้เหตุผลแบบอนุมาน ($\bar{X} = 3.49$, S.D. = 0.73, ค่าเฉลี่ยร้อยละ 87.25) ความน่าจะเป็น ($\bar{X} = 3.49$, S.D. = 0.73, ค่าเฉลี่ยร้อยละ 87.25) การคิดอย่างมีเหตุผลแบบผสม ($\bar{X} = 3.17$, S.D. = 0.78, ค่าเฉลี่ยร้อยละ 79.25) การสันนิษฐานความเป็นเหตุเป็นผล ($\bar{X} = 2.89$, S.D. = 0.44, ค่าเฉลี่ยร้อยละ 72.25) ตามลำดับ

ตอนที่ 3 การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ

การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบคำถามการวิจัยข้อที่ 3 คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 มีความคิดเห็นต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ อยู่ในระดับใด รายละเอียดดังตารางที่ 16

ตารางที่ 16 ระดับความคิดเห็นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ

ความคิดเห็นต่อการจัดการเรียนรู้แบบโยนิโสมนสิการ	\bar{X}	S.D.	ระดับความคิดเห็น	ลำดับที่
ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้				
1. ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เป็นลำดับต่อเนื่องช่วยในการเรียนรู้	3.89	0.61	มาก	11
2. การปฏิบัติกิจกรรมตามขั้นตอนทำได้ง่ายไม่สับสน	3.62	0.71	มาก	15
3. ส่งเสริมความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผลในทุกขั้นตอนของการจัดการเรียนรู้	4.22	0.73	มาก	1
4. ส่งเสริมให้นักเรียนค้นหาคำตอบในสิ่งที่ต้องการรู้	4.14	0.57	มาก	4
5. ส่งเสริมการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากแหล่งเรียนรู้อื่น ๆ	4.04	0.79	มาก	8
รวม	4.04	0.87	มาก	1

ตารางที่ 16 (ต่อ)

ความคิดเห็นต่อการจัดการเรียนรู้ แบบโยนิโสมนสิการ	\bar{X}	S.D.	ระดับ ความคิดเห็น	ลำดับ ที่
ด้านบรรยากาศการเรียนรู้				
6. นักเรียนมีความพึงพอใจในการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม	4.14	0.68	มาก	4
7. นักเรียนมีความสุขในการปฏิบัติกิจกรรมทุกขั้นตอน	3.86	0.73	มาก	14
8. นักเรียนได้แสดงความคิดเห็นของตนเองและรับฟัง ความคิดเห็นของเพื่อน	3.89	0.74	มาก	11
9. นักเรียนและเพื่อนมีความผูกพันและคุ้นเคยกันมากขึ้น	4.14	0.61	มาก	4
10. ครูและนักเรียนมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน	4.16	0.63	มาก	2
รวม	4.02	0.88	มาก	3
ด้านประโยชน์ที่ได้รับ				
11. กิจกรรมการเรียนรู้ช่วยพัฒนาความสามารถในการคิด อย่างมีเหตุผลของนักเรียน	4.16	0.63	มาก	2
12. เทคนิคการจัดการเรียนรู้ช่วยให้นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจในเนื้อหามากยิ่งขึ้น	3.89	0.68	มาก	11
13. นักเรียนได้รับความรู้ใหม่ๆ จากการแลกเปลี่ยน ความคิดเห็นกับเพื่อน	3.93	0.69	มาก	10
14. นักเรียนได้พัฒนาการคิดอย่างมีเหตุผลจากเทคนิค การจัดการเรียนรู้	4.14	0.68	มาก	4
15. นักเรียนสามารถนำกิจกรรมการคิดอย่างมีเหตุผล ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้	4.04	0.87	มาก	8
รวม	4.03	0.87	มาก	2
ภาพรวม	4.03	0.87	มาก	-

จากตารางที่ 16 พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ($\bar{X} = 4.04$, S.D. = 0.87) เมื่อแยกพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เป็นลำดับที่ 1 ($\bar{X} = 4.04$, S.D. = 0.87) โดยมีรายละเอียดเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ส่งเสริมความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผลในทุกขั้นตอนของการจัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.22$, S.D. = 0.73) ส่งเสริมให้นักเรียนค้นหาคำตอบในสิ่งที่ต้องการรู้ ($\bar{X} = 4.14$, S.D. = 0.57) ส่งเสริมการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากแหล่งเรียนรู้อื่น ๆ ($\bar{X} = 4.04$, S.D. = 0.79) ขั้นตอนการจัดกิจกรรม

การเรียนรู้เป็นลำดับต่อเนื่องช่วยในการเรียนรู้ ($\bar{X} = 3.89$, S.D. = 0.61) และการปฏิบัติกิจกรรมตามขั้นตอนทำได้ง่ายไม่สับสน ($\bar{X} = 3.62$, S.D. = 0.71) นักเรียนเห็นด้วยมากด้านประโยชน์ที่ได้รับเป็นลำดับที่ 2 ($\bar{X} = 4.03$, S.D. = 0.87) โดยมีรายละเอียดเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้ กิจกรรมการเรียนรู้ช่วยพัฒนาความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผลของนักเรียน ($\bar{X} = 4.16$, S.D. = 0.63) นักเรียนได้พัฒนาการคิดอย่างมีเหตุผลจากเทคนิคการจัดการเรียนรู้ ($\bar{X} = 4.14$, S.D. = 0.68) นักเรียนสามารถนำกิจกรรมการคิดอย่างมีเหตุผลไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ($\bar{X} = 4.04$, S.D. = 0.87) นักเรียนได้รับความรู้ใหม่ๆ จากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเพื่อน ($\bar{X} = 4.02$, S.D. = 0.69) เทคนิคการจัดการเรียนรู้ช่วยให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหามากยิ่งขึ้น ($\bar{X} = 3.89$, S.D. = 0.68) และนักเรียนเห็นด้วยมากในด้านบรรยากาศการจัดการเรียนรู้เป็นลำดับที่ 3 ($\bar{X} = 4.02$, S.D. = 0.88) โดยมีรายละเอียดเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยดังนี้ ครูและนักเรียนมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ($\bar{X} = 4.16$, S.D. = 0.63) นักเรียนมีความพึงพอใจในการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม ($\bar{X} = 4.14$, S.D. = 0.68) นักเรียนและเพื่อนมีความผูกพันและคุ้นเคยกันมากขึ้น ($\bar{X} = 4.14$, S.D. = 0.61) นักเรียนได้แสดงความคิดเห็นของตนเองและรับฟังความคิดเห็นของเพื่อน ($\bar{X} = 3.89$, S.D. = 0.74) นักเรียนมีความสุขในการปฏิบัติกิจกรรมทุกขั้นตอน ($\bar{X} = 3.84$, S.D. = 0.73) ตามลำดับ

ผลการวิเคราะห์เนื้อหาจากแบบสอบถามปลายเปิด พบว่า ในการปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้แบบโยนิโสมนสิการ ปัญหาที่นักเรียนพบมากที่สุด คือ เพื่อนในกลุ่มไม่ช่วยกันแสดงความคิดเห็น มีจำนวน 21 คน คิดเป็นร้อยละ 41.20 และการทำงานที่ได้รับมอบหมายไม่เสร็จตามเวลาที่กำหนด มีจำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 28.36 ตามลำดับ

ด้านข้อเสนอแนะของนักเรียนในการปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้แบบโยนิโสมนสิการ พบว่า นักเรียนมีข้อเสนอแนะมากที่สุดในด้านการเพิ่มระยะเวลาในการเรียน จำนวน 32 คน คิดเป็นร้อยละ 71.11

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัย เรื่อง การพัฒนาผลการเรียนรู้ เรื่อง หลักธรรมของพระพุทธศาสนา และความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผล ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ เป็นการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research) แบบแผนการวิจัยแบบ One Group Pretest Posttest Design โดยมีขั้นตอนและวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัยดังนี้ 1) เพื่อเปรียบเทียบผลการเรียนรู้ เรื่อง หลักธรรมของพระพุทธศาสนา ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้ ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 2) เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผล ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้ ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 และ 3) เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักเรียน ที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนสายธรรมจันทร์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาราชบุรี เขต 2 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5/1 โรงเรียนสายธรรมจันทร์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาราชบุรี เขต 2 จำนวน 45 คน ที่ได้มาจากการจับสลากห้องเรียน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ 1) แผนการจัดการเรียนรู้แบบโยนิโสมนสิการ จำนวน 6 แผน ซึ่งมีค่าดัชนีความสอดคล้อง 1.00 2) แบบทดสอบวัดผลการเรียนรู้ ด้วยวิธีการสอนแบบโยนิโสมนสิการ ที่ใช้ทดสอบทั้งก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้ จำนวน 1 ฉบับ เป็นแบบทดสอบแบบปรนัย ชนิดเลือกคำตอบ 4 ตัวเลือก มีค่าความยากง่าย (P) ระหว่าง .31-.83 ค่าความเชื่อมั่น .74 จำนวน 20 ข้อ 3) แบบทดสอบวัดความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผล เป็นแบบทดสอบที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง ใช้ทดสอบเพื่อหาความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผล สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 1 ฉบับ ชนิดใช้ตัวเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 20 ข้อ ใช้เวลา 20 นาที กำหนดการให้คะแนน คือ ถูกได้ 1 คะแนน ผิดหรือไม่ตอบได้ 0 คะแนน 4) แบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยการจัดการเรียนรู้ ด้วยวิธีการสอนแบบโยนิโสมนสิการ แบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 15 ข้อและแบบปลายเปิด 2 ข้อ การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้ค่าร้อยละ (%) ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) และการทดสอบค่าที (t-test) แบบ dependent สรุปผลการวิจัยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัย เรื่อง การพัฒนาผลการเรียนรู้ เรื่อง หลักธรรมของพระพุทธศาสนา และความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผล ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. ผลการเรียนรู้เรื่อง หลักธรรมของพระพุทธศาสนา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งยอมรับสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ โดยค่าเฉลี่ยของคะแนนผลการเรียนรู้เรื่อง หลักธรรมของพระพุทธศาสนา ของนักเรียนหลังการจัดการเรียนรู้สูงกว่าก่อนการจัดการเรียนรู้ โดยผลการเรียนรู้เรื่อง หลักธรรมของพระพุทธศาสนา อยู่ในระดับสูง เมื่อพิจารณาตามหัวข้อหลักธรรม พบว่า ผลการเรียนรู้เรื่อง อปริหานิยธรรม และโกคคาทิยะ 5 อยู่ในระดับสูงเป็นลำดับที่ 1 และหลักธรรมมงคล 38 มีคะแนนอยู่ในลำดับสุดท้าย และเมื่อพิจารณาตามประเภทของวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ พบว่า คะแนนผลการเรียนรู้จากวิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัย มีค่าเฉลี่ยสูงเป็นลำดับที่ 1 และคะแนนผลการเรียนรู้จากวิธีคิดแบบคุณโทษและทางออกมีค่าเฉลี่ยสูงเป็นลำดับสุดท้าย

2. ความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผลของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ โดยค่าเฉลี่ยของคะแนนความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผลของนักเรียนหลังการจัดการเรียนรู้สูงกว่าก่อนการจัดการเรียนรู้ โดยระดับความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผลอยู่ในระดับสูง และเมื่อพิจารณาตามประเภทของการคิดอย่างมีเหตุผล พบว่า ค่าเฉลี่ยของคะแนนความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผลแบบสัดส่วนอยู่ในลำดับที่ 1 และค่าเฉลี่ยของคะแนนความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผลแบบการสันนิษฐานความเป็นเหตุเป็นผลอยู่ในลำดับสุดท้าย

3. ความคิดเห็นต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ โดยภาพรวม พบว่านักเรียนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เป็นลำดับที่ 1 รองลงมา ได้แก่ ด้านประโยชน์ที่ได้รับ และด้านการบรรยายการจัดการเรียนรู้เป็นลำดับสุดท้าย เมื่อพิจารณาด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยภาพรวม พบว่านักเรียนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า นักเรียนเห็นด้วยมากในเรื่อง ส่งเสริมความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผลในทุกขั้นตอนของการจัดการเรียนรู้ เป็นลำดับที่ 1 และการปฏิบัติกิจกรรมตามขั้นตอนทำได้ง่ายไม่สับสนเป็นลำดับสุดท้าย เมื่อพิจารณาด้านประโยชน์ที่ได้รับ โดยภาพรวม

พบว่านักเรียนเห็นด้วยมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า นักเรียนเห็นด้วยมากในเรื่องกิจกรรมการเรียนรู้ช่วยพัฒนาความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผลของนักเรียน เป็นลำดับที่ 1 และเทคนิคการจัดการเรียนรู้ช่วยให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหามากยิ่งขึ้น เป็นลำดับสุดท้าย เมื่อพิจารณาด้านบรรยากาศการจัดการเรียนรู้ โดยภาพรวมพบว่านักเรียนเห็นด้วยมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า นักเรียนเห็นด้วยมากในเรื่อง ครูและนักเรียนมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เป็นลำดับที่ 1 และนักเรียนมีความสุขในการปฏิบัติกิจกรรมทุกขั้นตอน เป็นลำดับสุดท้าย

จากการวิเคราะห์เนื้อหาเกี่ยวกับความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบโยนิโสมนสิการ พบว่า ในการปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้แบบโยนิโสมนสิการ ปัญหาที่นักเรียนพบมากที่สุดคือ เพื่อนในกลุ่มไม่ช่วยกันแสดงความคิดเห็น และการทำงานที่ได้รับมอบหมายไม่เสร็จตามเวลาที่กำหนด นักเรียนมีข้อเสนอแนะในการปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้แบบโยนิโสมนสิการในด้านการเพิ่มระยะเวลาในการเรียน

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาผลการเรียนรู้ เรื่อง หลักธรรมของพระพุทธศาสนา และความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผล ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ ผู้วิจัยได้ทำการอภิปรายผลจากข้อค้นพบในการวิจัยครั้งนี้ ดังนี้

1. จากผลการวิจัย พบว่า ผลการเรียนรู้เรื่อง หลักธรรมของพระพุทธศาสนา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ โดยค่าเฉลี่ยของคะแนน ผลการเรียนรู้เรื่อง หลักธรรมของพระพุทธศาสนา ของนักเรียนหลังการจัดการเรียนรู้สูงกว่าก่อนการจัดการเรียนรู้ โดยผลการเรียนรู้เรื่อง หลักธรรมของพระพุทธศาสนา อยู่ในระดับสูง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการเป็นลำดับ ดังนี้ 1) ชี้แนะ การสร้างเจตคติต่อครู วิธีการเรียนและบทเรียน โดยจัดบรรยากาศชั้นเรียนให้เหมาะสม และสร้างสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับนักเรียน การเสนอสิ่งเร้าและแรงจูงใจ 2) ชี้สอน ได้แก่ 2.1) ครูเสนอสถานการณ์ที่เป็นปัญหา 2.2) แนะนำแหล่งข้อมูล 2.3) ฝึกรวบรวมข้อมูล 2.4) กระตุ้นให้ผู้เรียนคิดตามหลักการคิดแบบโยนิโสมนสิการเพื่อให้นักเรียนมีความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผล 2.5) เสนอผลการคิด 3) ชี้สรุป ได้แก่ 3.1) ครูและนักเรียนร่วมอภิปรายและสรุปบทเรียน 3.2) วัดและประเมินผล จึงอาจเป็นส่งเสริมให้วิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการเป็นวิธีการเรียนรู้ที่สร้างให้ผู้เรียนเกิดศรัทธาในกระบวนการเรียนรู้โดยมีครูเป็นกัลยาณมิตร จัดสิ่งแวดล้อมโน้มน้าวให้ผู้เรียนเกิดความสนใจในการเรียนรู้ ฝึกคิดอย่างมีระบบใช้เหตุผลใน

การคิดพิจารณาจนสามารถแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสมด้วยปัญญา อีกทั้งประยุกต์มาจากวิธีคิดตามหลักพุทธธรรมที่พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงไว้ โดยมีลักษณะบูรณาการหลักจิตวิทยาการเรียนรู้ หลักการแนะแนวและหลักการสอนที่เหมาะสมกลมกลืนได้สัดส่วน มุ่งเน้นการสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน ศรัทธาที่เกิดขึ้นนี้จะนำไปสู่วิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการที่สำเร็จผลอย่างแท้จริง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ กัญญา กงกานนท์ (2534 : 9) ที่กล่าวว่า สิ่งแวดล้อมที่บอบอวลไปด้วยคุณธรรมจะเป็นสิ่งจูงใจให้เด็ก ๆ มีคุณธรรมเกิดขึ้นในใจและจะกระทำสิ่งที่ดีโดยไม่มีใครบังคับ และยังสอดคล้องกับทฤษฎีทางจิตวิทยาของ ธอร์น ไคค์ ที่กล่าวว่า การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ดีเมื่อมีการฝึกฝน (วิไลวรรณ จันทรรงค์ 2530 : 110) เพราะเมื่อผู้เรียนเกิดความเข้าใจและมีความแคล่วคล่องในขั้นตอนของการคิดแล้ว จะทำให้ผู้เรียนรู้จักคิดและแก้ปัญหา โดยใช้วิธีการและขั้นตอนเหล่านั้นจนคิดเป็นนิสัยเมื่อประสบปัญหาจะไม่ตกใจ แต่จะสามารถนึกถึงวิธีการแก้ปัญหา และขั้นตอนของการคิดได้ สามารถแก้ปัญหาได้ตามควรแก่กรณี (สาโรช บัวศรี 2523 : 10) การที่นักเรียนได้ฝึกคิดตามกระบวนการดังกล่าวมีความเหมาะสมกับวัย ระดับชั้น และสอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้อันจะนำไปสู่ความสำเร็จในการเรียนการสอนได้เป็นอย่างดี ทำให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น นอกจากนี้ยังใช้กระตุ้นให้นักเรียนเกิดความสนใจที่จะทดลองปฏิบัติ โดยผู้วิจัยได้สร้างสถานการณ์ที่เร้าให้นักเรียนเกิดความสนใจที่จะเรียน โดยใช้กรณีตัวอย่างที่เกี่ยวข้องกับบทเรียนมาสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในด้านต่าง ๆ กับนักเรียน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ สุมิตร คุณานุกร (2518 : 97) ที่มีความเห็นว่า การปฏิบัติจากกิจกรรมที่ น่าสนใจจะทำให้ นักเรียนเกิดความพอใจ เมื่อเกิดความพอใจก็จะนำไปสู่ทัศนคติที่ดีต่อการเรียนและเสริมให้ผู้เรียนรักในวิชานั้น นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ อาลัย พรหมชนะ (2541 : บทคัดย่อ) ศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์และทักษะการคิดของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนพนมทวนชนูปถัมภ์ โดยวิธีสอนตามแนวโยนิโสมนสิการ ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเรื่องหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลอง แสดงให้เห็นว่าการสอนตามแนวโยนิโสมนสิการสามารถนำไปใช้สอนนักเรียนในวิชาพระพุทธศาสนาได้อย่างเหมาะสม และพระชาติชาย บุญบาล (2549 : บทคัดย่อ) ศึกษาเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เรื่องเบญจศีลที่สอนตามวิธีสอนแบบไตรสิกขา กับแบบโยนิโสมนสิการ พบว่า การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 เรื่องเบญจศีลที่สอนตามวิธีโยนิโสมนสิการสูงกว่าแบบไตรสิกขาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2. จากผลการวิจัย พบว่า ความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผลของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ แตกต่างกัน

อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งสอดคล้องกับสมมติฐานการวิจัยที่ตั้งไว้ โดยค่าเฉลี่ยของคะแนนความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผลของนักเรียนหลังการจัดการเรียนรู้สูงกว่าก่อนการจัดการเรียนรู้ โดยระดับความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผลอยู่ในระดับสูง ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากวิธีคิดของวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการที่ผู้วิจัยเลือกใช้ในการทำวิจัย ได้แก่ วิธีคิดแบบสืบสาวเหตุปัจจัยที่มุ่งให้นักเรียนพิจารณาโยงจากเหตุไปหาผลและผลไปหาเหตุได้ ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้เป็นการสอบสวนสืบสาวหาสาเหตุของสภาวะการณ์ที่เป็นจริงของเรื่องราวหรือเหตุการณ์ซึ่งเกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน ด้วยการแสวงหาความรู้มาประกอบการพิจารณาอย่างมีเหตุผล ส่วนวิธีคิดแบบแยกแยะส่วนประกอบซึ่งมุ่งส่งเสริมความสามารถในการพิจารณาแยกแยะให้เห็นว่า องค์ประกอบใหญ่เกิดจากการทำหน้าที่ขององค์ประกอบย่อยที่สัมพันธ์เชื่อมโยงกัน ในการวิจัย ครั้งนี้ฝึกให้รู้จักแยกแยะถึงการปฏิบัติตามหลักธรรม เพื่อแสดงออกถึงการปฏิบัติตนตามหลักธรรมที่ถูกต้อง วิธีคิดแบบคุณโทษและทางออก ช่วยให้นักเรียนสามารถพิจารณาสิ่งต่าง ๆ ทั้งส่วนดีและส่วนไม่ดีพร้อมหาแนวทางแก้ปัญหา ในการวิจัยครั้งนี้มุ่งให้เลือกปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้องตามหลักธรรม และวิธีคิดแบบอุปมาอุปไมยหรืออุปมาอุปไมย มุ่งส่งเสริมความสามารถในการพิจารณาสัจทัศน์หรือบรรเทาและขัดเกลาทัศนหา ส่งเสริมความเจริญงอกงามแห่งกุศลธรรม ในการวิจัยครั้งนี้มุ่งให้เกิดความคิดและการกระทำในสิ่งที่ถูกต้องและดีงาม โดยในแต่ละวิธีคิดผู้วิจัยได้นำเรื่องราวและสถานการณ์ต่างในปัจจุบันมาให้นักเรียนได้ฝึกคิด เพื่อให้นักเรียนคิดเป็นทำเป็นและแก้ปัญหาได้ถูกต้อง เป็นการสอนที่มีขั้นตอนต่อเนื่องเป็นลำดับตามแนวทางของเหตุผล โดยครูจะทำตนเป็นกัลยาณมิตรของศิษย์และสร้างสรรค์ทำให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียน โดยอาศัยการสร้างบรรยากาศ สร้างแรงจูงใจทำให้อยากเรียน ครูมีบุคลิกภาพที่เหมาะสม จากสถานการณ์ที่เป็นปัญหา นักเรียนจะฝึกคิดแบบโยนิโสมนสิการ โดยครูที่เป็นกัลยาณมิตรจะเป็นผู้ชี้แนะแนวทางที่ถูกต้อง โดยครูจะเอื้ออำนวยให้สมาชิกแต่ละคนได้รับข้อมูลย้อนกลับ โดยมุ่งพฤติกรรมที่สมาชิกแต่ละคนได้กระทำโดยส่วนรวม เป็นการให้ข้อมูลในเชิงแนะนำ ไม่ใช่การวิจารณ์หรือตัดสินผิดถูกจากการกระทำ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ สุมณ อมรวิวัฒน์ (2528 : 60) ได้กล่าวว่า การคิดแบบโยนิโสมนสิการเป็นกระบวนการฝึกการคิดวิเคราะห์ที่ลึกซึ้งซึ่งสาเหตุเป็นผล มีขั้นตอนเป็นระบบ ก่อให้เกิดปัญญา ที่จะช่วยให้ผู้เรียนได้บรรลุจุดมุ่งหมาย จากแนวคิดดังกล่าวนี้ผู้วิจัยได้ยึดถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติในการวิจัยครั้งนี้ ซึ่งเป็นผลทำให้นักเรียนมีความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผลหลังการจัดการเรียนรู้สูงกว่าก่อนการจัดการเรียนรู้ นอกจากนี้วิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการเป็นการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง นักเรียนมีโอกาสร่วมกิจกรรมอย่างทั่วถึง มีการอภิปรายปัญหาและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดความคิดกว้างขวาง ฝึกการรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และฝึกความสามารถเสนอวิธีแก้ปัญหาได้อย่างมีเหตุผล ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด

ของ สง่า วุฒิประจักษ์ (2532 : 79) ที่กล่าวว่า การยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางเป็นการสอนที่มุ่งให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง แก้ปัญหาด้วยตนเอง ฝึกทักษะการทำงานกลุ่มร่วมกับผู้อื่น ฝึกการวิเคราะห์สิ่งต่าง ๆ อย่างมีเหตุผล นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ วิไลลักษณ์ บุญเคลือบ (2538 : บทคัดย่อ) ที่ศึกษาความสามารถทางการคิดอย่างมีเหตุผล ในการเรียนวรรณคดี เรื่อง ชุนช้างขุนแผน สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โดยใช้รูปแบบการสอนกระบวนการพัฒนาความคิด พบว่า นักเรียนกลุ่มที่เรียนโดยใช้รูปแบบการสอนกระบวนการพัฒนาความคิด มีความสามารถทางการคิดอย่างมีเหตุผลหลังการทดลองสูงกว่าก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.01 และบทเรียนที่เรียนโดยใช้รูปแบบการสอนกระบวนการพัฒนาความคิด มีความสามารถทางการคิดอย่างมีเหตุผลสูงกว่านักเรียนที่เรียนตามปกติ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และงานวิจัยของ ระพินทร์ ครัวมมี (2544 : บทคัดย่อ) ศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผลเชิงวิเคราะห์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนวิชา สังคมศึกษา โดยการสอนตามแนวคอนสตรัคติวิซึม พบว่า นักเรียนที่เรียนวิชาสังคมศึกษา โดยการสอนตามแนวคอนสตรัคติวิซึม กับที่เรียน โดยการสอนแบบแก้ปัญหา มีผลทางการเรียนและความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผลเชิงวิเคราะห์แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .01

3. จากผลการวิจัย พบว่า ความคิดเห็นต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ โดยภาพรวมพบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เป็นลำดับที่ 1 รองลงมา ได้แก่ ด้านประโยชน์ที่ได้รับ และด้านการบรรยากาศการจัดการเรียนรู้ เป็นลำดับสุดท้าย เมื่อพิจารณาด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยภาพรวม พบว่านักเรียนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า นักเรียนเห็นด้วยมากในเรื่อง ส่งเสริมความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผลในทุกขั้นตอนของการจัดการเรียนรู้ เป็นลำดับที่ 1 และการปฏิบัติกิจกรรมตามขั้นตอนทำได้ง่ายไม่สับสนเป็นลำดับสุดท้าย เมื่อพิจารณาด้านประโยชน์ที่ได้รับ โดยภาพรวมพบว่านักเรียนเห็นด้วยมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า นักเรียนเห็นด้วยมากในเรื่อง กิจกรรมการเรียนรู้ช่วยพัฒนาความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผลของนักเรียน เป็นลำดับที่ 1 และเทคนิคการจัดการเรียนรู้ช่วยให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหามากยิ่งขึ้น เป็นลำดับสุดท้าย เมื่อพิจารณาด้านบรรยากาศการจัดการเรียนรู้ โดยภาพรวมพบว่า นักเรียนเห็นด้วยมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า นักเรียนเห็นด้วยมากในเรื่อง ครูและนักเรียนมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เป็นลำดับที่ 1 และนักเรียนมีความสุขในการปฏิบัติกิจกรรมทุกขั้นตอน เป็นลำดับสุดท้าย

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก ในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ เป็นลำดับที่ 1 ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ มีวิธีสอนคิดที่หลากหลาย จึงเป็นวิธีการสำคัญที่จะพัฒนาการคิดของผู้เรียน ซึ่งสอดคล้องตามแนวคิดของ สุมณ อมรวิวัฒน์ ที่กล่าวว่า วิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการเป็นการจัดการเรียน การสอนที่สำคัญประการหนึ่ง คือ เป็นวิธีสอน เพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนเกิด “ความคิดในระดับสูง” โดยการสอนให้ผู้เรียนมองเห็นปัญหา รู้จักถาม รู้จักพิจารณา คิดหาเหตุผลและเสาะแสวงหา ความรู้เพื่อเชื่อมความคิดไปสู่แนวทางที่จะแก้ปัญหาด้วยตนเอง (สุมณ อมรวิวัฒน์ 2535 : 38) นอกจากนี้วิธีการสอนแบบโยนิโสมนสิการ ยังช่วยฝึกให้ผู้เรียนรู้จักคิดพิจารณา วิเคราะห์แยกแยะ เรื่องราวพิจารณาข้อมูล โดยใช้การวิเคราะห์ การจำแนก การโยงความสัมพันธ์ และการประเมินค่า โดยใช้เหตุผลคิดพิจารณาปัญหาอย่างรอบคอบต่อเนื่องเป็นลำดับตามเหตุผล ซึ่งจะนำไปสู่การ ตัดสินใจที่เหมาะสม

จากการสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้แบบโยนิโสมนสิการ เกี่ยวกับปัญหาพบว่า ในการปฏิบัติกิจกรรมกลุ่ม เพื่อนบางคนไม่ช่วยแสดงความคิดเห็น จึงทำให้ ได้รับข้อมูลไม่หลากหลาย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่านักเรียนขาดการวางแผนที่ดีในการทำงานกลุ่ม นอกจากนี้เวลาในการปฏิบัติกิจกรรมไม่เพียงพอ ทั้งนี้อาจเกิดจาก การแบ่งงาน และการแบ่งเวลา ไม่เหมาะสมกับกิจกรรมในแต่ละขั้นตอน สอดคล้องกับ กรมวิชาการ (2547 : 17, อ้างถึงใน ชลธิชา จันทรแก้ว 2549 : 136) ที่ได้ศึกษาสภาพของเด็กไทย ด้านทักษะพื้นฐานที่จำเป็นต่อ การทำงาน ประกอบด้วย ทักษะการจัดการ (การวางแผน การปฏิบัติงาน การประเมินผลงาน และสรุปผลงาน) การทำงานร่วมกับผู้อื่น และความขยัน อดทน อดออม และประหยัด ที่พบว่า นักเรียนได้คะแนนเฉลี่ยด้านทักษะการจัดการต่ำสุด

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะที่เห็นว่าน่าจะเป็นประโยชน์ต่อการจัด การเรียนรู้และการศึกษาครั้งต่อไป ซึ่งประกอบด้วย ข้อเสนอแนะเพื่อการนำไปใช้ และ ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

ข้อเสนอแนะเพื่อการนำไปใช้

1. จากผลการวิจัย พบว่า จากการสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการจัด การเรียนรู้แบบโยนิโสมนสิการ เกี่ยวกับปัญหาพบว่า ในการปฏิบัติกิจกรรมกลุ่ม เพื่อนบางคน ไม่ช่วยแสดงความคิดเห็น จึงทำให้ได้รับข้อมูลไม่หลากหลาย ครูจึงควรให้ความรู้เกี่ยวกับทักษะ

การจัดการ (การวางแผน การปฏิบัติงาน การประเมินผลงาน และสรุปผลงาน) การทำงานร่วมกับผู้อื่น

2. จากผลการวิจัย พบว่า ความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผลของนักเรียน มีพัฒนาการในทางที่ดีขึ้น โดยครูเลือกสถานการณ์ต่างๆ มาให้นักเรียนฝึกคิดพิจารณา ดังนั้น การเลือกเนื้อหาที่จะนำมาใช้เป็นสื่อการสอน ควรเป็นเรื่องที่อยู่ในความสนใจของนักเรียน

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาวิจัยการนำการจัดการเรียนรู้แบบโยนิโสมนสิการ ไปใช้จัดการเรียนรู้ให้นักเรียนในระดับชั้นที่ 1 และชั้นที่ 2 เพื่อส่งเสริมการศึกษาและพัฒนาความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผลให้กับนักเรียนให้เกิดประสิทธิภาพมากขึ้น

2. ควรมีการศึกษาวิจัยการนำการจัดการเรียนรู้แบบโยนิโสมนสิการ ไปใช้จัดการเรียนรู้ให้นักเรียน เพื่อศึกษาและพัฒนาคุณลักษณะอื่น ๆ เช่น การควบคุมตนเอง ความรับผิดชอบ หรือใช้โยนิโสมนสิการพัฒนาความสามารถในการคิดประเภทอื่น ๆ เช่น คิดวิเคราะห์ คิดอย่างมีวิจารณญาณ เป็นต้น

3. ควรมีการศึกษาวิจัยเปรียบเทียบการพัฒนาผลการเรียนรู้ เรื่อง หลักธรรมของพระพุทธศาสนา และความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผล ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ กับนักเรียนที่เรียนรู้โดยวิธีสอนแบบปกติ

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- กนกอร กวานสุพรรณ. “ผลของการใช้กระบวนการเรียนการสอนตามแนวความคิดสร้างความรู้ด้วยตนเองที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมและความสามารถในการวัดอย่างมีเหตุผล เชิงวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านยอดเขาตึกวิทยาสานักเขตพื้นที่การศึกษานครพนม เขต 1.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2550.
- กมลฉัตร ศรีพนม. “ผลการสอนโดยใช้ผังกราฟิกที่มีต่อการคิดอย่างมีเหตุผลและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่อง การปกครองระบอบประชาธิปไตย ในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนบ้านหนองฉิม (สิงห์จันทร์บำรุง) จังหวัดชัยภูมิ.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2549.
- กมลทิพย์ 3071. “ผลการฝึกกระบวนการสืบสวนที่มีต่อความสามารถเช่นการคิดเชิงเหตุผลและความสามารถในการคิดแก้ปัญหาของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6.” วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.
- ก่องแก้ว เจริญอักษร, “การสอนแนวโยนิโสมนสิการ กิจกรรมแบบฝึกหัดและคุณธรรม.” วารสารครุศาสตร์. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2539.
- กุลยา ตันติผลาชีวะ. ภูมิแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับเค้ปปฐมวัย. กรุงเทพฯ: เอดิสันเพชรโปรดักส์, 2547.
- กัลยา เกษโกศล. “ผลของการสอนแบบปฐจาวิสัยนา ที่มีต่อทักษะการคิดแบบวิภังชวาทและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน เรื่องหลักธรรมในพระพุทธศาสนาของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2545.
- กัญจนา พรนิเสน. “ผลของการสอนแบบพุทธวิธีที่มีต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ ในรายวิชา ส 41102 สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม (ศาสนา ศิลปกรรม จริยธรรม) ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2548.

จำนง วิบูลย์ศรี. อิทธิพลของภาษาการคิดเชิงเหตุผลในเด็กไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ :

โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536.

ฉันทนา ภาคบงกช. สอนให้เด็กคิด : โมเดลการพัฒนาทักษะ : ศึกษาการคิดเพื่อคุณภาพชีวิตและ

สังคม. กรุงเทพฯ : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2528.

ทิสนา แจมมณี. ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อการพัฒนากระบวนการคิด. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วน

โอเคียนสแควร์, 2540.

_____. การคิดและการสอนคิด. กรุงเทพฯ : คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,

2543.

นวพร ทวีวิทย์ชาคริยะ. “ความคิดเชิงเหตุผลของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์

แบบปฏิบัติการทดลองกับแบบปกติ.” ปริญญาานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2541.

ดวงรัตน์ ยิ่งสบาย. “การพัฒนาความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณด้วยการจัดการเรียนรู้

ตามแนวโยนิโสมนสิการสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2.” วิทยานิพนธ์

มหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2549.

นิตยา หัตถสินโยธิน. สร้างพลังการเรียนรู้. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ปัญญาพับลิเคชั่น, 2536.

บุญสม ครุฑททา. “การสร้างแบบการวัดความคิดเป็น.” วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์มหาบัณฑิต

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525.

บุญชู ชลชัยเชียร. การพัฒนาการวัดความสามารถด้านเหตุผลเชิงวิเคราะห์ของนักเรียนระดับ

มัธยมศึกษา. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2539.

ปิยวรรณ สันชุมศรี. “ความสามารถในการคิดเชิงเหตุผลของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรม

การเรียนรู้ตามแนวคิดของเดอโบโน.” ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัย

ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2547.

พจนารถ บัวเขียว. “การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการคิดวิเคราะห์ตนเอง

ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่สอนโดยการสอนแบบแก้ปัญหาที่ใช้วิธีคิดแบบ

โยนิโสมนสิการ.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ประสานมิตร, 2535.

พระชาติชาย บุญบาล. “การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม

ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและ

วัฒนธรรม เรื่องเบญจศีล ที่สอนตามวิธีสอนแบบไตรสิกขา กับแบบโยนิโสมนสิการ.”

วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี, 2549.

พระเทพเวที (ประยูรค์ ปยุตโต). ความสำเร็จของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ.

พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร : อัมรินทร์พรินต์ติ้งกรุ๊ป, 2532.

_____. วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สยาม, 2542.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒538.

_____. วิธีคิดตามหลักพุทธธรรม. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สยาม, 2542.

ไพรัตน์ แยมศาสตร์. “การศึกษาการให้เหตุผลในงานปฏิบัติทางความคิดขั้นนามธรรมของนักเรียน

ระดับมัธยมศึกษาของโรงเรียนในเขตท้องที่บางรัก ยานนาวา และสัม-พันธวงศ์.”

วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2530.

นวพร ถึงประเสริฐ. “ผลการใช้รูปแบบการเรียนการสอนโดยสร้างศรัทธาและโยนิโสมนสิการ

ในรายวิชาพระพุทธศาสนา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนกาญจนาภิเษก

วิทยาลัย กาฬสินธุ์.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, 2549.

นวพร ทวีวิทย์ชาคริยะ. “ความคิดเชิงเหตุผลของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดประสบการณ์แบบ

ปฏิบัติการทดลองกับแบบปกติ.” วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัย

ศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2541.

พัชรี กัลยา. “ความสามารถในการคิดเชิงเหตุผลของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการกิจกรรมเกมศึกษา

มิติสัมพันธ์.” วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ประสานมิตร, 2551.

พัชรี โคตรสมบัติ. “ผลการจัดการเรียนรู้แบบจิตปัญญาที่มีต่อทักษะการคิดเชิงเหตุผลของ

เด็กปฐมวัย.” วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ประสานมิตร, 2550.

มาเรียม นิลพันธุ์. วิธีวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์. นครปฐม : มหาวิทยาลัย

ศิลปากร, 2549.

มาลินี แก้วเงิน. “การสร้างแบบฝึกกิจกรรมเพื่อพัฒนาทักษะการคิดแบบโยนิโสมนสิการ เรื่อง

หลักธรรมในรายวิชา ส 048 พระพุทธศาสนาสำหรับนักเรียนระดับนาฏศิลป์

ชั้นกลางปีที่ 1 วิทยาลัยนาฏศิลป์ลพบุรี จังหวัดลพบุรี.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2542.

เมตตา สิงห์กระโจม. “ผลของการใช้กิจกรรมฝึกการคิดแบบโยนิโสมนสิการในการพัฒนา

ความฉลาดทางอารมณ์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โรงเรียนบ้านลาดใหญ่

อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2545.

ระพินทร์ คร้ามมี. “การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผลเชิงวิเคราะห์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนวิชาสังคมศึกษาโดยการสอนตามแนวการสอนแบบคอนสตรัคติวิซึ่มกับการสอนแบบแก้ปัญหา.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2544.

โรงเรียนสายธรรมจันทร์. มาตรฐานการศึกษาและเกณฑ์การพิจารณาเพื่อการประเมินคุณภาพภายนอก. กรุงเทพฯ : ม.ป.ท., อัดสำเนา.

วนิช สุธารัตน์. ความคิดและความคิดสร้างสรรค์. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น, 2547.

วสิน อินทสระ. ความคิดเห็นที่ถูกต้องเป็นอย่างไร. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ปัญญา, 2534.

วารี คำชื่น. “พระบรมราชโองาท พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานแก่ครู นักเรียน ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน.” มิตรครู, 3 ธันวาคม 2533.

วิชุดา งามอักษร. “การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ชั้นบูรณาการ และความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผล ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 โดยการสอนแบบ เอส เอส ซี เอส กับการสอนตามคู่มือครู.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2541.

วิไลลักษณ์ บุญเคลือบ. “ผลของการใช้รูปแบบการสอนกระบวนการพัฒนาความคิดต่อการคิดอย่างมีเหตุผลของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่เรียนวิชาวรรณคดีไทย.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2538.

ศศิกิตต์ มีเกาะ. “การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและการคิดอย่างมีเหตุผลในการเรียนวิชา สังคมศึกษา ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนด้วยการสอนโดยใช้เทคนิคการพยากรณ์.” วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2535.

ศุภนันท์ เสถียรศรี. “การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์ การคิดอย่างมีเหตุผลของนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 2 กับการสอนตามคู่มือครู.” วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2536.

สมศักดิ์ สิ้นธุระเวชชัย. มุ่งสู่คุณภาพการศึกษา. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2542.

สุมน อมรวิวัฒน์. การสอนโดยสร้างสรรค์ทฤษฎีและโยนิโสมนสิการ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, 2530.

สุวิทย์ มูลคำ. ครบเครื่องเรื่องการคิด. กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นภาพพิมพ์ จำกัด, 2548.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อพัฒนากระบวนการคิด : ต้นแบบการเรียนรู้ด้านทฤษฎีและแนวปฏิบัติ. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2540.

สมาคมแนะแนวแห่งประเทศไทย. แนะแนวการแก้ปัญหาชีวิตโดยโยนิโสมนสิการ (วิถีแห่งปัญญา) แนะแนวสัมพันธ์พิเศษ. สิงหาคม 2533.

อรรถัย มูลคำ และคณะ. CHID CENTRE : STORYLINE METHOD : การบูรณาการหลักสูตรและการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ ที.พี. พรินท์, 2542.

อาลัย พรหมชนะ. “การเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและทักษะการคิดของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 การเรียนวิชา ส 0411 พระพุทธศาสนา เรื่อง หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาโดยใช้วิธีสอนตามแนวโยนิโสมนสิการ.” วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2541.

ภาษาต่างประเทศ

Krulik, Stephen, and Rudnik, Jwse A. Reasoning and Problem Solving A Handbook for Elementary School Teachers. Boston : Prentice-Hall, 1993.

Lumpkin, Cunthia Roled. “Effect of Teaching Critical Thinking Skills on the Critical Thinking Ability Achievement and Retention of Social Studies Content by Fifth and Sixth Graders (Fifth Graders).” Dissertation Abstracts International, 1990.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

ตารางที่ 17 ค่าดัชนีความสอดคล้องที่ได้จากการประเมินความเหมาะสมและความสอดคล้อง
ขององค์ประกอบของแผนการจัดการเรียนรู้ทั้ง 6 แผนการเรียนรู้จากผู้เชี่ยวชาญ
จำนวน 3 คน

รายการประเมิน	ผู้เชี่ยวชาญ			ΣR	IOC
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3		
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1					
1. สาระสำคัญ					
1.1 สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้	+1	+1	+1	3	1.00
1.2 สอดคล้องกับเนื้อหา	+1	+1	+1	3	1.00
2. จุดประสงค์การเรียนรู้					
2.1 สอดคล้องกับเนื้อหา	+1	+1	+1	3	1.00
2.2 สอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนรู้	+1	+1	+1	3	1.00
2.3 สอดคล้องกับการเรียนรู้และประเมินผล	+1	+1	+1	3	1.00
3. เนื้อหา					
3.1 สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้	+1	+1	+1	3	1.00
3.2 สอดคล้องกับสาระและมาตรฐาน	+1	+1	+1	3	1.00
3.3 สอดคล้องกับการวัดและประเมินผล	+1	+1	+1	3	1.00
4. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้					
4.1 สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้	+1	+1	+1	3	1.00
4.2 สอดคล้องกับเนื้อหา	+1	+1	+1	3	1.00
4.3 สอดคล้องกับการวัดผลและประเมินผล	+1	+1	+1	3	1.00
5. สื่อการจัดการเรียนรู้					
5.1 สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้	+1	+1	+1	3	1.00
5.2 สอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนรู้	+1	+1	+1	3	1.00
6. การวัดและประเมินผล					
6.1 สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้	+1	+1	+1	3	1.00
6.2 สอดคล้องกับเนื้อหา	+1	+1	+1	3	1.00
6.3 สอดคล้องกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้	+1	+1	+1	3	1.00

ตารางที่ 17 (ต่อ)

รายการประเมิน	ผู้เชี่ยวชาญ			ΣR	IOC
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3		
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 2					
1. สาระสำคัญ					
1.1 สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้	+1	+1	+1	3	1.00
1.2 สอดคล้องกับเนื้อหา	+1	+1	+1	3	1.00
2. จุดประสงค์การเรียนรู้					
2.1 สอดคล้องกับเนื้อหา	+1	+1	+1	3	1.00
2.2 สอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนรู้	+1	+1	+1	3	1.00
2.3 สอดคล้องกับการเรียนรู้และประเมินผล	+1	+1	+1	3	1.00
3. เนื้อหา					
3.1 สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้	+1	+1	+1	3	1.00
3.2 สอดคล้องกับสาระและมาตรฐาน	+1	+1	+1	3	1.00
3.3 สอดคล้องกับการวัดและประเมินผล	+1	+1	+1	3	1.00
4. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้					
4.1 สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้	+1	+1	+1	3	1.00
4.2 สอดคล้องกับเนื้อหา	+1	+1	+1	3	1.00
4.3 สอดคล้องกับการวัดผลและประเมินผล	+1	+1	+1	3	1.00
5. สื่อการจัดการเรียนรู้					
5.1 สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้	+1	+1	+1	3	1.00
5.2 สอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนรู้	+1	+1	+1	3	1.00
6. การวัดและประเมินผล					
6.1 สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้	+1	+1	+1	3	1.00
6.2 สอดคล้องกับเนื้อหา	+1	+1	+1	3	1.00
6.3 สอดคล้องกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้	+1	+1	+1	3	1.00

ตารางที่ 17 (ต่อ)

รายการประเมิน	ผู้เชี่ยวชาญ			ΣR	IOC
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3		
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 3					
1. สาระสำคัญ					
1.1 สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้	+1	+1	+1	3	1.00
1.2 สอดคล้องกับเนื้อหา	+1	+1	+1	3	1.00
2. จุดประสงค์การเรียนรู้					
2.1 สอดคล้องกับเนื้อหา	+1	+1	+1	3	1.00
2.2 สอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนรู้	+1	+1	+1	3	1.00
2.3 สอดคล้องกับการเรียนรู้และประเมินผล	+1	+1	+1	3	1.00
3. เนื้อหา					
3.1 สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้	+1	+1	+1	3	1.00
3.2 สอดคล้องกับสาระและมาตรฐาน	+1	+1	+1	3	1.00
3.3 สอดคล้องกับการวัดและประเมินผล	+1	+1	+1	3	1.00
4. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้					
4.1 สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้	+1	+1	+1	3	1.00
4.2 สอดคล้องกับเนื้อหา	+1	+1	+1	3	1.00
4.3 สอดคล้องกับการวัดผลและประเมินผล	+1	+1	+1	3	1.00
5. สื่อการจัดการเรียนรู้					
5.1 สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้	+1	+1	+1	3	1.00
5.2 สอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนรู้	+1	+1	+1	3	1.00
6. การวัดและประเมินผล					
6.1 สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้	+1	+1	+1	3	1.00
6.2 สอดคล้องกับเนื้อหา	+1	+1	+1	3	1.00
6.3 สอดคล้องกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้	+1	+1	+1	3	1.00

ตารางที่ 17 (ต่อ)

รายการประเมิน	ผู้เชี่ยวชาญ			ΣR	IOC
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3		
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 4					
1. สาระสำคัญ					
1.1 สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้	+1	+1	+1	3	1.00
1.2 สอดคล้องกับเนื้อหา	+1	+1	+1	3	1.00
2. จุดประสงค์การเรียนรู้					
2.1 สอดคล้องกับเนื้อหา	+1	+1	+1	3	1.00
2.2 สอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนรู้	+1	+1	+1	3	1.00
2.3 สอดคล้องกับการเรียนรู้และประเมินผล	+1	+1	+1	3	1.00
3. เนื้อหา					
3.1 สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้	+1	+1	+1	3	1.00
3.2 สอดคล้องกับสาระและมาตรฐาน	+1	+1	+1	3	1.00
3.3 สอดคล้องกับการวัดและประเมินผล	+1	+1	+1	3	1.00
4. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้					
4.1 สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้	+1	+1	+1	3	1.00
4.2 สอดคล้องกับเนื้อหา	+1	+1	+1	3	1.00
4.3 สอดคล้องกับการวัดผลและประเมินผล	+1	+1	+1	3	1.00
5. สื่อการจัดการเรียนรู้					
5.1 สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้	+1	+1	+1	3	1.00
5.2 สอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนรู้	+1	+1	+1	3	1.00
6. การวัดและประเมินผล					
6.1 สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้	+1	+1	+1	3	1.00
6.2 สอดคล้องกับเนื้อหา	+1	+1	+1	3	1.00
6.3 สอดคล้องกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้	+1	+1	+1	3	1.00

ตารางที่ 17 (ต่อ)

รายการประเมิน	ผู้เชี่ยวชาญ			ΣR	IOC
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3		
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 5					
1. สาระสำคัญ					
1.1 สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้	+1	+1	+1	3	1.00
1.2 สอดคล้องกับเนื้อหา	+1	+1	+1	3	1.00
2. จุดประสงค์การเรียนรู้					
2.1 สอดคล้องกับเนื้อหา	+1	+1	+1	3	1.00
2.2 สอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนรู้	+1	+1	+1	3	1.00
2.3 สอดคล้องกับการเรียนรู้และประเมินผล	+1	+1	+1	3	1.00
3. เนื้อหา					
3.1 สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้	+1	+1	+1	3	1.00
3.2 สอดคล้องกับสาระและมาตรฐาน	+1	+1	+1	3	1.00
3.3 สอดคล้องกับการวัดและประเมินผล	+1	+1	+1	3	1.00
4. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้					
4.1 สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้	+1	+1	+1	3	1.00
4.2 สอดคล้องกับเนื้อหา	+1	+1	+1	3	1.00
4.3 สอดคล้องกับการวัดผลและประเมินผล	+1	+1	+1	3	1.00
5. สื่อการจัดการเรียนรู้					
5.1 สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้	+1	+1	+1	3	1.00
5.2 สอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนรู้	+1	+1	+1	3	1.00
6. การวัดและประเมินผล					
6.1 สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้	+1	+1	+1	3	1.00
6.2 สอดคล้องกับเนื้อหา	+1	+1	+1	3	1.00
6.3 สอดคล้องกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้	+1	+1	+1	3	1.00

ตารางที่ 17 (ต่อ)

รายการประเมิน	ผู้เชี่ยวชาญ			ΣR	IOC
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3		
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 6					
1. สาระสำคัญ					
1.1 สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้	+1	+1	+1	3	1.00
1.2 สอดคล้องกับเนื้อหา	+1	+1	+1	3	1.00
2. จุดประสงค์การเรียนรู้					
2.1 สอดคล้องกับเนื้อหา	+1	+1	+1	3	1.00
2.2 สอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนรู้	+1	+1	+1	3	1.00
2.3 สอดคล้องกับการเรียนรู้และประเมินผล	+1	+1	+1	3	1.00
3. เนื้อหา					
3.1 สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้	+1	+1	+1	3	1.00
3.2 สอดคล้องกับสาระและมาตรฐาน	+1	+1	+1	3	1.00
3.3 สอดคล้องกับการวัดและประเมินผล	+1	+1	+1	3	1.00
4. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้					
4.1 สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้	+1	+1	+1	3	1.00
4.2 สอดคล้องกับเนื้อหา	+1	+1	+1	3	1.00
4.3 สอดคล้องกับการวัดผลและประเมินผล	+1	+1	+1	3	1.00
5. สื่อการจัดการเรียนรู้					
5.1 สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้	+1	+1	+1	3	1.00
5.2 สอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนรู้	+1	+1	+1	3	1.00
6. การวัดและประเมินผล					
6.1 สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้	+1	+1	+1	3	1.00
6.2 สอดคล้องกับเนื้อหา	+1	+1	+1	3	1.00
6.3 สอดคล้องกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้	+1	+1	+1	3	1.00

ตารางที่ 18 ค่าเฉลี่ยดัชนีความสอดคล้องที่ได้จากการประเมินความเหมาะสมและความสอดคล้องขององค์ประกอบของแผนการเรียนรู้ จากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน

ค่าดัชนี ความสอดคล้อง	แผนการเรียนรู้ที่					
	1	2	3	4	5	6
	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00	1.00

ตารางที่ 19 ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแบบทดสอบวัดความสามารถการคิดอย่างมีเหตุผล

ข้อที่	ผู้เชี่ยวชาญ			ΣR	IOC
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3		
1	+1	+1	+1	3.00	1.00
2	+1	+1	+1	3.00	1.00
3	+1	+1	+1	3.00	1.00
4	+1	+1	+1	3.00	1.00
5	+1	+1	+1	3.00	1.00
6	+1	+1	+1	3.00	1.00
7	+1	+1	+1	3.00	1.00
8	+1	+1	+1	3.00	1.00
9	+1	+1	+1	3.00	1.00
10	+1	+1	+1	3.00	1.00
11	+1	+1	+1	3.00	1.00
12	+1	+1	+1	3.00	1.00
13	+1	+1	+1	3.00	1.00
14	+1	+1	+1	3.00	1.00
15	+1	+1	+1	3.00	1.00
16	+1	+1	+1	3.00	1.00
17	+1	+1	+1	3.00	1.00
18	+1	+1	+1	3.00	1.00
19	+1	+1	+1	3.00	1.00
20	+1	+1	+1	3.00	1.00

ตารางที่ 19 (ต่อ)

ข้อที่	ผู้เชี่ยวชาญ			ΣR	IOC
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3		
21	+1	+1	+1	3.00	1.00
22	+1	+1	+1	3.00	1.00
23	+1	+1	+1	3.00	1.00
24	+1	+1	+1	3.00	1.00
25	+1	+1	+1	3.00	1.00
26	+1	+1	+1	3.00	1.00
27	+1	+1	+1	3.00	1.00
28	+1	+1	+1	3.00	1.00
29	+1	+1	+1	3.00	1.00
30	+1	+1	+1	3.00	1.00
31	+1	+1	+1	3.00	1.00
32	+1	+1	+1	3.00	1.00
33	+1	+1	+1	3.00	1.00
34	+1	+1	+1	3.00	1.00
35	+1	+1	+1	3.00	1.00
36	+1	+1	+1	3.00	1.00
37	+1	+1	+1	3.00	1.00
38	+1	+1	+1	3.00	1.00
39	+1	+1	+1	3.00	1.00
40	+1	+1	+1	3.00	1.00

ตารางที่ 20 ค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC) ของแบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ

รายการประเมิน	ผู้เชี่ยวชาญ			ΣR	IOC
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3		
ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้					
1. ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เป็นลำดับต่อเนื่องช่วยในการเรียนรู้	+1	+1	+1	3.00	1.00
2. การปฏิบัติกิจกรรมตามขั้นตอนทำได้ง่ายไม่สับสน	+1	+1	+1	3.00	1.00
3. ส่งเสริมความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผลในทุกขั้นตอนของการจัดการเรียนรู้	+1	+1	+1	3.00	1.00
4. ส่งเสริมให้นักเรียนค้นหาคำตอบในสิ่งที่ต้องการรู้	+1	+1	+1	3.00	1.00
5. ส่งเสริมการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากแหล่งเรียนรู้อื่น ๆ	+1	+1	+1	3.00	1.00
ด้านบรรยากาศการเรียนรู้					
6. นักเรียนมีความพึงพอใจในการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม	+1	+1	+1	3.00	1.00
7. นักเรียนมีความสุขในการปฏิบัติกิจกรรมทุกขั้นตอน	+1	+1	+1	3.00	1.00
8. นักเรียนได้แสดงความคิดเห็นของตนเองและรับฟังความคิดเห็นของเพื่อน	+1	+1	+1	3.00	1.00
9. นักเรียนและเพื่อนมีความผูกพันและคุ้นเคยกันมากขึ้น	+1	+1	+1	3.00	1.00
10. ครูและนักเรียนมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน	+1	+1	+1	3.00	1.00
ด้านประโยชน์ที่ได้รับ					
11. กิจกรรมการเรียนรู้ช่วยพัฒนาความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผลของนักเรียน	+1	+1	+1	3.00	1.00
12. เทคนิคการจัดการเรียนรู้ช่วยให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหามากยิ่งขึ้น	+1	+1	+1	3.00	1.00
13. นักเรียนได้รับความรู้ใหม่ ๆ จากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับเพื่อน	+1	+1	+1	3.00	1.00
14. นักเรียนได้พัฒนาความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผลจากเทคนิคการจัดการเรียนรู้	+1	+1	+1	3.00	1.00
15. นักเรียนสามารถนำกิจกรรมพัฒนาความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผลไปใช้ในการเรียนวิชาอื่น ๆ	+1	+1	+1	3.00	1.00

ตารางที่ 21 ค่าความยากง่าย (P) และค่าอำนาจจำแนก (r) ของแบบทดสอบวัดผลการเรียนรู้
เรื่อง หลักธรรมของพระพุทธศาสนา

ข้อที่	P	r
1	0.54	0.20
2*	0.48	0.10
3*	0.63	0.47
4*	0.73	0.11
5*	0.90	0.13
6	0.60	0.29
7	0.83	0.37
8	0.63	0.42
9*	0.77	0.19
10*	0.31	0.18
11	0.63	0.41
12	0.50	0.50
13	0.54	0.33
14*	0.31	0.16
15	0.33	0.33
16	0.39	0.54
17*	0.58	0.17
18	0.69	0.11
19*	0.40	0.18
20	0.73	0.29

ข้อที่	P	r
21*	0.82	0.50
22*	0.97	0.21
23	0.42	0.33
24*	0.17	0.42
25	0.50	0.25
26*	0.15	0.29
27	0.83	0.17
28	0.63	0.42
29*	0.87	0.34
30*	0.91	0.38
31	0.63	0.37
32	0.50	0.50
33*	0.94	0.33
34	0.31	0.54
35*	0.83	0.33
36*	0.13	0.44
37	0.58	0.27
38*	0.19	0.21
39	0.42	0.34
40	0.63	0.39

หมายเหตุ

- ข้อสอบข้อที่ 21, 22, 29, 30, 33, 35 มีค่า p มากกว่า 0.80 ถือเป็นข้อสอบที่ง่าย และข้อที่ 24, 26, 36, 38 มีค่า p น้อยกว่า 0.20 ถือเป็นข้อสอบที่ยาก
- ข้อสอบข้อที่ 2, 3, 4, 5, 9, 10, 14, 17, 18, 19 มีค่า r น้อยกว่า 0.20 เป็นข้อสอบที่ไม่มีอำนาจจำแนก
- เนื่องจากจำนวนข้อสอบมีเกินจำนวนที่ต้องการ จึงคัดออกแบบเจาะจง ได้แก่ ข้อที่ 2, 3, 4, 5, 9, 10, 14, 17, 18, 19, 21, 22, 24, 26, 29, 30, 33, 35, 36, 38

ตารางที่ 22 ค่าความยากง่าย (P) และค่าอำนาจจำแนก (r) ของแบบทดสอบวัดความสามารถ
ในการคิดอย่างมีเหตุผล

ข้อที่	P	r
1*	0.54	0.00
2	0.48	0.20
3*	0.83	0.47
4*	0.83	0.21
5*	0.90	0.13
6	0.60	0.29
7*	0.83	0.37
8	0.63	0.42
9*	0.77	0.19
10	0.31	0.38
11*	0.83	0.41
12	0.50	0.50
13	0.54	0.33
14*	0.31	0.16
15	0.33	0.33
16	0.39	0.54
17*	0.58	0.17
18*	0.69	0.11
19	0.40	0.38
20*	0.13	0.29

ข้อที่	P	r
21*	0.12	0.50
22*	0.97	0.21
23*	0.12	0.33
24	0.50	0.42
25	0.67	0.25
26*	0.15	0.29
27	0.83	0.17
28	0.63	0.42
29	0.77	0.34
30*	0.91	0.38
31	0.63	0.37
32	0.50	0.50
33	0.54	0.33
34	0.31	0.54
35*	0.83	0.33
36	0.49	0.44
37	0.58	0.27
38*	0.19	0.21
39*	0.12	0.34
40*	0.13	0.39

หมายเหตุ

- ข้อสอบข้อที่ 3, 4, 7, 11, 22, 30, 35 มีค่า p มากกว่า 0.80 ถือเป็นข้อสอบที่ง่าย และข้อที่ 20, 21, 23, 26, 38 มีค่า p น้อยกว่า 0.20 ถือเป็นข้อสอบที่ยาก
- ข้อสอบข้อที่ 1, 5, 9, 14, 17 มีค่า r น้อยกว่า 0.20 เป็นข้อสอบที่ไม่มีอำนาจจำแนก
- เนื่องจากจำนวนข้อสอบมีเกินจำนวนที่ต้องการ จึงคัดออกแบบเจาะจง ได้แก่ ข้อที่ 1, 3, 4, 5, 7, 9, 11, 14, 17, 18, 20, 21, 22, 23, 26, 30, 35, 38, 39, 40

ภาคผนวก ข

การตรวจสอบสมมติฐาน

ตารางที่ 23 คะแนนผลการเรียนรู้เรื่อง หลักธรรมของพระพุทธศาสนา ของนักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ

คนที่	ทดสอบ ก่อนเรียน (20)	ทดสอบ หลังเรียน (20)
1	10	15
2	14	15
3	8	17
4	10	17
5	8	18
6	10	12
7	14	20
8	12	16
9	14	19
10	14	15
11	15	17
12	16	17
13	15	19
14	10	15
15	13	19
16	5	15
17	9	18
18	13	18
19	13	19
20	10	16
21	15	18
22	14	18
23	13	16

คนที่	ทดสอบ ก่อนเรียน (20)	ทดสอบ หลังเรียน (20)
24	11	19
25	14	19
26	15	18
27	14	18
28	16	19
29	12	15
30	15	17
31	15	18
32	15	16
33	14	17
34	16	17
35	13	19
36	17	16
37	16	13
38	14	19
39	15	17
40	14	15
41	16	17
42	14	18
43	14	17
44	11	15
45	9	15

ตารางที่ 24 เปรียบเทียบคะแนนผลการเรียนรู้เรื่อง มรรค (ธรรมที่ควรเจริญ) ของนักเรียน
ชั้น มัธยมศึกษาปีที่ 5 ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ

Paired Samples Statistics

POST-PRE	Mean	N	Std. Deviation	Std. Error Mean
PRETEST	13.02	45	2.51	.375
POSTTEST	17.13	45	1.64	.245

Paired Samples Correlations

POST-PRE	N	Correlation	Sig.
PRETEST & POSTTEST	45	.209	.168

Paired Samples Test

POST-PRE	Paired Differences					t	f	Sig. (2-tailed)
	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	9% Confidence Interval of the Difference				
PRETEST POTTEST	4.11	3.28	.489	3.12	5.09	8.39	44	.000

ตารางที่ 25 คะแนนวัดผลความสามารถการคิดอย่างมีเหตุผลของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5
ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ

คนที่	ทดสอบ ก่อนเรียน (20)	ทดสอบ หลังเรียน (20)
1	13	18
2	11	13
3	11	18
4	10	17
5	15	16
6	13	15
7	11	19
8	12	18
9	12	17
10	15	19
11	16	14
12	13	18
13	11	17
14	13	17
15	13	18
16	13	18
17	10	18
18	14	19
19	12	18
20	12	18
21	18	17
22	13	18
23	16	14

คนที่	ทดสอบ ก่อนเรียน (20)	ทดสอบ หลังเรียน (20)
24	14	17
25	13	19
26	15	16
27	13	16
28	14	19
29	13	16
30	15	13
31	15	15
32	14	18
33	15	16
34	14	16
35	13	16
36	15	17
37	14	12
38	15	17
39	18	17
40	13	15
41	11	16
42	13	17
43	16	16
44	15	19
45	14	18

ตารางที่ 26 เปรียบเทียบคะแนนความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผลของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา
ปีที่ 5 ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ

Paired Samples Statistics

POST-PRE	Mean	N	Std. Deviation	Std. Error Mean
PRETEST	13.57	45	1.76	.266
POSTTEST	16.86	45	1.78	.263

Paired Samples Correlations

POST-PRE	N	Correlation	Sig.
PRETEST & POSTTEST	45	.184	.227

Paired Samples Test

POST-PRE	Paired Differences					t	f	Sig. (2-tailed)
	Mean	Std. Deviation	Std. Error Mean	9% Confidence Interval of the Difference				
PRETEST POTTEST	3.28	2.73	.407	2.46	4.11	8.065	44	.000

ภาคผนวก ค

รายการปรับปรุงแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ตารางที่ 27 รายการปรับปรุงแก้ไขแผนการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ
ตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ

แผนการจัดการเรียนรู้ที่	ความเดิม	ข้อความที่ปรับปรุงแก้ไข
2	แบบทดสอบก่อนเรียน-หลังเรียน	ปรับข้อเฉลยโดยจัดเรียงใหม่
1-6	เฉลยข้อ ง มากเกินไป ขนาดตัวอักษรไม่เหมาะสม	ปรับปรุงขนาดตัวอักษร

ตารางที่ 28 รายการปรับปรุงแก้ไขแบบทดสอบวัดผลการเรียนรู้เรื่อง หลักธรรมของ
พระพุทธศาสนา ก่อน-หลังการจัดการเรียนรู้ ตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ

แบบทดสอบข้อที่	ความเดิม	ข้อความที่ปรับปรุงแก้ไข
5	คบบัณฑิตบัณฑิตพาไปหาผล	คบบัณฑิต บัณฑิตพาไปหาผล
9	พระพุทธเจ้าทรงสอนแนวทางใน การใช้โภคทรัพย์ เกิดผลดีตามข้อใด (การนำไปใช้) ก. ประชาชนมีเงิน ประเทศชาติ มีเศรษฐกิจดี ข. มีเงินทองไว้ใช้ในยามเจ็บป่วยหรือ ตกงาน ค. มีเงินต้อนรับเลี้ยงดูเพื่อน ๆ ที่มา เยือนบ้าน ง. ตนมีฐานะ มิตรสหายเป็นสุข ได้ทำบุญทำทาน	พระพุทธเจ้าทรงสอนหลักการให้ จ่ายทรัพย์ตามโลกาภิยะ 5 เพื่อ อะไร (สังเคราะห์) ก. เพื่อให้มีทรัพย์เลี้ยงมิตรสหาย ข. เพื่อให้มีทรัพย์ทำนุบำรุง พุทธศาสนา ค. เพื่อให้มีทรัพย์ไว้ใช้ในยาม ขาดแคลน ง. เพื่อให้บุคคลรู้จักใช้จ่ายทรัพย์ ในทางที่เป็นประโยชน์
17	ทุกข้อเป็นผลที่เกิดจากการปฏิบัติตน ตามจิตไม่หวั่นไหวต่อโลกธรรม ยกเว้นข้อใด (ความรู้ความจำ) ก. จิตผ่องใสสบาย ข. ไบหน้ำสาดชื่นแจ่มใส ค. ผิวพรรณเต่งตึงไม่เหี่ยวย่น ง. จิตไม่ฟูและฟูบตามความโลก	การปฏิบัติตนตามจิตไม่หวั่นไหว ต่อโลกธรรมก่อให้เกิด เกิดผลดีอย่างไร (คิดวิเคราะห์) ก. จิตผ่องใสสบาย ข. ไม่เชื่อคนอื่นง่าย ๆ ค. ไบหน้ำสาดใสไร้ริ้วรอย ง. ผิวพรรณเต่งตึงไม่เหี่ยวย่น

ตารางที่ 28 (ต่อ)

แบบทดสอบข้อที่	ความเดิม	ข้อความที่ปรับปรุงแก้ไข
19	<p>การปฏิบัติตามมงคล 38 ชีวิตในข้อใดที่ทำให้ชีวิตมีความสุข (ความรู้-ความจำ)</p> <p>ก. รู้ว่าตนเองมีสติปัญญาดี</p> <p>ข. รู้ว่าจะต้องปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่นได้</p> <p>ค. รู้ว่าควรจะเลือกคนบุคคล เพื่อให้เกิดประโยชน์</p> <p>ง. รู้จักหาสาเหตุของสิ่งทั้งหลายที่เกิดขึ้นกับตัวเรา</p>	<p>การปฏิบัติตามมงคล 38 ทำให้ชีวิตมีความสุข ท่านเห็นด้วยหรือไม่ เพราะเหตุใด (สังเคราะห์)</p> <p>ก. ไม่เห็นด้วย ไม่ได้ช่วยให้จิตเกษม</p> <p>ข. ไม่เห็นด้วยไม่ได้ช่วยให้จิตไม่หวั่นไหว</p> <p>ค. เห็นด้วย เพราะปฏิบัติตามมงคล 38 นำไปสู่ความเจริญ</p> <p>ง. เห็นด้วย เพราะปฏิบัติตามมงคล 38 ทำให้ไม่เศร้าหมอง</p>

ตารางที่ 29 รายการปรับปรุงแก้ไขแบบทดสอบวัดความสามารถการคิดอย่างมีเหตุผลตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ

แบบทดสอบข้อที่	ความเดิม	ข้อความที่ปรับปรุงแก้ไข
4	เราควรให้เหตุผลใดกับเพื่อนตามข้อใด	เราควรให้เหตุผลกับเพื่อนตามข้อใด
8	ง. การรู้จักตนทำให้เข้าในสถานการณ์ด้านต่าง ๆ ของตนเองอย่างถูกต้อง	ง. การรู้จักตนทำให้เข้าในสถานการณ์ด้านต่าง ๆ ของตนเองอย่างถูกต้อง
14	ง. ประเทศขาดความสุขและวุ่นวาย	ง. ประเทศขาดความสุขและวุ่นวาย

ภาคผนวก ง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ตารางที่ 30 การวิเคราะห์หลักธรรม จุดประสงค์การเรียนรู้ และเวลา

แผนการจัด การเรียนรู้	หลักธรรม	ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง	เวลา/ชั่วโมง
1	อปรีหานิยธรรม 7	<ol style="list-style-type: none"> 1. บอกความหมายของอปรีหานิยธรรม 7 ได้ 2. บอกแนวปฏิบัติของอปรีหานิยธรรม 7 ฝ่ายศาสนจักรได้ 3. บอกแนวปฏิบัติของอปรีหานิยธรรม 7 ฝ่ายอาณาจักรได้ 4. อธิบายหลักอปรีหานิยธรรม 7 ที่สร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในสังคมได้ 5. สามารถนำเสนอแนวทางการนำหลักอปรีหานิยธรรม 7 ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ 	2
2	ทฤษฎีฆัมมิกัตถ สังวัตตนิคกรรม 4	<ol style="list-style-type: none"> 1. อธิบายความหมายของทฤษฎีฆัมมิกัตถสังวัตตนิคกรรม 4 ได้ 2. อธิบายองค์ประกอบของหลักธรรมทฤษฎีฆัมมิกัตถสังวัตตนิคกรรม 4 ได้ 3. สามารถนำหลักของทฤษฎีฆัมมิกัตถสังวัตตนิคกรรม 4 ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ 	2
3	โภคอาทิยะ 5	<ol style="list-style-type: none"> 1. บอกความหมายของโภคอาทิยะ 5 ได้ 2. บอกเรื่องที่สามารถนำหลักโภคอาทิยะ 5 ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ 3. สามารถเสนอแนวทางการนำหลักโภคอาทิยะ 5 ไปใช้ในในชีวิตประจำวันได้ 	2

ตารางที่ 30 (ต่อ)

แผนการจัด การเรียนรู้	หลักธรรม	ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง	เวลา/ชั่วโมง
4	อริยวัฑฒิ 5	<ol style="list-style-type: none"> 1. บอกความหมายและองค์ประกอบของอริยวัฑฒิ 5 ได้ 2. วิเคราะห์แนวทางปฏิบัติแต่ละองค์ประกอบของอริยวัฑฒิ 5 ได้ 3. สามารถนำหลักธรรมอริยวัฑฒิ 5 ไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้ 	2
5	ปาปณิกกรรม 3	<ol style="list-style-type: none"> 1. บอกความหมายและองค์ประกอบของปาปณิกกรรม 3 ได้ 2. วิเคราะห์คุณสมบัติของพ่อค้าแม่ค้าตามหลักปาปณิกกรรม 3 ได้ 3. สามารถนำคุณสมบัติของพ่อค้าแม่ค้าตามหลักปาปณิกกรรม 3 ไปใช้ใน ชีวิตประจำวันได้ 	2
6	มงคล 38	<ol style="list-style-type: none"> 1. บอกความหมายของมงคลชีวิตได้ 2. บอกความหมายและประโยชน์ของจิตไม่หวั่นไหวด้วยโลกธรรมได้ 3. บอกความหมายและประโยชน์ของจิตไม่เศร้าโศกได้ 4. บอกความหมายและประโยชน์ของจิตไม่มัวหมองได้ 5. บอกความหมายและประโยชน์ของจิตเกษมได้ 6. สามารถนำหลักธรรมมงคลชีวิต เรื่องจิตไม่หวั่นไหวด้วยโลกธรรม จิตไม่เศร้าโศก จิตไม่มัวหมอง จิตเกษม ไปใช้ใน ชีวิตประจำวันได้ 	2

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 1

สาระการเรียนรู้ พระพุทธศาสนา

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5

หน่วยการเรียนรู้ เรื่อง มรรค

เรื่อง อปริหานิยธรรม 7

เวลา 2 ชั่วโมง

1. สาระสำคัญ

อปริหานิยธรรม 7 เป็นหลักธรรมสำคัญในการปฏิบัติเพื่อนำความสุข ความเจริญมาสู่หมู่คณะ อันประกอบด้วยการมีส่วนร่วมรับผิดชอบ ความสามัคคีพร้อมเพรียง การยอมรับนับถือ และการให้ความคุ้มครอง

2. ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง

รู้และเข้าใจ จำแนกแยกแยะองค์ประกอบของหลักการสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในสังคม

3. จุดประสงค์การเรียนรู้

- 3.1 บอกความหมายของอปริหานิยธรรม 7 ได้
- 3.2 บอกแนวปฏิบัติของอปริหานิยธรรม 7 ฝ่ายศาสนจักรได้
- 3.3 บอกแนวปฏิบัติของอปริหานิยธรรม 7 ฝ่ายอาณาจักรได้
- 3.4 อธิบายหลักอปริหานิยธรรม 7 ที่สร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในสังคมได้
- 3.5 สามารถนำเสนอแนวทางการนำหลักอปริหานิยธรรม 7 ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

4. สาระการเรียนรู้

- 4.1 ความหมายของอปริหานิยธรรม 7
- 4.2 อปริหานิยธรรม 7 ฝ่ายศาสนจักร
- 4.3 อปริหานิยธรรม 7 ฝ่ายอาณาจักร
- 4.4 หลักอปริหานิยธรรม 7 ที่สร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในสังคม

5. กระบวนการจัดการเรียนรู้

1. ขั้นนำ

- 1.1 นักเรียนทุกคนดูภาพเกี่ยวกับการประชุมรัฐสภา 2 ภาพ ดังนี้
 - ภาพที่ 1 การประชุมที่สมาชิกขาดประชุมเป็นจำนวนมาก

- ภาพที่ 2 ภาพการโต้เถียงระหว่างการประชุม

ครูอภิปรายซักถามความคิดเห็นของนักเรียนเกี่ยวกับภาพที่ 1 และภาพที่ 2 ที่ครูแสดงให้เห็น แล้วถามนักเรียนว่า “มีความรู้สึกอย่างไรกับภาพ”

1.2 ครูสุ่มนักเรียน 1-2 คน ให้อภิปรายภาพแต่ละภาพในแนวทาง ดังนี้

- นักเรียนได้แง่คิดอะไรบ้างจากการกระทำในภาพ

- จากแง่คิดดังกล่าวให้ประโยชน์และแนวทางในการนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้อย่างไรบ้าง

1.3 แจกจุดประสงค์การเรียนรู้ นักเรียนทำแบบทดสอบก่อนเรียน จำนวน 5 ข้อ

2. ขั้นสอน

2.1 ให้นักเรียนแบ่งกลุ่ม 6 กลุ่ม ๆ ละ 7 คน โดยความสมัครใจ ให้แต่ละกลุ่มศึกษาใบความรู้ที่ 1.1 เรื่อง อปรีหานิชธรรม 7 และปฏิบัติใบงานที่ 1.1 เรื่อง อปรีหานิชธรรม 7 เวลา 10 นาที

2.2 ครูสุ่มตัวแทนนักเรียน 1-2 คน ให้อธิบายความหมายและหลักของ อปรีหานิชธรรม 7 ครูอธิบายเพิ่มเติมให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

2.3 ครูเสนอสถานการณ์เกี่ยวกับการประชุมรัฐสภาที่สมาชิกมาประชุมไม่พร้อมเพรียงกันและให้นักเรียนแต่ละกลุ่มร่วมกันอภิปรายสถานการณ์ที่กำหนดให้ใช้เวลา 20 นาที

2.4 สุ่มตัวแทนนักเรียน 1-2 กลุ่ม เสนอผลงานหน้าชั้นเรียน โดยให้สมาชิกกลุ่มอื่นร่วมแสดงความคิดเห็น ครูอธิบายเพิ่มเติมให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

2.5 ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มสืบค้นข้อมูลเกี่ยวกับสาเหตุของการไม่มาประชุมและผลที่เกิดขึ้นจากการไม่มาประชุมรัฐสภา จากหนังสือพิมพ์รายวัน มติชนรายสัปดาห์ สยามรัฐรายสัปดาห์ และอินเทอร์เน็ต บันทึกข้อมูลลงในสมุดนำเสนอครูในชั่วโมงต่อไป

2.6 นักเรียนแต่ละกลุ่มรวบรวมข้อมูลที่สืบค้นจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ โดยแต่ละกลุ่มฝึกคิดแยกแยะสาเหตุที่แท้จริงที่ทำให้สมาชิกไม่เข้าประชุม และจำแนกถึงผลที่เกิดขึ้นจากการที่สมาชิกไม่เข้าประชุมโดยพร้อมเพรียงกัน

2.7 สุ่มตัวแทนนักเรียน จำนวน 2 กลุ่ม เสนอผลงานหน้าชั้นเรียน โดยให้สมาชิกกลุ่มอื่นร่วมแสดงความคิดเห็น ครูอธิบายเพิ่มเติมให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

3. ขั้นสรุป

3.1 ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปสาระสำคัญของหลักอปรีหานิชธรรม 7 นักเรียนบันทึกลงในสมุด

3.2 นักเรียนวิเคราะห์สถานการณ์ที่กำหนดร่วมกันเฉลย และทำแบบทดสอบหลังเรียน จำนวน 5 ข้อ

6. บูรณาการ

บูรณาการกับกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยในเรื่องการอ่าน การเขียน

7. สื่อ/แหล่งเรียนรู้

7.1 สื่อการเรียนการสอน

7.1.1 ภาพการประชุมที่สมาชิกขาดประชุมเป็นจำนวนมาก

7.1.2 ภาพการโต้เถียงระหว่างการประชุม

7.1.3 ใบความรู้ที่ 1.1 เรื่อง อปรีหานิยธรรม 7

7.1.4 ใบงานที่ 1.1 เรื่อง อปรีหานิยธรรม 7

7.1.5 ใบงานที่ 1.2 เรื่อง การประชุมรัฐสภา ที่สมาชิกมาประชุมไม่พร้อมเพรียงกัน

7.2 แหล่งเรียนรู้

จรัส พัทธราชศักดิ์ และกวี อิศริวรรณ. พระพุทธศาสนา ช่วงชั้นที่ 4. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิชย์, 2547.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). พุทธธรรม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2546.

พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี. พระพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ : แม็ค, 2547.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2539.

วิทย์ วิศทเวทย์ และเสฐียรพงษ์ วรรณปก. พระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์, 2547.

ไสว มาลาทอง. คู่มือการศึกษาจริยธรรม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2542.

8. การวัดและประเมินผล

8.1 เครื่องมือวัดผล

8.1.1 แบบทดสอบก่อนเรียน – หลังเรียน

8.1.2 ใบงานที่ 1.1 เรื่อง อปรีหานิยธรรม 7

8.1.3 ใบงานที่ 1.2 เรื่อง การประชุมรัฐสภา ที่สมาชิกมาประชุมไม่พร้อมเพรียงกัน

8.2 วิธีการวัดและประเมินผล

8.2.1 ตรวจสอบทดสอบก่อนเรียน – หลังเรียน

8.2.2 ตรวจสอบงานที่ 1.1 เรื่อง อปทานิยธรรม 7

8.2.3 ใบงานที่ 1.2 เรื่อง การประชุมรัฐสภา ที่สมาชิกมาประชุมไม่พร้อมเพรียงกัน

8.3 เกณฑ์การวัดและประเมินผล

8.3.1 แบบทดสอบก่อนเรียน – หลังเรียน ใช้เกณฑ์การตัดสินดังนี้

คะแนน 5 คะแนน อยู่ในระดับดีมาก

คะแนน 3–4 คะแนน อยู่ในระดับดี

คะแนน 1–2 คะแนน อยู่ในระดับปานกลาง

คะแนน 0 คะแนน อยู่ในระดับต้องปรับปรุง

8.3.2 ใบงานที่ 1.1 เรื่อง อปทานิยธรรม 7

ตอนที่ 1 ใช้เกณฑ์การตัดสิน ดังนี้

คะแนน 9–10 คะแนน อยู่ในระดับดีมาก

คะแนน 7–8 คะแนน อยู่ในระดับดี

คะแนน 5–6 คะแนน อยู่ในระดับปานกลาง

คะแนน 0–4 คะแนน อยู่ในระดับต้องปรับปรุง

ตอนที่ 2 ใช้เกณฑ์การตัดสิน ดังนี้

3 คะแนน สามารถอธิบายถึงการนำหลักอปทานิยธรรม 7 ไปใช้ใน
ชีวิตประจำวันได้ถูกต้อง เหมาะสม ชัดเจน

2 คะแนน สามารถอธิบายถึงการนำหลักอปทานิยธรรม 7 ไปใช้ใน
ชีวิตประจำวันได้ถูกต้อง เหมาะสม

1 คะแนน ไม่สามารถอธิบายถึงการนำหลักอปทานิยธรรม 7 ไปใช้ใน
ชีวิตประจำวันได้ถูกต้อง

8.3.3 ใบงานที่ 1.2 เรื่อง การประชุมรัฐสภา ที่สมาชิกมาประชุมไม่พร้อมเพรียงกัน

คะแนน 9–10 คะแนน อยู่ในระดับดีมาก

คะแนน 7–8 คะแนน อยู่ในระดับดี

คะแนน 5–6 คะแนน อยู่ในระดับปานกลาง

คะแนน 0–4 คะแนน อยู่ในระดับต้องปรับปรุง

ใบความรู้ที่ 1.1
เรื่อง อปริหานิยธรรม 7

อปริหานิยธรรม 7 หมายถึง หลักปฏิบัติที่นำความสุขความเจริญมาสู่ตนเองและส่วนรวม ซึ่งประกอบด้วยหลักของการมีส่วนร่วมรับผิดชอบ ความสามัคคีพร้อมเพรียงกัน การยอมรับนับถือ และการให้ความคุ้มครอง พระพุทธเจ้าทรงห่วงใยต่อความตั้งมั่นของบ้านเมือง และพระพุทธศาสนา จึงทรงวางหลักปฏิบัติเพื่อความไม่เสื่อมไว้ ทั้งด้านศาสนจักรและอาณาจักร ดังต่อไปนี้

1. อปริหานิยธรรมฝ่ายศาสนจักร หรือภิกขุอปริหานิยธรรม เป็นธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสแก่คณะสงฆ์สาวก มี 7 ประการ ดังนี้

1.1 หมั่นประชุมกันอยู่เสมอ

1.2 มีความพร้อมเพรียงกันทั้งในการประชุม การเลิกประชุม และพร้อมเพรียงกันกระทำในสิ่งที่ควรทำ

1.3 ไม่บัญญัติสิ่งที่พระพุทธเจ้าไม่ทรงบัญญัติ ไม่ยกเลิกสิ่งดีงามที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้แล้ว และดำรงในสิ่งดีงามตามที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้

1.4 สักการะและเคารพนับถือเชื่อฟังถ้อยคำและปฏิบัติตามพระภิกษุสงฆ์ผู้เป็นประธาน

1.5 ไม่ลุอำนาจแก่ความอยากที่เกิดขึ้น

1.6 ยินดีในเสนาสนะป่า กล่าวคือ ผู้หวังความสงบควรอยู่อาศัยในที่อันสงบ อาทิ ป่าเขา ลำเนาไพร เพื่อปฏิบัติธรรมให้บรรลุสังขารม

1.7 ตั้งใจอยู่ว่า เพื่อนพระภิกษุสามเณรซึ่งเป็นผู้มีศีล ซึ่งยังไม่มาสู่อาวาสขอให้มาที่มาแล้วขอให้อยู่เป็นสุข ทั้งนี้เพื่อมุ่งให้พระภิกษุสามเณรเป็นผู้มีเมตตาต่อเพื่อนร่วมธรรมวินัย ไม่กีดกันอาหารและที่พัก

2. อปริหานิยธรรมฝ่ายอาณาจักร หรือวัชชีอปริหานิยธรรม หรืออปริหานิยธรรม สำหรับผู้รับผิดชอบต่อบ้านเมือง เป็นธรรมที่พระพุทธเจ้าตรัสถามพระอานนท์ที่ละข้อ ถึงธรรม 7 ประการที่ชาววัชชีประพฤติกัน เมื่อวัชชีการพราหมณ์มาทูลถาม ซึ่งเป็นธรรมที่สร้างความเจริญ ความสามัคคี มีดังนี้

2.1 หมั่นประชุมกันอยู่เสมอ

2.2 พร้อมเพรียงกันประชุมพร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจที่พึงทำ

2.3 ไม่ถืออำเภอใจบัญญัติสิ่งที่มีได้ทรงบัญญัติไว้ ไม่ล้มล้างสิ่งที่ได้ทรงบัญญัติถือปฏิบัติมั่นในธรรมของผู้รับผิดชอบต่อบ้านเมือง

2.4 ท่านเหล่าใดเป็นใหญ่เป็นประธานในที่ประชุม ต้องเคารพเชื่อฟังท่านผู้นั้น ต้องยึดถ้อยคำของท่านว่าเป็นสิ่งจำเป็นที่จะพึงรับฟัง

2.5 ไม่ยอมให้สตรีทั้งหลายถูกข่มเหงรังแก

2.6 สักการะและเคารพนับถือปูชนียสถานทั้งภายในเมือง นอกเมือง และไม่ยกเลิกลักษณะอันชอบธรรมที่เคยกระทำต่อปูชนียสถานเหล่านั้น

2.7 ให้ความอารักขาคุ้มครองโดยธรรมแก่นักบวชทั้งหลายด้วยการตั้งความหวังว่าท่านเหล่านั้นที่ยังมิได้มาพึงมาสู่แว่นแคว้น ที่มาแล้วพึงอยู่โดยผาสุก

อปทานิยธรรมทั้ง 7 นี้ เป็นหลักปฏิบัติซึ่งผู้ปฏิบัติย่อมได้รับความเจริญ

หลักอปทานิยธรรม 7 ที่สร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นสังคม

หลักอปทานิยธรรม 7 ตามที่กล่าวมาแล้ว อาจแบ่งได้เป็น 2 กลุ่ม คือ

1. หลักประสานให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน อปทานิยธรรมสอนหลักการประสานสังคมให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันด้วยวิธีการ 3 วิธี คือ

1.1 การประชุม ได้แก่ หลักอปทานิยธรรม ข้อ 1 กับข้อ 2 ซึ่งสามารถทำความเข้าใจกันได้ในที่ประชุม ลักษณะของการประชุมที่ดีต้องมีความพร้อมเพรียงกิจจึงจะสำเร็จได้ ไม่ใช่ต่างคนต่างประชุม ต่างคนต่างเลิก และต่างเกี่ยงงานกันทำ

1.2 การใช้ธรรมเป็นหลักยึด ได้แก่ หลักอปทานิยธรรมข้อ 6 และข้อ 7 หลักข้อ 6 ทำให้ประชาชนเกิดความรู้สึกร่วมกันในการกระทำคตินั้นร่วมกัน หลักข้อ 7 เป็นหลักการให้ความสำคัญแก่นักบวชซึ่งเป็นผู้มีธรรมะ ซึ่งเป็นการอบรมให้ประชาชนเกิดความเคยชินกับการรักษาธรรมะและระลึกถึงธรรมะว่าเป็นสิ่งสำคัญ

1.3 หลักการเคารพอาวุโส หลักการนี้เป็นหลักความสัมพันธ์ของคนในสังคม การเคารพกันทำให้ไม่เกิดความขัดแย้ง โดยมีหลักเกี่ยวกับวุฒิอื่น ประกอบด้วย

1.3.1 วิทยุติจะมีความสำคัญก็เมื่อความอาวุโสโดยวัยนั้นรวมถึงการมีประสบการณ์และคุณธรรมด้วย ผู้ใหญ่ต้องไม่ปิดบังความรู้ ต้องดักเตือนผู้น้อยเมื่อเห็นว่าจะเกิดอันตราย คือ มีเมตตาคิด มีไมตรีจิตต่อผู้ที่อายุน้อยกว่า ผู้น้อยก็ให้ความเคารพในฐานะเป็นผู้มีประสบการณ์ต่าง ๆ มาก่อน ไม่ก้าวร้าวดูหมิ่น หลักการข้อนี้จึงมิใช่มุ่งให้พิจารณาแต่อายุอย่างเดียว ผู้อาวุโสที่จะให้ผู้อื่นเคารพจะต้องมีสิ่งสมควรแก่การเคารพด้วย ไม่ใช่มีแต่อายุซึ่งแก่ไปวันหนึ่ง ๆ

ตามธรรมชาติเท่านั้น ส่วนในพระพุทธศาสนานั้นจะถือพระภิกษุสงฆ์ผู้เจริญด้วยอายุพรรษาเป็นสำคัญ พระภิกษุสงฆ์ผู้มีพรรษาน้อยต้องการพระภิกษุสงฆ์ผู้มีพรรษามาก ไม่ได้ถืออายุหรือถือศักดิ์เหมือนทางฝ่ายอาณาจักร

1.3.2 ชาตินิยมความสูงส่งโดยชาติกำเนิดนั้นจะมีความสำคัญก็ด้วยการทำหน้าที่ตามที่ชาติกำเนิดอำนวยอย่างสมบูรณ์ เช่น เกิดในตระกูลสูง มีโอกาสทางสังคมมาก มีฐานะดี ก็ควรจะใช้สิ่งเหล่านั้นช่วยสังคม เช่น พระมหากษัตริย์ซึ่งทรงฐานะชั้นสูง จะต้องทรงใช้ฐานะนั้นยังความสุขให้เกิดแก่ราษฎร กล่าวคือ ยิ่งฐานะสูงยิ่งคิดถึงผู้ด้อยมากกว่ายิ่งเสียดสีให้แก่ผู้ด้อยฐานะและแก่สังคมมาก

1.3.3 คุณวุฒิ เป็นลักษณะที่สำคัญที่สุดแม้ด้วยในเรื่องวัยและชาติตระกูล แต่ถ้าคุณวุฒิสูงก็ควรสักการะ เช่น คนที่บวชเป็นพระภิกษุสงฆ์แม้ชาติตระกูลต่ำอายุน้อย แต่ปฏิบัติศีลธรรมเคร่งครัด ก็ควรที่ผู้มีวัยสูงและชาติตระกูลสูงจะต้องการกราบไหว้

1.3.4 ปัญญาวุฒิ เป็นลักษณะสำคัญของมนุษย์ที่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งต่างๆในทางที่เป็นจริง เช่น การฝึกฝนฝึกปฏิบัติในสิ่งต่างๆจนมีความเข้าใจอย่างถ่องแท้

ผู้มีคุณวุฒิในที่นี้ไม่ได้หมายถึงเฉพาะผู้ได้ปริญญาสูงๆ แต่หมายถึง คุณความดี เพราะหากได้ปริญญาสูงๆ แต่ปราศจากคุณงามความดี ก็อาจเป็นโทษมากกว่าเป็นคุณ

เมื่อพิจารณาโดยนัยนี้แล้ว การเคารพอาวุโสกันตามลำดับนั้น ซึ่งถ้าอาวุโสเป็นฝ่ายให้สิ่งที่เป็นคนประโยชน์ด้วยความเมตตา ฝ่ายผู้น้อยให้ความเคารพนับถือผู้อาวุโสกว่า จึงทำให้คนต่างวัยกัน ต่างชาติตระกูล ต่างคุณสมบัติสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบสุขและงดงาม

2. หลักป้องกันความแตกแยก หลักอภิธานิธรรมที่ช่วยป้องกันความแตกแยกของคนในสังคม ได้แก่ หลักข้อ 3 และข้อ 5 กล่าวคือ หลักข้อ 3 นั้น หมายถึงการไม่บัญญัติอะไรตามอำเภอใจ หากเป็นความเห็นร่วมกันในที่ประชุมยอมบัญญัติได้ การที่ต่างคนต่างบัญญัติย่อมไม่เป็นที่พอใจของผู้อื่นที่จะถูกบังคับใช้ข้อบัญญัติทำให้เกิดความแตกแยกหรือการทะเลาะวิวาทขึ้นได้

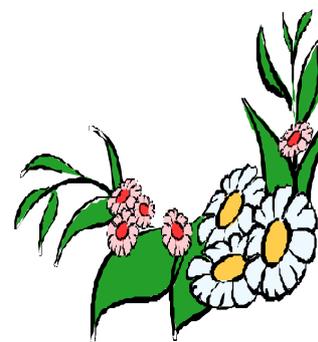
ส่วนข้อบัญญัติที่ดีแล้ว คนเห็นพ้องกันแล้ว หากยกเลิกยอมทำให้เกิดความไม่พอใจขึ้น ยิ่งถ้าบัญญัติอะไรใหม่ซึ่งผู้คนเห็นว่าด้อยกว่าของเดิมด้วยแล้วก็จะยิ่งไม่ยอมรับความไม่พอใจก็จะยิ่งเพิ่มขึ้น ดังนั้น อะไรที่ดีแล้วควรรักษาไว้ให้มั่นคง เพราะจะเป็นหลักยึดผู้คนไว้ด้วยกัน

สำหรับหลักข้อ 5 นั้น ในทางฝ่ายอาณาจักรจะทำให้สตรีมีความสุขขึ้น ซึ่งต่างกับหลักมนุษยธรรมศาสตร์ของพราหมณ์ที่สตรีมีฐานะด้อยกว่าบุรุษมาก และต้องอยู่ในความปกครองของบุรุษ หรือในอินเดียโบราณเมื่อสามีตาย ภรรยาต้องเข้ากองไฟตายตามด้วยลักษณะเช่นนี้เป็นการบังคับปกครองสตรี

นอกจากนี้ การข่มขืนบังคับสตรียังอาจทำให้เกิดความไม่พอใจขึ้นแก่ผู้ที่ปกครองสตรีนั้นอยู่ ทำให้เกิดการวิวาทบาดหมางกันได้ง่าย

ส่วนทางฝ่ายศาสนจักร พระพุทธศาสนาสอนว่าการปฏิบัติธรรมเพื่อความสงบของหมู่คณะและของตน ผู้ปฏิบัติต้องมีความอดกลั้นต่อความเขี้ยววน ความไม่เหมาะสม และความหิวกระหายทั้งปวง การปฏิบัติจึงจะมีพอ

ด้วยเหตุดังกล่าวแล้ว อปริหานิยธรรม 7 จึงเป็นหลักธรรมที่จะรักษาสังคมให้อยู่ร่วมกันด้วยความสามัคคี นับเป็นหลักธรรมเพื่อสังคมที่สำคัญ

ที่มา : จรัส พัทธราชศักดิ์ และกวี อิศริวรรณ. พระพุทธศาสนา ช่วงชั้นที่ 4. กรุงเทพฯ :
ไทยวัฒนาพานิช, 2547.

ใบงานที่ 1.1
เรื่อง อปทานิยธรรม 7

กลุ่มที่..... รายชื่อสมาชิก

ตอนที่ 1 (10 คะแนน)

คำชี้แจง ให้นักเรียนเติมคำลงในช่องว่างให้ถูกต้องสมบูรณ์

1. อปทานิยธรรม 7 หมายถึง _____

2. แนวทางปฏิบัติของอปทานิยธรรม 7 ฝ่ายศาสนจักร ได้แก่

2.1 _____

2.2 _____

2.3 _____

2.4 _____

2.5 _____

2.6 _____

2.7 _____

3. แนวทางปฏิบัติของอปทานิยธรรม 7 ฝ่ายอาณาจักร ได้แก่

3.1 _____

3.2 _____

3.3 _____

3.4 _____

3.5 _____

3.6 _____

3.7 _____

4. การสร้างความสามัคคีตามหลักอภิธานิธรรม 7 สามารถปฏิบัติได้อย่างไรและก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวมอย่างไรบ้าง

ตอนที่ 2 (3 คะแนน)

1. นักเรียนเขียนเรื่องราวที่แสดงถึงการนำหลักอภิธานิธรรม 7 ไปใช้ในชีวิตประจำวันที่สร้างให้เกิดความสามัคคีต่อเครือข่ายบำเพ็ญประโยชน์ของนักเรียน

เฉลย
ใบงานที่ 1.1
เรื่อง อปริหานิยธรรม 7

ตอนที่ 1 (10 คะแนน)

คำชี้แจง ให้นักเรียนเติมคำลงในช่องว่างให้ถูกต้องสมบูรณ์

1. อปริหานิยธรรม 7 หมายถึง หลักปฏิบัติที่นำความสุขความเจริญมาสู่ตนเองและส่วนรวม ซึ่งประกอบด้วยหลักของการมีส่วนรับผิดชอบ ความสามัคคี การยอมรับนับถือและให้ความคุ้มครอง
2. แนวทางปฏิบัติของอปริหานิยธรรม 7 ฝ่ายศาสนจักร ได้แก่
 - 2.1 หมั่นประชุมกันอยู่เสมอ
 - 2.2 พร้อมเพรียงกันในการประชุม การเลิกประชุมและการกระทำสิ่งที่ควรทำ
 - 2.3 ไม่บัญญัติสิ่งที่พระพุทธเจ้าไม่บัญญัติ ชำรงสิ่งที่ตั้งงามที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้
 - 2.4 สักการะและเคารพนับถือตามพระภิกษุสงฆ์ผู้เป็นประธาน
 - 2.5 ไม่ลู่ออกแก่ความอยากที่เกิดขึ้น
 - 2.6 ยินดีในเสนาสนะป่า
 - 2.7 ยินดีรับรองพระภิกษุผู้มาสู่อาวาสให้อยู่เป็นสุข
3. แนวทางปฏิบัติของอปริหานิยธรรม 7 ฝ่ายอาณาจักร ได้แก่
 - 3.1 หมั่นประชุมกันอยู่เสมอ
 - 3.2 พร้อมเพรียงกันประชุม เลิกประชุม และพร้อมเพรียงทำกิจที่พึงทำ
 - 3.3 ไม่บัญญัติและไม่ล้มล้างสิ่งที่ทรงบัญญัติตามอำเภอใจ ถ้อยมั่นในความของผู้รับชอบบ้านเมือง
 - 3.4 ให้ความเคารพเชื่อฟังท่านผู้เป็นประธานในที่ประชุม
 - 3.5 ไม่ยอมให้สตรีทั้งหลายถูกข่มเหงรังแก
 - 3.6 สักการะและเคารพนับถือพร้อมทั้งปฏิบัติตามหลักปฏิบัติของปูชนียสถานทั้งภายในเมืองและนอกเมือง
 - 3.7 ให้อารักขาคุ่มครองโดยธรรมแก่นักบวชทั้งหลาย

4. อธิบายหลักการบริหารนิยธรรม 7 ที่สร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในสังคม ได้แก่
- 4.1 หลักประสานให้เป็นอันหนึ่งอันเดียว
- 4.1.1 การประชุมลักษณะการประชุมที่ดีต้องมีความพร้อมเพรียงงานจึงสำเร็จ
- 4.1.2 การใช้หลักธรรม ควรยึดมั่นในการกระทำความคิดส่วนรวมและให้ความสำคัญแก่นักบวชซึ่งเป็นผู้มีธรรม
- 4.1.3 การเคารพผู้อาวุโส ทำให้ไม่เกิดความขัดแย้ง
- 4.2 หลักป้องกันความแตกแยก
- การไม่บัญญัติอะไรตามอำเภอใจควรเป็นความเห็นร่วมกันของที่ประชุม และไม่ข่มขืนบังคับสตรีเพราะทำให้เกิดความไม่พอใจขึ้นแก่ผู้ปกครองของสตรี

ตอนที่ 2 (3 คะแนน)

1. นักเรียนเขียนเรื่องราวที่แสดงถึงการนำหลักการบริหารนิยธรรม 7 ไปใช้ในชีวิตประจำวัน ที่สร้างให้เกิดความสามัคคีต่อเครือข่ายบำเพ็ญประโยชน์ของนักเรียน

(ตัดสินตามเกณฑ์การวัด และประเมินผล)

ใบงานที่ 1.2

เรื่อง การประชุมรัฐสภาที่สมาชิกมาประชุมไม่พร้อมเพรียงกัน

กลุ่มที่..... รายชื่อสมาชิก

คำชี้แจง ให้นักเรียนอ่านสถานการณ์ต่อไปนี้พร้อมทั้งแยกแยะเหตุและผลตามหลักอภิปรายธรรม
(10 คะแนน)

สถานการณ์ การประชุมรัฐสภาที่สมาชิกมาประชุมไม่พร้อมเพรียงกัน

เมื่อเวลา 20.30 น. วันที่ 6 พฤษภาคม, 2552 ที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรได้พิจารณาร่าง พ.ร.บ.ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการตรวจเงินแผ่นดินที่คณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดินเป็นผู้เสนอ และร่าง พ.ร.บ. ในทำนองเดียวกัน ที่เสนอโดย นายนิพิฏฐ์ อินทรสมบัติ ส.ส. พัทลุง พรรคประชาธิปัตย์ ทั้งนี้คุณหญิงจรวรรณ เมณฑกา ผู้ว่าการ สตง. ได้เสนอหลักการและเหตุผล ผลสัมฤทธิ์ของสมาชิกเพียงเล็กน้อย และประธานสั่งพักการประชุม 10 นาที จากนั้น พ.อ. อภิวัฒน์ วิริยะชัย รองประธานสภาฯ ทำหน้าที่ประธานได้กวดสัญญาณเรียกสมาชิกเข้ามาลงมติ ในวาระแรก ปรากฏว่าหลังการกวดเสร็จ พ.อ.อภิวัฒน์ แจ้งว่ามีสมาชิกสภาอยู่ไม่ครบองค์ประชุม จึงขอเลื่อนการลงมติไปเป็นวันที่ 7 พฤษภาคม 2552 นี้ และสั่งปิดการประชุมในเวลา 21.00 น.

ที่มา : หนังสือพิมพ์คมชัดลึก วันที่ 6 พฤษภาคม 2552

ข้อที่ 1. สาระสำคัญของสถานการณ์นี้ คือ.....
.....
.....
.....

ข้อที่ 2. เหตุของเรื่องเกิดจาก
.....
.....
.....

ข้อที่ 3. ผลที่เกิดขึ้น
.....
.....
.....

oooooooooooooooo

เฉลย
ใบงานที่ 1.2
เรื่อง การประชุมรัฐสภาที่สมาชิกมาประชุมไม่พร้อมเพรียงกัน

กลุ่มที่..... รายชื่อสมาชิก

คำชี้แจง ให้นักเรียนอ่านสถานการณ์ต่อไปนี้พร้อมทั้งแยกแยะเหตุและผลตามหลักอภิปรายธรรม
(10 คะแนน)

สถานการณ์ การประชุมรัฐสภาที่สมาชิกมาประชุมไม่พร้อมเพรียงกัน

เมื่อเวลา 20.30 น. วันที่ 6 พฤษภาคม, 2552 ที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรได้พิจารณาร่าง พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการตรวจเงินแผ่นดินที่คณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดินเป็นผู้เสนอ และร่าง พ.ร.บ. ในทำนองเดียวกัน ที่เสนอโดย นายนิพิฏฐ์ อินทรสมบัติ ส.ส.พัทลุง พรรคประชาธิปัตย์ ทั้งนี้คุณหญิงจรรยาธร เมณฑกา ผู้ว่าการ สตง. ได้เสนอหลักการและเหตุผล สภา มีการอภิปรายของสมาชิกเพียงเล็กน้อย และประธานสั่งพักการประชุม 10 นาที จากนั้น พ.อ. อภิวัฒน์ วิริยะชัย รองประธานสภาฯ ทำหน้าที่ประธานได้กดสัญญาณเรียกสมาชิกเข้ามาลงมติ ในวาระแรก ปรากฏว่าหลังการกดเสร็จ พ.อ.อภิวัฒน์ แจ้งว่ามีสมาชิกสภาอยู่ไม่ครบองค์ประชุม จึงขอเลื่อนการลงมติไปเป็นวันที่ 7 พฤษภาคม 2552 นี้ และตั้งปิดการประชุมในเวลา 21.00 น.

ที่มา : หนังสือพิมพ์คมชัดลึก วันที่ 6 พฤษภาคม 2552

ข้อที่ 1. สาระสำคัญของสถานการณ์นี้ คือ.....

.....
.....
.....

ข้อที่ 2. เหตุของเรื่องเกิดจาก

.....
.....
.....

ข้อที่ 3. ผลที่เกิดขึ้น

.....
.....
.....

oooooooooooooooo

(ตัดสินตามเกณฑ์การวัดและประเมินผล)

แบบทดสอบก่อนเรียน – หลังเรียน

เรื่อง อปรีหานิยธรรม 7

คำสั่ง จงเลือกคำตอบที่ถูกต้องที่สุดแล้วกากบาท (X) ลงในกระดาษคำตอบ

1. อปรีหานิยธรรมมีความหมาย ตรงกับข้อใด (ความรู้-ความจำ)
 - ก. หลักปฏิบัติให้เกิดความสำเร็จ
 - ข. หลักปฏิบัติให้เกิดความสามัคคี
 - ค. หลักปฏิบัติที่เกิดแก่ผู้ครองเรือน
 - ง. หลักปฏิบัติที่เป็นแนวทางของหัวหน้างาน
2. หน่วยงานในข้อใดที่ถือว่าได้ปฏิบัติตามหลักการของอปรีหานิยธรรม (การนำไปใช้)
 - ก. สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลจะเข้าประชุมกันอย่างพร้อมเพรียงทุกครั้ง
 - ข. นายกององค์การบริหารส่วนตำบลออกกระเบียบเพิ่มเติมจากที่ประชุมอยู่เสมอ
 - ค. สมาชิกบางคนไม่ค่อยรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นเนื่องจากมีความรู้ระดับสูงกว่าผู้อื่น
 - ง. คุณครูบางคนเลือกสอนเนื้อหาเฉพาะบางเรื่องเนื่องจากนักเรียนไม่ค่อยตั้งใจเรียนและเรียนรู้ได้ช้า
3. หลักอปรีหานิยธรรมช่วยป้องกันความแตกแยกของคนในสังคมได้เพราะเหตุใด (คิดวิเคราะห์)
 - ก. มุ่งสอนให้เกิดภาวะผู้นำ
 - ข. มุ่งสอนในเรื่องความรักภักดี
 - ค. มุ่งสอนให้มนุษย์เคารพผู้ทรงศีล
 - ง. มุ่งสอนให้มนุษย์มีความเคารพกันทางกาย วาจา ใจ
4. องค์ประกอบของหลักอปรีหานิยธรรม 7 เป็นหลักธรรมที่นำความสุขความเจริญสู่หมู่คณะ ยกเว้นข้อใด (ความรู้-ความจำ)
 - ก. สังคมมีความเจริญ
 - ข. สังคมขาดความสามัคคี
 - ค. ผู้แทนราษฎรขาดจิตสำนึก
 - ง. ในที่ประชุมมีความคิดเห็นสอดคล้องกัน

5. “การประชุมคณะกรรมการสมคมมหาวิทยาลัยพระพุทธานานาชาติ (สมพน.) ที่ประชุม
ได้ดี **มติ** ให้จัดตั้งศูนย์ภาษาจีนเพื่อเป็นศูนย์กลางในการแลกเปลี่ยน ความรู้ทางภาษาโบราณ
ที่มีใช้ในพระพุทธศาสนาทั้งภาษาจีนโบราณ ภาษาสันสกฤตและภาษาบาลี” จากข้อความคำที่
ขีดเส้นใต้แสดงให้เห็นถึงหลักการใดของ อปริหานิยธรรม 7 (ความเข้าใจ)
- ก. หลักการใช้ธรรมเป็นหลักยึด
 - ข. หลักการป้องกันความแตกแยก
 - ค. หลักการแสดงความเคารพตามคุณวุฒิ
 - ง. หลักประสานให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

เฉลยคำตอบแบบทดสอบก่อนเรียน - หลังเรียน
เรื่อง อปริหานิยธรรม

1. ข
2. ก
3. ง
4. ค
5. ข

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 2

สาระการเรียนรู้ พระพุทธศาสนา

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5

หน่วยการเรียนรู้ เรื่อง มรรค

เรื่อง ทิฐุธรรมมีกัถตสังวัตตนิคกรรม 4

เวลา 2 ชั่วโมง

1. สาระสำคัญ

ทิฐุธรรมมีกัถตสังวัตตนิคกรรม 4 เป็นหลักธรรมที่เป็นไปเพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์ ปัจจุบัน การดำเนินชีวิตโดยยึดหลักธรรมข้อนี้จะทำให้ชีวิตมีความสุข

2. ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง

มีความรู้ ความเข้าใจ และสามารถนำหลักธรรมทิฐุธรรมมีกัถตสังวัตตนิคกรรม 4 ไปเป็นแนวปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้

3. จุดประสงค์การเรียนรู้

- 3.1 อธิบายความหมายของทิฐุธรรมมีกัถตสังวัตตนิคกรรม 4 ได้
- 3.2 อธิบายองค์ประกอบของหลักธรรมทิฐุธรรมมีกัถตสังวัตตนิคกรรม 4 ได้
- 3.3 สามารถนำหลักของทิฐุธรรมมีกัถตสังวัตตนิคกรรม 4 ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

4. สาระการเรียนรู้

- 4.1 ความหมายของทิฐุธรรมมีกัถตสังวัตตนิคกรรม 4
- 4.2 องค์ประกอบของหลักธรรมทิฐุธรรมมีกัถตสังวัตตนิคกรรม 4

5. กระบวนการจัดการเรียนรู้

1. ขั้นนำ

1.1 นักเรียนดูข้อความ “ขยันหา รักษาดี” และร่วมกันอภิปรายเกี่ยวกับความหมาย ช่วยกันยกตัวอย่างพฤติกรรมที่แสดงออกซึ่งข้อความดังกล่าว

1.2 แจกจุดประสงค์การเรียนรู้ นักเรียนทำแบบทดสอบก่อนเรียน จำนวน 5 ข้อ

2. ขั้นสอน

2.1 ให้นักเรียนแบ่งกลุ่ม 6 กลุ่ม ๆ ละ 7 คน โดยละความสามารถ เก่ง ปานกลาง และอ่อน โดยความสมัครใจ ให้แต่ละกลุ่มศึกษา ใบความรู้ที่ 2.1 เรื่อง ทิฐุธรรมมีกัถตสังวัตตนิคกรรม 4 ปฏิบัติใบงานที่ 2.1 เรื่อง ทิฐุธรรมมีกัถตสังวัตตนิคกรรม 4 เวลา 10 นาที

2.2 ครูสุ่มนักเรียน 1-2 คน ให้อธิบายความหมายและหลักของทฤษฎีซึ่มมิกัดตสังวัตตนิคกรรม 4 ครูอธิบายเพิ่มเติมให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

2.3 ให้สมาชิกแต่ละกลุ่มสนทนาเกี่ยวกับข้อผิดพลาดของตนเองในอดีต รวมทั้งสาเหตุและผลที่เกิดขึ้น เวลา 10 นาที สุ่มตัวแทนนักเรียน จำนวน 1 กลุ่ม นำเสนอข้อมูลหน้าชั้นเรียน เวลา 3-5 นาที

2.4 นักเรียนศึกษาสถานการณ์เกี่ยวกับประวัติชีวิตที่ผิดพลาดที่ครูกำหนด วิเคราะห์สาเหตุและผลที่เกิดขึ้น เวลา 10 นาที สุ่มตัวแทนนักเรียน จำนวน 1-2 กลุ่ม นำเสนอข้อมูลหน้าชั้นเรียน เวลา 3-5 นาที

2.5 ให้นักเรียนแต่ละกลุ่มสืบค้นข้อมูลและสัมภาษณ์บุคคลในชุมชนที่ดำเนินชีวิตโดยไม่ยึดและยึดหลักกรรมทฤษฎีซึ่มมิกัดตสังวัตตนิคกรรม 4

2.6 นักเรียนแต่ละกลุ่มรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์บุคคลในชุมชน และร่วมกันวิเคราะห์สืบสาวเหตุปัจจัยอะไรที่ทำให้ชีวิตของบุคคลเหล่านั้นประสบความสำเร็จและผลที่เกิดขึ้น จากการปฏิบัติและไม่ปฏิบัติตามหลักกรรม บันทึกข้อมูลลงในสมุด

2.7 สุ่มตัวแทนที่ยังไม่ได้นำเสนองาน 2 กลุ่ม นำเสนอผลงานหน้าชั้นเรียน กลุ่มละ 3-5 นาที ครูอธิบายเพิ่มเติมให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

3. ขั้นสรุป

3.1 ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปสาระสำคัญของหลักทฤษฎีซึ่มมิกัดตสังวัตตนิคกรรม 4

3.2 นักเรียนทำแบบทดสอบหลังเรียนจำนวน 5 ข้อ

6. สื่อ/แหล่งเรียนรู้

6.1 สื่อการเรียนการสอน

6.1.1 ใบความรู้ที่ 2.1 เรื่อง ทฤษฎีซึ่มมิกัดตสังวัตตนิคกรรม 4

6.1.2 ใบงานที่ 2.1 เรื่อง ทฤษฎีซึ่มมิกัดตสังวัตตนิคกรรม 4

6.1.3 สถานการณ์ เรื่อง ประวัติชีวิตที่ผิดพลาด

6.2 แหล่งเรียนรู้

จรัส พัทธราชศักดิ์ และกวี อิศริวรรณ. พระพุทธศาสนา ช่วงชั้นที่ 4.

กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2547.

บรรเจิด สังข์เสรีญ. โลกสวยด้วยศีลธรรม. กรุงเทพฯ : บริษัท ดี.เอ็ม ซัพพลาย

จำกัด, 2541.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). พุทธธรรม. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2546.

พระมหาวิเชียร วชิรเมธี. พระพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ : แม็ค, 2547.

มหาหมกุฏราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาหมกุฏราชวิทยาลัย, 2539.

วิทย์ วิศทเวทย์ และเสฐียรพงษ์ วรรณปก. พระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์, 2547.

ไสว มาลาทอง. คู่มือการศึกษาจริยธรรม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2542.

7. การวัดและประเมินผล

7.1 เครื่องมือวัดผล

7.1.1 แบบทดสอบก่อนเรียน – หลังเรียน

7.1.2 ใบงานที่ 2.1 เรื่อง ทิฏฐุชัมมิกัตถสังวัตตนิกัทธิกรรม 4

7.2 วิธีการวัดและประเมินผล

7.2.1 ตรวจแบบทดสอบก่อนเรียน - หลังเรียน

7.2.2 ตรวจใบงานที่ 2.1 เรื่อง ทิฏฐุชัมมิกัตถสังวัตตนิกัทธิกรรม 4

7.3 เกณฑ์การวัดและประเมินผล

7.3.1 แบบทดสอบก่อนเรียน – หลังเรียน ใช้เกณฑ์การตัดสินดังนี้

คะแนน	5	คะแนน	อยู่ในระดับดีมาก
คะแนน	3 – 4	คะแนน	อยู่ในระดับดี
คะแนน	1 – 2	คะแนน	อยู่ในระดับปานกลาง
คะแนน	0	คะแนน	อยู่ในระดับต้องปรับปรุง

7.3.2 ใบงานที่ 2.1 เรื่อง ทิฏฐุชัมมิกัตถสังวัตตนิกัทธิกรรม 4

ตอนที่ 1 ใช้เกณฑ์การตัดสิน ดังนี้

คะแนน	5	คะแนน	อยู่ในระดับดีมาก
คะแนน	3 – 4	คะแนน	อยู่ในระดับดี
คะแนน	1 – 2	คะแนน	อยู่ในระดับปานกลาง
คะแนน	0	คะแนน	อยู่ในระดับต้องปรับปรุง

ตอนที่ 2 ใช้เกณฑ์การตัดสิน ดังนี้

- 3 คะแนน สามารถอธิบายถึงการนำหลักทฤษฎีซัมมิกัดตสี่วัตตนิกธรรม 4 ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ถูกต้อง เหมาะสม ชัดเจน
- 2 คะแนน สามารถอธิบายถึงการนำหลักทฤษฎีซัมมิกัดตสี่วัตตนิกธรรม 4 ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ถูกต้อง เหมาะสม
- 1 คะแนน ไม่สามารถอธิบายถึงการนำหลักทฤษฎีซัมมิกัดตสี่วัตตนิกธรรม 4 ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ถูกต้อง

ใบความรู้ที่ 2.1
เรื่อง ทิฐุธรรมมีกัถตสังวัตตินิกขรรณ 4

ทิฐุธรรมมีกัถตสังวัตตินิกขรรณ 4 แปลว่า ธรรมที่เป็นไปเพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์ในปัจจุบัน ซึ่งหมายถึง ประโยชน์อันพึงได้รับจากการประกอบกิจการ หรืออาชีพที่สุจริต ถูกต้อง ทั้งทางกฎหมายและศีลธรรม ผลประโยชน์ที่ได้จากการประกอบกิจการนั้น เป็นผลที่ได้ทันตาเห็น ไม่ต้องรอถึงภายภาคหน้า ซึ่งมีอยู่ 4 ประการ ดังนี้

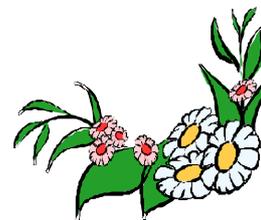
1. ความขยันหมั่นเพียร (อุฏฐานสัมปทา) หมายถึง มีความขยันหมั่นเพียรอย่างต่อเนื่องในกิจการที่ทำทุกประการ รู้จักใช้สติปัญญาไตร่ตรองพิจารณาหาวิธีการที่แบบคายนในการ ทำกิจการงานต่าง ๆ ต้องขวนขวาย แสวงหา อาศัยความขยันหมั่นเพียรต่อสู้กับความยากลำบาก หนักเอาเบาผู้ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ รู้จักคิด รู้จักทำถึงจะประสบความสำเร็จ ความขยันหมั่นเพียรถือเป็นหลักปฏิบัติพื้นฐานที่สำคัญ ประการแรกของการศึกษาเล่าเรียน การทำงาน หรือการทำกิจการใด ๆ

2. ความพึงพร้อมด้วยการรักษา (อารักขสัมปทา) หมายถึง การรู้จักเก็บรักษา ทรัพย์สินที่หามาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียร หรือทรัพย์สินที่มีอยู่แล้วด้วยเหตุใดก็ตาม ไม่ให้เกิด อันตรายสูญหาย หรือหมดไป นอกจากนี้ยังรวมไปถึงการรักษาสถานภาพทางตำแหน่งหน้าที่การ งานมิให้ตกต่ำไปด้วย หมายถึง การหลีกเลี่ยงการกระทำความชั่ว หรือการมัวเมาไปกับอบายมุข เช่น ไม่ดื่มสุรา ไม่เสพยาเสพติด ไม่เล่นการพนันทุกประเภท เป็นต้น ส่วนการรักษาทรัพย์นั้น หมายถึง การรู้จักใช้จ่ายอย่างฉลาด ไม่ฟุ่มเฟือย รู้จักเก็บหอมรอมริบ

3. การคบคนดีเป็นมิตร (กัลยาณมิตรตตา) หมายถึง การรู้จักคบหาสมาคมกับคนดีที่มีความรู้และความประพฤติดี ถ้าคบคนชั่วเป็นมิตรอาจทำให้เราตกไปอยู่ในทางที่ชั่ว หรือพบกับ ความหายนะได้ ส่วนคนดีย่อมจะแนะนำสิ่งที่เป็นประโยชน์ มิแต่จะทำให้เราเจริญก้าวหน้าและมีฐานะความเป็นอยู่มั่นคงขึ้น

4. การดำรงชีพที่เหมาะสม (สมชีวิตา) หมายถึง การเลี้ยงชีวิตตามสมควรแก่ทรัพย์สินที่หามาได้หรือที่มีอยู่ โดยไม่ทำให้ตนฟุ่มเฟือยหรือฝืดเคืองเกินไปนัก การใช้จ่ายที่เกินฐานะจะทำให้ทรัพย์สินที่หามาได้หมดไปอย่างรวดเร็ว ส่วนการใช้จ่ายอย่างประหยัดมากเกินไป ควรจะเดินสายกลาง คือ ไม่มากจนฟุ่มเฟือย และไม่น้อยจนเป็นการตระหนี่ ซึ่งถ้าหากเราไม่รู้จักใช้จ่าย ทรัพย์ให้เหมาะสมกับรายได้แล้ว ก็ย่อมจะทำให้เกิดความเดือดร้อนทั้งแก่ตนเองและครอบครัว

หลักปฏิบัติทั้ง 4 ประการนี้ หากใครปฏิบัติได้อย่างครบถ้วนก็จะได้รับผลอย่าง
ทันตาเห็นในปัจจุบัน ทำให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจ มีทรัพย์สินเงินทอง และพึ่งตนเองได้

ที่มา : วิทย์ วิศทเวทย์ และเสฐียรพงษ์ วรรณปก. พระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5.

กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์, 2547.

ใบงานที่ 2.1
เรื่อง ทฤษฎีหมักตดสังวัตตนิภรรม 4

กลุ่มที่..... รายชื่อสมาชิก

ตอนที่ 1 (5 คะแนน)

คำชี้แจง ให้นักเรียนเติมคำลงในช่องว่างให้ถูกต้องสมบูรณ์

1. ทฤษฎีหมักตดสังวัตตนิภรรม 4 หมายถึง _____

2. องค์ประกอบหลักธรรมทฤษฎีหมักตดสังวัตตนิภรรม 4 ได้แก่

2.1 _____

2.2 _____

2.3 _____

2.4 _____

ตอนที่ 2 (3 คะแนน)

1. นักเรียนสามารถนำหลักธรรมทฤษฎีหมักตดสังวัตตนิภรรม 4 ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างไร และจะเกิดประโยชน์อย่างไรบ้าง

ครอบครัวของช่างหยก นางบุญมา ห่อทรัพย์ มีอาชีพรับจ้างทำงานช่างไม้ซ่อมแซมเรือ โดยฝ่ายสามีทำงานแต่เพียงคนเดียว นางบุญมาทำหน้าที่แม่บ้านเลี้ยงลูกสาว 2 คน ซึ่งมีอายุห่างกัน 1 ปี ซึ่งช่างหยกมีรายได้วันละ 12 บาท ในสมัยนั้น ตกตอนเย็นช่างหยกก็จะนั่งร่วมวงดื่มสุรากับเพื่อนฝูง ใช้จ่ายรายได้แต่ละวันไปกับค่าสุราทุกวัน เงินมีเหลือจึงจะนำไปให้ครอบครัวเป็นค่าใช้จ่าย ทำให้ครอบครัวเกิดความขัดสน และเกิดเป็นความทุกข์ในครอบครัวเพราะรายได้ไม่พอ กับการใช้จ่าย เนื่องจากการไม่รู้จักรับใช้ของช่างหยก ถ้าวันไหนนางบุญมาตามที่วงสุรา เรียกให้หยุดดื่มและกลับบ้าน ก็จะทำให้เกิดการทะเลาะตบตีใช้กำลังกับนางบุญมาเป็นประจำ ความทุกข์ระทมของครอบครัวเกิดตลอดชีวิต จวบจนบั้นปลายชีวิตช่างหยกก็เสียชีวิตลง เพราะเป็นโรคตับแข็ง นางบุญมาและลูกสาวก็ย้ายไปอยู่ถิ่นฐานอื่น และไม่มีใครได้ข่าวครอบครัวนี้อีกเลย

ที่มา : เรียบเรียงโดย นางสาวปัญญา อ.โพธิ์ทอง

แบบทดสอบก่อนเรียน – หลังเรียน
เรื่อง ทัศนคติที่มีต่อสังคม 4

คำสั่ง จงเลือกคำตอบที่ถูกต้องที่สุดแล้วกากบาท (X) ลงในกระดาษคำตอบ

1. ทัศนคติที่มีต่อสังคม 4 มีความหมายตรงกับข้อใด (ความรู้ - ความจำ)
 - ก. ขยันหาเงินมีเงินใช้และใส่ใจออม
 - ข. ขยันหาและคบเพื่อนที่ดีเป็นแนวทาง
 - ค. ขยันหาและรู้จักคอยช่วยเหลือรักษาทรัพย์
 - ง. ขยันหา รักษาดี มีเพื่อนดี ใช้ชีวิตเหมาะสม
2. ทุกข้อเป็นการนำหลักทัศนคติที่มีต่อสังคม 4 ไปปฏิบัติ ยกเว้น ข้อใด (การนำไปใช้)
 - ก. นำขึ้นให้รีบตัด
 - ข. เห็นครกขึ้นภูเขา
 - ค. กว่าถั่วจะสุกงาก็ไหม้
 - ง. มีสติฟังบรรจบให้ครบบาท
3. หลัก อารักขสัมปทา ในหลักทัศนคติที่มีต่อสังคม 4 สอดคล้องกับหลักธรรมในข้อใด (คิดวิเคราะห์)
 - ก. พละ 5
 - ข. ศรัทธา 4
 - ค. อบายมุข 6
 - ง. พรหมวิหาร 3
4. “ คบบัณฑิตบัณฑิตพาไปหาผล ” สุภาษิตนี้ตรงกับหลักธรรมทัศนคติที่มีต่อสังคม 4 ในข้อใด (ความเข้าใจ)
 - ก. สมชีวิตา
 - ข. อุฏฐานสัมปทา
 - ค. อารักขสัมปทา
 - ง. กัลยาณมิตตตา

5. บุคคลใดที่ปฏิบัติตามหลัก สมชีวาในหลักทฤษฎีฆัมมิกัตถสังวัตตนิคธรรม 4 (การนำไปใช้)
- ก. ต้นเป็นผู้ที่มีความตระหนี่ถี่เหนียว
 - ข. ต้องเป็นคนใช้จ่ายสุรุ่ยสุร่าย
 - ค. ต้มเลี้ยงชีพสมควรแก่ทรัพย์สิน
 - ง. คู่มีหนี้สินเนื่องจากการดำเนินกิจการ

เฉลยคำตอบแบบทดสอบก่อนเรียน - หลังเรียน

เรื่อง ทฤษฎีฆัมมิกัตถสังวัตตนิคธรรม 4

1. ง

2. ง

3. ค

4. ง

5. ค

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 3

สาระการเรียนรู้ พระพุทธศาสนา

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5

หน่วยการเรียนรู้ เรื่อง มรรค

เรื่อง โภคอาทิยะ 5

เวลา 2 ชั่วโมง

1. สาระสำคัญ

โภคทรัพย์ เป็นทรัพย์สิ่งของต่างๆที่ใช้ในการอุปโภคบริโภคซึ่งมนุษย์ต้องหามาด้วยความขยันหมั่นเพียรในทางสุจริต ชอบธรรม และนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคมอย่างสูงสุด

2. ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง

มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายและองค์ประกอบของโภคอาทิยะ 5 และนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้

3. จุดประสงค์การเรียนรู้

- 3.1 บอกความหมายของโภคอาทิยะ 5 ได้
- 3.2 บอกเรื่องที่สามารถนำหลักโภคอาทิยะ 5 ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้
- 3.3 สามารถเสนอแนวทางการนำหลักโภคอาทิยะ 5 ไปใช้ในในชีวิตประจำวันได้

4. สาระการเรียนรู้

- 4.1 ความหมายของโภคอาทิยะ 5
- 4.2 เรื่องที่สามารถนำหลักโภคอาทิยะ 5 ไปใช้ให้เกิดประโยชน์

5. กระบวนการจัดการเรียนรู้

1. ขั้นนำ

- 1.1 นักเรียนคุณภาพเกี่ยวกับเงินตราและร่วมกันอภิปรายเกี่ยวกับวิธีการหาเงินตราในทางที่สุจริต ครูสรุปเพิ่มเติม
- 1.2 นักเรียนร่วมกันอภิปรายเกี่ยวกับวิธีการหาเงินตราในทางที่สุจริต
- 1.3 แจกจุดประสงค์การเรียนรู้ และนักเรียนทำแบบทดสอบก่อนเรียน จำนวน 5 ข้อ

2. ขั้นสอน

2.1 ให้นักเรียนแบ่งกลุ่ม 6 กลุ่ม ๆ ละ 7 คน ครอบคลุมความสามารถ เก่ง ปานกลาง และอ่อน ศึกษาใบความรู้ที่ 3.1 เรื่อง โภคอาทิยะ 5 และปฏิบัติใบงานที่ 3.1 เรื่อง โภคอาทิยะ 5 เวลา 10-20 นาที สุ่มตัวแทนนักเรียน 1-2 คน นำเสนอความหมายและองค์ประกอบของ โภคอาทิยะ 5 ครูสรุปเพิ่มเติม

2.2 นักเรียนแต่ละกลุ่มร่วมกันวิเคราะห์สถานการณ์ เรื่อง การไม่รู้จักรักษาทรัพย์ ตามหัวข้อที่กำหนด เวลา 8-10 นาที

2.3 สุ่มตัวแทนนักเรียน 1-2 กลุ่ม นำเสนอข้อมูลหน้าชั้นเรียน เวลา 3-5 นาที ครูสรุปเพิ่มเติม นักเรียนบันทึกข้อมูลลงในสมุด

2.4 ครูแนะนำบุคคลที่มีเงินทองแล้วไม่รู้จักรักษาจนหมดเนื้อหมดตัว โดยให้นักเรียนสืบค้นรายละเอียดเกี่ยวกับคุณและโทษจากสิ่งที่คุณปฏิบัติได้จากนิตยสารต่าง ๆ/อินเทอร์เน็ต เกี่ยวกับคุณและโทษจากสิ่งที่คุณปฏิบัติและบันทึกข้อมูลลงในสมุด นำส่งครูในชั่วโมงต่อไป

2.5 นักเรียนฝึกคิดหาทางออกของสถานการณ์ที่ได้สืบค้นมาโดยให้นักเรียนนำเสนอวิธีการรักษาทรัพย์ที่ถูกต้องเหมาะสม สุ่มตัวแทนนักเรียน 2 กลุ่ม ที่ยังไม่เคยนำเสนอผลงานนำเสนอผลงานหน้าชั้นเรียน ครูสรุปเพิ่มเติม

3. ขั้นสรุป

3.1 ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปสาระสำคัญของหลักโภคอาทิยะ 5

3.2 วัดและประเมินผลการเรียนรู้โดยให้นักเรียนปฏิบัติใบงานที่ 3.1 เรื่อง โภคอาทิยะ 5 และทำแบบทดสอบหลังเรียน จำนวน 5 ข้อ

6. สื่อ/แหล่งเรียนรู้

6.1 สื่อการเรียนการสอน

6.1.1 ภาพเกี่ยวกับเงินตรา

6.1.2 สถานการณ์ที่เป็นปัญหา เรื่อง การไม่รู้จักรักษาทรัพย์

6.1.3 ใบความรู้ที่ 3.1 เรื่อง โภคอาทิยะ 5

6.1.4 ใบงานที่ 3.1 เรื่อง โภคอาทิยะ 5

6.2 แหล่งเรียนรู้

จรัส พัทธราชศักดิ์ และกวี อิศริวรรณ. พระพุทธศาสนา ช่วงชั้นที่ 4. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช, 2547.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). พุทธธรรม. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2546.

พระมหาวิจิตร วชิรเมธี. พระพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ : แม็ค, 2547.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน. กรุงเทพฯ :

โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2539.

วนิดา สร้อยบริสุทธิ. อยู่อย่างไรให้ได้นุญ. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา,

2534.

วิทย์ วิศทเวทย์ และเสฐียรพงษ์ วรรณปก. พระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษา

ปีที่ 5. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์, 2547.

ไสว มาลาทอง. คู่มือการศึกษาจริยธรรม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2542.

7. การวัดและประเมินผล

7.1 เครื่องมือวัดผล

7.1.1 แบบทดสอบก่อนเรียน – หลังเรียน

7.1.2 ใบงานที่ 3.1 เรื่อง โภคอาทิยะ 5

7.2 วิธีการวัดและประเมินผล

7.2.1 ตรวจแบบทดสอบก่อนเรียน – หลังเรียน

7.2.2 ตรวจใบงานที่ 3.1 เรื่อง โภคอาทิยะ 5

7.3 เกณฑ์การวัดและประเมินผล

7.3.1 แบบทดสอบก่อนเรียน – หลังเรียน

คะแนน	5	คะแนน	อยู่ในระดับดีมาก
คะแนน	3 – 4	คะแนน	อยู่ในระดับดี
คะแนน	1 – 2	คะแนน	อยู่ในระดับปานกลาง
คะแนน	0	คะแนน	อยู่ในระดับต้องปรับปรุง

7.3.2 ใบงานที่ 3.1 เรื่อง โภคอาทิยะ 5

ตอนที่ 1 ใช้เกณฑ์ดังนี้

คะแนน	5 – 6	คะแนน	อยู่ในระดับดีมาก
คะแนน	3 – 4	คะแนน	อยู่ในระดับดี
คะแนน	1 – 2	คะแนน	อยู่ในระดับปานกลาง
คะแนน	0	คะแนน	อยู่ในระดับต้องปรับปรุง

ตอนที่ 2 ใช้เกณฑ์ดังนี้

- 3 คะแนน เสนอแนะแนวทางปฏิบัติ บอกผลดีผลเสียได้ถูกต้องเหมาะสม
และหลากหลาย
- 2 คะแนน เสนอแนะแนวทางปฏิบัติ บอกผลดีผลเสียได้ถูกต้องเหมาะสม
แต่ไม่หลากหลาย
- 1 คะแนน เสนอแนะแนวทางปฏิบัติ บอกผลดีผลเสียได้ถูกต้อง
ไม่เหมาะสมและไม่หลากหลาย

ใบความรู้ที่ 3.1
เรื่อง โภคอาทิยะ 5

โภคอาทิยะ หมายถึง ประโยชน์ที่ควรถือเอาจากการมีโภคทรัพย์ หรือแนวทางในการใช้โภคทรัพย์ โภคทรัพย์ คือ ทรัพย์สิ่งของต่างๆ ที่ใช้ในการอุปโภคบริโภค เช่น เงินทองของใช้ เป็นต้น โภคทรัพย์เหล่านี้หามาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียรในทางที่สุจริต ชอบธรรมควรนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในเรื่องต่อไปนี้

1. ใช้เลี้ยงดูตัวเอง ครอบครัว บิดามารดา และคนที่อยู่ในความรับผิดชอบทั้งหลาย ให้มีความสุข หรืออยู่ดีกินดี
2. ใช้บำรุงเลี้ยงมิตรสหายและผู้ร่วมงานให้มีความสุข
3. เก็บไว้ใช้เป็นหลักประกันในยามจำเป็นเพราะอาจจะมีเภทภัย อุบัติเหตุ หรือเหตุสะกดในการทำงานประกอบอาชีพขึ้น เช่น เจ็บป่วย หรืออาจจะตกงานทันทีทันใด เป็นต้น
4. ให้ทำพลี คือ การสละทรัพย์สิ่งของเพื่อบำรุงสงเคราะห์ 5 อย่าง ได้แก่
 - 4.1 ใช้สงเคราะห์ญาติ (ญาติพลี)
 - 4.2 ใช้ต้อนรับแขก คนที่ไปมาหาสู่ เป็นเรื่องของปฏิสันถาร (อดิธิพลี)
 - 4.3 ใช้บำรุงราชการด้วยการเสียภาษีอากร เป็นต้น (ราชพลี)
 - 4.4 ใช้บำรุงถวายเทวดา คือ สิ่งที่เคารพนับถือตามลัทธิความเชื่อหรือตามขนบธรรมเนียมประเพณีของสังคม (เทวดาพลี)
 - 4.5 ใช้ทำบุญอุทิศให้บุพการีชนที่ล่วงลับไปแล้ว (บุพพเวทพลี)
5. ใช้อุปถัมภ์บำรุงสมณพราหมณ์ คือ พระสงฆ์ผู้ประพฤติดี ปฏิบัติชอบ ผู้ฝึกฝนพัฒนาตนเอง ไม่ประมาทมัวเมา ผู้ดำรงธรรมไว้ให้แก่สังคม

จะเห็นว่า การใช้จ่ายทรัพย์สิ่งของเพื่อทำประโยชน์ในเรื่องเหล่านี้ ถึงแม้ทรัพย์สิ่งของหมดสิ้นไป ก็ก่อให้เกิดความสบายใจเพราะถือได้ว่าได้ใช้ทรัพย์สิ่งของนั้นให้เป็นประโยชน์ถูกต้องตามเหตุผลแล้ว ถ้ามีทรัพย์สิ่งของเพิ่มขึ้นก็สบายใจเช่นเดียวกัน เป็นอันว่าไม่ต้องเดือดร้อนใจในทั้งสองกรณี

ที่มา : วิทย์ วิศทเวทย์ และเสฐียรพงษ์ วรรณปก. พระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5.

กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์, 2547.

ใบงานที่ 3.1
เรื่อง โภคอาทิยะ 5

กลุ่มที่ รายชื่อสมาชิก.....

ตอนที่ 1 (6 คะแนน)

คำชี้แจง จงเติมข้อความในช่องว่างให้ถูกต้องสมบูรณ์

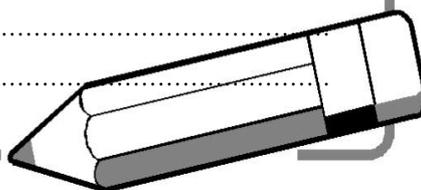
1. โภคอาทิยะ 5 หมายถึง

.....

.....

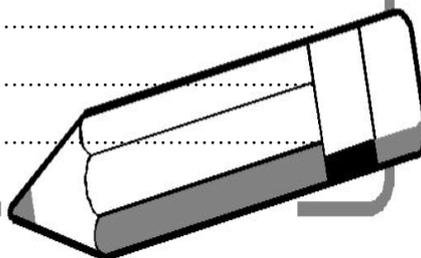
.....

.....

2. จงนำเสนอแนวทางการนำหลักธรรมโภคอาทิยะ 5 ไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน พร้อมบอกประโยชน์ที่จะได้รับ

- 2.1
- 2.2
- 2.3
- 2.4
- 2.5

ตอนที่ 2 (3 คะแนน)

คำชี้แจง ให้นักเรียนอ่านสถานการณ์แล้วตอบคำถามลงในตารางโดยพิจารณาถึงคุณโทษของการปฏิบัติในสถานการณ์ที่กำหนดและเสนอแนวทางในการปฏิบัติที่ถูกต้องเหมาะสมตามหลักธรรม

บุญมี เรื่องรัศมี หรือ ระพิน ภูไท เป็นบุตรคนที่ 5 ในจำนวนพี่น้อง 8 คน เมื่อโตครอบครัวเขาย้ายมาอยู่ที่พิษณุโลกพ่อมีอาชีพถีบสามล้อรับจ้าง ซึ่งเขาก็รับช่วงต่อต่อมาได้เข้าร่วมวง “รวมดาวกระจาย” โดยเป็นนักร้อง ใช้ชื่อว่า “เพชร พิษณุโลก” แต่ไม่ประสบความสำเร็จจึงออกจากวงพร้อมกับภรรยาที่พบรักกันในวงมาถีบสามล้อขณะที่ภรรยาขายของ ต่อมาเขาได้เป็นนักร้องในวงบรรจบ เจริญพร ใช้ชื่อว่า “ยอดเพชรราชสีมา” แต่อยู่ประมาณ 1 ปี ก็ลาออกปี 2514 ทรูณลง ภูสว่างนักแต่งเพลงชื่อดังชอบในน้ำเสียงของเขาจึงแต่งเพลงให้ร้อง โดยใช้ชื่อว่า ระพิน ภูไท โดยได้นายประกิจ ศุกวิทยาโกศล มาเป็นนายทุน จนระพินโด่งดัง แต่เมื่อเขาจึงได้ขอขึ้นค่าตัว แต่นายทุนไม่ยอม เขาจึงลาออกมาตั้งวงเองเมื่อปี 2515 และมีผลงานเพลงออกมามากมาย

ปี 2516-2517 ระพินรุ่งเรืองสูงสุด เขาเป็นนักร้องที่มีชื่อเสียงมาก และมีค่าตัวแพงที่สุด วงของเขาถึงกินละ 3 ที่ตลอดปี จนต้องทำวงเพิ่มขึ้นเป็น 3 วง ระพินได้รับเงินทองและความสุขสบายมากมาย ด้วยความสุรุษุ่ยของเขา เขามีภรรยาถึง 4 คน คือ แลนเซีย บีเอ็ม คับเบิ้ลยู ชีตรอง และโตโยต้า ถึงขั้นต้องจับไม้สั้น ไม้ยาวว่าแต่ละวันจะใช้คันไหนด เขามีภรรยาถึง 3 คน แต่เพราะการบริหารเงินไม่เป็นเขาได้เที่ยวแจกเงินแก่คนอื่น จนทรัพย์สินร่อยหรอลงอย่างรวดเร็ว ในระยะหลัง เมื่อความนิยมตกต่ำ ระพิน ภูไท เริ่มประสบปัญหาชีวิตมากมายจนกลายเป็นคนดื่มเหล้าจัด จนต้องเลิกวงประมาณปี 2520 เพราะเขาจรร้องเพลงไม่ได้ ภรรยาก็แบ่งสมบัติ และเลิกราแยกย้ายกันไป ต่อมาเมื่อมีคนช่วยเหลือโดยให้เขาไปร้องเพลงแต่เขาก็ยังเอาเงินที่ได้ไปซื้อเหล้า จนต้องเข้าโรงพยาบาลและเสียชีวิตในวัย 35 ปี ด้วยโรคเส้นเลือดในสมองแตกไม่มีเงินแม้แต่ซื้อโลงศพต้องเรียใครจากคนในวงการ

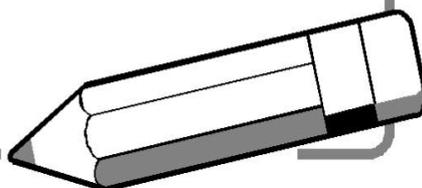
ที่มา : <http://www.oknation.net/blog/print.php?id=103726>

เฉลย
ใบงานที่ 3.1
เรื่อง โภคอาทิยะ 5

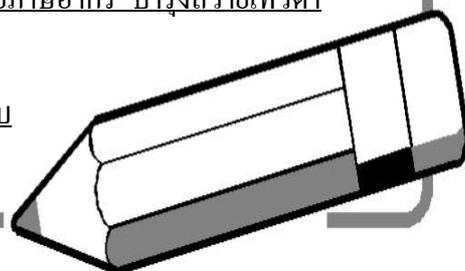
ตอนที่ 1 (6 คะแนน)

คำชี้แจง จงเติมข้อความในช่องว่างให้ถูกต้องสมบูรณ์

1. โภคอาทิยะ 5 หมายถึง
ประโยชน์ที่ควรถือเอาจากการมีโภคทรัพย์หรือ แนวทางในการใช้โภคทรัพย์

2. จงบอกเรื่องที่สามารถนำหลักธรรม โภคอาทิยะ ไปใช้ให้เกิดประโยชน์
- 2.1 ใช้เลี้ยงดูตัวเอง ครอบครัว บิดามารดา คนที่อยู่ในความรับผิดชอบให้มีความสุข
 - 2.2 ใช้บำรุงเลี้ยงมิตรสหายและผู้ร่วมงานให้มีความสุข
 - 2.3 ใช้เป็นหลักประกันในยามจำเป็นเช่นเจ็บป่วย อุบัติเหตุ
 - 2.4 ใช้ทำพินัยสงเคราะห์ญาติ ต้อนรับแขก เสียภาษีอากร บำรุงถวายเทวดา บุญเพิ่มให้บุพการีผู้ล่วงลับ
 - 2.5 ใช้อุปถัมภ์พระสงฆ์ผู้ประพฤติดี ประพฤติชอบ

ตอนที่ 2 (3 คะแนน)

คำชี้แจง ให้นักเรียนอ่านสถานการณ์แล้วตอบคำถามลงในตารางโดยพิจารณาถึงคุณโทษของการปฏิบัติในสถานการณ์ที่กำหนดและเสนอแนวทางในการปฏิบัติที่ถูกต้องเหมาะสมตามหลักธรรม

บุญมี เรื่องรัศมี หรือ ระพิน ภูไท เป็นบุตรคนที่ 5 ในจำนวนพี่น้อง 8 คน เมื่อโตครอบครัวเขาย้ายมาอยู่ที่ พิษณุโลกพ่อมีอาชีพตีบสามล้อรับจ้างซึ่งเขาก็รับช่วงต่อต่อมาได้เข้าร่วมวง “รวมดาวกระจาย” โดยเป็นนักร้อง ใช้ชื่อว่า “เพชร พิษณุโลก ” แต่ไม่ประสบความสำเร็จจึงออกจากวงพร้อมกับภรรยาที่พบรักกันในวงมาตีบสามล้อขณะที่ภรรยาขายของต่อมาเขาได้เป็นนักร้องในวงบรรจบ เจริญพร ใช้ชื่อว่า “ยอดเพชรราชสีมา” แต่อยู่ประมาณ 1 ปีก็ลาออก ปี 2514 ครูฉลอง ภูสว่างนักแต่งเพลงชื่อดังชอบในน้ำเสียงของเขาจึงแต่งเพลงให้ร้อง โดยใช้ชื่อว่า ระพิน ภูไท โดยได้นายประกิจ ศุกวิทยาโกกิจ มาเป็นนายทุน จนระพินโด่งดัง แต่เมื่อเขาจึงได้ขอขึ้นค่าตัว แต่นายทุนไม่ยอม เขาจึงลาออกม้างวงเองเมื่อปี 2515 และมีผลงานเพลงออกมามากมาย

ปี 2516-2517 ระพินรุ่งเรืองสูงสุด เขาเป็นนักร้องที่มีชื่อเสียงมาก และมีค่าตัวแพงที่สุด วงของเขาถึงกินละ 3 ที่ตลอดปี จนต้องทำวงเพิ่มขึ้นเป็น 3 วง ระพินได้รับเงินทองและความสุขสบายมากมาย ด้วยความสุรุษุร้ายของเขา เขามีภรรยาถึง 4 คน คือ แลนเซีย บีเอ็ม คับเบ็ลยู ชีตรอง และโตโยต้า ถึงขั้นต้องจับไม้สั้น ไม้ยาวว่าแต่ละวันจะใช้คันไหนด เขามีภรรยาถึง 3 คน แต่เพราะการบริหารเงินไม่เป็นเขาได้เที่ยวแจกเงินแก่คนอื่น จนทรัพย์สิ้นร่อยหรือลงอย่างรวดเร็ว ในระยะหลัง เมื่อความนิยมตกต่ำ ระพิน ภูไท เริ่มประสบปัญหาชีวิตมากมายจนกลายเป็นคนค่อมเหล้าจัด จนต้องเลิกวงประมาณปี 2520 เพราะเขาจกร้องเพลงไม่ได้ ภรรยาก็แบ่งสมบัติ และเลิกกราแยกย้ายกันไป ต่อมาเมื่อมีคนช่วยเหลือโดยให้เขาไปร้องเพลงแต่เขาก็ยังเอาเงินที่ได้ไปซื้อเหล้า จนต้องเข้าโรงพยาบาลและเสียชีวิตในวัย 35 ปี ด้วยโรคเส้นเลือดในสมองแตกไม่มีเงินแม้แต่ซื้อโลงศพต้องเรียไ้รจากคนในวงการ

ที่มา : <http://www.oknation.net/blog/print.php?id=103726>

แบบทดสอบก่อนเรียน – หลังเรียน

เรื่อง โภคอาทิยะ 5

- คำสั่ง จงเลือกคำตอบที่ถูกต้องที่สุดแล้วกากบาท (X) ลงในกระดาษคำตอบ
1. โภคอาทิยะ 5 มีความหมายตรงกับข้อใด (ความรู้ - ความจำ)
 - ก. ใช้ทรัพย์สินที่หามาได้เพื่อการทำบุญ
 - ข. ใช้จ่ายทรัพย์สินที่ได้มาด้วยความสุจริต
 - ค. ใช้ทรัพย์สินที่หามาได้เพื่อประโยชน์ส่วนรวม
 - ง. หาทรัพย์สินด้วยความสุจริต ใช้จ่ายเพื่อตนและส่วนรวมอย่างเหมาะสม
 2. ทุกข้อเป็นองค์ประกอบของ โภคอาทิยะ 5 ยกเว้น ข้อใด (ความรู้ - ความจำ)
 - ก. ใช้ทรัพย์สินเลี้ยงดูตนเอง
 - ข. ใช้ทรัพย์สินเลี้ยงคูมิตรสหาย
 - ค. ใช้ทรัพย์สินบริจาคแก่สาธารณะ
 - ง. ใช้ทรัพย์สินทำบุญแก่สตรีที่ล่วงลับ
 3. การปฏิบัติตามหลัก โภคอาทิยะ 5 ในข้อใดที่เป็นการอุปถัมภ์ศาสนา (คิดวิเคราะห์)
 - ก. ช่วยสืบทอดพระพุทธศาสนา
 - ข. ช่วยให้พระสงฆ์มีสถานที่สำหรับจำวัด
 - ค. ช่วยให้วัดมีอุปกรณ์เครื่องใช้บริการชุมชน
 - ง. ช่วยให้มีสถานที่สำหรับประกอบศาสนพิธี
 4. การใช้ทรัพย์สินตามหลักโภคอาทิยะ 5 ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในข้อใด (การนำไปใช้)
 - ก. ช่วยให้มีฐานะมั่นคง
 - ข. ก่อให้เกิดความสุขใจ
 - ค. ช่วยให้มีมิตรสหายมาก
 - ง. ช่วยให้ทรัพย์สินเพิ่มพูน
 5. ประโยชน์ของโภคอาทิยะ 5 ในข้อใดกล่าวได้ครอบคลุมมากที่สุด (คิดวิเคราะห์)
 - ก. การใช้ทรัพย์สินให้เกิดประโยชน์สูงสุด
 - ข. การใช้ทรัพย์สินให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง
 - ค. การใช้ทรัพย์สินให้เกิดประโยชน์ต่อครอบครัว
 - ง. การใช้ทรัพย์สินให้เกิดประโยชน์ต่อประเทศชาติ

เฉลยคำตอบแบบทดสอบก่อนเรียน - หลังเรียน
เรื่อง โภคอาทิยะ 5

1. ง
2. ง
3. ก
4. ก
5. ก

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 4

สาระการเรียนรู้ พระพุทธศาสนา

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5

หน่วยการเรียนรู้ เรื่อง มรรค

เรื่อง อริยวัฑฒิ 5

เวลา 2 ชั่วโมง

1. สาระสำคัญ

ความเป็นอารยชน จะต้องปฏิบัติตนในทางที่ตรงไป เพื่อให้เกิดความเจริญงอกงาม และความเจริญก้าวหน้าในชีวิต

2. ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง

มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายและองค์ประกอบของอริยวัฑฒิ 5 และเสนอแนวทางในการนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้

3. จุดประสงค์การเรียนรู้

- 3.1 บอกความหมายและองค์ประกอบของอริยวัฑฒิ 5 ได้
- 3.2 วิเคราะห์แนวทางปฏิบัติแต่ละองค์ประกอบของอริยวัฑฒิ 5 ได้
- 3.3 สามารถนำหลักธรรมอริยวัฑฒิ 5 ไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้

4. สาระการเรียนรู้

- 4.1 ความหมายและองค์ประกอบของอริยวัฑฒิ 5
- 4.2 แนวทางปฏิบัติแต่ละองค์ประกอบของอริยวัฑฒิ 5

5. กระบวนการจัดการเรียนรู้

1. ขั้นนำ

1.1 นักเรียนดูภาพการทำบุญตักบาตร ภาพการทำความสะอาดสถานที่ ภาพการแข่งขันกีฬา และร่วมกันอภิปรายภาพแต่ละภาพเกี่ยวกับการทำความดี

1.2 แจงจุดประสงค์การเรียนรู้ นักเรียนทำแบบทดสอบก่อนเรียน จำนวน 5 ข้อ

2. ขั้นสอน

2.1 ให้นักเรียนแบ่งกลุ่ม 6 กลุ่มๆ ละ 7 คน คละความสามารถเก่ง ปานกลาง และอ่อน ศึกษาใบความรู้ที่ 4.1 เรื่อง อริยวัฑฒิ 5 ปฏิบัติตามใบงานที่ 4.1 เรื่อง อริยวัฑฒิ 5 เวลา 10 - 15 นาที สุ่มนักเรียน 1-2 คน นำเสนอผลงานหน้าชั้นเรียน ครูสรุปเพิ่มเติม

2.2 ครูเสนอสถานการณ์ เรื่อง ชีวิตล้มเหลว และให้นักเรียนแต่ละกลุ่มวิเคราะห์สถานการณ์ โดยครูกระตุ้นนักเรียนแต่ละกลุ่มคิดปลูกเร้าคุณธรรมจากสถานการณ์และสมาชิกแต่ละกลุ่มร่วมกันอภิปรายพฤติกรรมที่บุคคลปฏิบัติในสถานการณ์ รวมทั้งผลที่เกิดขึ้นและแนวทางในการปฏิบัติที่ถูกต้องตามหลักธรรม

2.3 สุ่มตัวแทนนักเรียน 1-2 กลุ่ม นำเสนอผลงานหน้าชั้นเรียน ครูสรุปเพิ่มเติม

2.4 ครูแนะนำนักเรียนศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตที่ผิดพลาดจากวารสารต่าง ๆ อินเทอร์เน็ต โดยให้นักเรียนบันทึกข้อมูลที่ได้ศึกษา ส่งครูในชั่วโมงต่อไป

3. ขั้นสรุป

3.1 นักเรียนทุกกลุ่มปฏิบัติ ใบงานที่ 4.2 เรื่อง เมื่อมีความประมาท เวลา 3-5 นาที ครูและนักเรียนร่วมกันเฉลยใบงานที่ 4.2 เรื่อง เมื่อมีความประมาท

3.2 ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปความหมายองค์ประกอบของหลักธรรมอริยวัฑฒิ 5

3.3 นักเรียนทำแบบทดสอบหลังเรียนจำนวน 5 ข้อ

6. สื่อ/แหล่งเรียนรู้

6.1 สื่อการเรียนการสอน

6.1.1 ภาพการทำบุญตักบาตร

6.1.2 ภาพการทำความสะอาดสถานที่

6.1.3 ภาพการแข่งขันกีฬา

6.1.4 ใบความรู้ที่ 1 เรื่อง อริยวัฑฒิ 5

6.1.5 สถานการณ์ เรื่อง ชีวิตล้มเหลว

6.1.6 ใบงานที่ 4.1 เรื่อง อริยวัฑฒิ 5

6.1.7 ใบงานที่ 4.2 เรื่อง เมื่อมีความประมาท

6.2 แหล่งเรียนรู้

จรัส พัทธราชศักดิ์ และกวี อิศริวรรณ. พระพุทธศาสนา ช่วงชั้นที่ 4.

กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2547.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). พุทธธรรม. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2546.

พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี. พระพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ : แม็ค, 2547.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน. กรุงเทพฯ :

โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2539.

วิทช์ วิศทเวทช์ และเสฐียรพงษ์ วรรณปก. พระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษา
ปีที่ 5. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์, 2547.

ไสว มาลาทอง. คู่มือการศึกษาจริยธรรม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2542.

7. การวัดและประเมินผล

7.1 เครื่องมือวัดผล

7.1.1 แบบทดสอบก่อนเรียน – หลังเรียน

7.1.2 ใบงานที่ 4.1 เรื่อง อริยวัฑฒติ 5

7.1.3 ใบงานที่ 4.2 เรื่อง เมื่อมีความประมาท

7.2 วิธีการวัดและประเมินผล

7.2.1 ตรวจแบบทดสอบก่อนเรียน – หลังเรียน

7.2.2 ตรวจใบงานที่ 4.1 เรื่อง อริยวัฑฒติ 5

7.2.3 ตรวจใบงานที่ 4.2 เรื่อง เมื่อมีความประมาท

7.3 เกณฑ์การวัดและประเมินผล

7.3.1 แบบทดสอบก่อนเรียน – หลังเรียน

คะแนน	5	คะแนน	อยู่ในระดับดีมาก
คะแนน	3 – 4	คะแนน	อยู่ในระดับดี
คะแนน	1 – 2	คะแนน	อยู่ในระดับปานกลาง
คะแนน	0	คะแนน	อยู่ในระดับต้องปรับปรุง

7.3.2 ใบงานที่ 4.1 เรื่อง อริยวัฑฒติ 5

คะแนน	5 – 6	คะแนน	อยู่ในระดับดีมาก
คะแนน	3 – 4	คะแนน	อยู่ในระดับดี
คะแนน	1 – 2	คะแนน	อยู่ในระดับปานกลาง
คะแนน	0	คะแนน	อยู่ในระดับต้องปรับปรุง

7.3.3 ใบงานที่ 4.2 เรื่อง เมื่อมีความประมาท

3 คะแนน วิเคราะห์ตามสถานการณ์ที่กำหนดได้ถูกต้องเหมาะสมและ
เด่นชัดตรงประเด็น

2 คะแนน วิเคราะห์ตามสถานการณ์ที่กำหนดได้ถูกต้องเหมาะสม
แต่ไม่เด่นชัดตรงประเด็น

1 คะแนน วิเคราะห์ตามสถานการณ์ที่กำหนดไม่ถูกต้องเหมาะสมและ
ไม่ตรงประเด็น

ใบความรู้ที่ 4.1
เรื่อง อริยวัฑฒ 5

อริยวัฑฒ หมายถึง หลักปฏิบัติที่นำไปสู่ความเจริญงอกงาม หรือความเป็นอารยชน มี 5 ประการ ได้แก่

1. **งอกงามด้วยศรัทธา** หมายถึง มีความเชื่อในสิ่งที่ควรเชื่อ เชื่ออย่างมีเหตุผล เชื่อว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เชื่อมั่นในคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ความเชื่อหรือศรัทธาขั้นสูงขึ้นไปก็คือความเชื่อมั่นในพระรัตนตรัยและในหลักความจริง ความดีงามอันมีเหตุผล ความเชื่อจึงนับว่าเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำความเจริญให้เกิดขึ้น

สิ่งที่ควรเชื่อ 4 ประการ มีดังต่อไปนี้

1) **กัมมศรัทธา** คือ ความเชื่อเกี่ยวกับการกระทำ เชื่อว่าสิ่งดีสิ่งชั่วมีจริง บุญบาปมีจริง เพราะสามารถเห็นได้แม้ในปัจจุบันนี้ เช่น การทำดีให้ผลดี คือ จิตไม่ถูกบีบคั้น ไม่มัวหมองขุนมัว ปลอดโปร่ง เกิดความสุขทางใจ ตรงกันข้ามกับการทำชั่ว จิตเร่าร้อน ไม่สะอาด คึดอะไรไม่ปลอดโปร่ง เกิดทุกข์ใจ

2) **วิปากศรัทธา** คือ ความเชื่อเกี่ยวกับผลของกรรม เชื่อว่ากรรมที่บุคคลทำไว้ย่อมให้ผลแน่ เชื่อว่ากรรมที่บุคคลทำไว้ย่อมให้ผลแน่ ผู้ทำกรรมดีย่อมได้รับผลดี ผู้ทำกรรมชั่วย่อมได้รับผลชั่ว ผู้ที่มองอย่างผิวเผินอาจเข้าใจผิดคิดว่า ผู้ทำกรรมชั่วย่อมได้รับผลดี แต่ถ้ามองอย่างลึกซึ้งก็จะเข้าใจว่า ผู้ใดทำกรรมใดไว้ ย่อมได้รับผลตอบสนองอย่างแน่นอน ไม่ในปัจจุบันนี้ก็ในอนาคต

3) **กัมมันสกตาศรัทธา** คือ ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องที่ว่าทุกคนมีกรรมเป็นของตนเอง ความดีความชั่ว ความบริสุทธิ์ ความเศร้าหมองไม่อาจทำแทนกันได้ ผู้ใดทำอย่างไร ก็ย่อมได้รับผลอย่างนั้น ผู้ใดทำดี แม้จะถูกใส่ร้ายเพียงใด ก็ยังเป็นคนดีอยู่นั่นเอง ผู้ที่ทำชั่วแม้จะได้รับยกย่องเทิดทูนกันเพียงใด ผู้นั้นก็ยังคงเป็นคนชั่วอยู่นั่นเอง และเมื่อถึงคราวที่ผลกรรมตอบสนองจริง ๆ แล้วก็ไม่อาจจะหลีกเลี่ยงหรือให้ผู้อื่นรับกรรมนั้นแทนกันได้ ตัวอย่างปัจจุบันที่เห็นได้ชัด เช่น สติปัญญาที่เกิดขึ้นจากการเรียนนั้น เป็นผลของการขยันหมั่นเพียรของตนเอง ไม่มีผู้ใดจะทำแทนกันได้เลย เป็นต้น

4) **ตถาคตโพธิศรัทธา** คือ เชื่อมั่นในการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า การเชื่อเช่นนี้ หมายถึงการเชื่อในพระรัตนตรัย คือเมื่อเชื่อการตรัสรู้ก็หมายถึงเชื่อในพระธรรมคำสั่งสอนทั้งหมด

เชื่อกัมมศรัทธาวิปากศรัทธา และกัมมัสสตกตาศรัทธา หมายถึงเชื่อในพระพุทธเจ้าผู้ตรัสรู้ พระธรรม รวมไปถึงพระสงฆ์อันหมายถึงคณะบุคคลผู้รักษาและสืบทอดพระธรรมของพระพุทธเจ้านั้นด้วย ดังนี้

(1) *ความเชื่อมั่นในพระพุทธเจ้า* ได้แก่ การเชื่ออย่างมีเหตุผลว่าพระพุทธเจ้าเป็นมนุษย์ที่ผู้ที่ค้นพบสังขารด้วยสติปัญญาและความสามารถของพระองค์เอง ซึ่งแสดงว่ามนุษย์สามารถที่จะพัฒนาตนเองให้มีปัญญาพร้อมสมบูรณ์จนสามารถหยั่งรู้สังขารม บรรลุความดีงามสูงสุดได้ด้วยความพากเพียรของมนุษย์เอง ไม่ต้องอาศัยท่านผู้มีฤทธานุภาพมาช่วยคลंबันดาลให้แต่ประการใด

เมื่อมีความมั่นใจโดยมีพระพุทธเจ้าเป็นแบบอย่างเช่นนี้ ก็พยายามปฏิบัติและพัฒนาให้มีความดียิ่ง ๆ ขึ้น จนกว่าจะสามารถบรรลุสังขารมที่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบและนำมาแสดงไว้แล้ว

(2) *ความเชื่อมั่นในพระธรรม* ได้แก่ การเชื่ออย่างมีเหตุผลว่าสังขารมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้นั้นเป็นสิ่งที่พระองค์ได้ปฏิบัติและเห็นผลมาแล้ว จึงนำมาเปิดเผยไว้ให้เป็นประโยชน์แก่ชาวโลก

อนึ่ง สังขารมนี้มีได้เกิดจากพระพุทธเจ้า สังขารมมีอยู่แล้วในโลกแต่พระพุทธเจ้าทรงเป็นผู้ค้นพบได้เป็นพระองค์แรกของโลกและนำมาสั่งสอนมนุษยชาติ หากผู้ใดมีความเพียรอบรมตนจนมีปัญญาแก่กล้าพอก็จะสามารถรู้แจ้งด้วยตนเอง และเมื่อรู้แล้วก็สามารถแก้ปัญหของชีวิตดับทุกข์ได้โดยสิ้นเชิง และแม้ยังไม่สามารถพัฒนาตนจนมีความสามารถเช่นนั้นเมื่อปฏิบัติตามที่ทรงสอนไว้ก็ได้รับผลตามสมควรแก่การปฏิบัติจริง อันแสดงว่าพระธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้นั้น มีคุณค่าควรแก่การนำมาปฏิบัติตามอย่างยิ่ง

(3) *ความเชื่อมั่นในพระสงฆ์* คือ อย่างมีเหตุผลว่า พระสงฆ์เป็นคณะบุคคลที่ประพฤติปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้าด้วยการศึกษาพระธรรมและปฏิบัติธรรม แล้วนำมาสั่งสอนให้คนทั่วไปได้ศึกษาและปฏิบัติตามด้วย ถ้าหากไม่มีพระสงฆ์เช่นนี้แล้วเราคงไม่มีโอกาสได้ทราบและได้รับรสพระธรรมของพระพุทธเจ้าเป็นแน่ จึงกล่าวได้ว่าพระพุทธศาสนาจะแพร่หลายจนเป็นประโยชน์แก่ชาวโลกก็เพราะอาศัยพระสงฆ์เป็นหลัก

สรุปได้ว่า ศรัทธา หมายถึง การไตร่ตรองด้วยเหตุผลแล้วเชื่อมั่นว่าพระพุทธเจ้าทรงรู้ดีจริง เชื่อว่าธรรมที่พระองค์ทรงตรัสรู้ดีจริง เชื่อว่าธรรมที่พระองค์ทรงตรัสรู้ดีจริง และเชื่อว่าชุมชนที่มีความเป็นอยู่ด้วยธรรมนั้นมีได้จริง

2. *จงกามด้วยศีล* หมายถึง รักษากาย วาจาให้เรียบร้อยเป็นปกติ ไม่สร้างความสะดวกร้อนแก่ตนเอง ผู้อื่น และสังคม ศีลถือเป็นหลักปฏิบัติเบื้องต้นของความดีงาม จะเห็นว่า

ก่อนการทำบุญทุกครั้งจะต้องมีการรับศีล 5 ศีลในความหมายที่กว้างออกไปคือ วินัย วินัยทางศาสนา ได้แก่ ศีล วินัยของบ้านเมือง ได้แก่ กฎหมาย วินัยของสังคม ได้แก่ ขนบธรรมเนียมประเพณี ศีลหรือวินัยทำให้ผู้ปฏิบัติตามเป็นคนน่ารัก สังคมสงบเรียบร้อยเพราะสมาชิกมีระเบียบวินัย รักใคร่สามัคคีกัน

ศีลในพระพุทธศาสนา มีระดับต่าง ๆ คือ ศีล 5 ศีล 8 สำหรับผู้ครองเรือน ศีล 10 สำหรับสามเณร และศีล 227 สำหรับพระภิกษุ ศีลทั้งหมดนี้มีลักษณะที่สำคัญตรงกัน คือ

1) ทำให้เกิดสภาพความเป็นอยู่ผาสุก ไม่สร้างความเดือดร้อนหรือสิ่งร้ายให้แก่ตนและผู้อื่น ช่วยให้ตนและผู้อื่นปฏิบัติกิจการต่าง ๆ ได้สะดวกและมีผลดียิ่งขึ้น

2) ทำให้สมาชิกของชุมชนอยู่ร่วมกันด้วยดีมีสุข ทำให้สังคมมีระเบียบเรียบร้อย สมาชิกของชุมชนแต่ละคนสามารถปฏิบัติกิจการของตนและดำรงชีวิตได้อย่างผาสุก

3) ช่วยฝึกหัดขัดเกลาจิตใจให้รู้จักควบคุมยับยั้งชั่งใจในการกระทำ และการพูดปรับกายและวาจาให้เรียบร้อยเหมาะสมที่จะอยู่ร่วมกัน นอกจากนี้ยังเป็นพื้นฐานของสมาธิหรือคุณธรรมทางจิตใจขั้นสูงอีกด้วย

ศีลแม้จะมีหลายระดับ แต่ที่เป็นพื้นฐานของศีลอื่น ๆ ทั้งหมดได้แก่ ศีล 5 ถ้ารักษาศีล 5 ไม่ได้สมบูรณ์ก็ไม่อาจรักษาศีลอื่นให้สมบูรณ์ได้ และก็ไม่อาจสร้างคุณธรรมอื่น ๆ ให้เกิดขึ้นอย่างสมบูรณ์ได้อีกด้วย

ความเจริญก้าวหน้าทั้งในส่วนตัวและส่วนชุมชนในด้านวัตถุด้านเดียว ยังไม่นับว่าเป็นความเจริญก้าวหน้าทางศีลธรรม ดังจะเห็นได้ว่า ผู้ที่มีความรู้สูง มีทรัพย์สินร่ำรวย กลีบกลายเป็นคนที่ไม่น่าคบและไม่น่าไว้วางใจ หรือชุมชนที่เจริญแต่ไร้ศีลธรรมควบคุมกลายเป็นสังคมที่น่าสะพรึงกลัวและไม่น่าอยู่อาศัย เป็นต้น ด้วยเหตุนี้พระพุทธเจ้าจึงได้ทรงกำหนดศีลไว้เป็นหลักปฏิบัติที่สำคัญอีกประการหนึ่งของอารยชน

3. **จงงามด้วยสุตะ** หมายถึง หมั่นศึกษาหาความรู้ เอาใจใส่ในการสดับรับฟัง และรักการอ่านหนังสือ ปัจจุบันมีสื่อหลากหลายที่ทำให้เกิดสุตะ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ โทรศัพท์ หนังสือพิมพ์อินเทอร์เน็ต เป็นต้น คนที่มีสุตะดี เป็นคนที่มีโอกาสดี เป็นคนทันสมัย ทันโลก และทันเหตุการณ์

สุตะในความหมายทั่วไป หมายถึง การเรียนรู้วิชาการต่าง ๆ ที่จำเป็นสำหรับการครองชีพ จุดมุ่งหมายก็เพื่อแก้ปัญหาความเป็นอยู่ของชีวิต คือ เมื่อรู้วิชาอย่างใดอย่างหนึ่งดีแล้วก็สามารถนำมาแก้ปัญหา เช่น เรื่องปากท้องได้ แต่บางคนนำความรู้มาใช้ในทางที่ผิด เช่น ผู้เรียนรู้วิชากฎหมาย แต่ใช้ความรู้หาเงินในทางที่ผิด โดยใช้เป็นเครื่องมือฉ้อโกงเพราะรู้ช่องโหว่ของกฎหมาย เป็นต้น ทำให้เสียศักดิ์ศรีและเป็นภัยต่อผู้อื่น ทำลายภาพพจน์ของผู้มีอาชีพเดียวกัน

ในทางพระพุทธศาสนา ความรู้ในวิชานับว่าเป็นสุตะ แต่ต้องมีสุตะอีกอย่างหนึ่ง กำกับ สุตะที่จำเป็นสำหรับทุกคน ได้แก่ความรู้เกี่ยวกับที่จะดำเนินชีวิตในทางที่ดีงาม ซึ่งหมายถึง สุตะเกี่ยวกับศีลธรรมหรือจริยธรรม สุตะนี้จะทำให้สุตะที่เป็นวิชาชีพ ดำเนินไปในทางดีงาม เป็นประโยชน์ทั้งแก่ตนและผู้อื่น เป็นส่วนปิดกั้นโทษร้าย ทำสุตะที่เป็นวิชาชีพให้มีค่าสมบูรณ์ เป็นเครื่องมือแก้ปัญหาได้อย่างแท้จริง คือ มีคุณด้านเดียว ไม่มีโทษ

การที่พระพุทธเจ้าทรงสอนเรื่องศีล 5 ธรรม 5 อิทธิบาท 4 พละ 5 เป็นต้น ซึ่งเป็นคุณธรรมที่เหมาะสมกับชีวิตและการทำงานด้วยทรงมีความมุ่งหมายที่จะเพิ่มสุตะที่จำเป็นนี้ เพื่อให้สุตะในวิชาต่าง ๆ มีค่าสมบูรณ์ สุตะในวิชาศีลธรรมมิใช่ศึกษาเพื่อรู้เท่านั้น ต้องนำไปพิจารณาด้วยปัญญาและวินิจฉัยประกอบกันไปด้วยว่า วิชาอย่างนี้เมื่อนำไปใช้ควรมีศีลธรรมอะไร ประกอบกันบ้างจึงจะดีงาม ไม่เป็นโทษเป็นภัยแก่ตนและคนอื่นแล้วนำไปปฏิบัติให้เหมาะสม จึงจะได้รับผลตามที่มุ่งหมาย

ในพระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 21 ข้อ 6 หน้า 7 พระพุทธเจ้าได้ตรัสถึงความสัมพันธ์ระหว่างสุตะกับศีลธรรมไว้ดังนี้

- 1) ผู้ที่มีสุตะ (ความรู้ที่ได้จากการศึกษา) น้อย และไม่ตั้งอยู่ในศีลธรรม (ความประพฤติดี) นักปราชญ์ย่อมคิดเทียบเขาทั้งในเรื่องสุตะและในเรื่องศีลธรรม
- 2) ถ้าเขาเป็นผู้มีสุตะน้อย แต่มั่นคงในศีลธรรม นักปราชญ์ย่อมสรรเสริญเขาในเรื่องของศีลธรรม
- 3) ถ้าเขามีสุตะมากและตั้งมั่นอยู่ในศีลธรรม นักปราชญ์ย่อมสรรเสริญเขาทั้งในเรื่องของสุตะและศีลธรรม

กล่าวโดยสรุป อารยชนตามแบบพระพุทธศาสนาต้องมีสุตะดีและมีความประพฤติดีตามหลักศีลธรรมด้วย

4. **จงกามด้วยจาคะ** หมายถึง รู้จักเสียสละ แบ่งปันสิ่งของที่มีอยู่แก่ผู้อื่น การเสียสละเป็นการแสดงถึงความมีน้ำใจ ความรักความเคารพ ความเห็นอกเห็นใจ เช่น พ่อแม่ให้ลูก ลูกให้พ่อแม่ หรือเพื่อนช่วยเหลือเพื่อน เป็นต้น การเสียสละต้องเป็นสิ่งของที่เรามีอยู่ อย่าให้เกินกำลัง ข้อสำคัญ คือ ต้องมีความจริงใจและเต็มใจเสียสละจึงจะมีผลดี การให้ที่แท้จริงเป็นการเผื่อแผ่หรือการเสียสละทั้งภายนอกและภายใน ภายนอกสละวัตถุ ภายในสละกิเลสคือ ความโลภ ไม่มีความรู้สึกตระหนี่หวงแหน ไม่ปรารถนาผลตอบแทนในการกระทำเช่นนั้น และเนื่องจากท่านมิได้กระทำ เพราะมุ่งหวังผลตอบแทนแก่ตนจึงไม่เกิดความทุกข์เดือดร้อน หรือมีความเศร้าโศกภายหลังว่าทำแล้วไม่เป็นอย่างนั้นอย่างนี้ เพราะเมื่อไม่มีความโลภ ไม่หมายใจที่จะคิดเอา ไม่มี ความหวงแหนปิดบังใจ ก็เปิดใจกว้าง มีความเข้าใจผู้อื่นเกิดขึ้น เห็นความทุกข์เดือดร้อนของ

ผู้อื่น จิตใจก็โน้มไปในทางที่จะให้มุ่งแต่จะสงเคราะห์ช่วยเหลือ ช่วยให้เราได้รับประโยชน์ แก้ปัญหาให้เรา ทำให้เรามีความสุขยินดีในการให้และการเสียสละนั้น ๆ

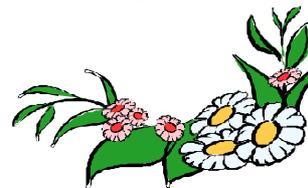
การสละ คือ การให้ แม้จะไม่หวังผลตอบแทนใด ๆ แต่ผู้ให้ก็ได้รับผลตอบแทน คือได้ความสุขใจที่ได้กระทำสิ่งที่ดีงาม ได้ความดีงาม ความมีใจบริสุทธิ์และความมีจิตผ่องใส ทำให้กิเลส เช่น ความโลภลดน้อยลง ได้รับความก้าวหน้าในคุณธรรม

5. **จงงามด้วยปัญญา** หมายถึง มีความรู้ความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ จนสามารถนำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ ทำให้เป็นคนมีเหตุผล รู้จักคิด ชอบ ชั่ว ดี คุณ โทษ ประโยชน์ มิใช่ประโยชน์ ผู้ที่มีปัญญาสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุขและความเจริญ พระพุทธเจ้าจึงตรัสสรรเสริญว่า **ปัญญาเป็นแสงสว่างในโลก** ความรู้ความเข้าใจมี 2 ประการ คือ

1) รอบรู้ในสิ่งที่ควรรู้ ได้กล่าวมาแล้วในหัวข้อสุตะข้างต้นว่า สุตะหรือความรู้ที่ได้รับจากการศึกษาวิชาต่าง ๆ บางวิชาก็เป็นวิชาหลัก บางวิชาที่จำเป็นสำหรับการทำมาหาเลี้ยงชีพ บางวิชาที่จำเป็นสำหรับการทำมาหาเลี้ยงชีพ บางวิชาที่เป็นวิชาเสริม ในการพิจารณาว่าวิชาใดเป็นวิชาหลักนั้นเป็นเรื่องที่ต้องใคร่ครวญอย่างมาก เพราะขึ้นอยู่กับความถนัดของแต่ละคน แต่ก็พอมีแนวกว้าง ๆ ที่ควรระลึกในการพิจารณา คือ คำนึงถึงประโยชน์ที่จะได้รับจากการศึกษานั้น ๆ การพิจารณาว่าจะสามารถนำวิชานั้นไปประกอบอาชีพใดได้บ้าง ก็ต้องนำความถนัดของตนเข้ามาประกอบการพิจารณาคด้วย ผลที่ได้รับก็คือ จะทราบว่าวิชาหลักคือวิชาใด และวิชาหลักนี้เองที่เราควรอุทิศเวลาศึกษาให้จริงจังและต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดความชำนาญที่สามารถนำไปประกอบอาชีพหรือทำกิจการที่ต้องการได้ในอนาคต

2) รู้คิด รู้พิจารณา สุตะที่ได้รับจากทางศาสนาหรือทางธรรมอาจนำมาพิจารณาถึงความเป็นจริงของชีวิตและเข้าใจชีวิตได้ จนถึงขนาดที่ว่าเมื่อมีทุกข์หรือความพลาดหวังเกิดขึ้นก็สามารถระงับความโศกได้ หรือสุตะทางโลกโดยเฉพาะประสบการณ์เกี่ยวกับชีวิตต่าง ๆ ที่เคยผ่านมา ถ้านำมาพิจารณาก็จะพบว่าที่ประสบความสำเร็จหรือความล้มเหลวนั้น ถ้ารู้จักนำบทเรียนในอดีตมาเป็นคติสอนใจก็อาจช่วยให้ชีวิตประสบความสำเร็จได้มากขึ้น

ความจริงหลักปฏิบัติทั้ง 5 ประการนี้ เราล้วนแต่ได้ประพฤติปฏิบัติกันอยู่แล้ว แต่ยังขาดความถูกต้อง จริงจังและต่อเนื่อง ดังนั้นผู้ที่หวังความสุข ความเจริญ หรือความเป็น อารยชนจะต้องปฏิบัติให้ถูกต้อง จริงจัง และต่อเนื่อง

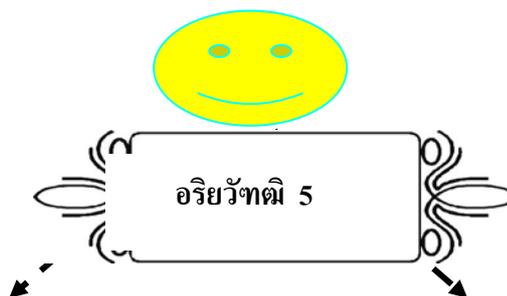
ที่มา : วิทย์ วิทยาศาสตร์ และเสฐียรพงษ์ วรรณปก. พระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5.

กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์, 2547.

ใบงานที่ 4.1
เรื่อง อริยวัฑฒิ 5

กลุ่มที่ รายชื่อสมาชิก.....

คำชี้แจง เติมข้อความลงในช่องว่างให้ถูกต้อง (6 คะแนน)

1. ความหมาย

2. แนวทางปฏิบัติในแต่ละองค์ประกอบของอริยวัฑฒิ 5

- 2.1
- 2.2
- 2.3
- 2.4
- 2.5

3. วิเคราะห์เกี่ยวกับผลดีที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติตามหลักธรรมอริยวัฑฒิ 5

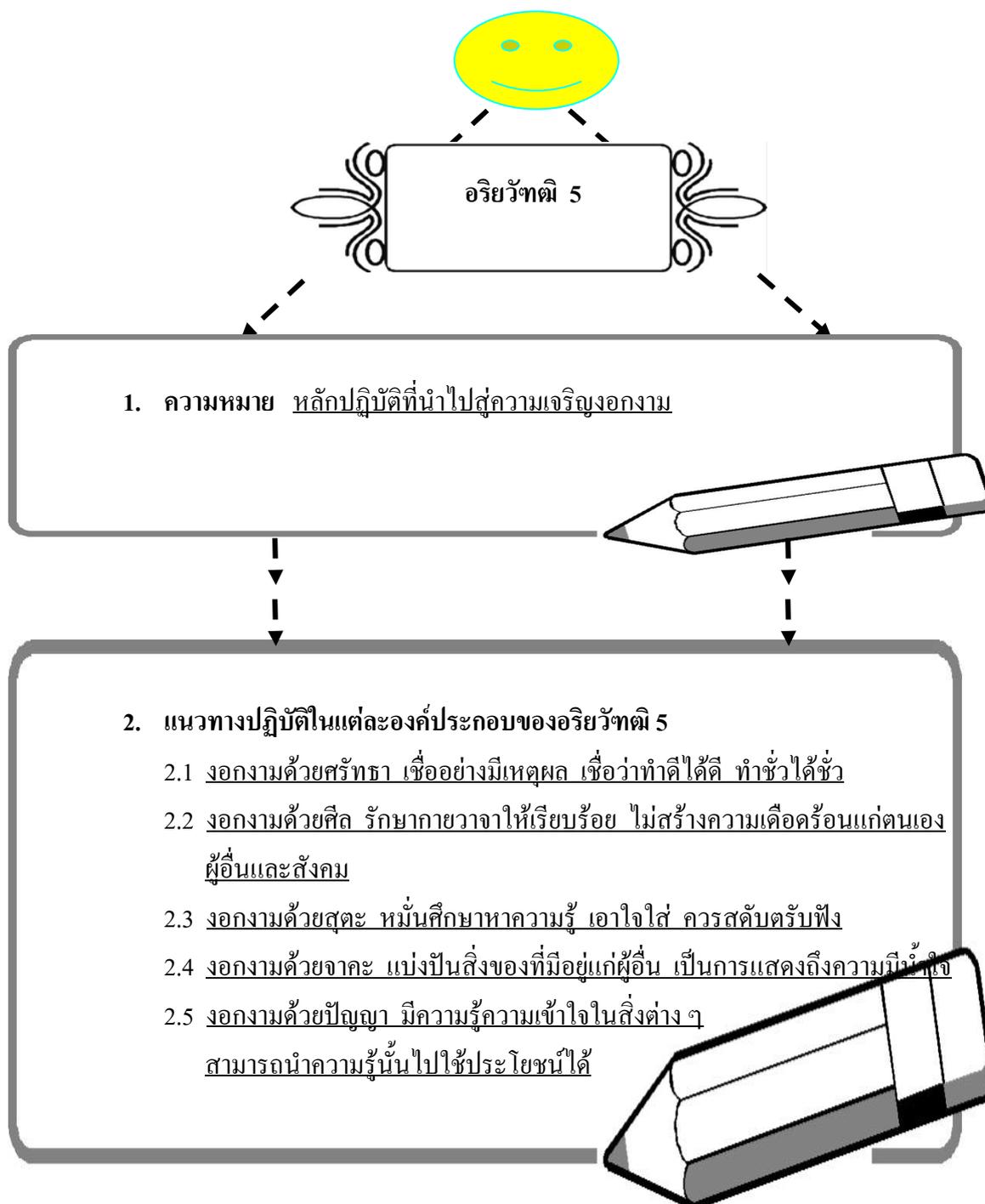
.....

.....

.....

เฉลย
ใบงานที่ 4.1
เรื่อง อริยวัฑฒิ 5

คำชี้แจง เติมข้อความลงในช่องว่างให้ถูกต้อง (6 คะแนน)

อริยวัฑฒิ 5

1. ความหมาย หลักปฏิบัติที่นำไปสู่ความเจริญงอกงาม

2. แนวทางปฏิบัติในแต่ละองค์ประกอบของอริยวัฑฒิ 5

- 2.1 งอกงามด้วยศรัทธา เชื่ออย่างมีเหตุผล เชื่อว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว
- 2.2 งอกงามด้วยศีล รักษากายวาจาให้เรียบร้อย ไม่สร้างความสะดวก ร้อนแก่ตนเอง ผู้อื่นและสังคม
- 2.3 งอกงามด้วยสุตะ หมั่นศึกษาหาความรู้ เอาใจใส่ ควรสดับตรับฟัง
- 2.4 งอกงามด้วยจาคะ แบ่งปันสิ่งของที่มีอยู่แก่ผู้อื่น เป็นการแสดงถึงความมีน้ำใจ
- 2.5 งอกงามด้วยปัญญา มีความรู้ความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ สามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ได้

ใบงานที่ 4.2
เรื่อง เมื่อมีความประมาทคุณธรรม

คำชี้แจง จงวิเคราะห์สถานการณ์ต่อไปนี้แล้วตอบคำถามในประเด็นต่อไปนี้ (3 คะแนน)

สุภรณ์ ตรงเจริญ เป็นเด็กที่มีนิสัยดี ตั้งใจเรียน เมื่อเธอเรียนจบชั้นประถมศึกษาและเข้าเรียนต่อในระดับชั้นมัธยมศึกษา เธอได้รับทุนเรียนดีจนจบมหาวิทยาลัย ด้วยความเป็นผู้มีความประพฤติและมีผลการเรียนดีอย่างสม่ำเสมอ จึงเป็นที่รักใคร่เอ็นดูและได้รับความเมตตาจากครูอาจารย์ทุกท่าน เมื่อเรียนจบ ได้เข้าทำงานเป็นลูกจ้างประจำของธนาคาร เธอดีใจมากเพราะเป็นงานที่ตรงกับที่เธอเรียนมาและคิดว่าเป็นการหาประสบการณ์เบื้องต้น เธอมีความสุข ตื่นเต้นและดีใจมาก จึงรีบเดินทางกลับบ้านเพื่อเล่าให้พ่อแม่ฟัง ด้วยความดีใจจนลืมระวังตัวเธอเดินข้ามถนนด้วยความรีบร้อนจึงถูกรถยนต์พุ่งชนอย่างแรงล้มศีรษะกระแทกพื้นถนนจนสลบ เธอต้องเข้ารับการรักษาตัวที่โรงพยาบาลแต่ทว่าสมองของเธอไม่สามารถรับรู้อะไรได้อีก การดำเนินชีวิตอย่างประมาทจึงส่งผลดังเรื่องนี้

ที่มา : เรียบเรียงโดย นางสาวปัญญา อ.โพธิ์ทอง

คำสั่ง จงวิเคราะห์สถานการณ์ที่กำหนดให้ ในประเด็นต่อไปนี้ (3 คะแนน)

เมื่อมีความประมาท

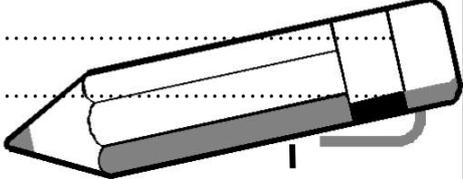
1. พฤติกรรมของบุคคลในสถานการณ์

.....

.....

.....

.....

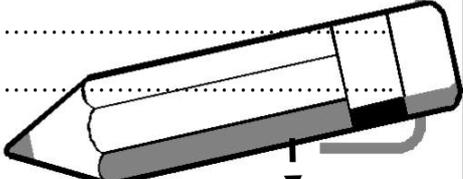
2. ผลที่เกิดขึ้นจากพฤติกรรมของบุคคลในสถานการณ์

.....

.....

.....

.....

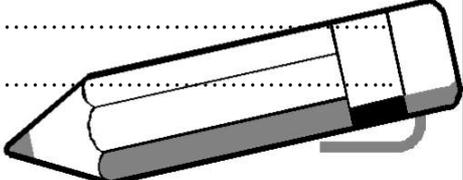
3. แนวทางปฏิบัติที่ถูกต้องควรปฏิบัติอย่างไร

.....

.....

.....

.....

เฉลย
ใบงานที่ 4.2
เรื่อง เมื่อมีความประมาท

คำสั่ง จงวิเคราะห์สถานการณ์ที่กำหนดให้ ในประเด็นต่อไปนี้ (3 คะแนน)

เมื่อมีความประมาท

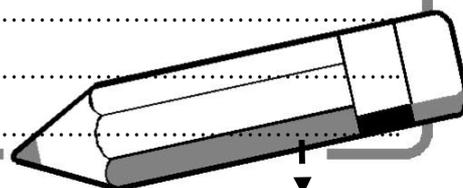
1. พฤติกรรมของบุคคลในสถานการณ์

.....

.....

.....

.....

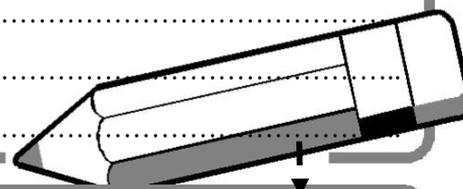
2. ผลที่เกิดขึ้นจากพฤติกรรมของบุคคลในสถานการณ์

.....

.....

.....

.....

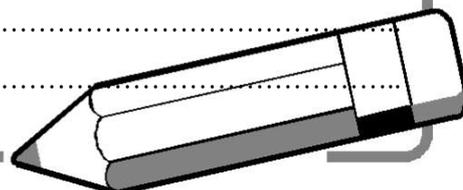

3. แนวทางปฏิบัติที่ถูกต้องควรปฏิบัติอย่างไร

.....

.....

.....

แบบทดสอบก่อนเรียน – หลังเรียน

เรื่อง อริยวัฑฒิ 5

คำสั่ง จงเลือกคำตอบที่ถูกต้องที่สุดแล้วกากบาท (X) ลงในกระดาษคำตอบ

1. อริยวัฑฒิ 5 มีความหมายตรงกับข้อใด (ความรู้-ความจำ)
 - ก. สุ จิ ปุ ลิ
 - ข. สุตะ จาคะ ปัญญา สติ สมาธิ
 - ค. ศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ ปัญญา
 - ง. ศรัทธา ปัญญา จาคะ สมาธิ ลีจิต
2. คุณธรรมที่ช่วยให้เกิดความเจริญงอกงามในชีวิตมีหลายประการ ยกเว้น ข้อใด (คิดวิเคราะห์)
 - ก. งอกงามด้วยศีล
 - ข. งอกงามด้วยจาคะ
 - ค. งอกงามด้วยโลภะ
 - ง. งอกงามด้วยศรัทธา
3. ผู้ที่งอกงามด้วยศรัทธา จะช่วยให้มีคุณลักษณะอย่างไร (การนำไปใช้)
 - ก. เชื่อว่าสิ่งดีสิ่งชั่วมีจริง
 - ข. เชื่อการทำความดีความชั่ว
 - ค. เชื่อว่าทุกคนมีกรรมเป็นของตนเอง
 - ง. เชื่ออย่างมีเหตุผลของสิ่งที่เกิดขณะนั้น
4. ทุกข้อแสดงถึงลักษณะของผู้ที่งอกงามด้วยปัญญา ยกเว้น ข้อใด (คิดวิเคราะห์)
 - ก. รู้คิดรู้พิจารณา
 - ข. รู้คิดในสิ่งที่ควรรู้
 - ค. รอบรู้ในทุกๆ เรื่อง
 - ง. รอบรู้ในสิ่งที่ควรรู้
5. ถ้าปวีณาเชื่อว่า บุญมีจริง บาปมีจริง เธอควรปฏิบัติตนตามหลักอริยวัฑฒ 5 ในข้อใด (ความเข้าใจ)
 - ก. เชื่อในผลของกรรม
 - ข. เชื่อว่าบุคคลมีกรรม
 - ค. เชื่อว่าผู้ทำกรรมชั่วย่อมได้ผลชั่ว
 - ง. เชื่อว่าผู้ทำกรรมย่อมส่งผลต่อตน

เฉลยคำตอบแบบทดสอบก่อนเรียน - หลังเรียน
เรื่อง อริยวัฑฒิ 5

1. ก
2. ก
3. ก
4. ก
5. ก

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 5

สาระการเรียนรู้ พระพุทธศาสนา

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5

หน่วยการเรียนรู้ เรื่อง มรรค

เรื่อง ปาปณิกรรม 3

เวลา 2 ชั่วโมง

1. สาระสำคัญ

การประกอบธุรกิจ จะต้องอาศัยความซื่อสัตย์ จริงใจ และการใช้สติปัญญา เพื่อให้การค้าเจริญก้าวหน้า และประสบความสำเร็จในทางที่ดีงาม

2. ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง

มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายและองค์ประกอบของปาปณิกรรม 3 และเสนอแนวทางในการนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้

3. จุดประสงค์การเรียนรู้

- 3.1 บอกความหมายและองค์ประกอบของปาปณิกรรม 3 ได้
- 3.2 วิเคราะห์คุณสมบัติของพ่อค้าแม่ค้าตามหลักปาปณิกรรม 3 ได้
- 3.3 สามารถนำคุณสมบัติของพ่อค้าแม่ค้าตามหลักปาปณิกรรม 3 ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

4. สาระการเรียนรู้

- 4.1 ความหมายและองค์ประกอบของปาปณิกรรม 3
- 4.2 คุณสมบัติของพ่อค้าแม่ค้าตามหลักปาปณิกรรม 3

5. กระบวนการจัดการเรียนรู้

1. ขั้นนำ

1.1 นักเรียนและครูร่วมกันสนทนาเกี่ยวกับการค้าขายว่าพ่อค้าแม่ค้าจะต้องมีความรู้และประสบการณ์อะไรบ้างในการประกอบอาชีพค้าขาย

1.2 แจกจุดประสงค์การเรียนรู้ นักเรียนทำแบบทดสอบก่อนเรียน จำนวน 5 ข้อ

2. ขั้นสอน

2.1 นักเรียนศึกษาใบความรู้ที่ 5.1 เรื่อง ปาปณิกรรม 3 แล้วปฏิบัติตามใบงานที่ 5.1 เรื่อง ปาปณิกรรม 3 จากนั้นครูและนักเรียนร่วมกันเฉลยและสรุปสาระสำคัญ

2.2 ครูเสนอสถานการณ์ เรื่อง พ่อค้าเครื่องประดับ นักเรียนร่วมกันอภิปรายสรุปสาระสำคัญ

2.3 ครูแนะนำแหล่งข้อมูลเกี่ยวกับการไม่รู้เท่าทันการค้าขาย และการรู้เท่าทันการค้าขาย จากวารสาร/เรื่องสั้น/หนังสือพิมพ์/อินเทอร์เน็ตนี้ รวบรวมข้อมูลโดยแยกโทษของการไม่รู้เท่าทันการค้าขายและคุณของการรู้เท่าทันการค้าขายโดยครูกระตุ้นให้นักเรียนคิดหาแนวทางที่ต้องปฏิบัติถ้าต้องกระทำการค้าขาย บันทึกข้อมูลลงในสมุดนำเสนอครูในชั่วโมงต่อไป

2.4 สุ่มนักเรียน 2-3 คน นำเสนอผลงานหน้าชั้นเรียน ครูและนักเรียนร่วมกันสรุปสาระสำคัญ

3. ชั้นสรุป

3.1 นักเรียนและครูร่วมกันสรุปความหมาย องค์ประกอบและคุณสมบัติของพ่อค้า แม่ค้าตามหลักปาปนิกรรม 3

3.2 ครูเน้นย้ำให้นักเรียนนำคุณสมบัติของพ่อค้าแม่ค้าตามหลักปาปนิกรรม 3 ไปใช้ในชีวิตประจำวัน

3.3 นักเรียนทำแบบทดสอบหลังเรียนจำนวน 5 ข้อ และร่วมกันเฉลยคำตอบ

6. สื่อ/แหล่งเรียนรู้

6.1 สื่อการเรียนการสอน

6.1.1 สถานการณ์เรื่อง ไม่รู้เท่าทันการค้าขาย

6.1.2 ใบความรู้ที่ 5.1 เรื่อง ปาปนิกรรม 3

6.1.3 ใบงานที่ 5.1 เรื่อง ปาปนิกรรม 3

6.2 แหล่งเรียนรู้

จรัส พัทธราชศักดิ์ และกวี อิศริวรรณ. พระพุทธศาสนา ช่วงชั้นที่ 4.

กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2547.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). พุทธธรรม. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2546.

พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี. พระพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ : แม็ค, 2547.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน. กรุงเทพฯ :

โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2539.

วิทย์ วิศุทเวทย์ และเสฐียรพงษ์ วรรณปก. พระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5.

กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์, 2547.

ไสว มาลาทอง. คู่มือการศึกษาจริยธรรม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2542.

7. การวัดและประเมินผล

7.1 เครื่องมือวัดผล

7.1.1 แบบทดสอบก่อนเรียน – หลังเรียน

7.1.2 ใบงานที่ 5.1 เรื่อง ปาปนิภกรรม 3

7.2 วิธีการวัดและประเมินผล

7.2.1 ตรวจแบบทดสอบก่อนเรียน – หลังเรียน

7.2.2 ตรวจใบงานที่ 5.1 เรื่อง ปาปนิภกรรม 3

7.3 เกณฑ์การวัดและประเมินผล

7.3.1 แบบทดสอบก่อนเรียน – หลังเรียน

คะแนน	5	คะแนน	อยู่ในระดับดีมาก
คะแนน	3 – 4	คะแนน	อยู่ในระดับดี
คะแนน	1 – 2	คะแนน	อยู่ในระดับปานกลาง
คะแนน	0	คะแนน	อยู่ในระดับต้องปรับปรุง

7.3.2 ใบงานที่ 5.1 เรื่อง ปาปนิภกรรม 3

ตอนที่ 1 ใช้เกณฑ์ ดังนี้

คะแนน	4	คะแนน	อยู่ในระดับดีมาก
คะแนน	3	คะแนน	อยู่ในระดับดี
คะแนน	2	คะแนน	อยู่ในระดับปานกลาง
คะแนน	0 - 1	คะแนน	อยู่ในระดับต้องปรับปรุง

ตอนที่ 2 ใช้เกณฑ์ ดังนี้

- 3 คะแนน เสนอแนะแนวทางปฏิบัติผลดีผลเสียของการเป็นพ่อค้าแม่ค้า
ได้เหมาะสมและหลากหลาย
- 2 คะแนน เสนอแนะแนวทางปฏิบัติผลดีผลเสียของการเป็นพ่อค้าแม่ค้า
ได้เหมาะสมแต่ไม่หลากหลาย
- 1 คะแนน เสนอแนะแนวทางปฏิบัติผลดีผลเสียของการเป็นพ่อค้าแม่ค้า
ไม่เหมาะสมและไม่หลากหลาย

ใบความรู้ที่ 5.1 เรื่อง ปาปฉักรรรม 3

ปาปฉักรรรม 3 คือ หลักของพ่อค้า-แม่ขาย หรือนักธุรกิจ พระพุทธศาสนามีได้สอน แต่โลกุตรธรรม ยังสอนเรื่องธรรมค้ำสำหรับชาวบ้านด้วย ณ ที่นี้จะพูดเรื่องการเป็นพ่อค้า-แม่ขาย ที่ดีซึ่งต้องมีคุณสมบัติ 3 ประการ

1. **จักขุมา** แปลว่า ตาดี หมายถึง พ่อค้า-แม่ขาย หรือนักธุรกิจทุกคน จะต้องมีความรอบรู้และประสบการณ์ทางการค้ามากพอสมควร ต้องรู้จักสินค้า คุณสินค้าเป็น รู้ว่าของมีตำหนิหรือไม่ แค่นั้น สามารถเก็งราคาได้ว่าซื้อไปแล้วจะไปขายได้ราคาเท่าใด จึงจะสามารถทำการค้าได้ กล่าวคือ

1.1 ต้องรู้จักและเข้าใจอย่างชัดเจนเกี่ยวกับวัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือ ส่วนประกอบของตัวสินค้า ซึ่งมีที่มา 2 ระบบ คือ ผลิตได้เองและผู้อื่นผลิตให้แล้วนำมาขาย

1.2 ต้องรู้จักและเข้าใจอย่างแจ่มแจ้งเกี่ยวกับวิธีการค้าขายสินค้าอย่างถ่องแท้ ด้วยวิธีการปรับใช้ ประยุกต์ให้เหมาะสมกับภารกิจและสถานการณ์

1.3 ต้องรู้จักและเข้าใจอย่างแจ่มแจ้งเกี่ยวกับปัจจัยคน คือ ผู้ซื้อ หรือผู้จะใช้บริการ ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ในเรื่องรสนิยมของลูกค้า ลักษณะอุปนิสัย กำลังซื้อ

2. **วิฐุโร** แปลว่า จัดเจนธุรกิจ หรือเชี่ยวชาญการค้า หมายถึง พ่อค้า-แม่ขาย หรือนักธุรกิจ ต้องชำนาญหรือเชี่ยวชาญเรื่องการค้า โดยเฉพาะเรื่องทุนและกำไร จึงควรรู้ปัจจัยดำเนินการค้า ดังนี้

2.1 ปัจจัยคน คือ ลูกค้า และบุคคลที่เกี่ยวข้อง

2.2 ปัจจัยเงิน คือ เงินทุนการค้าของเรา กำลังซื้อของลูกค้า เงินที่จะต้องเสียค่าภาษีอากร และผลกำไร

2.3 ปัจจัยวัตถุ คือ วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องใช้ ในส่วนที่เกี่ยวข้องทุกรายการ

2.4 ปัจจัยการจัดการ เป็นระบบการทำงานเพื่อการค้า เพื่อให้มีประสิทธิภาพและประสมผลสำเร็จที่ทุกฝ่ายพึงพอใจ

3. นิสยสัมปโน แปลว่า ถึงพร้อมด้วยนิสัย หมายถึง รู้จักหลักแหล่งที่อาศัย แหล่งเงินทุน แหล่งต้นทุนการผลิต แหล่งทรัพยากร และแหล่งบุคลากรในด้านต่าง ๆ ดังนี้

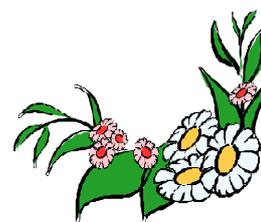
3.1 ต้อนรับดี ต้องให้ความสำคัญแก่ลูกค้า

3.2 มีจิตใจเพราะ ใ้ข่าวจาใจเพราะ มีความจริงใจ

3.3 สงเคราะห์ด้วยน้ำใจ เชิญเข้ามาในร้าน เชิญชมสินค้า เชิญดื่มน้ำ เป็นต้น ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นเครื่องมือดึงดูดลูกค้าได้ดี

3.4 ให้ความเป็นกันเอง ต้องบริการทุกระดับประทับใจ ให้แก่ลูกค้าทุกราย

ปาปฉกักรรรม 3 ก็อ คูนสมบัตัของพ่อค้าทั้ง 3 ประการ ที่มุ่งประโยชน์ทางการค้าแก่ผู้ประกอบกิจการการค้า เพราะมีจักขุมา วิฐุโร นิสยสัมปโน คือ สายตาดี มีความขยัน มุ่งประสานสัมพันธ์ดี จัดการธุรกิจดี

ที่มา : จรัส พยัฆราชศักดิ์ และกวี อิศริวรรณ. พระพุทธศาสนา ช่วงชั้นที่ 4. กรุงเทพฯ :
ไทยวัฒนาพานิช, 2547.

ใบงานที่ 5.1
เรื่อง ป่าปณิกธรรม 3

ชื่อ _____ ชั้น _____ เลขที่ _____

ตอนที่ 1 (4 คะแนน)

คำชี้แจง จงเติมข้อความลงในช่องว่างให้ถูกต้องสมบูรณ์

ป่าปณิกธรรม 3

ความหมาย

.....
.....
.....
.....

คุณสมบัติของพ่อค้าแม่ค้า
ตามหลักป่าปณิกธรรม 3

1.
.....
.....
2.
.....
.....
3.
.....

ตอนที่ 2 (3 คะแนน)

คำชี้แจง ให้นักเรียนเขียนแนวทางปฏิบัติของการเป็นพ่อค้าแม่ค้าตามหลักปาปนิกรรม 3
และวิเคราะห์ผลที่เกิดขึ้น

แนวทางปฏิบัติ	ผลดีของการปฏิบัติ	ผลเสียของการละเว้นการปฏิบัติ

เฉลย
ใบงานที่ 5.1
เรื่อง ปาปนิกรรม 3

ตอนที่ 1 (4 คะแนน)

คำชี้แจง จงเติมข้อความลงในช่องว่างให้ถูกต้องสมบูรณ์

ปาปนิกรรม 3

ความหมาย

หลักกรรมพ่อค้าแม่ขาย
หรือนักธุรกิจที่ดี

คุณสมบัติของพ่อค้าแม่ค้า
ตามหลักปาปนิกรรม 3

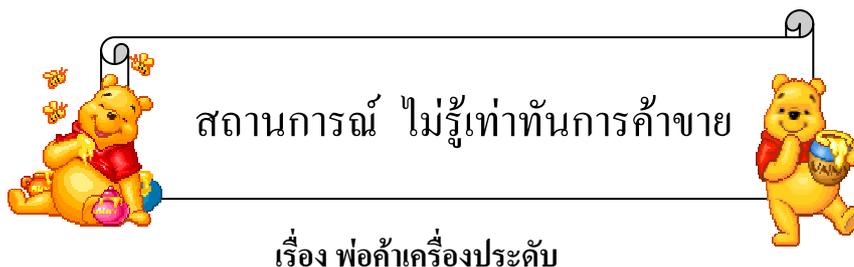
1. จักขุมา แปลว่าตาดี พ่อค้าแม่ขาย
หรือนักธุรกิจจะต้องมีความรู้และ
ประการณ์ทางการค้า
2. วิฐุโร แปลว่า เงินจัดธุรกิจ พ่อค้า
หรือนักธุรกิจ ต้องชำนาญหรือเชี่ยวชาญ
การค้า
3. นิสสยสัมปันโน ถึงพร้อมด้วยนิสัย
พ่อค้าแม่ค้าหรือนักธุรกิจ ต้องรู้จักแหล่ง
ที่อยู่อาศัย เงินทุน การผลิตทรัพยากร
และแหล่งบุคคล

ตอนที่ 2 (3 คะแนน)

คำชี้แจง ให้นักเรียนเขียนแนวทางปฏิบัติของการเป็นพ่อค้าแม่ค้าตามหลักปาปนิกรรม 3
และวิเคราะห์ผลที่เกิดขึ้น

แนวทางปฏิบัติ	ผลดีของการปฏิบัติ	ผลเสียของการละเว้นการปฏิบัติ

(ตัดสินความเกณท์ การวัดและประเมินผล)

สถานการณ์ ไม่รู้เท่าทันการค้าขาย

เรื่อง พ่อค้าเครื่องประดับ

มีพ่อค้า 2 คน ชื่อเสริวะเหมือนกัน อยู่ในเสริวะประเทศ ทั้งสองอยู่ในตำบลเดียวกัน ไปค้าขายร่วมกันเสมอ ครั้นวันหนึ่งชวนกันไปค้าขายในตำบลหนึ่ง คนหนึ่งไปทางตะวันตก อีกคนไปทางตะวันออก คนที่ไปทางตะวันตกไปพบเรือนเศรษฐีตักยอก มีขายกับหลานสาวเท่านั้น เมื่อหลานสาวเห็นเครื่องประดับที่พ่อค้าเร่ขาย ก็นึกอยากได้ถึงกับร้องไห้ ชายจึงนำถาดแก้วคร่ำคร่าใบหนึ่งมาขอแลก พ่อค้าจึงเอาเข็มกรีดดูก็รู้ว่า เป็นทองคำ ชั่งน้ำหนักดู ปรากฏว่ามีราคาแสนบาท จึงดีใจคิดอยากได้เปล่า จึงวางถาดนั้นเสีย แล้วบอกว่าถาดของชายไม่มีราคาเลย แล้วเดินออกไป ด้วยหวังจะย้อนกลับมาที่จะได้ถาดนั้นเปล่า ๆ หรือไม่ก็แลกเปลี่ยนราคาขอมเขา

แต่พ่อเดินไปครู่ใหญ่ พ่อค้าคนที่ไปทางทิศตะวันออกก็เดินทางถึงเรือนเศรษฐีตักยอก ขายกับหลานก็นำถาดออกแสดงและขอเปลี่ยนเป็นเครื่องประดับ พ่อค้าใช้เข็มกรีดดูก็ทราบว่าเป็นทองคำ จึงบอกความจริงว่าถาดใบนี้เป็นทองคำ มีราคาถึงแสนบาท ส่วนสินค้าของข้าพเจ้ามีราคาเพียงห้าหมื่นบาท ไม่ควรคู่กันเลย ชายจึงบอกว่า สักครู่นี้มีพ่อค้าคนหนึ่งมาดูแล้วบอกว่าไม่มีราคา แต่เจ้าบอกว่าเป็นทองคำ ชายจึงขอแลกกับเครื่องประดับเถิด ชายอ้อนวอน พ่อค้าจึงยกยอกสินค้าทั้งหมด ซึ่งมีราคาห้าหมื่นบาทกับเงินสดอีกห้าหมื่นบาท แล้วรับถาดทองใบนั้นไป

ต่อมาอีกไม่ช้าพ่อค้าคนแรกก็ย้อนกลับมาหมายจะเอาถาดทองคำ พอทราบว่ามีพ่อค้าอีกคนได้ไปแล้ว ถึงกับเสียใจเป็นลมล้มทั้งยืน เมื่อฟื้นคืนสติ จึงวิ่งไล่ตามไปทันพ่อค้าคนที่ได้ถาดทองคำไป กำลังลงเรือถึงฝั่งแม่น้ำแล้ว จึงร้องเรียกให้กลับมา พ่อค้าคนนั้นไม่ฟัง และไม่กลับมา จึงเสียใจ แค้นเคือง ถึงขนาดกระอักเลือด ขาดใจตาย

เรื่องนี้สอนให้รู้ว่า คนพาลสันดานชั่วข่มปรารถนาเอาเปรียบ โกงซึ่งหน้า แม้ในบุคคลผู้ยากจนอนาถา ตรงกันข้ามบัณฑิตมีแต่จิตประกอบด้วยเมตตา ชื่อสัตย์สุจริต ชื่อตรง คงประสบความสำเร็จเสมอ

ที่มา : ไสว มาลาทอง. คู่มือการศึกษาจริยธรรม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2542.

แบบทดสอบก่อนเรียน – หลังเรียน

เรื่อง ปาปนิภกรรม 3

คำสั่ง จงเลือกคำตอบที่ถูกต้องที่สุดแล้วกากบาท (X) ลงในกระดาษคำตอบ

1. ปาปนิภกรรม 3 มีความหมายตรงกับข้อใด (ความรู้ – ความจำ)
 - ก. ตาคี รู้ธุรกิจ นำไว้อใจลงทุน
 - ข. ลูกค้ารัก สิ้นค้าถูก มีคุณภาพ
 - ค. คู่สินค้าเป็น สิ้นค้าถูก น่าเชื่อถือ
 - ง. รู้แหล่งซื้อ คู่สินค้าเป็น สิ้นค้ามีคุณภาพ
2. ทุกข้อเป็นองค์ประกอบของ ปาปนิภกรรม 3 ยกเว้น ข้อใด (ความรู้ – ความจำ)
 - ก. ตาคี
 - ข. มีแหล่งทุน
 - ค. จัดเจนธุรกิจ
 - ง. เป็นมิตรกับผู้ซื้อ
3. พ่อค้าแม่ค้าต้องมีคุณสมบัติในการรู้จักซื้อและขายสินค้า เพราะเหตุใด (ความเข้าใจ)
 - ก. ทำให้ลูกค้าพึงพอใจ
 - ข. ทำให้กิจการค้ามีผลกำไร
 - ค. ทำให้หาเงินมาลงทุนได้ง่าย
 - ง. ทำให้กิจการค้าเจริญก้าวหน้า
4. ถ้าไม่ปฏิบัติตามหลัก ปาปนิภกรรม 3 จะก่อให้เกิดโทษตามข้อใด (คิดวิเคราะห์)
 - ก. ขาดความเชื่อถือจากลูกค้า
 - ข. ขาดความเชื่อถือจากพ่อค้า
 - ค. ขาดความเชื่อถือจากลูกจ้าง
 - ง. ขาดความเชื่อถือจากหุ้นส่วน
5. พ่อค้าคนใดที่นำหลักการจกขุมมาในปาปนิภกรรม 3 ไปใช้ในการประกอบธุรกิจการค้า (การนำไปใช้)
 - ก. คนที่มีความจริงใจต่อลูกค้า
 - ข. คนที่มีความซื่อสัตย์ต่อลูกค้า
 - ค. ดำเนินรู้ความเคลื่อนไหวของตลาด
 - ง. ดำรงซัยคู่สินค้าเป็น รู้ว่าของมีตำหนิหรือไม่

เฉลยคำตอบแบบทดสอบก่อนเรียน - หลังเรียน
เรื่อง ป่าปณีตธรรม 3

1. ก

2. ง

3. ข

4. ก

5. ง

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ 6

สาระการเรียนรู้ พระพุทธศาสนา

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5

หน่วยการเรียนรู้ เรื่อง มรรค

เรื่อง มงคล 38

เวลา 2 ชั่วโมง

1. สาระสำคัญ

มงคลชีวิต เป็นแนวทางแห่งการปฏิบัติเพื่อให้เกิดความสุข ความเจริญ ความมั่นคงในการดำเนินชีวิต

2. ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง

มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายและองค์ประกอบของมงคล 38 เรื่อง จิตไม่หวั่นด้วยโลกธรรม จิตไม่เศร้าโศก จิตไม่มัวหมอง จิตเกษม พร้อมเสนอแนวทางในการนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

3. จุดประสงค์การเรียนรู้

- 3.1 บอกความหมายของมงคลชีวิตได้
- 3.2 บอกความหมายและประโยชน์ของจิตไม่หวั่นไหวด้วยโลกธรรมได้
- 3.3 บอกความหมายและประโยชน์ของจิตไม่เศร้าโศกได้
- 3.4 บอกความหมายและประโยชน์ของจิตไม่มัวหมองได้
- 3.5 บอกความหมายและประโยชน์ของจิตเกษมได้
- 3.6 สามารถนำหลักธรรมมงคลชีวิต เรื่อง จิตไม่หวั่นไหวด้วยโลกธรรม จิตไม่เศร้าโศก จิตไม่มัวหมอง จิตเกษม ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

4. สาระการเรียนรู้

- 4.1 ความหมายของมงคลชีวิต
- 4.2 ความหมายและประโยชน์ของจิตไม่หวั่นไหวด้วยโลกธรรม
- 4.3 ความหมายและประโยชน์ของจิตไม่เศร้าโศก
- 4.4 ความหมายและประโยชน์ของจิตไม่มัวหมอง
- 4.5 ความหมายและประโยชน์ของจิตเกษม

5. กระบวนการจัดการเรียนรู้

1. ขั้นนำ

1.1 นักเรียนศึกษาภาพเหตุการณ์ 2 ภาพ

ภาพที่ 1 คนที่กำลังมีความทุกข์โศก

ภาพที่ 2 คนที่กำลังมีความสุข

1.2 นักเรียนร่วมกันอภิปรายภาพแต่ละภาพตามแนวทาง ดังนี้

1.2.1 จากภาพนักเรียนได้แนวคิดอะไร

1.2.2 จากแนวคิดดังกล่าว นักเรียนสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้หรือไม่อย่างไร

1.3 แจกจุดประสงค์การเรียนรู้ นักเรียนทำแบบทดสอบก่อนเรียน จำนวน 5 ข้อ

2. ขั้นสอน

2.1 นักเรียนศึกษาใบความรู้ที่ 6.1 เรื่อง มงคล 38 และปฏิบัติใบงานที่ 6.1 เรื่อง มงคล 38 ร่วมกันเฉลยและสรุปใบงานที่ 6.1

2.2 ครูเสนอสถานการณ์ เรื่อง จิตที่หวั่นไหว เพิ่มเติมจากใบความรู้และใบงานแล้วร่วมกันสรุป

2.3 ครูแนะนำนักเรียนอ่านนวนิยาย เรื่อง น้ำพุ เพื่อฝึกรวบรวมข้อมูลจากที่ศึกษาถึงการปฏิบัติตนของตัวละครในเรื่อง น้ำพุ บันทึกข้อมูลลงในสมุด

2.4 สุ่มนักเรียน 2 – 3 คนนำเสนอผลงานหน้าชั้นเรียน กระตุ้นนักเรียนคิดปลูกเร้าคุณธรรมที่ถูกต้อง โดยครูซักถามนักเรียนว่าน้ำพุควรปฏิบัติตัวอย่างไรจึงจะถือได้ว่าเป็นการปฏิบัติตามจิตไม่หวั่นไหว ตามหลักมงคล 38

3. ขั้นสรุป

3.1 นักเรียนและครูร่วมกันสรุปสาระสำคัญของมงคลชีวิต หัวข้อจิตไม่หวั่นไหว ต่อโลกธรรม จิตไม่เศร้าโศก จิตไม่มัวหมอง จิตเกษม

3.2 เสนอแนวทางการนำหลักธรรมมงคล 38 ไปใช้ในชีวิตประจำวัน

3.3 นักเรียนทำแบบทดสอบหลังเรียน จำนวน 5 ข้อ จากนั้นร่วมกันเฉลยคำตอบ

6. สื่อ/แหล่งเรียนรู้

6.1 สื่อการเรียนการสอน

6.1.1 ภาพที่ 1 คนที่กำลังมีความทุกข์โศก

6.1.2 ภาพที่ 2 คนที่กำลังมีความสุข

- 6.1.3 สถานการณ์ เรื่อง จิตที่หวั่นไหว
- 6.1.4 นวนิยาย เรื่อง น้ำพุ
- 6.1.5 ใบความรู้ที่ 6.1 เรื่อง มงคล 38
- 6.1.3 ใบงานที่ 6.1 เรื่อง มงคล 38
- 6.2 แหล่งเรียนรู้
- จรัส พัทธราชศักดิ์ และกวี อิศริวรรณ. พระพุทธศาสนา ช่วงชั้นที่ 4.
กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2547.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). พุทธธรรม. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2546.
- พระโสภณคณาภรณ์ (ระแบบ ลีตญาโณ). อยู่เย็นเป็นสุข. กรุงเทพฯ : วัดบวรนิเวศ
วิหาร, 2535.
- พระมหาวิจิตร วชิรเมธี. พระพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ : แม็ค, 2547.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน. กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2539.
- วิทย์ วิศทเวทย์ และเสฐียรพงษ์ วรรณปก. พระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษา
ปีที่ 5. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์, 2547.
- ไสว มาลาทอง. คู่มือการศึกษาจริยธรรม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา, 2542.

7. การวัดและประเมินผล

- 7.1 เครื่องมือวัดผล
- 7.1.1 แบบทดสอบก่อนเรียน – หลังเรียน
- 7.1.2 ใบงานที่ 6.1 เรื่อง มงคล 38
- 7.2_วิธีการวัดและประเมินผล
- 7.2.1 ตรวจสอบแบบทดสอบก่อนเรียน – หลังเรียน
- 7.2.2 ตรวจสอบใบงานที่ 6.1 เรื่อง มงคล 38
- 7.3 เกณฑ์การวัดและประเมินผล
- 7.3.1 แบบทดสอบก่อนเรียน – หลังเรียน
คะแนน	5	คะแนน	อยู่ในระดับดีมาก
คะแนน	3 – 4	คะแนน	อยู่ในระดับดี

คะแนน	1 – 2	คะแนน	อยู่ในระดับปานกลาง
คะแนน	0	คะแนน	อยู่ในระดับต้องปรับปรุง

7.3.2 ใบงานที่ 6.1 เรื่อง มงคล 38

ตอนที่ 1 ใช้เกณฑ์ ดังนี้

คะแนน	9 - 10	คะแนน	อยู่ในระดับดีมาก
คะแนน	7 - 8	คะแนน	อยู่ในระดับดี
คะแนน	5 - 6	คะแนน	อยู่ในระดับปานกลาง
คะแนน	0 - 4	คะแนน	อยู่ในระดับต้องปรับปรุง

ตอนที่ 2 ใช้เกณฑ์ ดังนี้

- 3 คะแนน สามารถเขียนบรรยายการใช้ในชีวิตประจำวันตามหลัก
จิตไม่หวั่นไหวต่อโลกธรรม จิตไม่เศร้าโศก จิตไม่มัวหมอง
จิตเกษม ได้เหมาะสมและหลากหลาย
- 2 คะแนน สามารถเขียนบรรยายการใช้ในชีวิตประจำวันตามหลัก
จิตไม่หวั่นไหวต่อโลกธรรม จิตไม่เศร้าโศก จิตไม่มัวหมอง
จิตเกษม ได้เหมาะสมแต่ไม่หลากหลาย
- 1 คะแนน สามารถเขียนบรรยายการใช้ในชีวิตประจำวันตามหลัก
จิตไม่หวั่นไหวต่อโลกธรรม จิตไม่เศร้าโศก จิตไม่มัวหมอง
จิตเกษม ได้ไม่เหมาะสมและไม่หลากหลาย

ใบความรู้ที่ 6.1

เรื่อง มงคล 38

มงคล หมายถึงเหตุแห่งความเจริญ ได้แก่การประพฤติปฏิบัติของบุคคลทั้งหลาย เพราะการกระทำพีชิต่าง ๆ ตามอุภยยามนั้นไม่สามารถทำให้เกิดมงคลแก่บุคคลอย่างแท้จริง เหมือนกับการปฏิบัติตามมงคล 38 ประการ ซึ่งในชั้นนี้จะยกมาศึกษาเพียง 4 ประการ ต่อไปนี้

1. **จิตไม่หวั่นไหวด้วยโลกธรรม:** โลกธรรม คือ ธรรมที่ครอบงำสัตว์โลก และสัตว์โลกย่อมเป็นไปตามธรรมนั้น มี 8 อย่าง คือ

ฝ่ายอภิวุทธารมณ์ อารมณ์ที่น่าใคร่น่าปรารถนา

1) มีลาภ	2) มียศ
3) สรรเสริญ	4) สุข

ฝ่ายอนิภูทธารมณ์ อารมณ์ที่ไม่น่าใคร่ไม่น่าปรารถนา 4

1) เสื่อมลาภ	2) เสื่อมยศ
3) ถูกนินทา	4) ทุกข์

จิตไม่หวั่นไหวต่อโลกธรรม คือ เมื่ออภิวุทธารมณ์เกิดขึ้นก็ไม่ดีใจจนเกินเหตุ เมื่ออนิภูทธารมณ์เกิดขึ้นก็ไม่เศร้าใจเสียใจจนเกินไป พึงพิจารณาให้เห็นว่าสิ่งเหล่านี้มันเกิดขึ้นแล้วแก่เรา แต่มันไม่เที่ยง เกิดขึ้นแก่เราเพียงชั่วคราวไม่นานก็เปลี่ยนแปลงไป อย่าให้มันครอบงำจิตใจได้

ผลของจิตไม่หวั่นไหวต่อโลกธรรม

- 1) ไม่ฟูขึ้น และฟุบลงไปตามโลก
- 2) จิตใจผ่องใสสบาย
- 3) ไม่เศร้าโศกเสียใจ

คนที่มึจิตมั่นคงไม่หวั่นไหวเลยนั้นคงหาได้ยาก ปุถุชนย่อมมีความหวั่นไหวไม่มากนักน้อย วิธีปรับปรุงคนให้เป็นคนมึจิตมั่นคงทำได้ดังนี้

- 1) อยู่ห่างจากคนชั่ว คนชั่วทำชั่วบ่อย ๆ เราข้อมหวั่นไหวตามได้ง่าย
- 2) อยู่ห่างจากสิ่งชั่ว คนเดินผ่านบ่อนพนันทุกวัน อาจหวั่นไหวได้ง่าย
- 3) มีสิ่งยึดเหนี่ยวใจ เช่น พระรัตนตรัย กฎแห่งกรรม ความสันโดษ เป็นต้น
- 4) มีความเชื่อในตนเอง ประกอบไปด้วยเหตุผลและปัญญา

2. **จิตไม่เศร้าโศก** ความเศร้าโศกเป็นของธรรมดาสำหรับผู้ที่ยังอยู่ในโลกียวิสัย แต่ก็ เป็นสิ่งที่ใคร ๆ อาจลดลงได้ สาเหตุหนึ่งที่ทำให้คนต้องพบกับความเศร้าโศกก็คือ ตั้งความหวัง ไว้มากเกินไป แล้วไม่ได้อย่างที่หวัง อันที่จริงปุณฺชนทั่วไปย่อมตั้งความหวังไว้ไม่มากนัก้อยและ ก็อยากสมหวัง แต่ความผิดหวังเกิดขึ้นได้เสมอ เรื่องนี้เป็นเรื่องของโลกเราเห็นอยู่เป็นประจำ ฉะนั้นเราไม่ควรตั้งความหวังไว้จนเกินควร และต้องมีสติระลึกอยู่เสมอว่า ความผิดหวัง เกิดได้เสมอ ชื่อว่า ความโศก

การจะมีให้โศกท่วมทับจิตใจได้ มีแต่พระอรหันต์ สำหรับปุณฺชนจะพึงบรรเทาได้ ด้วยการคลายความยึดมั่นความรักความหวงแหนในเบญจขันธ์นั้น พึงพิจารณาว่าทั้งตัวเราและ สิ่งที่เรารักเป็นสิ่งอนิจจังไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา มิใช่ตัวตนเป็นธรรมดาของสังขาร จะต้องเกิดต้องเสื่อมต้องเป็นไปอย่างนั้น ไม่มีใครจะห้ามกันไว้ได้ ร่างกายเรา มิใช่ของเราอันแท้จริง เป็นเพียงสมมุติเท่านั้น ฉะนั้นจะบรรเทาความเศร้าโศกได้

ผลของจิตไม่เศร้าโศก

- 1) ผิวพรรณผ่องใส
- 2) มีสุขภาพจิตสมบูรณ์
- 3) มีความสุขได้ในทุกสถานในกาลทุกเมื่อ

ต้องมีสติระลึกถึงสังขารว่า ทุกอย่างเปลี่ยนแปลงได้เสมอ อะไรจะเกิดขึ้นกับ อะไรก็ได้

ความยึดมั่น (อุปาทาน) มี 4 อย่าง ดังนี้

- 1) ยึดมั่นในกาม คือ ยึดมั่นในความสุขทางเนื้อหนัง ทางวัตถุธรรม
- 2) ยึดมั่นในความเห็น
- 3) ยึดมั่นในแบบแผน ในหลักปฏิบัติจนเกินไป
- 4) ยึดมั่นว่ามีตัวตน

ข้อ 1) กับข้อ 4) มีส่วนเป็นอย่างมากที่ทำให้เราผิดหวังเศร้าโศก เราต้องพยายาม นึกถึงสังขาร และมีสติควบคุมเพื่อให้ความยึดมั่นเหล่านี้ค่อยลดลง

เราแบ่งของในโลกนี้ได้เป็น 2 อย่าง คือ สิ่งที่เราบังคับไม่ได้ กับสิ่งที่เราบังคับได้ เราบังคับความแก่ ความชราของเราไม่ได้ กินมะนาวบังคับให้ลิ้มรสหวานไม่ได้ มีคนรักบังคับ เขาไม่ให้ไปสนใจไปเกี่ยวกับคนอื่นไม่ได้ แต่เราบังคับจิตใจของเรามีให้ยึดมั่นถือมั่น มิให้เกิด ความผูกพันจนเกินไปกับสิ่งเหล่านี้ได้ กล่าวคือ เรา “ปลง” ได้

3. **จิตไม่มัวหมอง** จิตมัวหมอง คือ จิตที่ไม่บริสุทธิ์ ไม่ผ่องใส ไม่สะอาด คนที่จิตมัวหมองเป็นคนที่ไม่มีความสุข ไม่มีความสะดวก จิตมัวหมองคือจิตที่มึนร้าย ไม่สร้างสรรค์แต่คิดจะทำลาย จิตมัวหมองทำให้ไม่เห็นความจริง เหมือนเราใส่แว่นตาที่ขุ่นมัว จะมองอะไรไม่ค่อยเห็น คนที่จิตมัวหมองรับคุณธรรมได้ยากเหมือนผ้าเปอะเปื้อน ยอมรับไม่ได้ดี

สาเหตุทำให้จิตใจมัวหมองมี 3 ประการใหญ่ ๆ คือ

- 1) **ราคะ** คือ ความกำหนัด ยินดี รัก อยากได้
- 2) **โทสะ** คือ ความโกรธ ไม่ชอบใจ คิดร้าย ทำลายผู้อื่น
- 3) **โมหะ** คือ ความหลง มีดมน ไม่รู้จักผิดชอบ ชั่วดี บุญบาป คุณโทษ

กิเลสทั้ง 3 ประการนี้ เป็นฐลึที่เกาะจิตใจให้มัวหมอง เปรียบเสมือนฝุ่นที่เกาะสิ่งใดย่อมทำให้สิ่งนั้น ๆ มัวหมอง

วิธีทำให้จิตไม่มัวหมอง

การมีจิตไม่มัวหมองถือว่าเป็นมงคลสำหรับชีวิต มีประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับทุกคน เราจึงควรฝึกฝนตนเองไม่ให้มีจิตมัวหมอง โดยการปฏิบัติตนดังนี้

- 1) รู้จักควบคุมตนเอง มีความอดทน อดกลั้น ไม่ลุแก่อำนาจ ราคะ โทสะ และโมหะ
- 2) มีสติไตร่ตรอง หาเหตุผล และหนทางแก้ไขปัญหา
- 3) ไม่ประมาทในการทำความดี ตั้งใจทำสมาธิภาวนาเป็นประจำ ไม่ย่อท้อ
- 4) แสวงหากัลยาณมิตรเพื่อปรึกษาขอคำแนะนำ ไม่ทำอะไรไปตามอำนาจของราคะ โทสะ และโมหะ

ประโยชน์ของการมีจิตไม่มัวหมอง

ผู้มีจิตไม่มัวหมองย่อมเป็นมงคลแก่ชีวิต คือได้รับผลดีหรือประโยชน์ดังนี้

- 1) จิตใจสะอาด เบิกบาน ผ่องใส
- 2) มีความสุขและสงบ
- 3) หลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งหลาย

4. **จิตเกษม** คือ จิตที่สงบ จิตที่สุขสบาย ปลอดโปร่ง เป็นอิสระ ปลอดภัย พ้นภัย คำว่าพ้นภัยในที่นี้ หมายความว่า พ้นภัยทั้งทางโลกและทางธรรม พ้นภัยทางโลกก็เช่น พ้นจากความเจ็บป่วย พ้นจากความหนาวเย็น พ้นจากการฉิบาต เป็นต้น พ้นภัยทางธรรมก็เช่น พ้นจากความโลภ พ้นจากความโกรธพยาบาท พุดง่าย ๆ ก็คือ พ้นจากกิเลส พบกับความสุข ดังพุทธสุภาษิตที่ว่า จิตดี ทนดี สุขาวห์ แปลว่า จิตที่ฝึกดีแล้วนำสุขมาให้ หรือ จิตเต อสงกิลิฏฐ

สุคติ ปาฏิภงฺขา แปลว่า เมื่อจิตไม่เศร้าหมอง สุคติเป็นอันหวังได้ และหลักธรรมที่จะช่วยให้จิตของเราสงบ และพ้นภัยระดับกลาง ๆ คือ สัมปยุตธรรม 7

สัมปยุตธรรม 7 คือ ธรรมที่จะช่วยทำให้เราเป็นสัปบุรุษ หรือคนดี มีความสงบสุขทั้งทางกายและใจ

1) **รู้จักเหตุ** คือ รู้จักหาสาเหตุของสิ่งทั้งหลายที่เกิดขึ้นกับตัวเรา เช่น รู้ว่าทำไมเราจึงสอบได้คะแนนต่ำ ต้นเหตุอาจเป็นการเป็นคนเกียจคร้าน ขาดเรียน เป็นต้น

2) **รู้จักผล** คือ รู้ว่าสิ่งที่เกิดขึ้นกับเราไม่ว่าจะเป็นเรื่องดีหรือภัยต้องมีสาเหตุ ไม่มีอะไรเกิดขึ้นลอย ๆ

3) **รู้จักตน** คือ รู้สถานภาพของตน รู้ว่าคนมีสติปัญญา ความสามารถ ความอดทนเพียงใด อย่าเข้าใจคนผิด ต้องรับฟังเสียงของผู้หวังดีจะได้รู้จักคนถูกต้องขึ้น

4) **รู้จักประมาณ** คือ รู้จักทำสิ่งต่าง ๆ หรือดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้อง เหมาะสมกับสภาพของตน

5) **รู้จักกาล** คือ รู้ว่าควรทำอะไร เวลาใด ไม่ควรทำอะไรเวลาใด เช่น รู้ว่าเวลานี้เราเป็นนักเรียนก็ต้องเรียน ไม่สนใจอย่างอื่นจนเกินขอบเขต

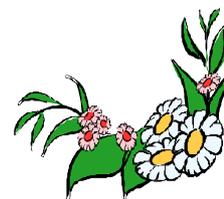
6) **รู้จักชุมชน** รู้ว่าอยู่ในชุมชนอย่างไรควรทำตัวอย่างไร เช่น นักเรียนกลุ่มนี้ชอบเสพยาเสพติด ก็ไม่เข้าไปใกล้ เป็นต้น

7) **รู้จักบุคคล** การคบคนต้องเลือกอยู่ใกล้คนพาลก็จะพาเราเป็นคนพาลไปด้วย เพราะเรายังเป็นเด็ก ถูกชักจูงได้ง่าย แม้จะไม่ตั้งใจ

ผู้ที่ปฏิบัติตามหลักธรรมข้อนี้ได้ จะพ้นภัยทางโลกอย่างแน่นอน และจะมีความสุขสงบทางใจ

ประโยชน์ของการมีจิตเกษม

การมีจิตเกษมถือเป็นมงคลสูงสุดสำหรับชีวิต เพราะหลุดพ้นจากเครื่องร้อยรัดที่ยึดให้คนเราติดอยู่ในห่วงแห่งความทุกข์ จึงเท่ากับมีความสุขอย่างแท้จริง

ที่มา : จรัส พยัมราชศักดิ์ และกวี อิศริวรรณ. พระพุทธศาสนา ช่วงชั้นที่ 4. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2547.

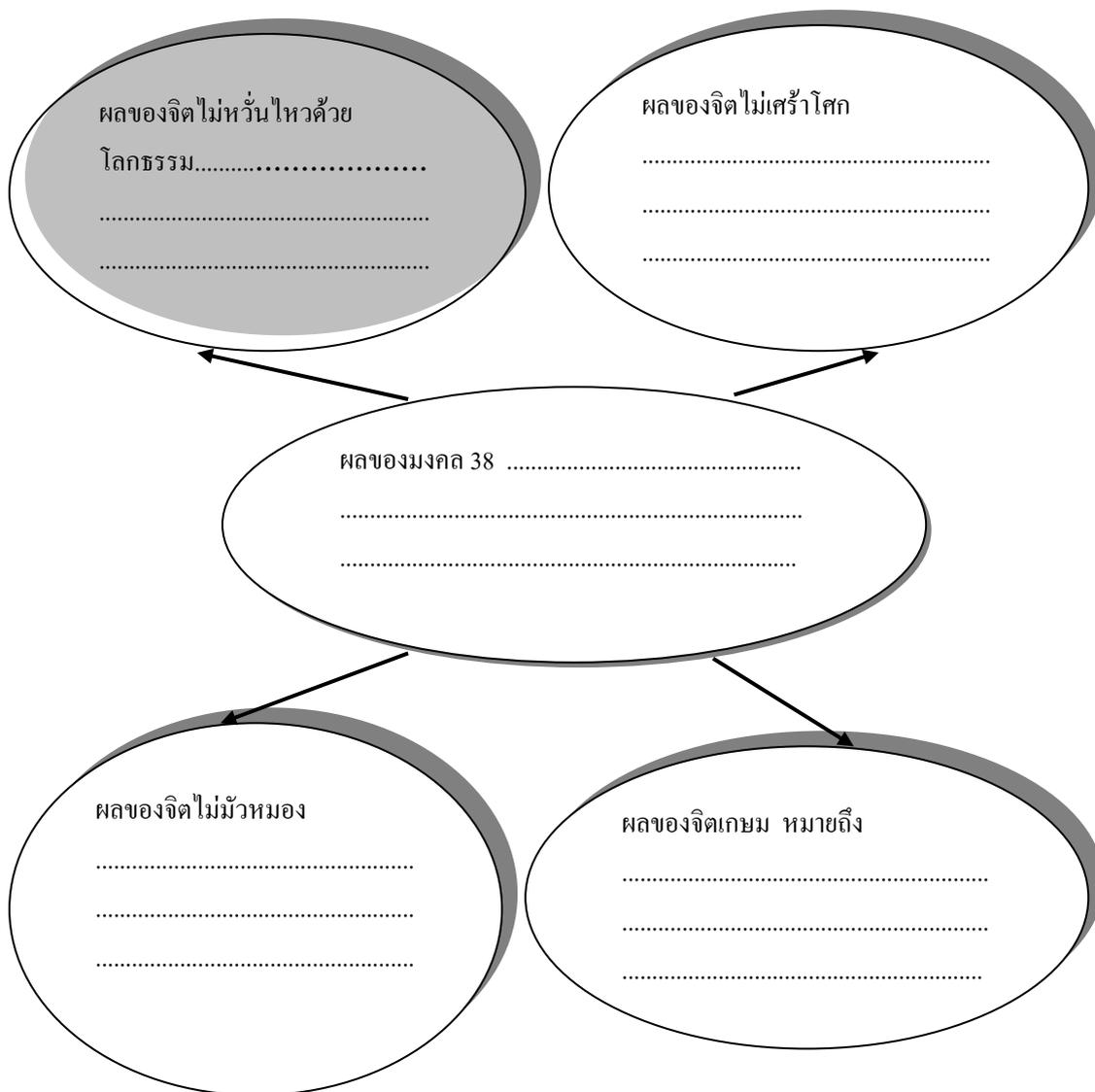
ใบงานที่ 6.1
เรื่อง มงคล 38

คำชี้แจง จงเติมข้อความลงในช่องว่างให้สมบูรณ์ (10 คะแนน)

1. จงบอกความหมายของคำต่อไปนี้

<p>จิตไม่หวั่นไหวด้วยโลกธรรม</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>	<p>จิตไม่เศร้าโศก</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>
<p>มงคล 38 หมายถึง</p> <p>.....</p> <p>.....</p>	
<p>จิตไม่มัวหมอง</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>	<p>จิตเกษม หมายถึง</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>

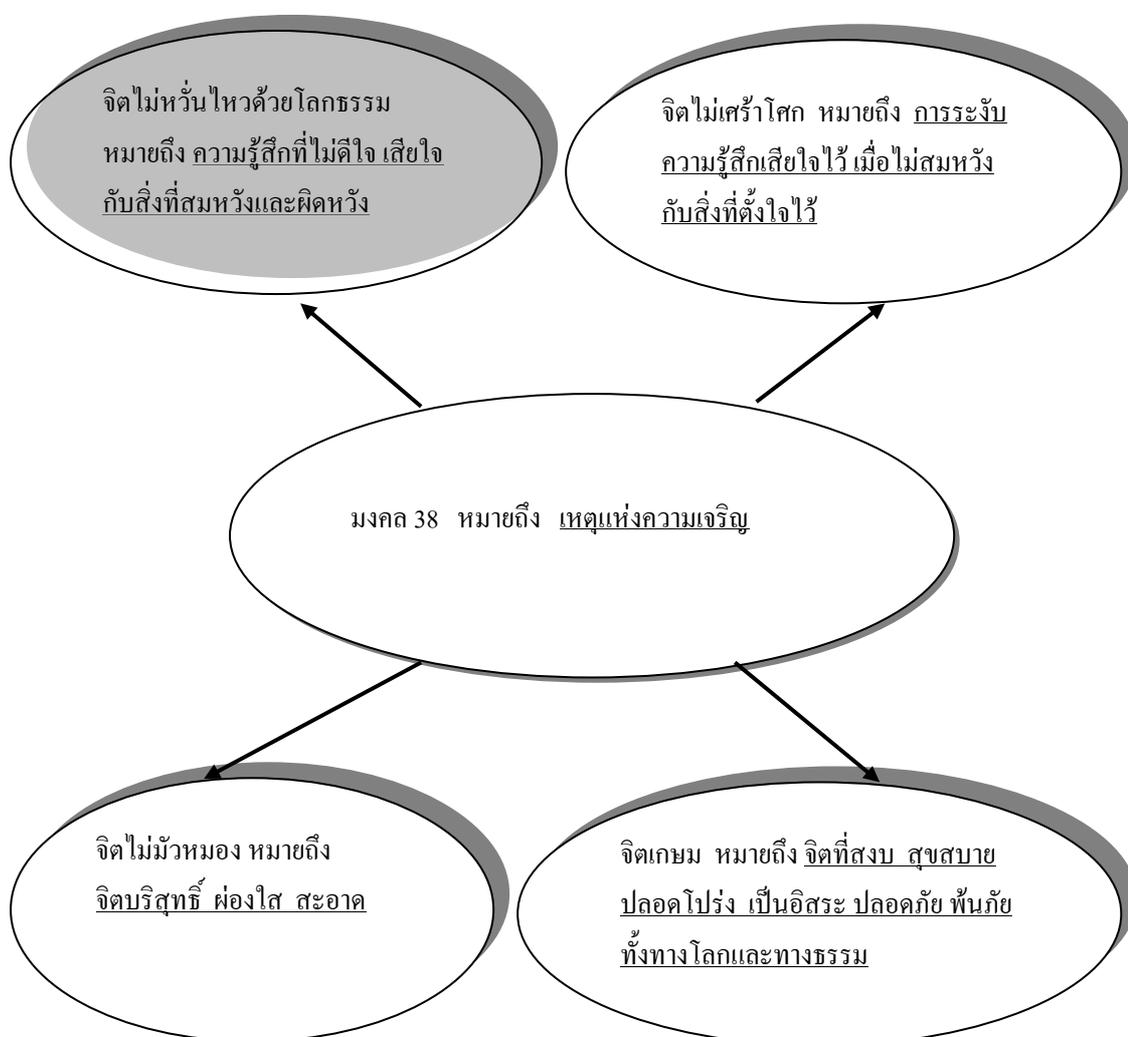
2. จงบอกถึงผลของมงคล 38 ตามหัวข้อต่อไปนี้

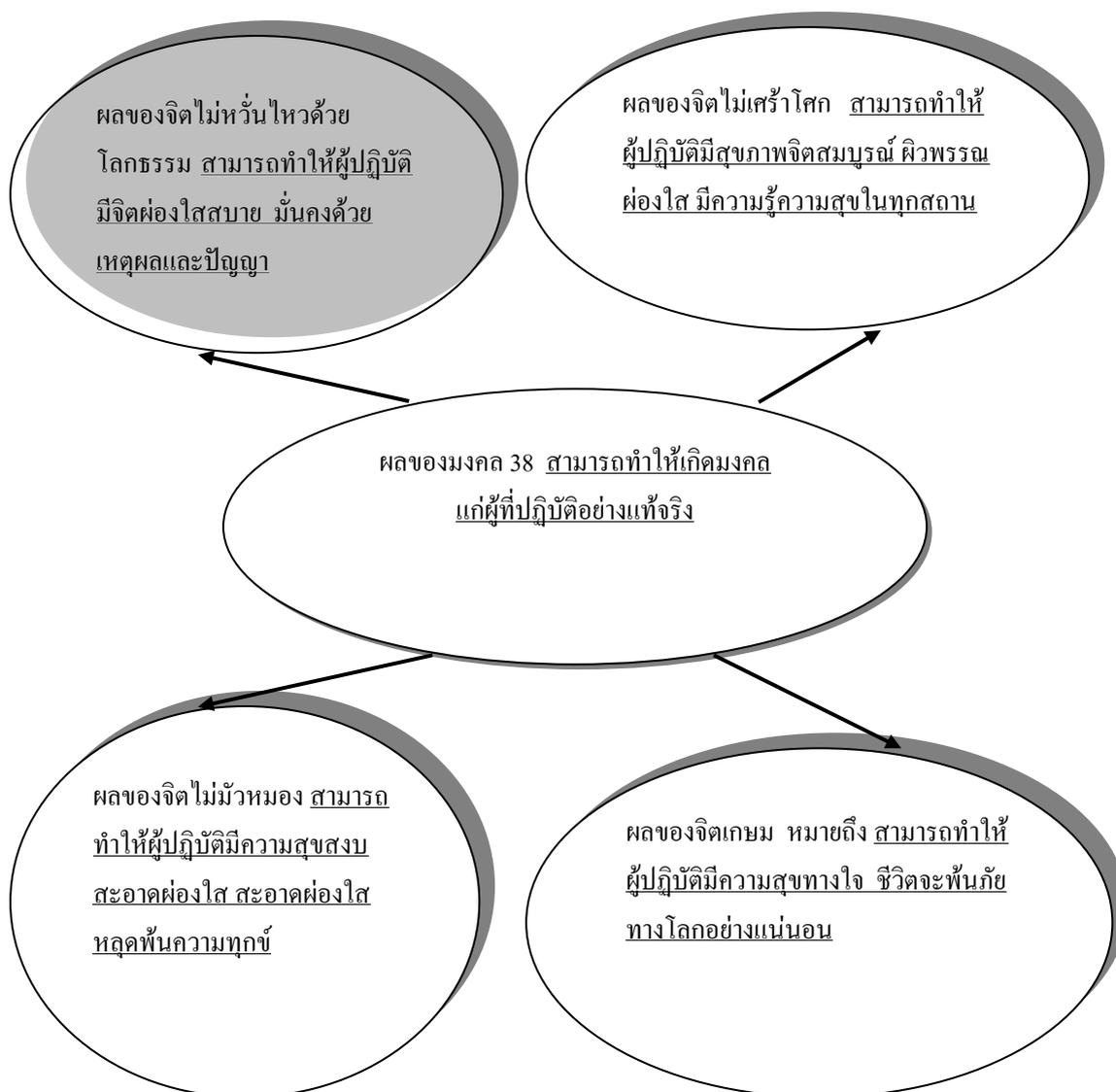
เจดย
ใบงานที่ 6.1
เรื่อง มงคล 38

คำชี้แจง จงเติมข้อความลงในช่องว่างให้สมบูรณ์ (10 คะแนน)

1. จงบอกความหมายของคำต่อไปนี้

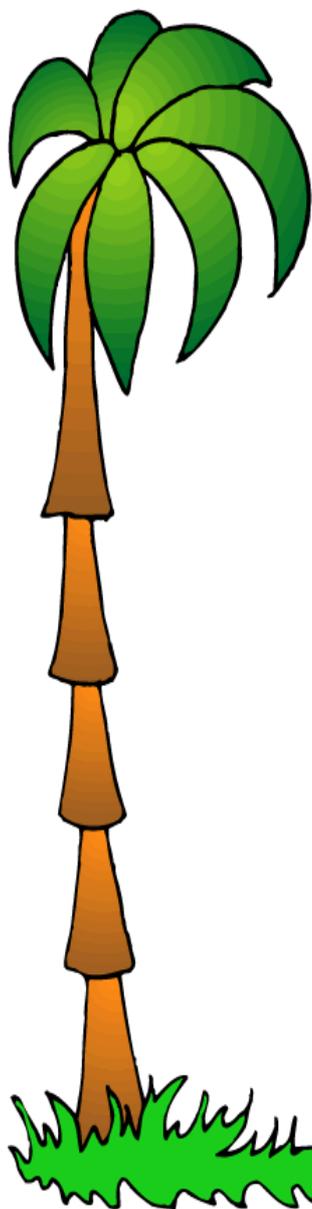
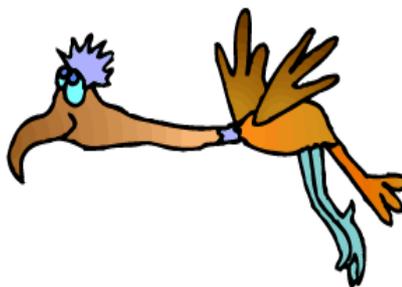

2. จงบอกถึงผลของมงคล 38 ตามหัวข้อต่อไปนี้

ตอนที่ 2 (3 คะแนน)

ให้นักเรียนเขียนบรรยายการนำมงคลชีวิตเกี่ยวกับจิตไม่หวั่นไหวต่อโลกธรรม จิตไม่
เศร้าโศก จิตไม่มัวหมอง จิตเกษม ไปใช้ในชีวิตประจำวัน

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

(ตัดสินความเกษม การวัดและประเมินผล)

แบบทดสอบก่อนเรียน – หลังเรียน

เรื่อง มงคล 38

คำสั่ง จงเลือกคำตอบที่ถูกต้องที่สุดแล้วกากบาท (X) ลงในกระดาษคำตอบ

1. มงคล 38 เป็นหลักธรรมที่สร้างความเจริญให้กับชีวิตของผู้นำไปปฏิบัติอย่างไร (ความรู้ – ความจำ)
 - ก. ทำให้สนใจทรัพย์สินเงินทอง
 - ข. ทำให้มีความโลภ โกรธ หลง น้อย
 - ค. ทำให้สนใจตำแหน่งหน้าที่การงาน
 - ง. ทำให้สนใจความสวยงามของเพศตรงข้าม
2. การปฏิบัติตนตามจิตไม่หวั่นต่อโลกธรรม ก่อให้เกิดผลได้อย่างไร (คิดวิเคราะห์)
 - ก. จิตผ่องใสสบาย
 - ข. ไม่เชื่อคนอื่นง่าย ๆ
 - ค. ไบหน้าสดใสไร้ริ้วรอย
 - ง. ผิวพรรณเต่งตึงไม่เหี่ยวแห้ง
3. จิตดี ทนดี สุขาวดี แปลว่าอย่างไร (ความรู้-ความจำ)
 - ก. จิตที่ฝึกดีแล้วนำสุขมาให้
 - ข. จิตที่ฝึกดีแล้วนำปัญญามาให้
 - ค. จิตที่ฝึกดีแล้วย่อมไม่หวั่นไหว
 - ง. จิตที่ฝึกดีแล้วนำความสำเร็จมาให้
4. หากมนุษย์ต้องการมีจิตใจที่ไม่มัวหมองควรละเว้นการปฏิบัติในข้อใด (การนำไปใช้)
 - ก. เว้นราคะ
 - ข. เว้นโทสะ
 - ค. เว้นโมหะ
 - ง. เว้นอวิหิงสา
5. การปฏิบัติตามมงคล 38 ชีวิตในข้อใดที่ทำให้ชีวิตมีความสุข (ความเข้าใจ)
 - ก. รู้ว่าตนเองมีสติปัญญาดี
 - ข. รู้ว่าจะต้องปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่น
 - ค. รู้ว่าควรจะเลือกคบบุคคลเพื่อให้เกิดประโยชน์
 - ง. รู้จักหาสาเหตุของสิ่งทั้งหลายที่เกิดขึ้นกับตัวเรา

เฉลยคำตอบแบบทดสอบก่อนเรียน - หลังเรียน
เรื่อง มงคล 38

1. ข
2. ก
3. ก
4. ง
5. ง

ตารางที่ 30 วิเคราะห์ข้อทดสอบวัดผลการเรียนรู้เรื่อง หลักธรรมของพระพุทธศาสนา

เนื้อเรื่อง	ความรู้ ความจำ	ความ เข้าใจ	การนำ ไปใช้	การ วิเคราะห์	การ สังเคราะห์	การ ประเมินค่า
อปริหานิชธรรม 7	2	1	1	1	1	1
ทิฏฐุชัมมิกัตถสังวัตตนิก ธรรม 4	1	1	2	1	1	1
โกคอาทิยะ 5	2	-	1	2	1	1
อริยวัฑฒิ 5	3	1	2	-	-	1
ปาปณิกธรรม 3	3	1	1	1	-	1
มงคล 38	2	1	1	1	1	1

แบบทดสอบวัดผลการเรียนรู้ เรื่อง มรรค
กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม

.....

คำชี้แจง

1. แบบทดสอบฉบับนี้จัดทำขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวัดผลการเรียนรู้เรื่อง มรรค ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ก่อนและหลังการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ
2. แบบทดสอบฉบับนี้ เป็นแบบทดสอบแบบปรนัยชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก มีข้อคำถามทั้งหมด 20 ข้อ โดยให้นักเรียนเขียนเครื่องหมายกากบาท (X) ลงในกระดาษคำตอบ ข้อ ก. ข. ค. หรือ ง. ที่คิดว่าเป็นคำตอบที่ถูกต้อง

แบบทดสอบวัดผลการเรียนรู้ เรื่อง หลักธรรมของพระพุทธศาสนา

คำสั่ง จงเลือกคำตอบที่ถูกต้องที่สุดแล้วกากบาท (X) ลงในกระดาษคำตอบ

1. หน่วยงานในข้อใดที่ถือว่าได้ปฏิบัติตามหลักการของอปริทานิยธรรม (การนำไปใช้)
 - ก. สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลท่านใดจะเข้าประชุมกันอย่างพร้อมเพรียงทุกครั้ง
 - ข. นายกองกำกับการบริหารส่วนตำบลคนกรวยออกกระเบียบเพิ่มเติมจากที่ประชุมอยู่เสมอ
 - ค. สมาชิกบางคนไม่ค่อยรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นเนื่องจากมีความรู้ระดับสูงกว่าผู้อื่น
 - ง. คุณครูบางคนเลือกสอนเนื้อหาเฉพาะบางเรื่องเนื่องจากนักเรียนไม่ค่อยตั้งใจเรียนและเรียนรู้ได้ช้า

2. หลักอปริทานิยธรรมช่วยป้องกันความแตกแยกของคนในสังคมได้เพราะเหตุใด (คิดวิเคราะห์)
 - ก. มุ่งสอนให้เกิดภาวะผู้นำ
 - ข. มุ่งสอนในเรื่องความจงรักภักดี
 - ค. มุ่งสอนให้มนุษยคารพผู้ทรงศีล
 - ง. มุ่งสอนให้มนุษยมีความเคารพกันทางกาย วาจา ใจ

3. สิ่งที่ดีถือว่าเป็นลักษณะที่สำคัญที่สุดที่สร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในสังคม คือข้อใด (ประเมินค่า)
 - ก. สมาชิกสามารถทำความเข้าใจกันได้ในที่ประชุม
 - ข. ประธานในที่ประชุมสามารถควบคุมการประชุมได้
 - ค. การประชุมมีความพร้อมเพรียงกัน ยึดมั่นในการทำความดีและให้ความเคารพกัน
 - ง. ผู้อาวุโสไม่ปิดบังความรู้ เสียสละ และตักเตือนผู้น้อยเมื่อเห็นว่าจะเกิดอันตราย

4. ทิฏฐธัมมิกัตถสังวัตตนิยธรรม 4 มีความหมายตรงกับข้อใด (ความรู้ - ความจำ)
 - ก. ขยันหาเงินมีเงินใช้และใส่ใจออม
 - ข. ขยันหาและคบเพื่อนที่ดีเป็นแนวทาง
 - ค. ขยันหาและรู้จักอดออมเก็บรักษาทรัพย์
 - ง. ขยันหา รักษาดี มีเพื่อนดี ใช้ชีวิตเหมาะสม

5. “คบบัณฑิต บัณฑิตพาไปหาผล” สุภาษิตนี้ตรงกับหลักธรรมที่ภูษัมมิกัตถสังวัตตินิกัซกรรม 4 ในข้อใด (ความเข้าใจ)
 - ก. สมชีวีดา
 - ข. อุฏฐานสัมปทา
 - ค. อารักขสัมปทา
 - ง. กัลยาณมิตตดา

6. ตามหลักที่ภูษัมมิกัตถสังวัตตินิกัซกรรม 4 นักเรียนควรดำรงชีพตามข้อใด จึงมีความเหมาะสมที่สุด (ประเมินค่า)
 - ก. ใช้จ่ายเงินด้วยความสุจริต
 - ข. ใช้จ่ายเงินด้วยความอึดคัค
 - ค. ใช้จ่ายเงินด้วยความอดออม
 - ง. ใช้จ่ายเงินด้วยความตระหนี่

7. โภคอาทิยะ 5 มีความหมายตรงกับข้อใด (ความรู้ - ความจำ)
 - ก. ใช้ทรัพย์สินที่หามาได้เพื่อการทำบุญ
 - ข. ใช้จ่ายทรัพย์สินที่ได้มาด้วยความสุจริต
 - ค. ใช้ทรัพย์สินที่หามาได้เพื่อประโยชน์ส่วนรวม
 - ง. หาทรัพย์สินด้วยความสุจริต ใช้จ่ายเพื่อตนและส่วนรวมอย่างเหมาะสม

8. ประโยชน์ของโภคอาทิยะ 5 ในข้อใดกล่าวได้ครอบคลุมมากที่สุด (คิดวิเคราะห์)
 - ก. การใช้ทรัพย์สินให้เกิดประโยชน์สูงสุด
 - ข. การใช้ทรัพย์สินให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง
 - ค. การใช้ทรัพย์สินให้เกิดประโยชน์ต่อครอบครัว
 - ง. การใช้ทรัพย์สินให้เกิดประโยชน์ต่อประเทศชาติ

9. พระพุทธเจ้าทรงสอนหลักการใช้จ่ายทรัพย์สินตามโภคอาทิยะ 5 เพื่ออะไร (สังเคราะห์)
 - ก. เพื่อให้มีทรัพย์สินเลี้ยงมิตรสหาย
 - ข. เพื่อให้มีทรัพย์สินทะนุบำรุงศาสนา
 - ค. เพื่อให้มีทรัพย์สินไว้ใช้ในยามขาดแคลน
 - ง. เพื่อให้บุคคลรู้จักใช้จ่ายทรัพย์สินในทางที่เป็นประโยชน์

10. คุณธรรมที่ช่วยให้เกิดความเจริญงอกงามในชีวิตมีหลายประการ ยกเว้น ข้อใด (คิดวิเคราะห์)
- งอกงามด้วยศีล
 - งอกงามด้วยจาคะ
 - งอกงามด้วยโลภะ
 - งอกงามด้วยศรัทธา
11. ทุกข้อแสดงถึงลักษณะของผู้ที่งอกงามด้วยปัญญา ยกเว้น ข้อใด (คิดวิเคราะห์)
- รู้จักรู้พิจารณา
 - รู้จักในสิ่งที่ควรรู้
 - รอบรู้ในทุกๆ เรื่อง
 - รอบรู้ในสิ่งที่ควรรู้
12. ถ้าพิจารณาเชื่อว่า บุญมีจริง บาปมีจริง เธอควรปฏิบัติตนตามหลักอริยวัฑฒ 5 ในข้อใด (ความเข้าใจ)
- เชื่อในผลของกรรม
 - เชื่อว่าบุคคลมีกรรม
 - เชื่อว่าผู้ทำกรรมช่วยยอมได้ผลชั่ว
 - เชื่อว่าผู้ทำกรรมยอมส่งผลต่อตน
13. ถ้าไม่ปฏิบัติตามหลัก ปาปนิชกรรม 3 จะก่อให้เกิดโทษตามข้อใด (คิดวิเคราะห์)
- ขาดความเชื่อถือจากลูกค้า
 - ขาดความเชื่อถือจากพ่อค้า
 - ขาดความเชื่อถือจากลูกจ้าง
 - ขาดความเชื่อถือจากหุ้นส่วน
14. พ่อค้าคนใดที่นำหลักการจกขุมมาในปาปนิชกรรม 3 ไปใช้ในการประกอบธุรกิจการค้า (การนำไปใช้)
- คนนั้นมีความจริงใจต่อลูกค้า
 - คนนั้นมี ความซื่อสัตย์ต่อลูกค้า
 - ค้าเก่งรู้ความเคลื่อนไหวของตลาด
 - ดำรงชัชดูสินค้าเป็น รู้ว่าของมีตำหนิหรือไม่

15. ข้อใดเป็นหลักสำคัญที่สุดของหลักจักษุมมา (วิเคราะห์)
- รู้จักสินค้าที่จะนำมาค้าขาย
 - รู้จักส่วนประกอบที่ดีของสินค้า
 - รู้จักวิธีการผลิตสินค้าของสินค้าที่นำมาขาย
 - รู้จักวัสดุที่ผลิต วิธีการค้าขาย อุปนิสัยและกำลังซื้อ
16. มงคล 38 เป็นหลักธรรมที่สร้างความเจริญให้กับชีวิตของผู้นำไปปฏิบัติอย่างไร (ความรู้ – ความจำ)
- ทำให้สนใจทรัพย์สินเงินทอง
 - ทำให้มีความโลภ โกรธ หลง น้อย
 - ทำให้สนใจตำแหน่งหน้าที่การงาน
 - ทำให้สนใจความสวยงามของเพศตรงข้าม
17. การปฏิบัติตนตามจิตไม่หวั่นต่อโลกธรรม ก่อให้เกิดผลคืออะไร (คิดวิเคราะห์)
- จิตผ่องใสสบาย
 - ไม่เชื่อคนอื่นง่าย ๆ
 - ใบหน้าสดใสไร้ริ้วรอย
 - ผิวพรรณเต่งตึงไม่เหี่ยวย่น
18. บุคคลที่มี จิตดี ทนดี สุขาวดี เป็นผู้ที่มีลักษณะตามข้อใด (การนำไปใช้)
- จิตที่ฝึกดีแล้วนำสุขมาให้
 - จิตที่ฝึกดีแล้วนำปัญญามาให้
 - จิตที่ฝึกดีแล้วย่อมไม่หวั่นไหว
 - จิตที่ฝึกดีแล้วนำความสำเร็จมาให้
19. การปฏิบัติตามมงคล 38 ชีวิตทำให้ชีวิตมีความสุข ท่านเห็นด้วยหรือไม่ เพราะเหตุใด (สังเคราะห์)
- ไม่เห็นด้วย ไม่ได้ช่วยให้จิตเกษม
 - ไม่เห็นด้วย ไม่ได้ช่วยให้จิตไม่หวั่นไหว
 - เห็นด้วย เพราะปฏิบัติตามมงคล 38 นำไปสู่ความเจริญ
 - เห็นด้วย เพราะปฏิบัติตามมงคล 38 ทำให้ไม่เศร้าหมอง

20. ข้อใดเป็นลักษณะของจิตเกษมที่ดีที่สุด (วิเคราะห์)

- ก. สัจจิตใช้ชีวิตแบบพอเพียง
- ข. ปรกติสามารถทนความเจ็บป่วยได้
- ค. อรทัยสนใจทำงานของตนให้เสร็จ
- ง. สุดใจสนใจช่วยงานของหมู่บ้านเสมอ

เฉลยคำตอบแบบทดสอบก่อนเรียน - หลังเรียน
เรื่อง มรรค (ธรรมที่ควรเจริญ)

1. ก	11. ค
2. ง	12. ก
3. ค	13. ก
4. ง	14. ง
5. ง	15. ง
6. ค	16. ข
7. ง	17. ก
8. ก	18. ก
9. ง	19. ค
10. ค	20. ก

แบบทดสอบความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผล

คำชี้แจง

1. แบบทดสอบฉบับนี้มี 20 ข้อ ให้เวลาทำ 25 นาที
2. ให้นักเรียนอ่านคำถามให้เข้าใจแล้วเลือกคำตอบที่ถูกต้องเพียงคำตอบเดียว โดยทำเครื่องหมาย X ทับตัวอักษรในกระดาษคำตอบ
3. ห้ามขีดฆ่า/ทำเครื่องหมาย/เขียนตัวอักษรใด ๆ ลงในแบบทดสอบ
4. เมื่อหมดเวลา ให้นักเรียนคืนแบบทดสอบและกระดาษคำตอบ

แบบทดสอบความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผล

.....

คำสั่ง จงเลือกคำตอบที่ถูกต้องที่สุดแล้วกากบาทลงในกระดาษคำตอบ

1. ครอบครัวของวิวัฒน์มีฐานะปานกลาง เขาเรียนจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 แล้วแต่ไม่สามารถสอบเข้าเรียนต่อในมหาวิทยาลัยของรัฐได้ เขาคิดที่จะไปสมัครเรียนต่อที่มหาวิทยาลัยรามคำแหง แต่เพื่อน ๆ ที่สนิทกันชวนให้เขาไปสมัครเรียนต่อในมหาวิทยาลัยเอกชนชื่อดัง หากนักเรียนเป็นวิวัฒน์นักเรียนจะเลือกเรียนต่อที่ใด
 - ก. เรียนต่อที่มหาวิทยาลัยเอกชนชื่อดัง เพราะ จะได้ไปเรียนกับกลุ่มเพื่อนสนิท
 - ข. เรียนต่อที่มหาวิทยาลัยรามคำแหง เพราะสามารถจบการศึกษาได้เร็วกว่ามหาวิทยาลัยอื่น
 - ค. เรียนต่อที่มหาวิทยาลัยรามคำแหง เพราะเสียค่าใช้จ่ายน้อยกว่าและสะดวกในการศึกษาที่บ้านด้วยตนเองได้
 - ง. เรียนต่อที่มหาวิทยาลัยเอกชนชื่อดัง เพราะสามารถกู้ยืมเงินจากโครงการกู้ยืมเงินเพื่อการศึกษา (กยศ.) ได้

(การคิดอย่างมีเหตุผลแบบสัดส่วน)

2. สมสมกับเพื่อนกำลังเลือกซื้อเสื้อผ้าที่ห้างสรรพสินค้าแห่งหนึ่ง เพื่อน ๆ บางคนเลือกซื้อเสื้อผ้ายี่ห้อดังจากต่างประเทศที่มีราคาแพง แต่ในภาวะเศรษฐกิจปัจจุบันที่กำลังมีปัญหา สมสมควรจะมีหลักในการเลือกซื้อเสื้อผ้าอย่างไรจึงจะเป็นไปตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
 - ก. ใช้ประโยชน์ได้ดี สวยงาม ทันสมัย
 - ข. ใช้ประโยชน์ได้ดี และมีราคาที่เหมาะสมกับฐานะนักเรียน
 - ค. เลือกซื้อเสื้อผ้าที่มียี่ห้อดังจากต่างประเทศเพราะจะได้เหมือนกับเพื่อน ๆ
 - ง. เลือกซื้อเสื้อผ้าที่มียี่ห้อดังจากต่างประเทศเพราะแสดงถึงความเป็นผู้มีรสนิยมสูง

(การคิดอย่างมีเหตุผลแบบสัดส่วน)

3. การเลือกรับประทานอาหารเพื่อดูแลรักษาสุขภาพร่างกายให้แข็งแรงสมบูรณ์นั้นควรปฏิบัติตามข้อใด
- ก. รับประทานอาหารครบ 5 หมู่ทุกมื้อทุกวัน
 - ข. รับประทานอาหารครบ 5 หมู่ทุกมื้อบางวัน
 - ค. รับประทานอาหารมีชื่อจากภัตตาคารและรับประทานอาหารเสริม
 - ง. รับประทานอาหารที่ตนชื่นชอบและรับประทานอาหารเสริมเพิ่มเติม

(การคิดอย่างมีเหตุผลแบบสัดส่วน)

4. เพื่อน ๆ กลุ่มขณะชวนกันไปเรียนกวดวิชาที่สถาบันกวดวิชาชื่อดังในกรุงเทพฯ เพื่อเตรียมตัวสำหรับการสอบเข้ามหาวิทยาลัยแต่เขาปฏิเสธโดยเขาควรให้เหตุผลใดกับเพื่อนตามข้อใด
- ก. การเรียนกวดวิชาทำให้สิ้นเปลืองเงินทองโดยไม่จำเป็น
 - ข. การเรียนกวดวิชาจะไม่บังเกิดผลดีถ้าไม่มีพื้นฐานความรู้ที่ดีพอ
 - ค. การเรียนกวดวิชาจะไม่บังเกิดผลดีถ้าทำไปโดยไม่ตั้งใจที่จะเรียนจริง ๆ
 - ง. การเรียนกวดวิชาไม่มีความจำเป็นถ้าเราตั้งใจเรียนในขณะที่เรียนและหมั่นทบทวนความรู้อยู่เสมอ

(การคิดอย่างมีเหตุผลแบบสัดส่วน)

5. ผลกระทบจากวิกฤตเศรษฐกิจทำให้สมชายต้องถูกออกจากงาน เขารู้สึกหมดกำลังใจ ท้อแท้ในชีวิตไม่รู้ว่าจะแก้ปัญหาได้อย่างไร พี่เดชที่เป็นเพื่อนสนิทอยากปลอบใจสมชายให้คลายกังวล พี่เดชควรบอกสมชายโดยใช้เหตุผลใดมากที่สุด
- ก. มีลาภเสื่อมลาภ มียศเสื่อมยศ
 - ข. เป็นเรื่องธรรมดาของโลกที่ทุกคนต้องประสบ
 - ค. เป็นเวรกรรมแต่ชาติปางก่อนที่ตามมาส่งผลในชาตินี้
 - ง. ความผิดหวังเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้เสมอ ควรตั้งสติใหม่ต้องมีความอดทนที่จะต่อสู้ต่อไป

(การคิดอย่างมีเหตุผล)

6. ชิดชนกเป็นนักเรียนที่มีความประพฤติเรียบร้อย เป็นที่รักใคร่ของครูอาจารย์ เธอถูกเพื่อนบางคนกล่าวหาว่าเธอเป็นคนประจบสอพลอแต่เธอไม่ได้หวั่นไหวต่อคำกล่าวหาเหล่านั้น นักเรียนคิดว่ากรณีที่ชิดชนกไม่รู้สึกรู้สีกว่าเพื่อนเหล่านั้นเป็นเพราะเธอมีเหตุผลใดที่ใดมีความสุขที่นั่นก็จะมีทุกข์ด้วยเป็นธรรมดา
- ที่ใดมีลาภผลก็ย่อมมีความเสื่อมเป็นธรรมดา
 - ที่ใดมียศก็ย่อมต้องเสื่อมยศเป็นเรื่องธรรมดา
 - ที่ใดมีคนนิยมชมชอบที่นั่นก็ย่อมต้องมีคนเกลียดชังเป็นเรื่องธรรมดา

(การคิดอย่างมีเหตุผล)

7. เศรษฐีป่วยเป็นโรคมะเร็ง แต่เขาเป็นคนที่มั่งคั่งใจเข้มแข็ง เขาสามารถทำใจเผชิญกับสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้โดยไม่รู้สึกรู้สีกว่าเพื่อน การที่เขาไม่กลัวไม่โศกเช่นนี้เพราะเขากำหนดถึงผลในข้อใดมากที่สุด
- การมีจิตไม่โศกทำให้ผิวพรรณผ่องใส
 - การมีจิตไม่โศกทำให้มีสุขภาพจิตสมบูรณ์
 - การมีจิตไม่โศกทำให้ไม่ประมาทในการทำมาหากิน
 - การมีจิตไม่โศกทำให้มีความสุขได้ในทุกสถานในกาลทุกที่

(การคิดอย่างมีเหตุผล)

8. การที่บุคคลต้องรู้จักตนเองเนื่องจากเหตุผลตามข้อใด
- การรู้จักตนเองทำให้รู้ว่าควรทำอะไร เวลาใด
 - การรู้จักตนเองทำให้รู้จักสาเหตุของสิ่งทั้งหลายที่เกิดขึ้นกับตัวเรา
 - การรู้จักตนเองทำให้รู้จักทำสิ่งต่าง ๆ หรือดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้อง
 - การรู้จักตนเองทำให้เข้าใจในสถานภาพด้านต่าง ๆ ของตนเองอย่างถูกต้องและทำให้สามารถปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสม

(การคิดอย่างมีเหตุผล)

9. จากข้อความต่อไปนี้ข้อสรุปในข้อใดที่สมเหตุสมผล

- ข้อความที่ 1 อนุทินขยันเรียนกว่าศุภฤกษ์
ข้อความที่ 2 ศุภฤกษ์ขยันเรียนกว่าวชิระ ดังนั้น
- ก. วชิระขยันเรียนมากที่สุด
ข. อนุทินขยันเรียนมากที่สุด
ค. ศุภฤกษ์ขยันเรียนมากที่สุด
ง. อนุทินขยันเรียนเท่ากับวชิระ

(การสันนิษฐานความเป็นเหตุเป็นผล)

10. จากข้อความต่อไปนี้ข้อสรุปในข้อใดที่สมเหตุสมผล

- ข้อความที่ 1 ไม่มีบุคคลใดจะประสบความสำเร็จได้ถ้าไม่มีความขยันหมั่นเพียร
ข้อความที่ 2 วัฒนพงษ์เป็นคนที่มินิสัยหนักเอาเบาสู้อยู่และขยันในการทำงาน ดังนั้น
- ก. วัฒนพงษ์จะเป็นคนที่มีชื่อเสียง
ข. วัฒนพงษ์จะมีฐานะร่ำรวยเป็นเศรษฐี
ค. วัฒนพงษ์จะได้รับการยกย่องว่าเป็นคนดี
ง. วัฒนพงษ์จะประสบความสำเร็จในการทำงาน

(การสันนิษฐานความเป็นเหตุเป็นผล)

11. จากข้อความต่อไปนี้ข้อสรุปในข้อใดที่สมเหตุสมผล

- ข้อความที่ 1 บุคคลที่มีฐานะร่ำรวยเป็นเศรษฐีย่อมเป็นคนที่รู้จักเก็บรักษาทรัพย์สินที่หามาได้
ข้อความที่ 2 สมสวยเป็นเศรษฐีมีอาชีพทำธุรกิจการค้า ดังนั้น
- ก. สมสวยเป็นคนที่รู้จักใช้จ่ายทรัพย์ทำให้ร่ำรวย
ข. สมสวยเป็นคนที่รู้จักเก็บหอมรอมริบทำให้ร่ำรวย
ค. สมสวยเป็นคนที่ไม่ข้องเกี่ยวกับสิ่งที่เป็นอบายมุขทำให้ร่ำรวย
ง. สมสวยเป็นคนที่มีความขยันหมั่นเพียรในการทำงานทำให้ร่ำรวย

(การสันนิษฐานความเป็นเหตุเป็นผล)

12. จากข้อความต่อไปนี้ข้อสรุปในข้อใดที่สมเหตุสมผล
- ข้อความที่ 1 คบคนพาล พาลพาไปหาผิด
- ข้อความที่ 2 เพื่อนสนิทของอนุวัฒน์ชักชวนอนุวัฒน์ไปมีเรื่องทะเลาะวิวาทและทำร้ายร่างกาย
ผู้อื่นจนทั้งอนุวัฒน์และเพื่อนถูกตำรวจจับ ดังนั้น
- ก. อนุวัฒน์เป็นคนอันธพาล
- ข. อนุวัฒน์เป็นคนอันธพาลเหมือนเพื่อน
- ค. เพื่อนสนิทของอนุวัฒน์คบคนอันธพาล
- ง. อนุวัฒน์คบเพื่อนที่เป็นคนอันธพาลจึงทำให้ตนเดือดร้อน
- (การสันนิษฐานความเป็นเหตุเป็นผล)
13. หากประชาชนในประเทศเป็นผู้ส่งออกงาช้าง นักเรียนคิดว่าในอนาคตประเทศน่าจะเป็น
เช่นไร
- ก. ประเทศมีชื่อเสียง
- ข. ประเทศมีเศรษฐกิจดี
- ค. ประเทศมีความเจริญ
- ง. ประเทศมีความสงบสุข
- (การตั้งสมมติฐานใช้เหตุผลแบบอนุมาน)
14. หากประชาชนในประเทศเป็นผู้ไร่ฝิ่น นักเรียนคิดว่าในอนาคตประเทศน่าจะเป็นเช่นไร
- ก. ประเทศไม่เจริญก้าวหน้า
- ข. ประเทศมีภาพลักษณ์ไม่ดี
- ค. ประเทศมีเศรษฐกิจไม่มั่นคง
- ง. ประเทศขาดความสุขและวุ่นวาย
- (การตั้งสมมติฐานใช้เหตุผลแบบอนุมาน)

15. เสวกเป็นคนขยันหมั่นศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม นักเรียนคิดว่าในอนาคตเขาจะเป็นเช่นไร
- นักธุรกิจ
 - นักปราชญ์
 - นักการเมือง
 - นักวิทยาศาสตร์

(การตั้งสมมติฐานใช้เหตุผลแบบอนุมาน)

16. กมลเป็นคนเกียจคร้านในการเรียน หมกมุ่นในการเล่นเกมส์ นักเรียนคิดว่าในอนาคตเขาจะเป็นเช่นไร
- ผลการเรียนตกต่ำ
 - เรียนหนังสือไม่รู้เรื่อง
 - ไม่มีสมาธิในการเรียน
 - ไม่ประสบความสำเร็จในการเรียน

(การตั้งสมมติฐานใช้เหตุผลแบบอนุมาน)

17. วรณิได้รับมอบหมายเป็นเลขานุการกลุ่มต้องรวบรวมรายงานส่งอาจารย์แต่สมาชิกในกลุ่มไม่ยอมนำงานมาส่ง วรณิควรปฏิบัติตามข้อใดจึงจะถูกต้องเหมาะสมมากที่สุด
- ตัดชื่อสมาชิกคนที่ไม่มาส่งออกจากกลุ่มเพื่อให้ถูกอาจารย์ลงโทษ
 - แจ้งหัวหน้ากลุ่มและเรียกประชุมเพื่อหาวิธีว่าสมาชิกมีปัญหาอะไร
 - รับงานนั้นมาทำเองและส่งเองเพื่อจะได้ไม่ถูกตำหนิหรือถูกลงโทษ
 - เตือนสมาชิกให้มีความรับผิดชอบมิเช่นนั้นจะถูกตัดคะแนนทั้งกลุ่ม

(ความน่าจะเป็น)

18. ดาลัดและเพื่อนมีหน้าที่รับผิดชอบทำความสะอาดห้องเรียนในวันอังคาร ทุกคนตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ของตนอย่างดีและด้วยความเต็มใจ นักเรียนคิดว่าเหตุผลที่ดีที่สุดที่ทำให้ดาลัดและเพื่อนปฏิบัติตนเช่นนั้นน่าจะตรงกับข้อใด
- เพื่อให้งานสำเร็จลุล่วง
 - เป็นหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบ
 - เป็นการแสดงออกถึงความสามัคคี
 - ห้องเรียนถือเป็นสมบัติของส่วนรวมที่ต้องรับผิดชอบร่วมกัน

(ความน่าจะเป็น)

19. ในวันที่ 12 สิงหาคม วันแม่แห่งชาติ ทางโรงเรียนได้ร่วมกับทางจังหวัดและแจ้งให้นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ร่วมกันปลูกป่าเพื่อเป็นการบำเพ็ญประโยชน์ต่อส่วนรวม นักเรียนทุกคนเข้าร่วมกิจกรรมโดยพร้อมเพรียงกัน นักเรียนคิดว่าเหตุผลที่ดีที่สุดที่นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ปฏิบัติตนเช่นนั้นน่าจะตรงกับข้อใด
- เข้าร่วมกิจกรรมเพราะเป็นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม
 - เข้าร่วมกิจกรรมเพราะสนุกและทำให้มีสิ่งแวดล้อมที่สวยงาม
 - เข้าร่วมกิจกรรมด้วยความภูมิใจที่เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาสังคม
 - เข้าร่วมกิจกรรมเพราะการหลีกเลี่ยงไม่ว่าเป็นเพราะเหตุผลใดถือเป็นการเอาเปรียบผู้อื่น
- (ความน่าจะเป็น)
20. สังคมไทยที่กำลังวุ่นวาย มีการแบ่งพรรคแบ่งพวก ขาดความสามัคคีอยู่ในขณะนี้ นักเรียนคิดว่าแนวทางการแก้ไขปัญหาในข้อใดน่าจะดีที่สุด
- ต้องใช้กระบวนการทางรัฐสภาในการแก้ปัญหา
 - เลิกแบ่งพรรคแบ่งพวกและใช้เหตุผลในการแก้ปัญหา
 - สมาชิกรัฐสภาร่วมประชุมโดยพร้อมเพรียงกันเพื่อแก้ปัญหา
 - หันหน้าเข้าหากัน ลดทิฐิ ใช้เหตุผลในการแก้ปัญหาและเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม
- (ความน่าจะเป็น)

เฉลยแบบทดสอบการคิดอย่างมีเหตุผล

1. ก	11. ข
2. ข	12. ง
3. ก	13. ง
4. ง	14. ง
5. ง	15. ข
6. ง	16. ง
7. ง	17. ข
8. ง	18. ง
9. ค	19. ค
10. ง	20. ง

แบบสอบถามความคิดเห็นที่มีต่อการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ

.....

ตอนที่ 1 ให้นักเรียนทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องว่าง ตามความคิดเห็นของนักเรียนเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ

เกณฑ์การให้คะแนน

เห็นด้วยมากที่สุด	ให้ระดับ 5
เห็นด้วยมาก	ให้ระดับ 4
เห็นด้วยปานกลาง	ให้ระดับ 3
เห็นด้วยน้อย	ให้ระดับ 2
เห็นด้วยน้อยที่สุด	ให้ระดับ 1

รายการ	ระดับความคิดเห็น					สำหรับ ผู้วิจัย
	5	4	3	2	1	
ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้						
1. ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้เป็นลำดับต่อเนื่องช่วยในการเรียนรู้						
2. การปฏิบัติกิจกรรมตามขั้นตอนทำได้ง่ายไม่สับสน						
3. ส่งเสริมทักษะการคิดอย่างมีเหตุผลในทุกขั้นตอนของการจัดการเรียนรู้						
4. ส่งเสริมให้นักเรียนค้นหาคำตอบในสิ่งที่ต้องการรู้						
5. ส่งเสริมการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากแหล่งเรียนรู้อื่น ๆ						
ด้านบรรยากาศการเรียนรู้						
1. นักเรียนมีความพึงพอใจในการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม						
2. นักเรียนมีความสุขในการปฏิบัติกิจกรรมทุกขั้นตอน						
3. นักเรียนได้แสดงความคิดเห็นของตนเองและรับฟังความคิดเห็นของเพื่อน						
4. นักเรียนและเพื่อนมีความผูกพันและคุ้นเคยกันมากขึ้น						
5. ครูและนักเรียนมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน						

รายการ	ระดับความคิดเห็น					สำหรับ ผู้วิจัย
	5	4	3	2	1	
ด้านประโยชน์ที่ได้รับ						
1. กิจกรรมการเรียนรู้ช่วยพัฒนาการคิดอย่างมีเหตุผล ของนักเรียน						
2. เทคนิคการเรียนรู้ช่วยให้นักเรียนมีความรู้ ความเข้าใจในเนื้อหามากยิ่งขึ้น						
3. นักเรียนได้รับความรู้ใหม่ ๆ จากการแลกเปลี่ยน ความคิดกับเพื่อน						
4. นักเรียนได้พัฒนาการคิดอย่างมีเหตุผลจากเทคนิค การจัดการเรียนรู้						
5. นักเรียนสามารถนำกิจกรรมการคิดอย่างมีเหตุผล ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้						

ตอนที่ 2 ให้นักเรียนเขียนแสดงความคิดเห็น จากคำถามที่กำหนดให้

1. นักเรียนพบปัญหาใดบ้างในการปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบ โยนิโสมนสิการ

.....

2. นักเรียนมีข้อเสนอแนะอย่างไรบ้างเกี่ยวกับกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยวิธีสอนแบบ โยนิโสมนสิการ

.....

ขอขอบคุณในความร่วมมือ

ภาคผนวก จ

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย

.....

1. นางสาวยุพา ถิ่นอาบ ครูชำนาญการพิเศษ
 ข้าราชการบำนาญ
 โรงเรียนสายธรรมจันทร์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
 ผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหา

2. นายสาโรจน์ แก้วทอง ครูชำนาญการพิเศษ
 โรงเรียนสายธรรมจันทร์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
 ผู้เชี่ยวชาญด้านวิธีสอน

3. นางระพีพัตร จิระชีวะนันท์ ครูชำนาญการพิเศษ
 โรงเรียนสายธรรมจันทร์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
 ผู้เชี่ยวชาญด้านการวัดและประเมินผล

ภาคผนวก จ

หนังสือขอเชิญเป็นผู้ตรวจเครื่องมือวิจัย

หนังสือขอทดลองเครื่องมือวิจัย

หนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ที่ ศธ 0520.107 (นจ) / 930

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
พระราชวังสนามจันทร์ นครปฐม 73000

4 มีนาคม 2552

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ตรวจเครื่องมือวิจัย

เรียน นางสาวยุพา ถิ่นอาบ

ด้วย นางสาวปัญญา อ.โพธิ์ทอง นักศึกษาระดับปริญญาโทบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการนิเทศ
ภาควิชาหลักสูตรและวิธีสอน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การพัฒนาผล
การเรียนรู้เรื่อง มรรค (ธรรมที่ควรเจริญ) และความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผลของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา
ปีที่ 5 ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ” มีความประสงค์จะขอเรียนเชิญท่านในฐานะผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้ตรวจ
เครื่องมือวิจัย เพื่อประกอบการทำวิทยานิพนธ์ ในครั้งนี้บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร จึงขอความ
อนุเคราะห์จากท่าน โปรดเป็นผู้ตรวจเครื่องมือวิจัยให้กับนักศึกษาดังกล่าวด้วย

จึงเรียนมาเพื่อโปรดอนุเคราะห์ จักขอบพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

๓๗

(รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริชัย หินะดังกูร)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตวิทยาลัย

นครปฐม โทร.0-3421-8788 , 0-3424-3435

ที่ ศธ 0520.107 (นฐ)/ 931

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
พระราชวังสนามจันทร์ นครปฐม 73000

4 มีนาคม 2552

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ตรวจเครื่องมือวิจัย

เรียน นายสาโรจน์ แก้วทอง

ด้วย นางสาวปัญญา อ.โพธิ์ทอง นักศึกษาระดับปริญญาโทบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการนิเทศ
ภาควิชาหลักสูตรและวิธีสอน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การพัฒนาผล
การเรียนรู้เรื่อง มรรค (ธรรมที่ควรเจริญ) และความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผลของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา
ปีที่ 5 ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสติกการ” มีความประสงค์จะขอเรียนเชิญท่านในฐานะผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้ตรวจ
เครื่องมือวิจัย เพื่อประกอบการทำวิทยานิพนธ์ ในการนี้บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร จึงขอความ
อนุเคราะห์จากท่าน โปรดเป็นผู้ตรวจเครื่องมือวิจัยให้กับนักศึกษาดังกล่าวด้วย

จึงเรียนมาเพื่อโปรดอนุเคราะห์ จักขอบพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริชัย ชินะดงกูร)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตวิทยาลัย

นครปฐม โทร.0-3421-8788 , 0-3424-3435

ที่ ศธ 0520.107 (นฐ)/ 932

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
พระราชวังสนามจันทร์ นครปฐม 73000

4 มีนาคม 2552

เรื่อง ขอเชิญเป็นผู้ตรวจเครื่องมือวิจัย

เรียน นางระพีพัตร จิระชีวะนันท์

ด้วย นางสาวปัญญา อ.โพธิ์ทอง นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชาหลักสูตรและการนิเทศ
ภาควิชาหลักสูตรและวิธีสอน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร กำลังทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การพัฒนาผล
การเรียนรู้เรื่อง มรรค (ธรรมที่ควรเจริญ) และความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผลของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา
ปีที่ 5 ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ” มีความประสงค์จะขอเรียนเชิญท่านในฐานะผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้ตรวจ
เครื่องมือวิจัย เพื่อประกอบการทำวิทยานิพนธ์ ในการนี้บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร จึงขอความ
อนุเคราะห์จากท่าน โปรดเป็นผู้ตรวจเครื่องมือวิจัยให้แก่นักศึกษาดังกล่าวด้วย

จึงเรียนมาเพื่อโปรดอนุเคราะห์ จักขอบพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริชัย ชินะคังกูร)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

สำนักงานบัณฑิตวิทยาลัย

นครปฐม โทร.0-3421-8788 , 0-3424-3435

ที่ ศธ 0520.107(นฐ)/ 969

โรงเรียนสาขามรรณจันทร์
 เลขรับ 574
 บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร 20/10/52
 พระราชวังสนามจันทร์ นครปฐม 73000 นาฬิกา

11 มีนาคม 2552

เรื่อง ขอตกลงเครื่องมือวิจัย

เรียน ผู้อำนวยการ โรงเรียนสาขามรรณจันทร์

ด้วย นางสาวปัญญา อ.โพธิ์ทอง นักศึกษาระดับปริญญาโทบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการนิเทศ ภาควิชาหลักสูตรและวิธีสอน มหาวิทยาลัยศิลปากร กำลังทำวิทยานิพนธ์เรื่อง "การพัฒนาผลการเรียนรู้เรื่อง มรรค (ธรรมที่ควรเจริญ) และความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผลของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ" มีความประสงค์จะขอตกลงเครื่องมือวิจัยกับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ในโรงเรียนของท่าน เพื่อประกอบการทำวิทยานิพนธ์ ในการนี้บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร จึงขอความอนุเคราะห์จากท่าน โปรดอนุญาตให้นักศึกษาดังกล่าวได้ขอตกลงเครื่องมือวิจัยด้วย

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์ จักขอบพระคุณยิ่ง

ขอแสดงความนับถือ

เสนอ ผู้อำนวยการ
 สมควรมอบ.....
 (ลงชื่อ).....
 ที่.....

นางสาว ปัญญา อ.โพธิ์ทอง
 (รองศาสตราจารย์ คณิต เขียววิชัย)
 คณบดีคณะศึกษาศาสตร์ ศึกษาราชการแทน

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

อนุญาตนิตย 20/10/52
 20/10/52

สำนักงานบัณฑิตวิทยาลัย
 นครปฐม โทร.0-3421-8788 , 0-3424-3435

๐.๒๒๕๖๖

ที่ ศธ 0520.107(นฐ)/ 1038

 บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
 พระราชวังสนามจันทร์ นครปฐม 73000

โรงเรียนสาขธรรมจันทร์
เลขรับ 727
วันที่ 15 / 12 / 52
เวลา 10.00 น.พัก

18 มีนาคม 2552

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เรียน ผู้อำนวยการ โรงเรียนสาขธรรมจันทร์

ด้วย นางสาวปัญญา อ.โพธิ์ทอง นักศึกษาระดับปริญญาโท บัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตรและการนิเทศ ภาควิชาหลักสูตรและวิธีสอน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร กำลังทำวิทยานิพนธ์เรื่อง "การพัฒนาผลการเรียนรู้เรื่อง มรรค (ธรรมที่ควรเจริญ) และความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผลของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ด้วยวิธีสอนแบบโยนิโสมนสิการ" มีความประสงค์จะขอเก็บรวบรวมข้อมูลจากนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ในโรงเรียนของท่าน เพื่อประกอบการทำวิทยานิพนธ์ ในการนี้ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร จึงขอความอนุเคราะห์จากท่าน โปรดแจ้งนักเรียนทราบ เพื่อขอความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามให้แก่ศึกษาค้นคว้าดังกล่าวด้วย

จึงเรียนมาเพื่อโปรดให้ความอนุเคราะห์ จักขอบพระคุณยิ่ง.

ขอแสดงความนับถือ

เสนอ ผู้อำนวยการ
สมควรมอบ.....
(ลงชื่อ).....
วันที่...../...../.....

(รองศาสตราจารย์ ศ.ศิริชัย ชินะตั้งกูร)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

๑๓/๓๑๗ นพ.๒๕๕๐

๒๕๕๒

สำนักงานบัณฑิตวิทยาลัย

นครปฐม โทร.0-3421-8788 , 0-3424-3435

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ – สกุล	นางสาวปัญญา อ.โพธิ์ทอง
ที่อยู่	38 หมู่ที่ 7 ตำบลคอนไผ่ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี 70130
สถานที่ทำงาน	โรงเรียนสายธรรมจันทร์ ตำบลท่าหนด อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาราชบุรี เขต 2
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2516	สำเร็จการศึกษาประกาศนียบัตรวิชาชีพครูชั้นสูง วิชาเอกสังคมศึกษา วิทยาลัยครูจันทระเกษม
พ.ศ. 2518	สำเร็จการศึกษาระดับบัณฑิต มหาวิทาลัยศรีนครินทร์วิโรฒ ประสานมิตร
พ.ศ. 2549	ศึกษาต่อหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาหลักสูตร และการนิเทศ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทาลัยศิลปากร
พ.ศ. 2553	สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา หลักสูตรและการนิเทศ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทาลัยศิลปากร
ประวัติการทำงาน	
พ.ศ. 2518 - 2521	อาจารย์ 1 ระดับ 3 โรงเรียนพรหมานุสรณ์ อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี
พ.ศ. 2540 - 2547	อาจารย์ 2 ระดับ 7 โรงเรียนสายธรรมจันทร์ ตำบลท่าหนด อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี
พ.ศ. 2548 - ปัจจุบัน	ครูวิทยฐานะชำนาญการพิเศษ โรงเรียนสายธรรมจันทร์ อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี